

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
KELÂM BİLİM DALI

**KELÂM İLMİ AÇISINDAN
CENNET NİMETLERİ
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK

Hazırlayan
Ayşe YENEN

Konya, 2009

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ.....	1
CENNET VE NİMETLERİ KAVRAMLARI, EŞ (YAKIN) ANLAMLARI	1
1. CENNETİN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMLARI.....	1
1.1. Sözlükte Cennet:.....	1
1.2. Terim Olarak Cennet	1
2. CENNETİN EŞ (YAKIN) ANLAMLARI	2
2.1. Cennet.....	3
2.2. Cennetü'n-Naîm	3
2.3. Cennet-ü Adn.....	3
2.4. Firdevs	4
2.5. Dâru's-Selâm	4
2.6. Dâru'l-Mukâme	4
2.7. Me'vâ.....	5
2.8. Hüsna	5
2.9. Dâru'l-Huld	5
2.10. Gurfe.....	5
2.11. Makâm-u Emin	6
3. NİMET'İN SÖZLÜK ve TERİM ANLAMLARI	6
3.1. Nimet'in Sözlük Anlamı.....	6
3.2. Terim Olarak Nimet	6
4. CENNET'İN VARLIĞI	7
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
KUR'AN'DA CENNET NİMETLERİ	9
1. Cennettekilerin Diledikleri Şeylere Sahip Olması.....	10
1.1. Kaf Suresi 50/35. Ayetin Tefsiri	10
1.1.1. Taberî.....	10
1.1.2. Râzî.....	11
1.1.3. Kurtubî.....	12
1.1.4. İbn-i Kesîr.....	13
1.1.5. Yazır	14
2. Cennette Ebedi Kalmak.....	15
2.1. Hud Suresi 11/108. Ayetin Tefsiri.....	15
2.1.1. Taberî.....	15
2.1.2. Râzî.....	15
2.1.3. Kurtubî.....	16
2.1.4. İbn Kesîr	16
2.1.5. Yazır	17
3. Cennetteki Gümüşten Kapları, Takı Eşyaları ve Giysiler	18
3.1. İnsan Suresi 76/15. ve 16. Ayetlerin Tefsiri.....	19
3.1.1. Taberî.....	19
3.1.2. Râzî.....	20
3.1.3. Kurtubî.....	22
3.1.4. İbn Kesîr	23
3.1.5. Yazır	24
3.2. Fatır Suresi 35/33. Ayetin Tefsiri	25
3.2.1. Taberî.....	25

3.2.2. Râzî.....	25
3.2.3. Kurtubî.....	26
3.2.4. İbn Kesîr.....	26
3.2.5. Yazır.....	27
4. Cennetteki Köşkler ve Tahtlar.....	27
4.1. Vakıa Suresi 56/15. ve 16. Ayetlerin Tefsiri.....	28
4.1.1. Taberî.....	28
4.1.2. Râzî.....	28
4.1.3. Kurtubî.....	30
4.1.4. İbn Kesîr.....	30
4.1.5. Yazır.....	31
4.2. Rahman Suresi 55/54. Ayetin Tefsiri.....	31
4.2.1. Taberî.....	31
4.2.2. Râzî.....	32
4.2.3. Kurtubî.....	33
4.2.4. İbn Kesîr.....	34
4.2.5. Yazır.....	35
5. Cennetteki Yiyecekler.....	35
5.1. Rahman Suresi 55/52-54. Ayetlerin Tefsiri.....	35
5.1.1. Taberî.....	35
5.1.2. Râzî.....	36
5.1.3. Kurtubî.....	37
5.1.4. İbn Kesîr.....	38
5.1.5. Yazır.....	38
5.2. Vakıa Suresi 56/20. ve 21. Ayetlerin Tefsiri.....	39
5.2.1. Taberî.....	39
5.2.2. Râzî.....	39
5.2.3. Kurtubî.....	41
5.2.4. İbn Kesîr.....	42
5.2.5. Yazır.....	43
5.3. Vakıa Suresi 56/28. ve 29. Ayetlerin Tefsiri.....	43
5.3.1. Taberî.....	43
5.3.2. Râzî.....	43
5.3.3. Kurtubî.....	44
5.3.4. İbn Kesîr.....	45
5.3.5. Yazır.....	47
5.4. Vakıa Suresi 56/32. ve 33. Ayetlerin Tefsiri.....	47
5.4.1. Taberî.....	47
5.4.2. Râzî.....	48
5.4.3. Kurtubî.....	49
5.4.4. İbn Kesîr.....	50
5.4.5. Yazır.....	51
6. Cennetteki İçecekler.....	52
6.1. İnsan Suresi 76/5. ve 6. Ayetlerin Tefsiri.....	52
6.1.1. Taberî.....	52
6.1.2. Râzî.....	52
6.1.3. Kurtubî.....	54
6.1.4. İbn Kesîr.....	55

6.1.5. Yazır	56
6.2. İnsan Suresi 76/17. ve 18. Ayetlerin Tefsiri	58
6.2.1. Taberî.....	58
6.2.2. Râzî.....	58
6.2.3. Kurtubî.....	60
6.2.4. İbn Kesîr	61
6.2.5. Yazır	61
6.3. Mutaffifin Suresi 83/25-28. Ayetlerin Tefsiri	62
6.3.1. Taberî.....	62
6.3.2. Râzî.....	63
6.3.3. Kurtubî.....	65
6.3.4. İbn Kesîr	66
6.3.5. Yazır	67
6.4. Muhammed Suresi 47/15. Ayetin Tefsiri	68
6.4.1. Taberî.....	68
6.4.2. Râzî.....	68
6.4.3. Kurtubî.....	69
6.4.4. İbn Kesîr	70
6.4.5. Yazır	71
7. Cennetteki Huriler ve Eşler	73
7.1. Vakıa Suresi 56/22. ve 23. Ayetlerin Tefsiri	73
7.1.1. Taberî.....	73
7.1.2. Râzî.....	74
7.1.3. Kurtubî.....	75
7.1.4. İbn Kesîr	76
7.1.5. Yazır	76
7.2. Bakara Suresi 2/25. Ayetin Tefsiri	77
7.2.1. Taberî.....	77
7.2.2. Râzî.....	77
7.2.3. Kurtubî.....	78
7.2.4. İbn Kesîr	78
7.2.5. Yazır	79
7.3. Rahman Suresi 55/56. Ayetin Tefsiri	79
7.3.1. Taberî.....	79
7.3.2. Râzî.....	80
7.3.3. Kurtubî.....	81
7.3.4. İbn Kesîr	83
7.3.5. Yazır	83
8. Cennetteki Gılmân ve Vildanlar	84
8.1. Vakıa Suresi 56/17. Ayetin Tefsiri	85
8.1.1. Taberî.....	85
8.1.2. Râzî.....	85
8.1.3. Kurtubî.....	86
8.1.4. İbn Kesîr	87
8.1.5. Yazır	87
8.2. İnsan Suresi 76/19. Ayetin Tefsiri	87
8.2.1. Taberî.....	87
8.2.2. Râzî.....	88

8.2.3. Kurtubî.....	89
8.2.4. İbn Kesîr	90
8.2.5. Yazır	90
9. Cennette Gölgelemek	91
9.1. Vakıa Suresi 56/30. Ayetin Tefsiri	91
9.1.1. Taberî.....	91
9.1.2. Râzî.....	91
9.1.3. Kurtubî.....	92
9.1.4. İbn Kesîr	92
9.1.5. Yazır	93
9.2. İnsan Suresi 76/13. Ayetin Tefsiri.....	93
9.2.1. Taberî.....	93
9.2.1. Râzî.....	94
9.2.3. Kurtubî.....	94
9.2.4. İbn Kesîr	94
9.2.5. Yazır	95
10. Cennettekilerin Kin, Yorgunluk, Boş Söz ve Korkudan Uzak Kalmaları.....	95
10.1. Hicr Suresi 15/47. ve 48. Ayetlerin Tefsiri	95
10.1.1. Taberî.....	95
10.1.2. Râzî.....	96
10.1.3. Kurtubî.....	97
10.1.4. İbn Kesîr	97
10.1.5. Yazır	98
11. Allah'ın Rızası.....	99
11.1. Al-i İmran Suresi 3/15. Ayetin Tefsiri	99
11.1.1. Taberî.....	99
11.1.2. Râzî.....	99
11.1.3. Kurtubî.....	100
11.1.4. İbn Kesîr	100
11.1.5. Yazır	101
12. Allah'ın Görülmesi (Ru'yetullah)	102
12.1. Kıyamet Suresi 75/22 ve 23. Ayetlerin Tefsiri.....	102
12.1.1. Taberî.....	102
12.1.2. Râzî.....	103
12.1.3. Kurtubî.....	105
12.1.4. İbn Kesîr	106
12.1.5. Yazır	106
12.2. Yunus Suresi 10/26. Ayetin Tefsiri	107
12.2.1. Taberî.....	107
12.2.2. Râzî.....	108
12.2.3. Kurtubî.....	109
12.2.4. İbn Kesîr	110
12.2.5. Yazır	111
İKİNCİ BÖLÜM	112
HADİSTE CENNET NİMETLERİ.....	112
1. Buhârî'nin Sahihî'nde Geçen Hadisler	112
1.1. Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar	112
1.2. Cennetteki Gölgeler.....	113

1.3. Cennette Ölümün Olmaması	113
1.4. Cennetteki Köşk ve Çadırlar.....	113
1.5. Cennetteki Gözün Görmediği Nimetler.....	114
1.6. Allah'ın Rızası ve Görülmesi	114
1.7. Cennetteki Eşler, Huriler ve Diğer Nimetler	122
Değerlendirme	124
2. Müslim'in Sahihi'nde Geçen Hadisler	125
2.1. Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar	125
2.2. Cennetteki Gölgeler.....	126
2.3. Cennette Ölümün Olmaması	126
2.4. Cennetteki Köşk ve Çadırlar.....	126
2.5. Cennette Hiçbir Gözün Görmediği Nimetler.....	127
2.6. Cennette Allah'ın Rızası ve Görülmesi	128
2.7. Cennetteki Eş, Huri ve Diğer Nimetler	131
Değerlendirme	133
3. Tirmîzi'nin Süneni'nde Geçen Hadisler.....	134
3.1. Cennetteki Gölgeler.....	134
3.2. Cennette Ölümün Olmaması	134
3.3. Cennetteki Köşk ve Çadırlar.....	135
3.4. Cennette Allah (c.c)'in Rızası ve Görülmesi	135
3.5. Cennetteki Eş ve Huriler	136
3.6. Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar	137
3.7. Cennetteki Havuz ve İçecekler.....	137
3.8. Cennetteki Diğer Nimetler	138
Değerlendirme	140
4. Ebu Davud'un Süneni'nde Geçen Hadisler.....	141
4.1. Cennette Yemek, İçmek, Havz ve Kevser.....	141
4.2. Allah (c.c)'in Görülmesi	142
Değerlendirme	142
5. İbn Mâce'nin Süneni'nde Geçen Hadisler.....	143
5.1. Cennetteki Gölgeler.....	143
5.2. Cennetteki Gözün Görmediği Nimetler.....	143
5.3. Cennetteki Eş ve Huriler	143
5.4. Cennetteki İçecekler, Kevser ve Havuz.....	143
5.5. Allah'ın Görülmesi ve Diğer Nimetler	144
Değerlendirme	147
6. Ahmet Bin Hanbel'in Müsned'inde Geçen Hadisler.....	148
6.1. Cennetteki Gölgeler.....	148
6.2. Cennetteki Köşk ve Odalar.....	148
6.3. Cennetteki Giyecek ve Yiyecekler	148
6.4. Cennetteki İçecekler ve Kevser Irmağı	149
6.5. Allah'ın Görülmesi	149
6.6. Cennetteki Eş, Huri ve Diğer Nimetler	150
Değerlendirme	151
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	153
KELÂM İLMİNE GÖRE CENNET NİMETLERİ.....	153
1. Ehl-i Sünnet'e Göre Cennet Nimetleri	153
1.1. Selefîyye'ye Göre Cennet Nimetleri	157

1.1.1. Sahabe'nin Sözlere	158
1.1.2. Tabi'un Alimleri ve Tasavvuf İmamlarının Görüşleri.....	160
1.1.3. Mezhep İmamlarının ve Diğer Alimlerin Görüşleri.....	161
1.2. Eş'ariyye'ye Göre Cennet Nimetleri.....	165
1.3. Maturîdi'ye Göre Cennet Nimetleri	167
2. Ehl-i Sünnet Dışındakilere Göre Cennet Nimetleri.....	170
2.1. Haricîlere Göre Cennet Nimetleri.....	170
2.2. Şia'ya Göre Cennet Nimetleri	172
2.3. Mutezile'ye Göre Cennet Nimetleri	175
2.4. Kadı Abdülcebâr'a Göre Cennet Nimetleri	179
SONUÇ.....	181
BİBLİYOGRAFYA	183

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ayşe YENEN

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Ayşe YENEN tarafından hazırlanan KELAM İLMİ AÇISINDAN CENNET NİMETLERİ başlıklı bu çalışma 28/12/2009 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Yrd.Doç.Dr.Durmuş ÖZBEK	Başkan	İmza
Doç.Dr.Kamil GÜNEŞ	Üye	İmza
Prof.Dr.Sait ŞİMŞEK	Üye	İmza

ÖNSÖZ

İman edip salih amel işleyen, günahlardan sakınanlara Cenab-ı Allah'ın vaad ettiği ebedi zevk ve safa yurdunun adıdır, cennet.

Bu çalışmamız Kur'an-ı Kerim'de ve hadislerde sıkça kullanılan mükafata ermiş kulların ebedi yurdu olan cenneti, içinde barındırdığı sayısız nimetleri ve bu konu hakkında yapılan yorumları ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bizi bu çalışmaya sevk eden şey, cennet ve nimetleri hakkında tefsirlerde yapılan farklı yorumları ortaya koymak, cennet nimetlerinin hangi özellikler içerdiğini hadislerle açıklamaktır. Ayrıca, itikadi mezheplerin, cennet nimetleri hakkındaki görüşlerini de ortaya koymaktır.

Bizim bu konuyu ele almamızdaki asıl amaç ise, insanların daima dikkatini çeken cennetin ne olduğu ve tüm güzelliklerin yaşanacağı yer olarak bilinen bu yerde, yaşamın nasıl olacağını açık bir şekilde ortaya koymaktır.

Fani, geçici, acı ve üzüntülerle dolu dünya hayatı karşısında bakî, ebedî olan ve içinde birçok güzelliği barındıran dahası Allah'ın rıza ve hoşnutluğunun olduğu cennet hayatını ayet ve hadislerin ışığı altında ele aldık.

“Kelâm İlmi Açısından Cennet Nimetleri” başlığındaki çalışmamız giriş bölümü ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde “Cennet” ve “Nimet” kelimelerinin sözlük ve terim anlamları üzerinde durduk. Cennet kelimesinin yakın anlamlarından naim, adn, firdevs, selam, mukame, me'va, hüsna, huld, gurfe'nin ne anlamlara geldiğinden bahsettik. Ayrıca cennetin varlığını da ayetlerle ortaya koymaya çalıştık.

Birinci bölümde Kur'an-ı Kerim'de geçen cennet nimetleri ilgili ayetleri cennetliklerin diledikleri şeylere sahip olması; ebedi kalmak; gümüş kap, takı eşyaları ve giysileri; köşk ve tahtlar; yiyecekler; içecekler; huri ve eşler; gılman ve vildanlar; gölgelenmek; kin ve yorgunluk, boş söz ve korkudan uzak olmak; Allah'ın rızası ve görülmesi şeklinde konu başlıkları altında sıraladık. Sonra bu ayetleri sırasıyla Taberî'nin, *Camîu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an*; Râzî'nin, *Mefatihu'l-Gayb*; Kurtubî'nin *el-Camîu li Ahkami'l-Kur'an*; İbn Kesir'in, *Tefsiru'l -Kur'ani'l-Azîm*; Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* tefsirlerine göre açıkladık

İkinci bölümde ise; cennet nimetleri ile ilgili hadislere yer verdik. Özellikle Buharî ve Müslim'in Sahihi; Tirmîzî, Ebu Dâvud, İbn Mâce'nin Sünen'i ve Ahmed b. Hanbel'in Müsned'inde yer alan hadisleri tesbit ettik. Burada sıraladığımız hadisleri içerdikleri

konularına göre başlıklara ayırdık. Seçtiğimiz hadis kitaplarında ortak olarak belirlediğimiz konular ise; altın ve gümüş kaplar, gölgeler, ölümün olmaması, köşk ve çadırlar, gözün görmediği nimetler, Allah'ın rızası ve görülmesi, eş, huri ve diğer nimetlerden oluşmaktadır.

Üçüncü bölümde Ehl-i Sünnete mensup olan Selefîyye, Eşariyye ve Maturidiyye'nin; daha sonra Ehl-i Sünnet dışındaki gruba mensup olan Harici, Şia, Mutezile, Kadı Abdülcebbar'ın cennet ve nimetleri hakkındaki görüşlerini aktardık. Özellikle cennet nimetleri içerisinde ru'yetullah konusundaki görüş ve yorumlara diğer nimetlere göre daha fazla yer verdik.

Yaptığımız bu çalışmayla ilgili olarak yapılmış tez çalışmaları da bulunmaktadır. Mustafa Güzdüz'e ait "Kur'an'da Cennet Nimetleri", Yasemin Güleç'e ait "Kur'an'da Cennet Tasvirleri" adlı yüksek lisans tezi ile Hatice Karıcı'ya ait "Kur'an'da Cennet" adlı bitirme tezi bulunmaktadır. Bizim yaptığımız bu çalışmanın yapılan çalışmalardan farkı; Kur'an'da bulunan cennet nimetleri ile ilgili ayetleri Taberî, Râzî, Kurtubî, İbn Kesîr ve Yazır'a göre sırasıyla açıklamamız; ayrıca hadislerde yer alan cennet nimetleri ile ilgili hadisleri ortaya koymamızdır. Diğer bir farkı da itikadî mezheplerin konu hakkındaki görüşlerine yer vererek çalışmamızı tamamlamamızdır.

Çalışmamızın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen tüm hocalarıma, özellikle de her aşamada beni yönlendiren danışmanım Yrd. Doç. Dr. Durmuş ÖZBEK'e, fikir, görüş, düşünce ve düzeltmeleriyle katkılarından dolayı Doç. Dr. Kamil GÜNEŞ'e ve Prof. Dr. M. Sait ŞİMŞEK'e saygı ile teşekkür ederim.

Ayşe YENEN
Konya, 2009

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ayşe YENEN	Numarası 064244051015
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri/ Kelam	
	Danışmanı	Yrd.Doç.Dr.Durmuş ÖZBEK	
Tezin Adı		Kelam İlmi Açısından Cennet Nimetleri	

Ö Z E T

“Kelâm İlmi Açısından Cennet Nimetleri” konulu çalışmamız giriş hariç üç bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde öncelikle “cennet” ve “nimet” kelimelerinin hangi manalara geldiği incelenmiştir. Yine aynı bölümde “cennet” kelimesinin eş anlamlarına yer verilmiş ve cennetin varlığından söz edilmiştir. Özellikle “cennet” kavramının eş ve yakın anlamlarından olan naim, adn, firdevs, selâm, mukâme, me’va, hüsna, huld, gurfe ve makam-u emin kavramları açıklanmıştır.

Birinci bölümde cennet nimetleriyle ilgili ayetler incelenmiş ve bu ayetler Taberî’nin Râzî’nin, Kurtubî’nin, İbn-i Kesîr’in ve Yazır’ın tefsirlerine göre açıklanarak değerlendirmeleri yapılmıştır.

İkinci bölümde hadislerde cennet nimetleri konusu ele alınmıştır. Temel hadis kaynaklarından olan Buharî’nin, Müslim’in, Ebû Davud’un, İbn Mace’nin ve Ahmed b.Hanbel’in kitaplarında yer alan cennet nimetleriyle ilgili hadislere yer verilmiş ve bu hadislerin değerlendirmeleri yapılmıştır.

Üçüncü bölümde ise “Kelâm İlmi Açısından Cennet Nimetleri” konulu çalışmamızda cennet nimetleri kelâmî ekoller açısından değerlendirilmiştir. Ehl-i Sünnet’e mensup olan Selefiyye, Eş’ariyye ve Mâturîdiyye’nin cennet nimetlerine bakış açıları ele alınmıştır. Daha sonra Ehl-i Sünnet dışındaki gruba mensub olan Haricîler’in, Şia’nın, Mutezile’nin ve Kadı Abdülcebbar’ın cennet nimetleriyle ilgili düşüncelerini hangi şekillerde ve hangi boyutta değerlendirdikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda yer verdiğimiz ayetlerde, hadislerde ve kelâmî ekollerde ortak olarak bahsedilen cennet nimetleri şunlardır: Cennetliklerin diledikleri şeylere sahip olması; cennette ebedi kalmak; cennetteki gümüş kaplar; takı eşyaları; giysiler; köşk ve tahtlar; yiyecekler; içecekler; huri ve eşler; gılman ve vildanlar; cennette gölgelenmek; cennet ehlinin kin, yorgunluk, boş söz ve korkulardan emin olması; Allah (c.c)’in rızası ve görülmesidir.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Student's	Name Surname	Ayşe YENEN	Number 064244051015
	Department/ Dicipline	Basic Islamic Science Department/Kalâm	
	Counsellor	Yrd.Doç.Dr.Durmuş ÖZBEK	
Name of Thesis		The Blessings of Heaven from the point of view the Science of Kelam	

SUMMARY

The thesis called ‘The Blessings of Heaven from the point of view the Science of Kelam’ consists of three chapters except the part of introduction.

In the introduction part, at first, it has been examined what the meanings of ‘heaven’ and ‘blessing’. And also, at the same part, it is included the synonymous of the word ‘heaven’, and it is expressed the existence of the heaven. Especially, the words that are the synonymous and the close meaning of the heaven like ‘naim, adn, firdevs, selam, mukâme, me’va, hüsna, huld, gurfe, and makam-u emin have been clarified.

In the first part, the verses of Koran which are related with the blessings of heaven are examined, and also, these verses are evaluated according to Taberî’s, Râzî’s, Kurtubî’s, İbn Kesîr’s and Yazır’s interpretations.

In the second part, the blessings of heaven which are in the hadiths have been examined. The hadiths that are related with the blessings of heaven from the main hadiths source like Buhârî’s, Müslim’s, Tirmizî’s, Ebu Davud’s, İbn Mâce’s, and Ahmed b. Hanbel’s are included and these hadiths have been examined.

In the third part, the blessings of heaven have been examined from the point of view Kelam. Selefiyye’s, Eş’ariyye’s, and Maturidiyye’s who are the members of Ehl-i Sünnet points of view to the blessings of heaven have been examined. And also, Şia’s, Mutezile’s, and Kadı Abdülcebbar’s, who are from the other group is named Hariciler, thoughts which are related with the blessings of heaven have been examined.

In this work, the blessings of heaven which are in the verses’, hadiths’, kelam’s common thoughts are: having the wanted things of people who are destined for heaven, staying in the heaven forever; silver pots, jewelries, clothing, palace and throne, food and drinks, wife and husband;gilman ve vildanlar; be in the shade of heaven, being sure of destined people from resentment, fatigue, nonsensical words and fear, and for God’s sake.

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı Geçen Eser
trc.	: Tercüme eden, Terceme eden.
s.	: Sayfa.
S.neşr.	: Sadeleştiren, Neşreden
C:	: Cilt
Şia	: Şamil İslam Ansiklopedisi
Dia	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
dpn.	: Dipnot
b.	: bin – ibn
mad.	: Madde
Diğ.	: Diğerleri
Tsz.	: Tarihsiz
S.A.V., s.a.v, s.a., s.a.s.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
Yay.	: Yayınları
Çev.	: Çeviren
Hz.	: Hazreti
Haz.	: Hazırlayan

GİRİŞ

CENNET VE NİMETLERİ KAVRAMLARI, EŞ (YAKIN) ANLAMLARI

1. CENNETİN SÖZLÜK VE TERİM ANLAMLARI

1.1. Sözlükte Cennet:

Cennet, “örtmek ve gizlemek”¹ anlamındaki “cenn” kökünden bir isimdir. Bitki ve ağaçlarıyla örten bahçe², meyvelik, ağaçlık, hurmalık,³ zemini görünmez gayet girift ağaçlarla örtülmüş bahçe ve bostan⁴, çok ferah ve havadar⁵ bir yer anlamına gelir.

Cennet kelimesi Latince, Yunancada ve Farsçada bahçe anlamına gelmektedir. Bazı Türkçe lügatlerde uçmak, çok güzel ve ferah yer, mutluluk, erinç, ahirette müminlere vaad edilen ebedi hayat, yaşanacak yer, Cenab-ı Hakk’ın ba’del haşr müminlere ihsan edeceği nüzhetgâh-ı dâimî şeklinde geçmektedir.⁶

Müfredi “el-cennetü” cem’i ise “cinan ve cennât”⁷ şeklindedir. Müminlerin ebedi saadet yurdu olan yerin bu şekilde adlandırılmasının sebebi; genel görünümüyle dünya bahçelerine benzemesi, eşsiz nimetlerini insan idrakinden gizlemiş olması,⁸ içinde bulunan kimseleri ağaçlarıyla örtüp saklaması⁹ şeklinde anlatılmıştır.

1.2. Terim Olarak Cennet

Cennet, peygamberlerin davetine uyarak iman edip, dünya ve ahirete ait işleri, kulluk vazifelerini elden geldiği kadar güzel bir şekilde yapan, temiz ve müttakî kişiler için hazırlanmış bir huzur ve saadet yurdu.¹⁰

¹ Zebîdî, Ebu’l-Feyz M. b. M. b. Abdirezzâk el-Mürteza el-Hüseynî el-Vâsîtî el-Hanefî, *Şerhu’l-Kâmûs (Tâcu’l-Arûs Min Cevâhiri’l-Kâmûs)*, c. (I-X), Dâru’l-Fikr, Beyrut, 1890, c. 9, s. 163; Topaloğlu, Bekir, “Cennet”, *DİA*, İstanbul, 1993, c. 7, s. 374; İbrahim Mustafa ve diğ., *el-Mu’cemu’l-Vesît*, Çağrı Yayınları, (I-II Cilt bir arada), İstanbul, 1989, c. 1, s. 141.

² İbn Manzur, Ebu’l-Fadl Cemâlü’d-Din Muhammed b.Mükerrem, *Lisânü’l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1992, c. 13, s. 96.

³ İbn Manzur, *a.g.e.*, c:13, s. 100; *el-Mu’cemu’l-Vesît*, c: 1, s. 141; Abdul’latif Muhammed, *el-Muhtar min Sihahü’l-lugat*, Matbaatu’l-İstikamet, Kahire, tsz., s. 85.

⁴ Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, *Hak Dili Kur’an Dili*, Sadeleştirilenler: İsmail Karaçam, ve diğ., Azim Dağıtım, İstanbul, c. 1, s. 240.

⁵ Devellioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Doğu Matbaası, Ankara, 1970, s. 134.

⁶ Cilacı, Osman, *İlahi Dinlerde Cennet*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995, s. 21-22.

⁷ İbn Manzur, *a.g.e.*, c. 1, s. 141.

⁸ Topaloğlu, *a.g.e.*, c. 7, s. 374.

⁹ Kurtubî, Ebu Abdillah Ahmed b.Muhammed, *el-Câmiu li-Ahkâmi’l-Kur’an*, Trc: M.Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, 2.Baskı, İstanbul, 1993, c. 1, s. 505.

¹⁰ Puzmaz, Durak, “Cennet”, *ŞİA*, İstanbul, 1990, c. 1, s. 300.

Kur'an-ı Kerim'de cennet, ahiret hayatında, mü'minlerin ebedi saadet yurdu, nimetler diyarı,¹¹ çeşitli nimetlerle bezenmiş ahiret yurdu,¹² maddi ve manevi zevk unsurlarını ihtiva eden,¹³ mü'minlerin mükâfat evi, olarak nitelendirilmektedir.

Cennet, mükâfat yurdunun tamamının adıdır; bu yurt, mükafata hak kazanmış olanların derecelerine göre tertip edilmiş, bir çok cenneti ihtiva eden bir yerdir.¹⁴

Cennet, Allah'ın insanlara müjdelediği, ölümden sonraki alemde bulunan, Allah'a inanan, günah işlememiş veya günahlarından temizlenmiş olanların gireceği fevkalade güzel yerdir.¹⁵

Cennet, dünya hayatı boyunca tevhid akidesine bağlı olan mümin, müslüman, müttaki, salih, veli, şehid, sıddık, nebi, resûl kullar için hazırlanmış olan ebedi bir ikamet yeridir.¹⁶

İmam Gazzali de cenneti farklı bir boyutta tarif etmiştir: Cennet, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği, hiçbir insan kalbinin asla idrak etmediği yerdir.¹⁷

Cennet'in lûgat ve terim anlamlarını verdikten sonra, şimdi de cennete ait olan eş (yakın) anlamlardan bahsedeceğiz.

2. CENNETİN EŞ (YAKIN) ANLAMLARI

Kur'an-ı Kerim'de müfred, tesniye ve cemi şekilleriyle yüz kırk yedi defa geçen cennet kelimesi yirmi beş yerde dünyadaki bağ ve bahçe, altı yerde Hz.Adem ile Hz.Havva'nın iskân edildiği mekân, bir yerde Hz.Peygamber'in yanında Cebrail'i gördüğü Sidretü'l Münteha'nın civarında bulunan Me'va cenneti, diğer yerlerde de ahiret cenneti anlamında kullanılmıştır.¹⁸

Kur'an-ı Kerim'de zikredilen, cenneti ifade eden birçok isim kullanılmıştır ki, bu isimleri şöyle sıralayabiliriz:

¹¹ İbn Manzur, *a.g.e*, c: 13, s. 100; *el-Mu'cemu'l-Vesît*, Haz: Komisyon, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1992, c: 1, s. 141; M.Süreyya, Şahin, "Cennet", *DİA*, İstanbul, 1993, c: 7, s. 374.

¹² Kılavuz, Ahmet Saim, *İslam Akaidi ve Kelam'a Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997, s. 228.

¹³ Kotku, M.Zahid, *Cennet Yolları*, Seha Neşriyat, İstanbul, 1985, s. 7.

¹⁴ Râzî, Fahreddin Ebu Abdillah Muhammed b.Ömer, *Tefsîr-i Kebir (Mefâtihi'l-Gayb)*, Trc: Suat Yıldırım ve diğ., Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, c. 2, s. 167.

¹⁵ Doğan, D.Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik Yayınları, Ankara, 1981, s. 142.

¹⁶ Gölcük, Şerafeddin; Süleyman Toprak, *Kelâm*, Tekin Kitabevi, Konya, 2001, s. 490.

¹⁷ Salih, Suphi, *Ölümden Sonra Diriliş*, Trc. Şerafeddin Gölcük, Kayıhan Yayınları, İstanbul, 1988, s. 89.

¹⁸ Abdûlbaki, Muhammed Fuâd., *el-Mu'cemu'l-Müfehres Li-Elfazı'l Kur'ani'l-Kerim*, Çağrı Yay., İstanbul, 1990, s. 180-182.

2.1. Cennet

Cennet ismi malum yurdun genel ismidir. Bu isim o yurttaki bulunan çeşit çeşit nimetleri, lezzetleri, güzellikleri, sevinçleri içine alır.¹⁹

2.2. Cennetü'n-Naîm

Arapça'da “refah, huzur, mutlu hayat”²⁰ bollukta yaşayış²¹ anlamına gelen nimet kelimesinden, daha kapsamlı muhtevaya sahip olan “naim” kavramı, insana mutluluk veren maddi ve manevi bütün güzellikleri ifade etmektedir.²²

Naim kavramının bir ayette cehennem isimlerinden olan “cahîm'in” mukabilinde kullanılması,²³ diğer bir ayette de, cennetle ilgili tasvirin baş tarafında tek başına²⁴ yer alması sebebiyle “naîm” kavramının cennetin isimlerinden biri kabul edilebileceğini göstermektedir.²⁵

2.3. Cennet-ü Adn

“İkamet etme” veya “ikamet edilen yer”,²⁶ Allah'ın makamı²⁷ anlamına gelmektedir. On bir ayette cennât kelimesiyle birlikte tekrarlanarak “ikamet edilecek cennetler” manasında kullanılmıştır.²⁸

Bir kısım müfessirler, “adn” kavramının sözlükte, “ebedi ikamet yurdu” manasına gelmesini ve Kur'an'da cennât kelimesiyle birlikte “Cennât-ü Adn” şeklinde kullanılmasını delil göstererek, ebedi saadet yurdunun tamamına verilen umumi bir ad olduğunu ileri sürerler. Ancak bu görüş, pek isabetli görülmemektedir. Çünkü Kur'an'daki tasvirlerin hepsinde, cennetin ebedi bir ikamet yurdu olduğunu açıkça belirtildiği gibi, Firdevs, Naim, Me'va gibi cennetlerin bulunduğu da haber verilir. Allah'a karşı yaptıkları kulluğun derecelerine göre, mü'minlerin değişik mertebelerde bulunması ve birkaç cennet mevkiinin adı

¹⁹ İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, Şemsuddin Ebu Abdillâh Muhammed b.Ebubekir, *Hâdi'l-Ervah İlâ Bilâd el-Efrâh: Cennetin Tasviri*, Trc. İsmail Hakkı Sezer, Uysal Kitabevi, Konya, 1994, s. 127.

²⁰ İbn Manzûr, *a.g.e.*, c: 16, s. 588, 589; Zebîdî, *a.g.e.*, c: 9, s. 77.

²¹ Devellioğlu, *a.g.e.*, s. 967.

²² Topaloğlu, *a.g.e.*, c: 7, s. 376.

²³ İnfitar, 82/13.

²⁴ Mutaffifin, 83/22.

²⁵ Topaloğlu, *a.g.e.*, c. 7, s. 376.

²⁶ Topaloğlu, *a.g.e.*, c. 7, s. 376.

²⁷ Salih, Suphi, *a.g.e.*, s. 38.

²⁸ Topaloğlu, *a.g.e.*, c. 7, s. 376.

olması kuvvetle muhtemeldir. Bu itibarla “cennât” şeklindeki çoğul terkipte birlikte kullanılması cennetin bütün kısımlarının adı olmasını gerektirmez.²⁹

2.4. Firdevs

Sözlükte “içinde her türlü ağacın, özellikle üzüm bağlarının bulunduğu büyük bahçe”³⁰ anlamına gelen Firdevs, çoğulu “feradis” edebiyatta, üzüm ve asmaların çoğunlukla olduğu, sık ağaçlarla kaplı yemyeşil bahçeleri ifade etmek için kullanılmıştır.³¹

Arapçaya Farsça’dan girmiş olması muhtemel olan “firdevs” cennetin tamamını ifade eden bir isim olabileceği gibi, onun ortası, en yüksek ve en değerli bölgesinin özel adı da olabilir.³²

Firdevs en güzel ve en göz alıcı meyveleri sinesinde taşıyan şahane bahçe demektir. Kızıl altındandır.³³

Firdevs, cennetin merkezi, en üstün yeri veya iyiliği emredip, kötülükten nehyeden kimselerin bulunacağı yer de olabilir.³⁴ Bu tarife göre Firdevs cennetine girmek, oraya varis olmak için bu sayılan özelliklere sahip olmak gerekmektedir.

2.5. Dâru’s-Selâm

Emniyet, huzur, selâmet, esenlik, sağlık³⁵ “maddi ve manevi afetlerden, hoşa gitmeyen şeylerden korunmuş olma” manasındaki selâm ile “ev, yurt” anlamındaki dâr kelimesinden³⁶ oluşan bir terkiptir. İki ayette de³⁷ cennetin adı olarak belirtilmiştir.

2.6. Dâru’l-Mukâme

Dâru’l-Mukame “asıl durulacak yer”, “ebedi ikamet edilecek yurt”³⁸ anlamlarına gelmektedir. Kur’an’da “*O ki lütfuyla durulacak yurda kondurdu. Orada bize ne bir yorgunluk dokunur ve ne de orada bize bir usanç dokunur*”³⁹ buyrulurken, burada geçen

²⁹ Yavuz, Yusuf Şevki, “Adn”, *DİA*, İstanbul, 1996, c: 1, s. 391.

³⁰ İbn Manzur, *a.g.e*, c: 16, s. 163, 164; Zebîdî, *a.g.e*, c: 4, s. 205; Erkan, Arif, Beyan, *Arapça-Türkçe Büyük Sözlük*, Yasin Yay, İstanbul, 2004, c: 2, s. 1780.

³¹ Özervarlı, M.Said, “Firdevs”, *DİA*, İstanbul, 1996, c: 13, s. 123.

³² Topaloğlu, *a.g.e*, c: 7, s. 377.

³³ Eren, Siddik Naci, *Ölüm Kıyamet ve Ahiret*, Demir Kitabevi, İstanbul, 1995, s. 287.

³⁴ Râzî, *a.g.e*, Trc, c. 16, s. 386.

³⁵ Doğan, D.Mehmet, *a.g.e*, s. 976.

³⁶ Topaloğlu, *a.g.e*, c. 7, s. 377.

³⁷ Enam, 6/127; Yunus, 10/25.

³⁸ Topaloğlu, *a.g.e*, c: 7, s. 377.

³⁹ Fatır, 35/35.

“daru’l-mukame”nin cennet olduğu beyan edilmiş ve içinde bir yorgunluk ve tasanın bulunmadığı ve dünya yurduna benzemediği ifade edilmiştir.⁴⁰

Bu ayette geçen “daru’l-mukame” kelimesi cennete girenlerin Allah’a hamd ve şükür sırasında buldukları yeri de ifade etmektedir.⁴¹

2.7. Me’vâ

Me’va yurt-mesken, yer, makam, sığınacak yer⁴² dönüp dolaşılıp gelinen ve durulan yer demektir.⁴³

Bu cennetin hangi cennet olduğu hususunda ihtilaf vardır. Kimileri muttakilere vaad olunan cennet olduğunu söylemiştir. Kimileri ise şehitlerin ruhlarının bulunduğu bir başka cennet veya meleklerle ait cennet olduğunu ileri sürmüşlerdir.⁴⁴

Yazır’a göre bu cennet, “muttakilerin ve şehitlerin varacağı bir yerdir”.⁴⁵

2.8. Hüsna

Hüsna; lüfüt, güzel muamele, güzel sonuç⁴⁶ güzel hayırlı işler⁴⁷ anlamına gelmektedir. İyilik yapanlara Allah tarafından daha büyük bir iyilikle karşılık verileceğini, ayrıca buna bir ilave yapılacağını ifade eden ayetteki⁴⁸ “hüsna” kelimesinin, cennet anlamına geldiği müfessirlerin büyük çoğunluğu tarafından kabul edilmiştir.⁴⁹

2.9. Dâru’l-Huld

Kalıp gitmeme yurdudur. Cennet ehli oradan ebediyyen göçüp gitmeyecekleri için bu isim verilmiştir.⁵⁰

2.10. Gurfe

“Konak, köşk”⁵¹ manasına gelen gurfe kelimesinin çoğulu “guraf, gurufât”tır. Kur’an-ı Kerim’de cennetle birlikte ve onun bölümleri anlamında kullanıldığı gibi, cennet adının yerine tek başına da kullanılmıştır.⁵²

⁴⁰ Râzî, *a.g.e*, c: 18, s. 415.

⁴¹ Topaloğlu, *a.g.e*, c: 7, s. 377.

⁴² Devellioğlu, *a.g.e*, s. 756.

⁴³ İbnü’l-Kayyim, *a.g.e*, s. 130.

⁴⁴ Râzî, *a.g.e*, Trc, c. 20, s. 504.

⁴⁵ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 7, s. 298.

⁴⁶ İbn Manzur, *a.g.e*, c. 3, s. 115; Erkan, Arif, *a.g.e*, c. 1, s. 1008.

⁴⁷ Doğan, *a.g.e*, s. 490.

⁴⁸ Yunus, 10/26.

⁴⁹ Topaloğlu, *a.g.e*, c. 7, s. 377.

⁵⁰ İbnü’l-Kayyim, *a.g.e*, s. 130.

⁵¹ Zebîdî, *a.g.e*, c. 6, s. 209.

2.11. Makâm-u Emin

Makam; ikamet yeri demektir. Emin ise, her türlü kötülük, afet ve nahoş şeylerden güvende olma demektir. Bu makam, zevalden harap olmaktan ve her türlü noksandan emniyette olan bir yerdir.⁵³

Bunlardan başka “ecr (mükafat, sevap), rahmet, rahmetullah, rızkun kerim (değerli nimet)” gibi kelime ve terkipler de buldukları ayetlerin anlatım özelliklerine göre cennet manasını ifade etmektedirler.⁵⁴

Kur’an-ı Kerim’de geçen cennet ve müteradiflerini zikrettikten sonra şimdi de nimet kelimesinin anlamı üzerinde durmaya çalışacağız.

3. NİMET’İN SÖZLÜK ve TERİM ANLAMLARI

3.1. Nimet’in Sözlük Anlamı

İyilik, ihsan, lütuf, ihsan, yiyecek ve içecek gibi manalar için kullanılan bir terimdir.⁵⁵ Sözlükte mastar olarak “bolluk ve iyi hal içinde olmak”, isim olarak “maddi ve manevi imkanlar” anlamına gelmektedir.⁵⁶

Kur’an da kırk yedi yerde “nimet” kelimesi, doksan yedi yerde de nimetle aynı kökten gelen kelimeler geçmektedir.

3.2. Terim Olarak Nimet

Nimet, Allah tarafından insanlara her çeşit iyiliğin verilmesi ve her çeşit zararın uzaklaştırılması olarak tanımlanmıştır. Kur’an’da rahmet ve rızk kelimeleri ile son derece ilgili ve yakın anlamlarda kullanılmıştır. Rızk, insan ve insanın dışındaki her canlı varlık için kullanılırken; nimet, yalnız insanlar için söz konusudur.

Bazı alimlere göre vehbi nimet, hayat; kesbi nimet ise imandır. Bu iki nimetin başlangıcı da Allah’ın yardımı ve hidayetidir.⁵⁷

Nimet kelimesi birden çok anlamı içinde barındırmaktadır. Ancak en kapsamlı anlamı ise, insanlar için hazırlanan her türlü iyilik ve yine insanlardan uzak tutulan her türlü kötülüktür.

⁵² Topaloğlu, *a.g.e*, c. 7, s. 377.

⁵³ İbnü’l-Kayyim, *a.g.e*, s. 134.

⁵⁴ Topaloğlu, *a.g.e*, c. 7, s. 377.

⁵⁵ Devellioğlu, Ferit, *a.g.e*, s. 1003; D.Mehmet, Doğan, *a.g.e*, s. 763, *TDK Türkçe Sözlük*, 10.Baskı Ankara, 2005, s. 1654; Nureddin, Turgay, “Nimet”, *ŞİA*, İstanbul, 1990, c. 1, s. 233.

⁵⁶ Günaydın, Fatma Candan, “Nimet”, *DİA*, İstanbul, 1993, c. 33, s. 129.

⁵⁷ Turgay, Nureddin, *a.g.e*, c. 1, s. 233.

4. CENNET'İN VARLIĞI

Rasulullah'ın ashabı, tabiin, tebe-i tabiin, sünnet ve hadis ehli hiç istisnasız olarak ve her çağda İslam fakihleri, tasavvuf ve zühd ehli cennetin var olduğu inancı üzere olmuşlardır. Onlar bu konuda kitap ve sünnete ve baştan sona kadar bütün peygamberlere hepsi ümmetlerin kesin sonuçlarına inanırlar. Çünkü peygamberlerin hepsi ümmetlerini cennete çağırılmışlar ve onu haber vermişlerdir. Bu sebeple selef inançları arasında cennetin yaratılmış olduğu inancı da geçer.⁵⁸

Cennet şu anda vardır, daha önce de vardı ve ebediyyen var olacaktır. Cennet yukarılarda, gökte, yedi kat semanın üstündedir. Cennet zaman ve mekanda sonsuz yeni bir alemde bulunmaktadır. Allah'ın kürsüsü cennetin üstündedir.⁵⁹

Cennetin varlığı ile ilgili Kur'an-ı Kerim'de geçen ayet meallerini ve bu ayetler hakkında yapılan açıklamalara yer vereceğiz:

“Yemin olsun, onu (Cebrail'i kendi şekliyle) bir daha gördü, Sidre-i Münteha'nın yanındaki, Cennetü'l Me'va onun yanındadır.”⁶⁰

Ayet-i Kerime'de geçen “sidre” denilen bir ağaç adıdır. “Münteha” ise son noktada bulunan demektir. Rasulullah (s.a.v) miraca çıktığında yedinci kat gökten sonra “Sidre” denilen ağacın bulunduğu son noktaya varmış ve orada Allah'tan emirler almıştır.⁶¹

Yukarıda verdiğimiz ayetle cennetin var olduğu ispatlanmış, bulunduğu yer açıklanmış oluyor. Cennetin mevcudiyetine dair şu ayet de bir delildir:

“Rabbinizin mağfiretine (vesile olacak hayırları yapmakta) ve eni göklerle yer kadar geniş olan cennetine girmek için yarış yapın. O cennet takva sahipleri için hazırlanmıştır.”⁶²

Hakk Teâlâ'nın “muttakiler için hazırlanmış” ifadesinin zahiri, cennet ile cehennemin şu anda yaratılmış olduklarına delalet etmektedir.⁶³

Ehl-i Sünnet akidesine göre cennet ve cehennem haktır. İkisi de yaratılmış, mevcut ve bakidir. Her ikisi ve ehli fani olmayacaktır.⁶⁴

⁵⁸ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e*, s. 27.

⁵⁹ Gölcük, Şerafeddin- Toprak, Süleyman, *Kelâm, Tarih, Ekoller, Problemler*, Tekin Kitabevi, Konya, 2001, s. 486-488.

⁶⁰ Necm, 53/13, 14, 15.

⁶¹ Taberî, Ebu Cafer Muhammed b.Cerir, *Câmiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an Tefsiru't-Taberî*, Trc: Kerim Aytekin; Hasan Karakaya, Hisar Yayınları, İstanbul, 1996, c. 8, s. 38-39.

⁶² Al-i İmran, 3/133; Hadid, 57/21.

⁶³ Râzî, Fahreddin Ebu Abdillah Muhammed b. Ömer, *Tefsir-i Kebir (Mefatihü'l-Gayb)*, Trc: Suat Yıldırım ve diğ, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998, c. 7, s. 69.

⁶⁴ Neseî, Ömer, *Metn-i Akaid-i Ömer Neseî Salah*, Bilici Kitabevi, İstanbul, tsz., s. 8.

Cennetin varlığını anlatan bir ayette de, Allah Teâlâ şöyle buyurmaktadır: “İman eden bir de güzel amellerde bulunan kimselere, altlarından ırmaklar akan cennetlerin onların olacağını müjdele.”⁶⁵

Bu ayet, mü'minlerin cennete malik olduklarını haber vermektedir. Şu anda bulunan mülkiyet, yine şu anda kendisine malik olunan şeyin mevcut olmasını gerektirir. Bu nedenle bu ayetler cennetin şu anda yaratılmış olduklarına delalet eder.⁶⁶

“Giriş” başlığı altında “cennet” ve “nimet” kelimelerinin sözlük ve terim anlamlarına yer verdik. Cennet kelimesinin eş anlamlarından bahsettik. Ayrıca cennetin varlığı, şu anda cennetin var olup olmadığı, ebediliği hususundaki ayetleri ve bu konuda yapılan yorumları naklettik.

Cennet ve nimet hakkında bu kadar bilgi vermekle yetiniyor, şimdi de Kur'an'da cennet ve nimetleri hakkındaki tefsir ve açıklamalarına geçiyoruz.

⁶⁵ Bakara, 2/25.

⁶⁶ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 2, s. 163.

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN'DA CENNET NİMETLERİ

Biz bu bölümde Kur'an-ı Kerim'de geçen, ebedi saadet yurdunun sakinlerine sunulacak olan cennet nimetleri ile ilgili ayetlere yer verdik. Ayrıca sunduğumuz ayetler hakkında, çeşitli tefsirlerde yapılan yorum ve açıklamalardan da çalışmamızda bahsettik.

Kur'an; mü'min kulların genel manada nimete nail olacaklarını işaret etmekle beraber, cennetteki mükafat ve ödüllerin sonsuz ve karşılıksız olduğunu, ayrıca dünyada yapmış oldukları amellerin en güzeli ile karşılaşacaklarını bildirmektedir.

Cennetin vasfını anlamak istediğin vakit Kur'an-ı Kerim'i oku. Çünkü cenneti Allah'tan daha iyi kimse tarif edemez.⁶⁷

İnsanı yaratmış olan Allah, onun nefsinin isteyebileceğini ondan daha iyi bilmektedir ve bunları bir mükafat olarak mü'minler için cennette yaratacaktır. Burada ince bir noktaya dikkat edelim: Allah bunları madde madde sıralayarak Kur'an'da anlatabilirdi. Oysa ancak çok az bir kısmı sayılmıştır. Kalanları herkesin zevkine, arzularına ve hayal gücüne bırakılmıştır.

Cennet sonsuz bir hayatın sürüleceği, Allah'ın iman etmiş salih kullarına mükafat olarak hazırlamış olduğu muhteşem bir mekandır. Kur'an cennet nimetlerini tasvir ederken yaşanılacak evlerden, yenilecek yemeklerden, içkilerden, cennetliklerin giyimlerinden ve cennete has doğal güzelliklerden bilgiler verir. Aynı dünya hayatında olduğu gibi cennette de devam eden "yaşanılan" bir hayat vardır. Elbetteki bu hayat dünya standartlarının çok üstünde bir modeldir.⁶⁸

Cennet nimetleri duyduğumuz, okuduğumuz, öğrendiklerimizin ve hatta aklımızdan geçenlerin de üstündedir. Bizim düşüncelerimiz, cennetin nimetlerini içine alamaz. Çünkü biz dünyevi olanları anlayabiliriz.

Kur'an'da hurilerden, apartmanlarından, cariye ve kölelerinden, altın, gümüş, nehir ve ağaçlıklarından, meyvelik bağ ve bahçelerinden bahsedilmektedir. Fakat burada yalnız

⁶⁷ Gazzali, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed, *İhya-i Ulumi'd-Din*, Trc: Ahmet Serdaroğlu, Bedir Yay., Ankara, 1992, c. 4, s. 969.

⁶⁸ Yalçın, Cavit, *Mü'minlerin Asıl Yurdu Cennet*, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 50-57.

bir isim benzerliği vardır. Yoksa oradakiler, dünyadakilere hiç benzemez ve onlardan çok daha üstündür.⁶⁹

Kur'an-ı Kerim ve sahih hadislerdeki mevcut beyanlara dayanarak cennet nimetlerinin ana özelliklerini Şu Şekilde tespit etmek mümkündür:

1. Sonsuz lüks ve konfor
2. Sürekli barış ve huzur
3. Cennet ehlinin hem bedeni, hem ruhi bakımdan son derece güçlü ve yetenekli olması.
4. Manevi tatmin (rıza).
5. Allah'ı görmek ve onunla konuşmak.
6. Bütün bunları saran bir ebediyet.⁷⁰

Cennet, takva dairesinde yaşayan kullarına Allah'ın bir ikramıdır. Allah'ın layık gördüğü kullarına yaptığı bu ikramın içine sayısız nimetler girmektedir. Şimdi bu nimetleri genel bakışlar altında, ayetler çerçevesinde inceleyeceğiz. Sunacağımız ayetler hakkında çeşitli tefsirlerde yapılan yorumlara da yer vereceğiz:

1. Cennettekilerin Diledikleri Şeylere Sahip Olması

“Orada onlara her istedikleri var.”⁷¹ “Canların çektiği, gözlerin hoşlandığı her nimet var.”⁷² “Allah tarafından bir ikram olarak canınızın çektiği her Şey var.”⁷³

1.1. Kaf Suresi 50/35. Ayetin Tefsiri

1.1.1. Taberî⁷⁴

“Orada arzu ettikleri her Şeyi bulurlar. Nezdimize daha fazlası da vardır.”⁷⁵

Allah Teâlâ cennetliklere istedikleri her nimetin verilmesiyle birlikte, kendi nezdinden daha fazla bir Şeye erişeceklerini beyan etmiştir. Müfessirler, erişilecek bu fazla Şeyin, bizzat Allah'ı görme hadisesi olduğunu söylemişlerdir.⁷⁶

⁶⁹ Mutlaku'r-Rahbâvi, *Ahret Günü*, Trc: Ahmet Serdaroğlu, Lütfi Şentürk, Nur Yayınları, 5.Baskı, Ankara, tsz., s. 177.

⁷⁰ Topaloğlu, *a.g.e*, c. 7, s. 381.

⁷¹ Kaf, 50/35.

⁷² Zuhruf, 43/71.

⁷³ Fussilet, 41/31.

⁷⁴ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 7, s. 538-539.

⁷⁵ Kaf, 50/35.

⁷⁶ Taberî, Ebu Cafer Muhammed b.Cerir, *Camiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an Tefsiru't-Taberî*, Trc: Kerim Aytekin; Hasan Karakaya, Hisar Yayınları, İstanbul, 1996, c. 7, s. 539.

Taberî bu ayetle kastedilen manayı Allah'ın cennette görülmesi olarak anlamış ve bu konuyla alakalı olarak aşağıdaki hadise yer vermiştir:

Ebu Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: “Bazı insanlar “Ey Allah (c.c)'ın Resulü, biz kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz?” diye sordular. Resûlullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Siz Ayın ondördünde Ay'ı görmede sıkıntı çeker misiniz?” “Hayır Ey Allah (c.c)'ın Resulü” dediler. Rasulullah (s.a.v) “Bulutsuz bir günde Güneş'i görmede sıkıntı çeker misiniz?” buyurdu. “Hayır, Ey Allah (c.c)'ın Resulü (s.a.v)” dediler. Resûlullah (s.a.v): “İşte siz Rabb'imizi göreceksiniz.” buyurdu.⁷⁷

Taberî bu ayeti kısa bir şekilde değerlendirmiş. Cennetkilerle istediklerinin verileceğini ifade etmiş, hatta bu şeyin de görme olduğunu belirtmiştir.

1.1.2. Râzî⁷⁸

“Orada onlar için ne dilerlerse var. Nezdimizde ise daha fazlası var.”⁷⁹

Allah Teâlâ bu ayete “sizin için” şeklinde değil de “onlar için” şeklinde başlamıştır. Râzî böyle olmasının bir hikmeti olacağı hakkında şu fikirleri ileri sürmüştür:

1) “Selametle girin oraya” ayeti, “Onlara, “selametle girin oraya” denilir.” takdirindedir. Dolayısıyla da bu izaha göre ayette bir “iltifat” üslubu söz konusu olamaz.

2) Bu, “iltifat” üslubuyla gelen bir ifadedir. Hikmeti ise, her iki tarafı birleştirmektir. Buna göre Cenab-ı Hakk sanki, “Onlar geldiklerinde bunu ikram et. Onların gelişlerinde sürur-huzur vardır, orada olmayışları durumunda ise, eksiklik kusur vardır.” demiş olmaktadır.

3) Hakk Teâlâ'nın “onlar için” ifadesinin “melekler için” manasında olması da mümkündür. Buna göre Hakk Teâlâ meleklerle “Onlara hizmetleri yürütün ve bilin ki, onlar için orada istedikleri her şey vardır. Onların istediklerini önlerine hazırlayın. Fakat benim katımdakilere gelince, bunlar onların gönüllerinden hiç geçmeyen ve sizlerin bilemeyeceğiniz şeylerdir.” demiş olur.

Yine Râzî ayet ile ilgili değerlendirmelerine şu sözleriyle devam etmiştir: “Rızkının sona ermesinden, dünyada iken ömrü uzun olup, beli bükülerek, ihtiyaç içine düşenlerden olduğunuz gibi, burada da ihtiyaç içinde kalacağınızdan endişe etmeyiniz. Tam aksine si-

⁷⁷ Müslim, K. el-İman, Bab: 299, Hadis No: 182, (Taberî, a.g.e, Trc. 20, s. 540 Dipnot 17'den naklen).

⁷⁸ Râzî, a.g.e, Trc: c. 20, ss. 508-509.

⁷⁹ Kaf, 50/35.

zin için ebedilik söz konusudur. İstifade edeceğiniz şeyler bitip tükenmez. Dolayısıyla, istediğiniz vakitte, her istediğiniz şey vardır. Dönüş Allah'adır. Oraya ulaşıldı mı, artık O'nun katındakiler tavsif edilemez ve hiç kimse O'na muttali olamaz. O'nun yanında bulunanın azameti sana, "O'nun katındakilerin üstünlüğünü gösterir." demek istemiştir.⁸⁰

Râzî bu ayette Allah'ın cennettekilere diledikleri her şeyi vereceğini belirtmiştir. Ayette Allah'ın cennet ehli için "sizin için" tabiri değil de "onlar için" tabirini kullanmasını Râzî farklı açıdan belirtmiştir ki, bu da onlara iltifat içindir. Ayetteki "onlar için" ifadesinin Râzî melekler için de, olabileceği düşüncesindedir. Meleklerin cennete girenlere iyi hizmet yapmalarını, istedikleri her şeyi yerine getirmelerini Allah Teâlâ istemektedir. Fakat bunlardan başka Allah'ın katından verecekleri ise, bu istenilenlerin dışında gönüllerden hiç geçmeyen şeylerdir.

Kısacası Râzî'ye göre, Allah'ın cennettekilere katından fazla olarak vereceği şey, insanın bilemeyeceği, aklıyla bile hayal edemeyeceği sürpriz nimetlerdir.

1.1.3. Kurtubî⁸¹

"Orada onlar için, ne dilerlerse her şey var. Yanımızda fazlası da vardır".⁸²

Orada canlarının çektiği ve gözlerinin zevk aldığı her şey var.⁸³

Kurtubî ayet hakkındaki görüşünü söyledikten sonra cennette, cennet ehline istedikleri her şeyin verileceğini anlatan bir hadise yer vermiştir.

Süleyman b. Bureyde babasından naklen, bir adam Peygamber (s.a.v)'e şöyle sordu: "Ey Allah'ın Rasülü! Cennette at var mı?" Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: "Allah seni cennete girdirirse orada kırmızı bir yakuttan yapılmış ve cennette istediğin yere uçarak seni götüren bir atın üzerinde taşınmak ister misin?" Bureyde dedi ki: "Yine bir adam ona sordu: "Ey Allah'ın Rasülü! Acaba cennette deve var mı?" Peygamber (s.a.v) ona diğerine söylediğinin benzerini söylemedi, şöyle dedi: "Allah seni cennete girdirecek olursa, canının çektiği ve gözünün lezzet aldığı şeyler olacaktır."⁸⁴

Ayette yer alan "gözlerin lezzet aldığı" buyruğundaki "lezzet" lafzı; "O şey lezzetli oldu, lezzetlidir, lezzet" diye kullanılır. O şeyden lezzet aldım, alırım denirken, mazisinde

⁸⁰ Râzî, *a.g.e*, Trc. c. 20, s. 508-509.

⁸¹ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 16, s. 330.

⁸² Kâf, 50/35.

⁸³ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 16, s. 330.

⁸⁴ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 15, s. 511-540.

birinci “zel” harfi kesreli, muzarisinde de fethalıdır. Lezzet, lezzetlilik demektir ki, bu da ben o şeyi lezzetli buldum demektir.

Yani cennette gözün lezzet aldığı ve görünüşü güzel olan şeyler vardır. Said b.Cübeyr de: “gözlerin lezzet aldığı” buyruğundan kasıtın; Yüce Allah (c.c)'a bakmak olduğu görüşündedir.⁸⁵

Kurtubî'ye göre ayetten kastedilen şudur: Cennettekilerde cennette canlarının çektiği her şeyin olmasıyla beraber, gözlerinin zevk aldığı her şey de verilecektir. Kurtubî diğer tefsircilerden farklı olarak bu ayet için, gözlerinin zevk aldığı ifadesini kullanmıştır. Verdiği nakillerden anlaşılıyor ki, Kurtubî'ye göre gözlerin lezzet aldığı şeylerden murad; Allah'a bakmak da olabilir. Kurtubî ayette geçen “lezzet” kelimesini nahiv yönüyle de incelemiştir.

1.1.4. İbn-i Kesîr⁸⁶

“Orada diledikleri onlarıdır. Katımızda daha fazlası da var.”⁸⁷

İbn-i Kesîr'e göre cennettekiler, cennette her neyi ki seçip tercih etseler bulacaklar, hangi lezzet çeşidinden isteseler hemen onlara hazır edilecektir. Ebu Hatim bu konu hakkında şöyle demiştir: “Cennettekiler için artırılacak nimetlerden birisi de bulutun cennettekilerin üzerinden geçmesi ve: “Ne istiyorsanız yağdırayım.” demesidir. Bir şey ister istemez hemen onlara yağdırır.” Allah Rasulü (s.a.v) de şöyle buyurmuştur: “Sen cennette bir kuş arzulayacaksın da hemen önüne kızarmış olarak düşecek.”⁸⁸

İbn Kesîr , cennet ehline istedikleri her şeyin verileceğine örnek olarak aşağıdaki hadise yer vermiştir:

Ebu Said el-Hudri'nin rivayetine göre Allah (c.c) Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Mü'min cennette çocuk arzuladığı zaman çocuğun hamileliği, doğurulması ve yetişip gelişmesi bir anda olacaktır.

Ayette geçen gözlerin hoşlandığından kasıt; cennetteki şeylerin tadının, kokusunun hoş ve güzel görünüşlü olmasıdır. Ebu Hureyre'den rivayetine göre, Ebu Ümâme (r.a) Allah Rasulü'nün kendilerine cenneti anlattığını ve şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “Mu-

⁸⁵ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 15, s. 540-541.

⁸⁶ İbn Kesir, *a.g.e*, Trc: c. 13, s. 7461.

⁸⁷ Kâf, 50/35.

⁸⁸ İbn Kesîr, Ebu'l-Fedâi İsmail, *Tefsiru'l-Kur'an'l-Azim*, Trc. Bekir Karlığa, Bedrettin Çetiner, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, Çağrı Yay, İstanbul, 1993, c. 13, s. 7461.

hammed'in nefsi kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, sizden birisi lokmayı ağzına alıp koyduğunda, hatırına başka bir yemeği getirir getirmez, ağzındaki lokma hemen arzulanı yemeğe dönüşür.”⁸⁹

İbn Kesîr'in ayeti kerime hakkındaki yorumu şöyledir: Cennet ehli, cennette ne isterse, hangi lezzet çeşidini aklından geçirirse hemen önüne gelecektir.

İbn Kesîr, gözlerin hoşlandığı ifadesinin tadı, kokusu güzel olan her şey hakkında olabileceği görüşündedir. Bu ayet hakkındaki bilgilerine hadisler ve tefsircilerin görüşleri ile zenginlik katmıştır.

1.1.5. Yazır⁹⁰

“Orada onlara ne isterlerse vardır. Katımızda daha fazlası da vardır.”⁹¹

Yazır ayette yer alan “diledikleri şey” ifadesine iki mana vermiştir:

1. Allah Tealâ cennetkilere istediklerinden fazla hatırlarına gelmez nimetler verecek, henüz yaratılmamış şeyler yaratacak.

2. Cennetkiler Allah'ın ziyafetine girecekler, huzurunda fazlasıyla ikram göreceklere dir.⁹²

Yazır Allah'ın cennetkilere dilediklerini vermesini farklı açıdan yorumlamıştır. Cenab-ı Hakk cennet ehline hayallerine gelmeyen nimetleri vereceği gibi, bu nimetler de daha önceden yaratılmamış, o anda yaratılmış olacaktır. Yine Yazır buradaki ifadeyi cennet ehlinin Allah tarafından ikrama mazhar olabileceği şeklinde de değerlendirmiştir.

Allah Teâlâ rızasını gözetleyen kullarını içinde ebedi, sonsuz ve kesintisiz nimetlerin bulunacağı cennet diyarına koyacaktır.

Kur'an-ı Kerim'de bu konuyu ihtiva eden bazı ayetler de bulunmaktadır.⁹³

Kısacası cennet, insanın aklından geçmeyen sürprizlerin bulunduğu, nefsin arzu ve temenni ettiği her şeyin mevcut olduğu bir yerdir.

Biz burada cennetkilere istedikleri şeylerin verilmesi konusunda bilgiler sunduk. Özellikle Taberî, Râzî, Kurtubî, İbn Kesîr ve Yazır'ın yorumlarına da yer verdik. Şimdi de cennette ebedi kalma konusunda açıklamalarda bulunacağız.

⁸⁹ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 13, s. 7166.

⁹⁰ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 13, s. 246.

⁹¹ Kâf, 50/35.

⁹² Yazır, *a.g.e*, c. 13, s. 246.

⁹³ Yasın, 36/57; Furkan, 25/16; İnsan, 76/20; Secde, 32/17.

2. Cennette Ebedi Kalmak

*“Kesintisi olmayan, bitip tükenmeyen, bir ihsan içinde olacaklardır. Ancak Rabb’inin dilemesi müstesnadır. Gökler ve yer durdukça orada ebedi kalacaklardır.”*⁹⁴

2.1. Hud Suresi 11/108. Ayetin Tefsiri

2.1.1. Taberî⁹⁵

“Mesut olanlar ise cennettekilerdir. Gökler ve yer durdukça orada kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilemesi müstesnadır”.⁹⁶

Bu ayet-i kerimede gökler ve yer durdukça mü’minlerin cennette kalacakları beyan edilmekte ancak; Allah’ın dilemesinin müstesna olduğu bildirilmektedir. Bu istisnadan neyin kastedildiği hakkında şunlar söylenmektedir:

1. Mü’minlerin günahkarları, günahları kadar cehennemde yanacaklardır. İşte cehennemde geçecek olan bu süre, cennette devamlı kalmalarından istisna edilen süredir.
2. Bu istisna, ayetin sonunda belirtilen “Hiç kesilmeyen nimetlerdir”.
3. Bu istisnadan maksat, mü’minlerin kabirde veya dünyada geçirdikleri zamandır. Zira mü’minler bu zaman zarfında fiilen cennette yaşamışlardır.⁹⁷

Taberî ayeti net bir şekilde açıklamıştır. Taberî mü’minlerin yer ve gök durdukça cennette devamlı kalacağını kabul etmekle beraber, ayette geçen Allah’ın dilemesi anlamındaki “müstesna” tabiriyle neyin kastedildiği hakkında farklı değerlendirmelerde bulunmuştur.

“Müstesna”ifadesi Taberî’ye göre, günah işleyen mü’minlerden işledikleri günah kadar cehennemde kalabilecekleri süre olabileceği gibi, mü’minler için hiç kesilmeyen nimetler de olabilir. Ayrıca Taberî bu ifadeyi inananların dünyada ve kabirde geçirecekleri zaman şeklinde de yorumlamıştır.

2.1.2. Râzî⁹⁸

*“Said olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Rabb’inin dilediği müddet müstesna olmak üzere gökler ve yer durdukça onlar orada ebedi kalıcıdırlar. Bu lütuf ve ihsandır ki, tükenip kesilmesi yoktur.”*⁹⁹

⁹⁴ Hud, 11/108.

⁹⁵ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 4, s. 525.

⁹⁶ Hud, 11/108.

⁹⁷ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 4, s. 525.

⁹⁸ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 13, s. 130-131.

⁹⁹ Hud, 11/108.

Bu ayette cennettekilerin bir kısmının bazen cennetten alınıp arşa ve ancak Allah'ın bilebileceği yüksek menzillere çıkaracağı ifade edilmiştir. “Kesintisi olmayan” ifadesini Allah Teâlâ, Naîm cennetini anlatırken de “kesilip tükenmeyen, yasak edilmeyen” şeklinde ifade etmiştir.¹⁰⁰

Râzî bu ayetin tefsirinde daha çok kelimelerin nahiv yönünden incelemelerine yer vermiştir. Kıraat alimlerinin okuyuş şekilleri ve bu duruma göre verilen manalar üzerinde durmuştur. Râzî bu ayetten anlaşılan mananın cennet ehlinin, cennetten alınıp yalnızca Allah'ın bildiği yüksek mekanlara çıkarılacağı şeklinde olduğunu kabul etmiştir. Râzî'ye göre ayette geçen “müstesna” ifadesinden maksat ise, cennetliklere verilecek nimetlerin hiç kesintiye uğramayıp devamlı olmasıdır.

2.1.3. Kurtubî¹⁰¹

*“O bahtiyar olanlara gelince, onlar da cennettedirler. Gökler ve yer ayakta durduğu müddetçe orada ebediyyen kalıcıdırlar. Rabbinin dilediği müstesnadır. Bu arkası kesilmeyen bir bağıştır.”*¹⁰²

Hulûd; temellilik, kalıcılık demektir. Cennet-i Huld tabiri buradan gelmektedir. Mecazi olarak bu kelime uzun zaman sürüp giden şey hakkında da kullanılır. Arapların da dualarında; “Allah, mülkünü daim kılsın” derken anlatmak istedikleri (mülk) hükümdarlık süresini uzansındır. Ayet gerçek manasıyla ebediliği ifade eder.¹⁰³

Kurtubî'nin bu ayet hakkındaki görüşü genel olarak şudur: Cennet ehli cennetten hiç çıkarılmayacak ve ebedi olarak orada kalacaklardır. Kurtubî'nin bu ayet üzerinde durduğu, açıklama yaptığı temel nokta; temellilik ve kalıcılıktır. “Temellilik” anlamına gelen “hulûd” kelimesini anlam ve lügat yönünden inceleyerek ayet hakkındaki bilgilerine zenginlik katmıştır.

2.1.4. İbn Kesîr¹⁰⁴

*“Bahtiyar olanlar ise cennettedirler. Gökler ve yer durdukça temelli kalacaklardır orada. Rabbinin dilediği başka.”*¹⁰⁵

¹⁰⁰ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 13, s. 130-131.

¹⁰¹ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 9, s. 158-159.

¹⁰² Hud, 11/108.

¹⁰³ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 1, s. 507-508.

¹⁰⁴ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 3989-3990.

¹⁰⁵ Hud, 11/108.

İbn Kesîr cennet ehlinin cennette ebedi kalacağını kabul etmekle beraber, bu konuya da aşağıdaki hadisi delil olarak getirmiştir:

Buhârî ve Müslim'in Sahihleri'nde rivayet edilen bir hadiste şöyle buyrulur: "Ölüm çok güzel bir koç şeklinde getirilir ve cennetle cehennem arasında boğazlanıp sonra şöyle denilir: "Ey cennet halkı, ebedilik var, ölüm yok; ve ey cehennem halkı ebediyet var ve ölüm yok." Yine Buhârî ve Müslim'de rivayet edildiğine göre, bir münadi şöyle nida edecek: "Sizin için sıhhatli olmak var, ebediyen hasta olmayacaksınız, size yaşamak var, asla ölmeyeceksiniz, sizin için genç olmak var asla ihtiyarlamayacaksınız, sizin için devamlı nimetlendirilmek vardır, ebediyen yoksul düşmeyeceksiniz."

Yine Allah Teâlâ burada nimetlerin devamlı olup, bu nimetlerde kesinti olmayacağını kesinleştirmiştir. Nitekim burada cehennem halkının ateşteki azabının devamlı ve dilemesine bağlı olduğunu da beyan buyurmuştur. O, adaleti ve hikmeti gereği onlara azap eder. Allah Teâlâ "ardı arkası kesilmeyen" ifadesi ile kalpleri hoş tutmuş ve kastedileni kalplere yerleştirmiştir.¹⁰⁶

İbn Kesîr burada kesin olarak Allah (c.c)'ın nimetlerinin devamlı olacağını bildirmiştir. İbn Kesîr'in yer verdiği hadiste de cennetlikler ve cehennemlikler için ebediliğin olacağı, ölümün ise bulunmayacağı ifade edilmiştir.

2.1.5. Yazır¹⁰⁷

*"Mesud olanlara gelince işte onlar cennettedirler. Gökler ve yer daim oldukça, hepsi orada muhalled olarak kalacaklar."*¹⁰⁸

Yazır cennetin devamı ve ebediliğinin, Allah (c.c)'ın vücut-i zatisi gibi kendinden olmayacağı, Allah (c.c)'ın dilemesine bağlı olduğunu kabul etmiştir. Nitekim cehenneme giren herkes ebedi kalmayacaktır, günahkar mü'minler bir müddet cehennemde kaldıktan sonra cennete girecekler ve saadete erecekler. Veya Allah (c.c) katında burada sözü edilen cennet saadetinden daha büyük saadetler de olabilecektir. Nitekim bir kısım bahtiyarlar, cennetten daha iyi mertebelere yükselecek.¹⁰⁹ "Allah (c.c)'tan gelen rıdvan en büyüktür."¹¹⁰

¹⁰⁶ İbni Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 3989-3990.

¹⁰⁷ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 5, s.13-14.

¹⁰⁸ Hud, 11/108.

¹⁰⁹ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 5, s.13.

¹¹⁰ Tevbe, 9/22.

“Ve nice yüzler de o gün ışı l ışı l ışı l dar ve Rabbine bakakalı r.” ayetleri de iyi mertebelere örnek olarak gösterilebilir.¹¹¹

Yazır bu ayette yer alan “kesintisi olmayan” ifadesi ile “dünyadaki gibi belli bir süre ile sınırlı ve sonlu olmayan, kesintisiz sürüp giden bir ata ve ihsan, sonsuz bir Allah vergisini” kastetmiştir.

Yine Yazır’ın bu ayetten yola çıkarak cennet hakkında fikirlerini şöyle özetleyebiliriz:

Said olan bahtiyarlar grubunun peygamberleri, sıddıkları ve önde gelenleri vardır. Mes’udların önde gelenlerine Allah Teâlâ’nın, cennet ehli içinde özel olarak hazırlamış olduğu öyle saadetler vardır ki, bunları tarif etmek için cennet tabiri bile az gelir. Bu bütün nimetlerin ve istihkak edilmiş bütün mükafatların üstünde sırf Allah’ın fazlı ve keremi ile olan Rabbani ihsanlardır. Şu halde buna nail olacaklar da bahtiyarlar bahtiyarıdır.¹¹²

Yazır bu ayette cennetin ebediliğinin olduğu ve bunun da Allah (c.c)’ın dilemesine bağlı olduğunu ifade etmiştir. Bu ebedi olan cennete said olan bahtiyarlar grubunun gireceğini açıklamıştır. Ayrıca Yazır Allah’ın cennette yer alan mutluluklardan başka insanlara daha yüce mevki ve mertebeler vereceğini bunun da Allah’ı görmek ve rızasını kazanmak olabileceğini kabul etmiştir. Râzî Allah’ın cennette vereceği nimetlerin devamlı olduğu hiçbir şekilde kesintiye uğramayacağı kanaatindedir.

Kur’an-ı Kerim’de cennet nimetlerinin ebediliğine¹¹³ ve orada sürekli kalınacağına¹¹⁴ dair yukarıdaki ayetle aynı manada olan birçok ayet vardır.

Bahtiyar insanların yurdu olan cennetteki nimetlerin ebedi ve kalıcı olduğu, sınırlı ve sonlu olmadığı sonucuna varabiliriz. Cennette ebedi kalma konusunda verdiğimiz bu bilgilerden sonra şimdi de cennet ehlinin cennette kullanacağı gümüşten kaplar, takı eşyaları ve giysiler konusuna yer vereceğiz.

3. Cennetteki Gümüşten Kapları, Takı Eşyaları ve Giysiler

Cennettekilerin kullanacakları kapların özelliklerini anlatan ayetleri şöyle sıralayabiliriz:

¹¹¹ Kıyame, 76/22, 23.

¹¹² Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 5, s.13-14.

¹¹³ Bakara, 2/25; Al-i İmran, 3/15, 107, 136, 198; Nisa, 4/13; Maide, 5/85; Tevbe, 9/72, 89; Yunus, 10/26; Hud, 11/23; Mü’minun, 23/11; Zuhruf, 43/71; Kehf, 18/108; Furkan, 25/16; Ankebut, 29/58; Zümer, 39/73; Feth, 48/5; Hadid, 57/12.

¹¹⁴ Nisa, 4/57, 122, 169; Maide, 5/119; Tevbe, 9/22; Tegabun, 64/9; Talak, 65/11; Beyyine, 98/8.

“Üzerlerine gümüşten kaplar ve sürahilerle dolaşırken billurdandırlar. Gümüşten billurlar ki miktarını (su dağıtanlar) takdir etmişlerdir (ziyadesi, noksanı yoktur).¹¹⁵ “Onların önünde altın tepsiler ve kadehler dolaştırılır.”¹¹⁶

3.1. İnsan Suresi 76/15. ve 16. Ayetlerin Tefsiri

3.1.1. Taberî¹¹⁷

“Çevrelerinde gümüşten billur kaplar ve kupalar dolaştırılır. Onların billurları gümüşten dir. Takdim edenler, cennet halkına göre ayarlanmışlardır.”¹¹⁸

Cennettekilerin yemek yedikleri ve su içtikleri kaplar, billur gibi şeffaf gümüşten dir. Bunların dünya da benzeri yoktur. Çünkü bu dünyada gümüşten olan ve aynı zamanda şeffaf olan bir madde yoktur.

Bu ayet hakkında Abdullah b.Abbas şöyle demiştir: “Cennette hiçbir şey yoktur ki, onun benzeri size dünyada verilmiş olmasın. Ancak gümüşten olan şeffaf kristaller müstesnadır.” Abdullah b.Abbas, Mücahid, Hasan-ı Basri bu ayeti izah ederlerken ayetin, cennetteki kap ve bardakların gümüş gibi beyaz, cam gibi şeffaf olduklarını beyan ettiğini söylemişlerdir.

Cennet hizmetkarları bu kap ve bardakların içinde, onları yiyecek ve içecek olan kişilerin ihtiyacı kadar ayarlarlar. Getirdikleri ne fazla olur, ne de eksik.

Abdullah b.Abbas; cennetteki kupaları, hizmetçileri hizmet edilenlerin büyüklüğüne göre ayarlanacağı görüşündedir.¹¹⁹

Taberî cennet ehlinin yemek yiyip, su içtikleri kaplar hakkında bilgi vermiştir. Bu konuda tefsircilerden görüşler nakletmiştir. Ayrıca cennetteki yiyecek ve içeceklerin kişilerin ihtiyaçlarına göre verileceğini ifade etmiştir. Özet olarak Taberî'nin cennet kaplarının yapısı hakkındaki görüşü şöyledir: Cennet ehlinin su ve yemek için kullandıkları eşyalar dünyadakilere hiç benzemediği gibi, gümüşten şeffaf yapıdadır.

¹¹⁵ İnsan, 76/15, 16.

¹¹⁶ Zuhruf, 43/71.

¹¹⁷ Taberî, a.g.e, Trc: c. 8, s. 520.

¹¹⁸ İnsan, 76/15, 16.

¹¹⁹ Taberî, a.g.e, Trc: c. 8, s. 520.

3.1.2. Râzî¹²⁰

“Onlara gümüşten billur kaplar dolaştırılır. (Evet), gümüşten (yaratılmış) billurlar ki, miktarını (sakiler) tayin etmişlerdir.”

Râzî bu ayeti soru ve cevap yöntemiyle açıklamıştır. Ayet hakkında sorular sormuş, sonra da bu sorulara verilen cevaplarda görüşlerini sunmuştur.

Şimdi biz de bu ayet hakkındaki sorular ve cevaplarından bahsedeceğiz.

Birinci soru: Cenab-ı Hakk, “Altın tepsiler ve destilerle hizmetçiler onların etrafında dolaşırlar.” buyurmuştur.¹²¹ Bu ayette geçen “sihâf”, “tepsi, çanak, tabak” anlamına gelir. Çanakta ise, genelde yemek yenilir. Onların içinde yemek yedikleri kap altından olunca, içinde içeceklerini içtikleri kabın altından daha kıymetli olması gerekir. Şimdi zikrettiğimiz onların içtikleri kabın altından olduğuna delalet ettiğine göre, peki Cenab-ı Hakk daha nasıl burada, bu kabın gümüşten olduğunu söylemiştir?

Cevap: Bu iki ifade arasında tezat yoktur. O halde bu demektir ki, onlar bazan altın kaptan, bazan da gümüş kaptan su içerler.

İkinci soru: “Âniye” ile “ekvâb” arasında ne fark vardır?

Cevap: Dil alimleri “ekvâb” kelimesinin, kulplu olmayan testi, sürahi olduğunu söylemişlerdir. Bu ifadenin onların su içtikleri bu kapların tıpkı bir kadeh gibi olan bir kap (âniye), ibrik ve testi gibi, kendisinden o kaba, kadehe dökülen kûb olması muhtemeldir.

Üçüncü soru: Ayetteki “kânet” fiilinin manası nedir?

Cevap: O kaplarını, ilginç bir yaratılışta olduklarını, birbirine zıt, farklı iki maddenin sıfatını beraber taşıdıklarını bildirmek için “O kaplar Allah (c.c)'ın oldurması ve tekvini ile, billurlar haline gelmişlerdir.” demektir.

Dördüncü soru: Bu küpler, nasıl hem gümüşten, hem billurdan tekevün edilmişlerdir?

Cevap: Bu soruya Râzî birkaç açıdan cevap vermiştir:

1) Dünyada billur, sırça-kumdan elde edilir. Ama cennetteki billur kapların aslı ise, cennet gümüşüdür. Cennet billurlarının dünyadaki billurlara nisbetinin, tıpkı cennet gümüşünün dünyadaki kuma nisbeti gibi olduğuna dikkat çekmektedir.

¹²⁰ Râzî, a.g.e, Trc: c. 22, s. 344-346.

¹²¹ Zuhurf, 43/71.

2) İbn Abbas “Cennetteki şeylerin dünyada, sadece isimleri vardır. Durum böyle olunca, o gümüşün mükemmeliyeti kalıcılıkta, temizlikte, berraklıkta ve kıymetinde yattmaktadır. Ancak ne var ki, bu gümüşün maddesi çok kesiftir. Billurun mükemmel oluşu ise, şeffaflığında ve berraklığındadır. Ne var ki, çabuk kırılır. O halde cennetin kapları, kendisinde gümüşten kalıcılığın, temizliğin ve cevherin kıymetliliği, billurdan da, saflığın ve şeffaflığın yer aldığı bir kaptır” demiştir.

3) Bu kaplar gümüştür. Ne var ki, bunlar, aynen bir billurun saflık ve berraklığındadır.

4) Ayetteki “gavârîr” ile kastedilen, onun cam oluşu değildir. Çünkü Araplar içinde su içtikleri yuvarlağımsı ince ve saf olan kaplara, “karûre” adını verirler. O halde bu ayetin manası, “yuvarlak, berrak, saf ve ince gümüşten yapılmış kupalar, kulplu testiler ile” şeklinde olur.

Beşinci soru ve cevapta ise: “Gavârîr” kelimesinin okunuşlarının nasıl olduğu hakkında dil tahlili yapılmıştır.

Yukarıda ifade edilen Râzî’nin görüşlerinden anlaşılan şudur: Cennetteki kap ve sürahilerin yapıları dünyadakilerden çok farklı olarak gümüşten yapılmıştır. Dünyadakilerle sadece isim benzerliği vardır. Bu durum bize cennet ehline yapılan ikramın mükemmeliyetini göstermektedir.

Râzî o ayette yer alan “(Onların) miktarlarını (sakiler) tayin etmişlerdir.” ifadesini ise üç mesele halinde incelemiştir:

Birinci mesele: Müfessirler ayetin manasının “İçmeleri daha lezzetli olsun diye onlar, bu kadehleri ne fazla ne eksik olmaksızın sadece onların kanacakları ölçüde doldururlar.” şeklinde olduğunu söylemişlerdir. Rebi b.Enes (r.a)de “taşınması ağır olur diye, bu kapların avuca sığacak kadar olduğu daha büyük olmadığı” görüşündedir.

İkinci mesele: Kişinin su içtiği bu kaplarda en çok görmek istediği şey, şeffaflık, temizlik ve şekildir. Bunların şeffaf oluşunu, Hakk Teâlâ “billurlar” ifadesi ile temiz oluşlarını da, “gümüşten” ifadesiyle, şeklini de “Miktarlarını tayin etmişler” ifadesiyle anlatmıştır.

Üçüncü mesele: Kadehleri böyle takdir ve tayin edenin kim olacağı hususunda Râzî’nin iki görüşü vardır:

a) Bunlar dolaştırırlardır. Çünkü o dolaşır kadehleri dolaştırırlar sakiler, bu içecekleri, içenlerin kanacakları miktarda ölçüp verirler.

b) Bunlar içenlerin kendileridir. Çünkü onlara, arzu ettikleri kadar içki hemen gelir.¹²²

Râzî bu ayetin tefsirini soru ve cevaplar şeklinde ifade etmiştir. Beş soru ve beş cevap halinde sunmuş. Dördüncü soruya dört cevap vermiştir. Özellikle açıklamalarında dil tahlillerine önem vermiştir. Ayette geçen “Miktarlarını sakiler tayin etmişlerdir.” ifadesini de üç mesele şeklinde açıklamıştır. Râzî’ye göre cennetlikler gümüş kaplardan su içebilecekleri gibi, altın kaplardan da su içeceklerdir. Râzî’nin cennetliklere ikram edilecek içeceklerin ne kadar miktarda olacağı ve kimin ayarlayacağı hakkındaki görüşü şöyledir:

Bu içecekleri ayarlayan, bunları dolaştıranlardır ki, bunlar da içeceği insanın kanabileceği miktarda vermektedirler. Ayrıca Râzî, cennet ehlinin de içecekleri şeylerin miktarlarını tayin edebileceğini söylemiş. Ancak cennet ehli içecekleri şeyleri, arzu ettikleri miktarda önlerinde bulacaklardır.

3.1.3. Kurtubî¹²³

“Etraflarında gümüştten kaplar ve billur sürahiler dolaştırılır. Miktarlarını kendilerinin tayin ettiği gümüştten billur kaplar.”¹²⁴

Cennetin toprağı gümüştendir, zira nerede yaşanılıyorsa oradaki kaplar o yerin toprağından imal edilir.

İbn Abbas’ın bu ayet hakkındaki görüşü şöyledir: İsimler dışında dünyada bulunanlardan hiçbir şey cennette olmayacaktır. Yani cennette bulunan şeyler daha şerefli, daha üstün ve daha arı ve temizdir. Diğer taraftan altın kap, kacakların olmayacağı belirtilmiştir. Ancak anlam onlara gümüş kaplarda içki sunulacağıdır. Altın kaplarla içki sunulacak olması da mümkündür.

Cennetteki kaplar billur gibi şeffaf, gümüş gibi beyaz olacaktır. Bu kaplar gümüştten olduğu halde şeffaflıkları da cam gibi olacaktır. Cennetin yapısı hakkında şunları söyleyebiliriz: Cennetin zemini gümüştendir. Kapları ise cennetin toprağından alınıp yapılacaktır. İbn Abbas ise cennette her ne varsa mutlaka dünyada insanlara onun bir benzerinin verileceğini bildirmiş. Bundan sadece gümüştten billur gibi kapları müstesna kılmıştır.

¹²² Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 22, s. 345-346.

¹²³ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 18, s. 282-285.

¹²⁴ İnsan, 75/15, 16.

Bu ayette yer alan içeceklerin miktarları hakkında İbn Abbas ve Mücahid'in görüşlerinin şöyle olduğunu söyleyebiliriz: Fazlalık ya da eksiklik söz konusu olmaksızın içmeye ihtiyaç duydukları kadarıyla miktarlarını tayin edeceklerdir. El-Kelbi ise, bu içeceklerin hem daha lezzetli, hem daha çekici olduğunu, ayrıca etraflarında bu içkileri dolaştıran meleklerin, bu miktarları takdir edecekleri görüşündedir. Yine İbn Abbas bu konuda bir görüş daha ileri sürmüştür. Bu da şöyledir: Bunları avuç dolduracak kadar takdir edeceklerdir. Ne fazla, ne de eksik; ta ki ağırlığı ile yahutta az miktarı ile onları rahatsız etmesin.

Bir diğer açıklamaya göre de; o içeceğin miktarını bizzat içeceklerin kendileri arzuladıkları şekilde takdir edecek ve miktarlarını öyle tesbit edeceklerdir.

Burada sözü edilen miktarların tayin edilmesi hakkında müfessirler çok ilginç bir açıklama getirmişlerdir. Kaseler uçacak ve içenin arsuzu kadar içki ile dolacaktır. Bardaklara canı çekenin arzu ettiği miktarı bilmesi, ilham yolu ile bildirilecek ve bardaklar da o miktarı dolduracaktır.¹²⁵

Kurtubî cennetteki içecekler ve özelliklerinden bahseden bu ayet hakkında uzun bir açıklamada bulunmuştur. Ayette geçen kelimeleri lügavi yönden incelemiş bunlara ait beyitlerden örnekler vermiştir.

Kurtubî'nin cennetteki kap ve kullanılacak eşyaların durumu hakkında görüşünü şöyle özetleyebiliriz: Cennetin toprağı gümüşten olduğu, bir yere ait kullanılacak eşyalar o yerin toprağından üretileceği için, cennette yer alan kap, sürahi gibi eşyalar da gümüşten dir.

Kurtubî cennette yer alan içeceklerin miktarlarının kişinin isteğine göre ayarlanacağı görüşünde olmakla beraber, içilecek kaselere içecek insanın miktarı bildirilecek, kaseler o miktarı dolduracaklardır.

Bu durum bize gösteriyor ki, cennetliklere değerli gümüşten sürahilerle ikram edilecek, ancak bu ikramın miktarı ise cennet ehlinin içinden geçen miktara göre ayarlanacaktır.

3.1.4. İbn Kesîr¹²⁶

*“Çevrelerinde gümüş kupalar ve billur kaseler dolaştırılır. Billurları gümüş gibi parlaktır. Miktarını onlar takdir etmiştir.”*¹²⁷

¹²⁵ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 18, s. 282-283.

¹²⁶ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 8220.

Yukarıda zikrettiğimiz ayetle anlatılmak istenen hizmetçilerin gümüşten kaplarda, şarap kupalarını taşıyarak cennetliklerin çevrelerinde dönüp dolaşmalarıdır.

Bu ayet hakkında İbn Abbas, Mücahid, Hasan el-Basri şu yorumlarda bulunmuştur: Gümüşün beyazlığı, cam parlaklığındadır. Kupalar ancak camdan olur. Burada ise gümüşten kupa denmektedir ki, bu dışı içinden görünecek şeffaflıktadır, dünyada eşi ve benzeri bulunmaz. Abdullah b.Abbas ise, cennette bulunan her şeyin benzerinin insanlara dünyada verileceğini ancak, gümüş kapların verilmeyeceğini kabul etmiştir. İçeceklerin miktarının takdir edileceği, sahibinin içme isteğine göre hazırlanacağı görüşleri arasındadır.¹²⁸

Sonuç olarak İbn Kesîr, bu ayet hakkında tefsircilerden görüşler nakletmiştir. İbn Kesîr'e göre cennette bulunan hizmetçiler gümüşten kaplarla cennetliklere ikram edecektir. Bu ikram sırasında hizmetçiler devamlı döner halde olacaktır.

3.1.5. Yazır¹²⁹

*“Gümüşten kaplar ve billurdan küplerle üzerlerine dolaşılır. Gümüşten billurlar ki onları türlü türlü biçime koymuşlardır.”*¹³⁰

Gümüş ve sırça billurun tabiatları farklıdır. Gümüşten sırça veya billur olmamak gerekir. Fakat burada eşsiz istiare yapılmış, gümüş beyazlığı ile billur berraklığının saflığını içeren çeşitli biçimde kaplar tasvir edilmiştir.¹³¹

Yazır burada kısa ve özlü bir açıklamada bulunmuştur. Gümüş ve billurun yapısı hakkında bilgi vermiştir. Yazır, cennetliklere ikram edilecek içeceklerin kaplarının, gümüş beyazlığı ile billur berraklığının saflığını içeren özellikte yaratılacağı görüşündedir.

Cennette yer alan kap, kullanılacak eşyaları konu edinen İnsan Suresi 76/15, 16.ayet hakkında bu kadar bilgi sunduktan sonra, şimdi de cennet ehline verilecek süs eşyalarından bahseden ayetler üzerinde duracağız.

Allah Teâlâ'nın cennetlik kullarına vereceği takılardan, elbiselerden bahseden ayetler de şöyledir:

“Orada altın bilezikler ile inciler ile süslenecekler!”¹³² “Şüphesiz Allah, iman edip iyi şeyler yapanları, altından ırmaklar akan cennetlere koyacak, orada altın bilezik ve inci-

¹²⁷ İnsan, 76/15, 16.

¹²⁸ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 8220.

¹²⁹ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 8, s. 466.

¹³⁰ İnsan, 76/15, 16.

¹³¹ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr. c. 8, s. 466.

¹³² Fatır, 35/33.

lerle süslenecekler, elbiseleri de orada ipektir.”¹³³ “Onların üzerinde ince ve kalın ipekten yeşil elbiseler vardır.”¹³⁴

3.2. *Fatır Suresi 35/33. Ayetin Tefsiri*

3.2.1. *Taberî*¹³⁵

Taberî bu surede bulunan hiçbir ayetin mealini vermemiştir.

Taberî kitaba mirasçı kılınan o kulların kıyamet gününde Adn cennetlerine girecekleri, orada altından bilezikler takacakları ve ipekten elbiseler giyecekleri kanaatindedir.¹³⁶

3.2.2. *Râzî*¹³⁷

“Orada altın bileziklerden (nice ziynetlerle) ve inci ile süslenirler.”¹³⁸

Bu ayet cennete çok hızlı bir biçimde girileceğine bir işarettir. Çünkü süsleme işi, şayet cennetin dışında bir yerde tahakkuk edecek olsaydı, o zaman işi dışarıda yapmada, cennete girmeyi geciktirme olurdu.

Ayette geçen “bilezikler” kelimesi çoğulun çoğulu olan bir kelimedir. Çünkü bu “sivar”ın çoğulu olan “esvire” kelimesinin çoğuludur. “Orada elbiseleri de ipektendir.” ifadesi böyle getirilmemiştir. Çünkü elbiseyi çok giymek, bir soğuğu ya da başka bir şeyi savuşturma ihtiyacına delalet eder. Halbuki ziynetin çokluğu ise, ancak zenginliğe delalet eder.

Kur’an’ın pekçok yerinde diğer takılar ve zinetler arasından, bilezikler zikredilmiştir. Süslenmenin iki maksatla olabileceğini söyleyebiliriz:

1. Süslenen kimsenin ağır işlerle uğraşan bir kimse olmadığını, ortaya koymaktır.
2. Eşyadan müstağni ve eşyaya kadir olduğunu ortaya koymaktır. Çünkü süslenme; ya incilerle, ya öteki mücevherlerle, ya altın ya gümüşle olur. Altın ve gümüşle süslenmesi o kimsenin havaici asliyye denen şeylere muhtaç olmadığına delalet eder.

Bileziklerin takıldığı yer kollardır. Genel olarak işler de ellerle ve kollarla yapılır. Çünkü eller ve kollar, tutmak ve yakalamak içindir. Bu kimse bileziklerle süslendiğinde onun boş olduğu, işi olmadığı anlaşılır.¹³⁹

¹³³ Hac, 22/23.

¹³⁴ İnsan, 76/21.

¹³⁵ Taberî’nin bu sure ve ayet hakkında bir açıklaması bulunmamaktadır.

¹³⁶ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 7, s. 24.

¹³⁷ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 18, s. 413.

¹³⁸ Fatır, 35/33.

¹³⁹ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 18, s. 413.

Râzî bu ayetin tefsirinde cennette süslenmenin nasıl olacağı hakkında bilgi vermiştir. Süs eşyası olan bilezik kelimesini kısa bir şekilde açıklamıştır. Râzî'ye göre cennet ehli için süsleme işlemi, cennetin içinde yapılacaktır. Cennette süslenmenin olması cennetteki süslenen insanların ağır işlerle uğraşmadıklarını gösterir. Ayrıca Râzî cennetliklerin altın ve gümüşle süslenmelerini, maddi açıdan durumlarının iyi olduğuna asli ihtiyaçlarının tamamen karşılandığına bağlamıştır.

3.2.3. Kurtubî¹⁴⁰

*“Orada altın bileziklerle ve incilerle süslenirler.”*¹⁴¹

Kurtubî bu ayetin tefsirini Hacc 22/33. ayetin tefsirinde açıklamış bulunmaktadır. Biz de bu ayetin tefsirinden alıntılarla çalışmamıza devam edeceğiz.

Dünyada krallar, hükümdarlar bilezik ve taç giydikleri gibi Yüce Allah da bunu cennetliklere ihsan edecektir. Cennetlik olup ta elinde birisi altın, birisi gümüş, diğeri de inciden olmak üzere üç tane bilezik olmayacak hiçbir kimse yoktur.

Bir görüşe göre de kadınlar, süs eşyaları ile erkekler de gümüş ile süsleneceklerdir. Ancak bu açıklama su götürür bir açıklamadır.

Ayette geçen incilerle bezenmeleri hakkında Kuşeyri farklı bir yorum getirmiştir. Ona göre bu ayetten murat edilen; bileziklerin inciler ile süslenmesidir. Bununla birlikte cennette tek parça inciden bileziklerin bulunması ihtimali de ona göre uzak değildir.

Kıscası Kurtubî'ye göre cennetlikler altın ve gümüş takılarla süslenecekler. Ayrıca giydikleri kıyafetlerinden, kullandıkları bütün eşyalara gelinceye kadar her şeyleri ipekten olacaktır ki, bu da dünyadaki ipeklerle paha biçilemez değerdedir.

3.2.4. İbn Kesîr¹⁴²

*“Orada altın bilezikler ve incilerle süslenirler.”*¹⁴³

İbn Kesîr cennettekiler için süslenecekleri zinet eşyasının olacağını kabul etmekle beraber, bu konuda da aşağıdaki hadisi zikretmiştir.

Sahih bir hadiste Ebu Hüreyre (r.a) Hz.Peygamber (s.a.v)'in şöyle buyurduğunu nakleder: “Mü'minde ziynet eşyası, abdestin ulaştığı yere kadar ulaşır.”¹⁴⁴

¹⁴⁰ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 349.

¹⁴¹ Fatır, 35/33.

¹⁴² İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 12, s. 6702.

¹⁴³ Fatır, 35/33.

¹⁴⁴ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 12, s. 6702.

Ayrıca Hacc 22/23. ayetin tefsirinde de bu ayetle ilgili şu bilgiler geçmektedir:

Kâb el-Ahbar cennette bir meleğin bulunduğu günden beri kıyamet gününe kadar cennet ehli için süs, zinet eşyası döktüğünü şayet ondan bir bilezik ortaya çıkmış olsa Güneş'in, Ay'ın nurunu kapattığı gibi, güneşin şûasını kapatacağı görülmüştür. Bu durum bize cennetteki zinet eşyalarının çok parlak bir yapıda yaratıldığını göstermektedir.¹⁴⁵

İbn Kesîr bu ayetin önemine binaen, ayeti tefsircilerin görüşleriyle açıklamıştır. Biz de cennet ehlinin takacağı takıların çok değerli yapıda olacağı sonucuna ulaşabiliriz.

3.2.5. Yazır¹⁴⁶

*“Orada altın bileziklerden ve incilerden zinetlenecekler.”*¹⁴⁷

Yazır'ın bu ayet hakkındaki değerlendirmeleri şöyledir: Dünyada o hayırlar yapmak için ettikleri infakları kazanmalarına sebep olan sanatlar, yükselmelerine araç olan salih amellerdir. Bundan dolayı “Sanat altın bileziktir.” Sözü bizde meşhur olan bir atasözü olmuştur. Ayette geçen “inci” kelimesi altınların duru ve saflıklarından kinayedir.¹⁴⁸

Yazır bu ayete kısa bir açıklama yaparak, infakları kazanmalarına sanatların yükselmelerine sebep olanın salih amel olduğunu söylemiştir.

Kur'an-ı Kerim'de cenneti hak etmiş kullara verilecek olan gümüş kap, takılar ve giysilerden bahseden ayetler bulunmaktadır.¹⁴⁹

Konuyla ilgili ayetlerden anlaşılıyor ki; Allah Teâlâ rızasını kazanan kullarına sonsuz konfor ve lüksün yer aldığı, değerini insan aklının kavrayamayacağı ebedi nimetler hazırlamıştır.

Şimdi de Allah Teâlâ'nın cennet ehli için hazırladığı, dünyada hiçbir benzerinin bile bulunmadığı köşk, taht ve döşeklerden bahseden ayetleri inceleyeceğiz.

4. Cennetteki Köşkler ve Tahtlar

*“Mücevheratla işlenmiş tahtlar üzerindedirler. Onların üzerine karşı karşıya olarak yaslanırdılar ve yükseltilmiş döşekler üzerindedirler.”*¹⁵⁰

¹⁴⁵ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 10, s. 5437.

¹⁴⁶ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 6, s. 388.

¹⁴⁷ Fatır, 35/33.

¹⁴⁸ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 6, s. 388.

¹⁴⁹ Kehf, 18/31; Duhan, 44/53.

¹⁵⁰ Vakıa, 56/15, 16, 34.

4.1. Vakıa Suresi 56/15. ve 16. Ayetlerin Tefsiri

4.1.1. Taberî¹⁵¹

“Onlar kıymetli şeylerle işlenmiş tahtlara karşılıklı yaslanırlar.”¹⁵²

Ayette geçen “Kıymetli şeylerle işlenmiş” diye tercüme edilen (mevzune-tün) kelimesinden maksat, Abdullah b.Abbas, Mücahid, İkrime, Said b.Cübeyr’e göre “altın ve benzeri mücevheratlarla örülmüş” demektir. Süddi bu ifadeyi “altın ve inci ile örülmüş”, İkrime ise, “inci ve yakutlarla örülü” olarak ifade etmişlerdir. Bu izahlara göre, hayırda önde gidenler, ahirette altın ve çeşitli mücevheratlardan örülmüş tahtlar üzerinde karşı karşıya oturacaklardır.

Konumuzla ilgili olarak Ali b.Ebî Talha’nın, Abdullah b.Abbas’tan naklettiği diğer bir görüşe göre ise, “mevzune-tün” kelimesinden maksat; “sıra sıra dizilmiş” demektir. Bu izaha göre ise hayırda önde gidenler, ahirette sıra sıra dizilmiş tahtlar üzerinde karşı karşıya oturacaklardır.¹⁵³

Sonuç olarak Taberî Allah’ın rızasını kazanıp ta cennete giren cennetliklerin sıra sıra dizilmiş mücevherler örtülü tahtlar üzerinde oturacağı görüşündedir.

4.1.2. Râzî¹⁵⁴

“(Onlar) cevherlerle örülmüş tahtlar üzerindedirler. (Bu tahtlar) üzerinde, karşı karşıya yaslanmış olarak.”¹⁵⁵

Ayette geçen “mevdune” kelimesi kuvvetli, düzenli, kendi haline bırakılmış demektir.

Râzî cennetliklere verilecek olan tahtların dünyada krallara ait tahtlarla bir karşılaştırmasını yaparak şu bilgileri sunmuştur:

Kralların tahtları vardır ki bu serir, ipek v.s şeylerle döşenmiş olup, krallar bunlar üzerinde otururlar. Çünkü ipek ve benzeri şeylerle döşenmesi sebebiyle “serir”, ağaç ve benzeri şeylerden daha yumuşak olur. Böylesi tahtların ayakları kıymetli taşlardan olur. Yerleştirildiği yer de altın ile döşenir.

¹⁵¹ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 134.

¹⁵² Vakıa, 56/15, 16.

¹⁵³ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 134.

¹⁵⁴ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 21, s. 177.

¹⁵⁵ Vakıa, 56/15, 16.

Râzî ayette geçen “onlar üzerine yaslanmışlar” ifadesi hakkında da şu yorumları yapmıştır:

Ayetteki “Onlar üzerinde yaslanmışlar” ifadesi te’kid için getirilmiş olup, manası “Onlar, karşılıklı olarak, divanlara yaslanmış vaziyette, divanlar üzerindedirler.” şeklindedir. Bu te’kidin manası şudur: Sanılmasın ki onlar tahtlarda oturup başka şeye yaslanırlar. Nasıl ki yaslanmaya elverişli olmayan küçük bir kürsüye oturan kimsenin altına, yaslanmayı sağlayacak başka bir şey konulur. Hakk Teâlâ, “Onlar üzerine yaslanmış olarak, tahtlar üzerindedirler.” buyurunca, bu onların oturmalarının da, yaslanmalarının da hep o tahtlar üzerinde olduğuna delâlet eder.

Ayette yer alan cennetliklerin oturuş biçimini anlatan “karşı karşıya” ifadesi ile ilgili şu izah yapılmıştır:

1. Onlardan hiçbiri hiç birine sırtını dönmediği halde,
2. Öncekilerden biri, kendisi üzerinde olan bir başkasını, görmesi olduğu durumda.¹⁵⁶

Ayrıca cennetteki köşkler ile ilgili olarak Vakıa Suresi 56/34. ayetin tefsirinden de şu bilgileri sunabiliriz:

Cennette yer alan yüksek yatakların hangi özelliğe sahip olduğunu vereceğimiz şu üç izahtan anlayabiliriz:

1. Kadir-i kıymeti yüksek döşekler.
2. Üst üste istif edilmiş, koyulmuş.
3. Divanlar üzerine yükseltilmiş.¹⁵⁷

Râzî’nin bu ayet hakkındaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz: Cennetliklerin ipekten, kıymetli taşlarla döşenmiş yatakları olacaktır. Râzî ayetteki “onlar üzerinde yaslanmışlar.” ifadesini diğer müfessirlerden farklı anlayarak, te’kid için getirildiği görüşündedir. Râzî bunu te’kid olarak kabul ettiği için ifade ettiği mananın da onların oturmalarının da yaslanmalarının da o tahtlar üzerinde olacağıdır.

Râzî’ye göre cennetlikler sırtlarını hiç birbirlerine dönmeden karşı karşıya oturacaklardır. Cennet ehline verilecek yataklar çok konforlu, yüksek, üst üste istiflenmiş olacaktır.

¹⁵⁶ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 177.

¹⁵⁷ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 177-205.

4.1.3. Kurtubî¹⁵⁸

“İşlenmiş tahtlar üzerindedirler. Onlar üzerinde karşı karşıya yaslananlar olarak nimetlere mazhar olurlar.”¹⁵⁹

“İşlenmiş tahtlar” ifadesindeki işlenmiş buyruğunu; İbn Abbas; altın ile işlenmiş olarak, İkrime ise; boşluklarında inci ve yakut yerleştirilmiş, diye anlamıştır.

Yine İbn Abbas, “işlenmiş” ifadesinin dizilmiş anlamına da gelebileceği görüşündedir. Mücahid ise, bu ifadeyi, altın ile işlenmiş, dokunmuş şeklinde anlamıştır. Ancak tefsirlerde de “işlenmiş” kelimesi, altın çubuklarla dokunmuş, araları inci; yakut ve zebercetle doldurulmuş şeklinde geçmektedir.

Kelbî, cennette yer alan her bir tahtın uzunluğunun üç yüz zira’ olduğunu, kul onun üzerine oturmak istediği zaman bu tahtların alçalacağı, oturduğu zamanda yükseleceğini ifade etmiştir.

Kurtubî ayet ile ilgili değerlendirmelerine şöyle devam etmiştir. Kurtubî ayette geçen “karşı karşıya yaslanmalar” hakkında, oturanlardan birinin diğerinin sırtını görmeyeceğini, ayrıca insanlar bu tahtlar üzerinde oldukları halde tahtların döneceğini kabul etmiştir.

Mücahid ise bu ifadeyi farklı anlamıştır. Mücahid bu ayetin mü’min, eşi ve ailesi hakkında olabileceği görüşündedir. Yine o, cennetliklerin birbirlerine dönük olarak yaslanacaklarını bildirmiştir.¹⁶⁰

Kurtubî’ye göre cennetliklerin tahtları altın, inci, yakutlarla bezenmiş haldedir. Kurtubî de Râzîde olduğu gibi insanların birbirlerine sırtlarını dönmeden oturacaklarını kabul etmiştir. Ayrıca Kurtubî farklı olarak, cennet ehlinin tahtlar üzerinde otururlarken tahtların döneceği görüşündedir.

4.1.4. İbn Kesîr¹⁶¹

“Murassa tahtlar üzerindedirler. Karşılıklı olarak üzerinde yaslanırlar.”¹⁶²

İbn Kesîr cennetliklere ait olan tahtların altınla dokunduğunu kabul etmiştir. Mücahid, İkrime, Said b.Cübeyr, Zeyd b.Eslem, Katade ve Dahhak ta İbn Kesîr’le aynı

¹⁵⁸ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 17-18.

¹⁵⁹ Vakıa, 56/15, 16.

¹⁶⁰ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 17-18.

¹⁶¹ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7681.

¹⁶² Vakıa, 56/15, 16.

görüşü paylaşmışlardır. Ancak bu tahtlar, Süddî'ye göre altın ve inci ile dokunmuşken, İkrîmî'ye göre ise, inci ve yakut ile süslenmiştir.

İbn Kesîr “Karşılıklı olarak yaslanırlar.” ayeti hakkında ise; biri diğersinin arkasında değil, yüzyüze bakarak, şeklinde olduğunu söylemiştir.¹⁶³

Netice olarak İbn Kesîr, bu ayetin açıklamasında tahtların özellikleri hakkında bilgi vermiştir. İbn Kesîr'e göre cennetliklerin bu tahtlara yaslanmaları yüzyüze şeklinde olacaktır.

4.1.5. Yazır¹⁶⁴

“Cevherlerle işlenmiş tahtlar üzerindedirler. Karşı karşıya kurulmuşlar.”¹⁶⁵

Ayette geçen “surur”, seririn çoğuludur. Serir; taht, sandalye ve köşk demektir. “Mevdune” ise; altın, inci, yakut ve elmas gibi mücevher işlemeli ve düzenli demektir.

Köşkler ve yataklar hakkında Vakıa Suresi 56/34. ayetin tefsirinde şöyle bir açıklama geçmektedir:

Ayette yer alan yüksek döşekler hakkında; Ebu Ubeyde şöyle demiştir: “Burada “fıraş”tan maksat, kadınlardır. Yükseklik te manevi yüksekliktir; yani değer üstünlüğüdür.”¹⁶⁶

Sonuç olarak Yazır, ayet hakkında kısa bir açıklamada bulunmuştur. Ayette geçen “serir” kelimesini açıklamış ve cennetteki döşekler hakkında bilgi vermiştir. Ona göre cennetteki yataklar yüksek, kıymetli taşlarla süslenmiş olacaktır.

Şimdi de cennetliklere verilecek olan ipekten yatakları anlatan Rahman Suresi 55/54. ayeti ve bu ayet hakkında yapılan yorumları sunacağız. “Astarları kalın ipekten yaygılar üzerinde yan gelip zevk ederler.”¹⁶⁷

4.2. Rahman Suresi 55/54. Ayetin Tefsiri

4.2.1. Taberî¹⁶⁸

“Allah (c.c)'tan korkanlar orada astarları kalın ipekten yataklara yaslanırlar.”¹⁶⁹

¹⁶³ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: s. 14, s. 7681.

¹⁶⁴ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr. c. 7, s. 397.

¹⁶⁵ Vakıa, 56/15, 16.

¹⁶⁶ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr. c. 7, s. 399.

¹⁶⁷ Rahman, 55/54.

¹⁶⁸ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 114.

¹⁶⁹ Rahman, 55/54.

Ayette cennetliklere kalın ipekten yatakların verileceği bildirilmiştir. Bu ipeklerin hangi özelliklere sahip olduğu hakkında birçok görüş vardır. Taberî bu konu hakkında Abdullah b.Mesud ve Said b.Cübeyr'in görüşlerine yer vermiştir.

Abdullah b.Mes'ud şöyle demiştir: “Sizlere o cennetteki yatakların astarlarının nasıl olduğu bildirilmiştir. Onların bir de yüzlerinin nasıl olduğu bildirilecek olsaydı kim bilir nasıl bulurdunuz?”

Said b.Cübeyr'e göre: “O döşeklerin astarları kalın ipektendir. Acaba onların yüzleri nedir?” diye sorunlunca o: “Bunlar Allah Teâlâ'nın “Hiç kimse onlar için dünyada yaptıklarının karşılığı olarak, saklanmış, sevindirici şeylerin neler olduğunu bilemez.”(Sure-i Secde 32/1) ayetinde bildirdiklerindedir.” demiştir.¹⁷⁰

Yukarıda bahsedilen Abdullah b.Mesud ve Said b.Cübeyr'in görüşlerinden biz, cennetteki bu ipek yatakların çok kıymetli olduğu, insanlara yaptıkları iyi amel karşılığında verileceğini anlamaktayız.

Taberî ise, bu ayette cennetteki yatakların astarları hakkında müfessirlerden alıntı yaparak bilgi vermiştir.

4.2.2. Râzî¹⁷¹

“Hepsi de, astarları atlastan olan döşemelere yaslanarak (nimetlenirler).”¹⁷²

Râzî cennetliklerin her biri için tek bir döşek değil de, her biri için pek çok döşeme, döşek olduğunu kabul etmiştir. Yine Râzî “astarları atlastan olan” ifadesinin, o yatakların, döşeklerin son derece kıymetli olduklarına delalet ettiğini, zira astarı atlastan olan şeyin dışının, ondan daha kıymetli olacağını ve bunun adeta, gözün görmediği bir şey olduğunu ifade etmiştir.

Yine Râzî'nin astarların ipek olması hakkındaki değerlendirmeleri hakkında şu bilgileri verebiliriz:

Dünya ehli zinetlerini gösterirler. Ve onlar, hiçbir zaman, içini dışı gibi yapma imkanı da bulamazlar. Çünkü maksatları, zinetlerini izhar etmektir. Astar ise gözükmez. Bir şeyin içini göstermek esas olmayınca, için kıymetli şeyden olması da gerekmez.

¹⁷⁰ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 114.

¹⁷¹ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 135-138.

¹⁷² Rahman, 55/54.

Binâenaleyh, sebep bulunmayınca müsebbeb (netice)de bulunmaz. Bir şeyin içini göstermek esas olmayınca, için kıymetli şeylerden olması da gerekmez. Astarları ipekten yapmadaki maksat, yani ortaya koyma amacı olmayınca, onu öyle yapmamışlardır. Halbuki ahirette durum, ikramda bulunmaya ve nimet vermeye varıp dayanır. Dolayısıyla da astarları da dışları gibi olur. İşte böylece Cenab-ı Hakk, astarlarının bu şekilde ipekten, atlastan olduğunu zikretmiştir.¹⁷³

Kısacası Râzî, bu ayeti altı meselede incelemiştir. Birinci, ikinci ve üçüncü meselede ayeti nahiv ve irab yönünden incelenmiş. Dördüncü meselede lügat meselesi, beşinci meselede ittika konusu, altıncı meselede “Astarı İpekten Döşekler” başlığı altında ayeti mana yönünden incelemiştir.

Râzî cennette yer alan döşeklerin dünyadakilerde bulunmayan özelliği olan astarlarının atlastan olması hakkında bilgi vermiştir. Râzî'nin bu konudaki görüşü şöyledir: Dünyadaki zinetlerin içi hiçbir zaman dışı gibi yapılmaz. Çünkü bunların içini göstermek murad edilmez. Fakat ahirette ikram söz konusu olunca içleri de dışları gibi yapılmıştır. Böylece astarı atlas olan yatakların dışlarının ondan daha kıymetli olması gerekir ki, bu da Allah'ın bir nimetidir.

4.2.3. Kurtubî¹⁷⁴

*“Astarları kalın ipekten döşemelere yaslanmış olarak.”*¹⁷⁵

Kurtubî ayeti öncelikli olarak müfessirlerin görüşlerinden yararlanarak açıklamıştır. Şimdi biz müfessirlerden yapılan alıntılarla çalışmamıza devam edeceğiz.

“Yere temas eden astarları bu şekilde olursa, yüzünün nasıl olacağını var sen düşün.” Bu açıklamayı İbn Abbas ve Ebu Hüreyre (r.a) yapmıştır. Said b.Cübeyr'e: “Astarlar kalın ipekten olursa ya yüzler nedendir?” diye sorulmuş, o da şu cevabı vermiştir: “Bu da Yüce Allah (c.c)'in: “Onlara o işlediklerine mükafat olmak üzere gözleri aydınlatan ne nimetler gizlediğini hiçbir kimse bilemez.”¹⁷⁶ buyruğunda sözü edilenler cümlesindedir.”

İbn Abbas'a göre, Allah'ın bu döşemelerin astarlarını anlatmasının amacı, kalplerin onu tasavvur edebilmesi içindir. Yine İbn Abbas yüzlerinin Allah'tan başka kimsenin bile-

¹⁷³ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 21, s. 137-138.

¹⁷⁴ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 16, s. 581-582.

¹⁷⁵ Rahman, 55/54.

¹⁷⁶ Secde, 32/17.

meyeceğini kabul etmiştir. Ayrıca El-Hasen, El-Ferra ve Katade'ye göre ayette geçen astarlar, yüzler demektir. Bu yüzler onlara göre katılmış nurdandır.¹⁷⁷

Yukarıda müfessirlerden naklettiğimiz görüşlerin hepsi tek bir noktada birleşiyor ki, o da cennetteki döşeklerin astarlarının çok kıymetli bir ipekten olmasıdır.

Kurtubî de astar sözcüğünün dildeki anlamı üzerinde durmuştur. Astarların yapıları, özellikleri hakkında bilgilerle güzel bir açıklamada bulunmuştur. Kurtubî'ye göre cennetteki yatakların astarlarının atlastan olması, Allah'ın kullarına verdiği nimetlerin yüceliğini göstermek içindir.

4.2.4. İbn Kesîr¹⁷⁸

*“Hepsi de örtüleri atlastan döşemelere yaslanırlar.”*¹⁷⁹

İbn Kesîr'e göre ayetteki yaslanmaktan maksat, uzanmaktır. Bunun bağdaş kurup, oturmak olduğunu da söylemiştir.

Ayette geçen atlası İkrime, Dahhak ve Katade kalın saf ipek olarak açıklamışlardır. Ebu İmrân ise, örtülerin altının sıvanmış saf ipekten olduğunu belirtmiş. Ayrıca Allah Teâlâ bu ayetle burada astarların örtülerinin üstünlüğü ile onların içlerinin üstünlüğüne işarette bulunmayı murad etmiştir. Bunun böyle olması da daha aşağı olan ile daha üstün olana dikkat çekmek içindir.

Biz yine ayet hakkında müfessirlerin verdikleri bilgileri sunmaya devam edeceğiz.

Müfessirlerden Süfyan es-Sevri ve Malik b.Dinar'a göre bu döşemelerin örtüleri atlastan, dış yüzleri ise nurdandır. İbn Şevzeb Allah Teâlâ'nın örtüleri zikredip, dış yüzlerini zikretmemesini dış yüzlerinde çarşafların bulunduğu bağlamış. Çarşafların altında olanı ise ancak Allah'ın bilebileceğini kabul etmiştir.¹⁸⁰

Yukarıda görüşlerini naklettiğimiz müfessirlerin hepsi bu döşeklerin çok değerli olduğunu kabul etmiş, Allah'ın bu döşeklerin içlerini bu kadar değerli yaratmasını, dış yüzlerinin daha değerli olduğuna bağlamışlardır.

İbn Kesîr cennette yer alan örtülerin astarlarının güzellikleri hakkında açıklamada bulunmuştur. Cennet örtülerinin ne kadar güzel olduğunu gözler önüne sermiştir. İbn Kesîr

¹⁷⁷ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 16, s. 581-582.

¹⁷⁸ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7660.

¹⁷⁹ Rahman, 55/54.

¹⁸⁰ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7660.

diğer müfessirlerden farklı olarak, ayette geçen “yaslanırlar” ifadesini bağdaş kurup oturmak anlamında olduğunu kabul etmiştir.

4.2.5. Yazır¹⁸¹

“*Astarları atlastan yataklara yaslanırlar.*”¹⁸²

Mefruşat, yaygı döşeme takımlarıdır ki, astarları kalın ipek kumaşlandır. Bunların yüzlerinin güzelliğini Allah Teâlâ bilir.¹⁸³

Yazır, bu ayetin açıklamasında mefruşat kelimesini açıklayarak kısa bir bilgiye yer vermiştir. Ayrıca, cennette yer alan astarları atlastan olan yatakların, yüzlerinin güzelliğini, nasıl olduğunu da ancak Allah’ın bilebileceği görüşündedir.

Buraya kadar ki işlediğimiz ayet ve görüşlerden cennetteki her türlü eşyanın temelinde çeşitli incelik ve çarpıcı güzellikler olduğunu çıkartabiliriz. Bunlar da Allah’ın sonsuz ilminin ve gücünün birer yansımasıdır.

Cennetteki taht ve köşklere bahseden Kur’an-ı Kerim’de aynı manada, daha başka ayetler vardır.¹⁸⁴

5. Cennetteki Yiyecekler

Şimdi de Allah Teâlâ’nın cennet ehline hazırladığı çeşit çeşit yiyecek ve rızıkları içine alan ayetleri ve açıklamalarını sunacağız:

“*Rabbinin huzuruna çıkmaktan endişe duyan mü’mine iki cennet vardır. Her iki cennet de çeşit çeşit ağaçlarla dolu, ikisinde de her çeşit meyveler çift çift vardır. İki cennetin de devşirmesi yakındır. İkisinde de meyveler, hurmalar, narlar var.*”¹⁸⁵

5.1. Rahman Suresi 55/52-54. Ayetlerin Tefsiri

5.1.1. Taberî¹⁸⁶

“*Bu iki cennette her türlü meyveden çift çift vardır. O halde Rabb’inizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız. Her iki cennetin de meyveleri onlara yakındır.*”¹⁸⁷

¹⁸¹ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 7, s. 384.

¹⁸² Rahman, 55/54.

¹⁸³ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 7, s. 384.

¹⁸⁴ Sad, 38/49; Hicr, 15/47; Saffat, 37/44; Gaşiye, 88/13,15,16.

¹⁸⁵ Rahman, 55/46, 48, 52-54, 68.

¹⁸⁶ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 113-114.

¹⁸⁷ Rahman, 55/52-54.

Cennette bildiğiniz bilmediğiniz her meyveden çift çift ve çeşit çeşit vardır. Orada gözlerin görmediği, kulakların işitmediği ve beşerin hatırına gelmeyen daha nice nimetler vardır.

Cennetin meyveleri onları toplayanlar için pek yakındır. Ağaçlara tırmanma zahmetine katlanmazlar. Meyveleri oturdukları yerden dahi toplayabilirler. Katade; meyveye el uzatanın elini ne uzaklığın, ne dikenin boş çevireceği görüşündedir.¹⁸⁸

Taberî, bu ayeti şöyle açıklamıştır: Cennette çift çift meyve vardır. Meyveleri toplayanlar hiçbir zahmete katlanmadan oturdukları yerden toplarlar. Taberî bize burada cennetteki meyveler ve toplanışları hakkında bilgi vermiştir. Ayrıca buradaki meyveler dünyada görülmemiş, duyulmamış, insanın hayal bile edemeyeceği özelliktedir.

5.1.2. Râzî¹⁸⁹

*“Bu ikisinde her meyveden çifte çifte çeşitler vardır. Şimdi Rabb’inizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz? Her iki cennetten devşirilen meyveler (onlara) yakındır.”*¹⁹⁰

Râzî’ye göre Cenabı Hakk dallardan, ağaçlardan bahsederken, “O iki cennette her meyveden iki çift vardır” demiş olsaydı, daha uygun olurdu. Çünkü dalların üzerinde meyveler vardır. Cennetten bahsetme, nimetlenenlerin örfüne göre yapılmıştır. Çünkü nimetlenenler, bağa bahçeye girdiklerinde, hemen meyveleri yemeye koşamaz, aksine ferahlamayı rahatlamayı, yemeden içmeden düşünürler. Üstelik dünya bahçelerindeki insan dahi, iyice acıkmadıkça ve arzu duymadıkça yiyip içmez.

Râzî, Cennette bulunan ağaçlar hakkında şu izahları yapmıştır: Cennetler aslında ağaçlı olur. Ağaçlar dallıdırlar, dallar da çiçekli ve meyvelidirler. Bunun böyle oluşu ise, bakanlara zevk vermesi içindir. Fakat dünya cennetleri, ihtiyaçtan ötürü böyledir. Ahiret cenneti dünya cenneti gibi değildir. Ahiret cennetinde ancak lezzet veren şeyler bulunur.

Yine Râzî’ye göre Ahiret cenneti, dünya yurdunun cennetlerinden şu üç bakımdan farklıdır:

1. Dünyadaki bahçelerin ağaçlarında meyveler, ağaçların tepelerinde dal uçlarındadırlar. İnsan arkaya yaslanırken, dalların uçları uzak düşer. Ahirette ise, cennetlikler yaslandığı halde, meyveler onlara doğru iniverir.

¹⁸⁸ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 113-114.

¹⁸⁹ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 134-138.

¹⁹⁰ Rahman, 55/52, 54.

2. Dünyada bir ağacın meyvesine yaklaşan bir kimse, diğerinden uzaklaşır. Ahirette ise, hem aynı anda, hem de aynı yerde bütün meyveler yakın durumdadır.

3. Cennetteki ağaçlar, cennetlikler oturur dururlarken, hiç hareket etmezlerken onların yanına gelir. Dünyada ise, insan daima hareket halinde olup, elde etmek istediği şey (meyve) ise hareketsizdir. Burada şöyle bir hakikat bulunmaktadır: Dünyada kim tembellik etmez, Allah (c.c)'a ibadet hususunda geri kalmaz, hep hayır ve hasenat hususlarında sa'yü gayret gösterirse, bu kimsenin işi ve durumu, kendisini hareket etmeye mecbur bırakmayacak bir hareketsizliğe varıp dayanır. Cennetlikler, cennette şayet hareket etmek isterlerse, herhangi bir ihtiyaç ve arzudan dolayı hareket etmiş olmazlar.¹⁹¹

Râzî bu ayette cennette bulunan ağaçlar hakkında izahlarda bulunmuştur. Cennet ağaçlarının özellikleri hakkında detaylı bilgi vermiştir. Ayrıca dünya ağaçları ile cennet ağaçlarını karşılaştırarak üç farkını ortaya koymuştur. Cennet ağaçlarının, çiçekli meyveli olması bakanların zevk alması içindir. Cennetteki ağaçlar dünyadaki ağaçlara hiç benzemez. Cennetteki ağaçlarda bulunan meyveler insanın hemen önüne iniverir. İnsan aynı anda bütün meyveye ulaşabilir.

5.1.3. Kurtubî¹⁹²

*“İkisinde de her meyveden çiftler çiftler vardır. O halde; Rabb'inizin nimetlerinden hangisini yalanlayabilirsiniz. Her iki cennetin de (meyvelerinin) toplanişı yakındır.”*¹⁹³

Yine Kurtubî açıklamalarına müfessirlerden İbn Abbas'ın görüşüyle başlamıştır.

İbn Abbas, dünya da tatlı olsun, acı olsun ne kadar ağaç varsa, mutlaka o ağaçtan cennete de bulunacağını kabul etmiştir. Ebu Cehil karpuzu da dahil. O karpuz cennette tatlı olacaktır. Yine İbn Abbas'a göre ağaçlar dallarını o kadar yaklaştırır ki; Allah'ın dostu dilerse ayakta, dilerse otururken, dilerse de yatarken bunun meyvesini toplayabilir. Uzaklık ya da daldaki diken elini geri çekmesine sebep olmaz.¹⁹⁴

Kurtubî, dünyada ne kadar ağaç varsa, o ağaçtan cennette de bulunduğunu belirtmiştir. Diğer tefsirciler gibi cennetteki meyvelerin toplanmasının zahmetsiz olacağını açıklamıştır.

¹⁹¹ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 134-138.

¹⁹² Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 16, s. 581-582.

¹⁹³ Rahman, 55/52-54.

¹⁹⁴ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 16, s. 581-582.

5.1.4. İbn Kesîr¹⁹⁵

*“İkisinde de her tür meyveden çift çift vardır. Şu halde Rabb’inizin hangi nimetlerini yalan sayabilirsiniz? İki cennetin meyvelerini de kolayca toplarlar.”*¹⁹⁶

Ayette geçen “efnan” kelimesini Ata el-Horasânî “ağaçların dalları” ile açıklarken, İbn Abbas ise ağaçlar hakkında “çeşit çeşit, her cinsten doludur” şeklinde ifade kullanmıştır.

Şimdi cennetteki meyvelerin durumlarını anlatan bir rivayet ile çalışmamıza devam edeceğiz.

Esma’dan gelen bir rivayette şöyle demiştir: “Allah Rasulü’nü işittim. Sidre-i Munteha’yı andı ve şöyle buyurdu: “Onun dallarının gölgesinde bir binitli yüz sene yürür. Orada altın kelekler vardır. Meyveleri kocaman testiler gibidir.”

Sizin bildiğiniz meyve çeşitlerinin hepsinden ve bilmediklerinizin en hayırlısından, hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşer kalbine gelmeyen meyvelerden çift çift vardır. İbn Abbas dünyada tatlı veya acı ne meyveler varsa Ebu Cehil karpuzuna varıncaya kadar hepsinin cennette bulunacağı kanaatindedir. İbn Abbas bu meyvelerin arasında derin bir uçurum ve apaçık fark olduğunu belirtmek istemiştir.

Cennetteki meyveler ayrıca şu özelliklere de sahiptir: Cennettekiler hangi hal üzere olursa olsunlar diledikleri zaman onlardan alırlar. Ağaçlar meyve almak isteyenlere zorluk çıkarmaz, aksine dallarından meyveleri kendiliğinden onlara doğru düşüverir.¹⁹⁷

İbn Kesîr cennetteki meyvelerin insanın hiç bilmediği, görmediği, işitmediği şekilde olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca meyvelerin ağaçlarının onu almak isteyenler için zorluk çıkarmadığı hakkında görüş bildirmiştir. Bu konuda müfessirlerin görüşlerini vererek bilgilerini zenginleştirmiştir.

5.1.5. Yazır¹⁹⁸

*“İkisinde de her türlü meyveden çift çift vardır. Şimdi Rabb’inizin hangi nimetlerini yalanlıyorsunuz? İki cennetin meyvalarının toplanması da yakındır.”*¹⁹⁹

Ayette meyvelerin çift çift olması ile şu kastedilmiştir: Meyvelerin yaşı da vardır, kurusu da, yahut biri dünyada tanınan ve tanınmayan olmak üzere iki sınıftır.

¹⁹⁵ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7659-7661.

¹⁹⁶ Rahman, 55/52-54.

¹⁹⁷ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7659-7661.

¹⁹⁸ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 384.

¹⁹⁹ Rahman, 55/52-54.

Ayetteki her iki cennetteki meyvelerin toplanmasının yakın olmasından kasıt, her konumda zahmetsizce alınabilecek derecede yakın olmasıdır.²⁰⁰

Yazır cennette bulunan meyvelerin çift çift olması hakkında diğer müfessirlerden farklı olarak şu yorumu yapmıştır: Birinci olarak, meyvelerin yaşının ve kurusunun bulunması. İkinci olarak, meyvelerin dünyada tanınan ve tanınmayan olmasıdır. Ayrıca cennetteki meyvelerin kolayca toplanabilecek olması onun yorumları arasındadır.

Kur'an-ı Kerim'de cennet ashabına sunulacak olan meyve, et vb. yiyeceklerden bahseden ayet ve açıklamaları şöyle sıralayabiliriz:

“Tercih edecekleri meyveler canlarının istediği kuş etleri, dalbastı kirazlar, dolgun salkımlı muzlar, tükenmeyen eksilmeyen, hiçbir surette esirgenmeyen birçok meyveler içindedir.”²⁰¹

5.2. Vakıa Suresi 56/20. ve 21. Ayetlerin Tefsiri

5.2.1. Taberî²⁰²

“Beğendikleri meyveler ve arzuladıkları kuş etleri.”²⁰³

Allah Teâlâ bu ayetlerde hayra koşan insanlara cennette nasıl ikramlarda bulunacağını, onların sevdikleri meyveleri ve arzuladıkları kuş etlerini yiyeceklerini beyan ediyor.

Taberî bu ayetin meâlini vermiş, sonra genel bir açıklama yapmıştır.

5.2.2. Râzî²⁰⁴

“Beğenecekleri (türlü) meyve(ler), iştahlanacaklarından kuş etleri.”²⁰⁵

Râzî bu ayet hakkındaki görüşlerini meseleler halinde açıklamıştır. Şimdi bu meseleleri biraz ele alalım.

Birinci meselede; “fakihe” ve “et” kelimelerini irab yönünden incelemiştir.

İkinci meselede; Râzî ayette geçen et ve meyve arasındaki fark üzerinde durmuştur. “Et” ve “fâkihe” aç olan bir kimsenin yanına konulduğunda, onun canı ete, tok olan bir kimsenin yanına konulduğunda ise, tok olanın canı da “fâkihe, meyve”ye meyleder. O halde bu demektir ki, aç olanın iştahası vardı; tok olanın ise iştahası olmayıp, bu tok olan kim-

²⁰⁰ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 8, s. 137.

²⁰¹ Vakıa, 56/20, 21, 28, 29, 32, 33.

²⁰² Taberî, *a.g.e.*, c. 8, s. 134.

²⁰³ Vakıa, 56/20, 21.

²⁰⁴ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 183-185.

²⁰⁵ Vakıa, 56/20, 21.

se hür ve muhtardır. İsterse yer, istemezse yemez. Ama aç olan kimse hakkında “İsterse yer” ifadesi kullanılmaz. Dünyada iken “et” iştahı olan (aç olan) nezdinde tercihe şayandır; “meyve” ise, iştahı olmayan (aç olmayan) kimse nezdinde tercihe şayandır. Cennetin anlamı, dünyada anlaşılır olan şeylere göre yapılır.

Cennetin meyveleri, cennetliklerin yanında, cennetliklerden o meyvelere bir meyil ve arzu sözkonusu olmaksızın bulunur. Kendi seçeneklerine göre o meyvelenir, onlarla telezzüz eder. Ama “ete” gelince, azıcık da olsa, onların canı et istediğinde, o et onların yanında bulunur. Nefsin yenilecek bir şeye meyletmesi ise iştihalanmadır.

Rivayet olduğuna göre, mesela kuş uçuyor, tam o sırada mü'min kimsenin canı, onun etini arzuluyor, dolayısıyla o kuş, onun arzuladığı tarzda kebab edilmiş ve kızartılmış biçimde onun önüne iner. Velhasıl, fâkihe, hep o cennetliklerin yanında mevcuttur. Mü'min, işte buna rağmen, arzularsa bunlardan yer, isterse yemez. “Et”e gelince mü'min onu ister ve canı, en ufak biçimde onu çektiğinde, o hemen mevcut ve hazır olur. Bu böyledir, çünkü, “fâkihe”nin hep orada olması ile, cennetliklerin gözleri onun zevkiyle doyar, ama etin bulunmasıyla ise, cennetliklerin gözleri zevklenmez.

Üçüncü meselede ; “fâkihe”nin “et”ten önce zikredilmesinin hikmeti nedir?” sorusuna cevap vermiştir. Bu da üç maddeden ibarettir:

a) Dünyadaki adet, yemekten önce “fâkihe”nin sunulmasıdır. Cennet ise, dünyada bilinip tanınan şeylerle tanımlanmaktadır. Ayetin maksadı adeta, cennetliklerin içme halini beyan edip ortaya koymaktır.

b) Dünyadaki hikmet, “meyve”nin önce yenilmesini gerektirir. Çünkü “meyve” daha kıymetli ve daha hoş, daha çabuk bağırsaklara inen ve hazmı için midede daha az müddet duran bir yiyecektir.

c) Cennetteki durum, dünyada iken tok kimsenin durumuna benzer. Dolayısıyla bu kimsenin “fâkihe”ye olan meyli daha çok olur. İşte bu sebeple Cenab-ı Hakk “fâkihe”yi önceden zikretmiştir. Bu izah daha doğrudur. Çünkü “fâkihe”den, yemekten sonra yenilebilecek olanlar da vardır.²⁰⁶

Râzî bu ayeti üç mesele halinde incelemiştir: Birinci meselede, ayette geçen “fâkihe” ve “meyve” kelimelerini irab yönünden irdelemiştir. İkinci meselede, “fâkihe” ile

²⁰⁶ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 183-185.

“et” arasındaki fark üzerinde durmuştur. Üçüncü meselede ise, “fâkihe”nin “et”ten önce zikredilmesinin hikmetini açıklamıştır.

Râzî'nin bu ayet hakkındaki genel görüşü şöyledir: Cennetin anlatımı, dünyadaki bilinen şeylere göre yapılmıştır. Cennette meyveler, cennet ehlinin yanında, canları istemeksizin bulunur. Fakat et ise, canları istedikleri zaman yanlarında mevcut olur. Râzî'ye göre, bunun sebebi de, cennetliklerin gözleri meyvenin orada olması ile doyar, ama etin bulunması gözlerini zevklendirmez.

Râzî ayette fakihenin, etten önce zikredilmesi hakkında şu görüşü kabul etmiştir: Cennetteki insanların durumu, dünyadaki tok olan kimsenin durumuna benzer ki, bu insan önce meyveyi yemek ister. Cennet ehli de etten önce meyveyi yemek isteyecektir.

Kısacası cennet, nefsin istediği her şeyin bulunduğu bir mekândır.

5.2.3. Kurtubî²⁰⁷

*“Seçip beğeneceklerinden de meyveler. Ve canlarının çekeceklerinden de meyveler.”*²⁰⁸

Kurtubî'ye göre ayetten anlaşılan, cennet ehli için canlarının istedikleri her şeyin olmasıdır. Kurtubî bu görüşünü destekleyen iki rivayete yer vermiştir.

Cennetlikler meyvelerin çokluğundan ötürü istediklerini seçerler. Enes b.Malik şöyle demiştir: “Rasulullah (s.a.v)’a kevser nedir?” diye sorulmuş, o da: “O Yüce Allah’ın bana vermiş olduğu bir ırmaktır. Sütten daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Orada boyunları deve boyunları gibi kuşlar vardır.” Hz.Ömer (r.a): “Şüphesiz ki bunlar şişman kuşlardır” deyince Rasulullah (s.a.v): “Onları yemek ondan daha güzeldir.” diye buyurmuştur.²⁰⁹

Ebu Said el-Hudri'den gelen rivayete göre Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki, cennette öyle kuşlar vardır ki, bu kuşların birisinde yetmiş bir tür vardır. Bu da cennetekilerden birisinin tabağına düşer, sonra sirkelenir. Herbir türden kardan daha soğuk ve daha beyaz, tereyağından daha yumuşak, baldan daha tatlı bir yemek çeşidi ortaya çıkar. Bunlar arasında biri diğerini andıran iki yemek olmayacaktır. O da bundan istediğini yiyecek, sonra da o kuş uçup gidecektir.”²¹⁰

²⁰⁷ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 21-22.

²⁰⁸ Vakıa, 56/21, 22.

²⁰⁹ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 21.

²¹⁰ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 22.

Kurtubî, bu ayetin tefsirini Peygamberimiz (s.a.v)'den hadislerle açıklamaya çalışmıştır. Kurtubî cennetliklerin yiyecekleri seçip beğenmelerini, cennette meyvelerin çok olmasına bağlamıştır. Cennette her çeşit meyveden çok olunca kişi, hangisini yiyeceğini ancak aralarında bir seçimle yapar. Bu da bize cennetliklerin istedikleri her şeyi seçerek aldıklarını göstermektedir.

5.2.4. İbn Kesîr²¹¹

*“Beğenecekleri meyveler, kuş eti içlerinin çektiğinden.”*²¹²

Cennetliklere istedikleri meyveler getirilir ve önlerinde gezdirilir. Bu ayetler beğenilecek türden meyvelerin seçerek yemenin caiz olduğuna delildir.

Abdullah b.Ömer'den, şöyle demiştir: Ben Hz.Peygamber (s.a.v)'in yanında Tûba ağacından söz ettim. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.v) buyurdu ki: “Tûba cennette bir ağaçtır. Uzunluğunu Allah (c.c)'tan başka kimse bilemez. Süvari onun dallarında yetmiş gün yürür. Yaprakları hülledir, onun üzerine deve misali kuşlar konar.” Hz.Ebubekir (r.a) dedi ki: “Ey Allah (c.c)'ın Rasulü (s.a.v), orada çok değerli kuşlar olmalıdır?” Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Onu yiyenler ondan daha değerlidirler. İnşallah sen de onlardan olursun.”

Ahmed b.Hanbel der ki: Bize Seyyar b.Hatim, Enes'ten nakletti ki, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennet kuşları bir tür deve gibidirler, cennetin ağaçlarından yayılırlar.” Hz.Ebubekir (r.a) dedi ki: “Ey Allah'ın Rasulü bu çok kıymetli bir kuş olmalıdır.” Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “O'nun yenilişi kendinden de güzeldir. Enes b.Malik nakleder ki: “Rasulullah (s.a.v)'a kevserden sorulduğunda şöyle buyurmuştur: “O bir nehirdir. Allah (c.c) cennette onu bana vermiştir. Sütten daha ak, baldan daha tatlıdır. Onda öyle kuşlar vardır ki, boyunları deve boyunları gibidir.”

Yukarıda zikrettiğimiz hadislerde cennette cennetlikler için beğenecekleri, güzel kuş etlerinin bulunacağı bildirilmektedir.

Kâb b.Ahbar ve Abdullah b.Mesud da cennet ehlinin cennette canlarının istediği vakit kuş eti yiyebilecekleri kanaatine sahiptirler.²¹³

İbn Kesîr de Kurtubî'nin yaptığı gibi bu ayeti hadislerle açıklamış. Cennet ehline istedikleri meyveler getirileceği ve onların da dilediklerinden yiyeceklerini kabul eder.

²¹¹ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7681-7684.

²¹² Vakıa, 56/21, 22.

²¹³ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7687-7689.

Ayrıca İbn Kesîr, bu ayetten yemek yeme ile ilgili bir hüküm de çıkartmış bulunmaktadır ki bu da, beğenilecek türden meyvelerin seçilerek yenilebilmesidir. Bu hüküm İbn Kesîr'in ayete bakış açısının diğer müfessirlerden farklı olduğunu göstermektedir.

5.2.5. Yazır²¹⁴

*“Beğendikleri meyvalar, canlarının çektiği kuş etleri.”*²¹⁵

Yazır bu ayette sadece ayetin meâlini vermekle yetinmiştir.

Cennette bulunan yiyecekler ve özelliklerinden biri de şu ayette yer almaktadır:

*“Dalbastı kirazlar, sıvama muzlar.”*²¹⁶

5.3. Vakıa Suresi 56/28. ve 29. Ayetlerin Tefsiri

5.3.1. Taberî²¹⁷

*“Onlar dikensiz sedir ağaçları, meyveleri birbiri üzerine yığılmış muz ağaçlarıdır.”*²¹⁸

Ayette zikredilen ve “dikensiz” diye tercüme edilen “mahdud” kelimesinden maksat; İkrime, Katade, Abdullah b. Abbas'a göre “diken koparılmış”, Mücahid, Dehhak ve Said b. Cübeyr'e göre ise: “Meyvelerin büyüklüğünden dalları eğilmiş.” demektir.²¹⁹

Taberî bu ayetin açıklamasında “dikensiz” kelimesi üzerinde durmuş ayeti çok kısa bir şekilde değerlendirmiştir.

5.3.2. Râzî²²⁰

*“Dikensiz kiraz, meyveleri tıklım tıklım muz ağaçları...”*²²¹

Râzî bu ayet hakkındaki açıklamalarına ayette geçen “sidr” kelimesinden başlamıştır. Cenab-ı Hakk bu ayette “sidr” kelimesini kullanmıştır. “Sidr” çöl ağaçlarından olup ne acıdır, ne tatlıdır, ne de hoş kokuludur. “Sidr”ın bu dikensiz kirazda oluşu hakkında şöyle denmiştir: Burada hem evvelkilerin, hem de sonrakilerin göremediği, üstün bir incelik var-

²¹⁴ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 395.

²¹⁵ Vakıa, 56/20, 21.

²¹⁶ Vakıa, 56/28, 29.

²¹⁷ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 137.

²¹⁸ Vakıa, 56/28, 29.

²¹⁹ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 137.

²²⁰ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 200-201.

²²¹ Vakıa, 56/28, 29.

dır. Doğruya en yakın olanı şudur: Cennet, Araplar nezdinde kıymetli ve övgüye değer şeylerle anlatılmaktadır.

Râzî ayette geçen “mahdud” kelimesi hakkında iki izah yapmıştır:

1) Bu, dikenli alınılmış demektir. Çünkü “sidr” ağacının dikenleri, yaprakları tarafından kırılır. Aksi halde sidr ağaçları, Araplar için bir gezinti yeri olmazdı.

2) Bu yukarıdan aşağı doğru sarkmış demektir. Çünkü sidr ağaçlarının dallarının başı, diğer meyve ağaçlarının aksine, yukarı doğrudur. Çünkü cennetliklerin dallarının başı ise aşağı doğru sarkar.

Râzî ayette geçen “talh” kelimesini şöyle açıklamıştır. Ayette geçen “talh” muz ağacı demektir. Yine ayette yer alan “tıklım tıklım” ifadesinden maksat ise şöyledir: Bu yapraklardır, ya meyvelerdir. Ama görünen odur ki bununla yapraklar kastedilmiştir. Çünkü muz ağacı tepeden aşağı, üst üste binmiş yapraklarla doludur ve tıpkı buğdayın yaprak yaprak üstüne olması gibidir. Dünyadaki muz ağaçlarının yaprak ve dalları arasında boşlukların ve yapraksız yerlerin bulunması söz konusu olunca, bu demektir ki, ahiret muzlarının yaprakları birbirine girmiştir ve bunlar çok yapraklı ağaçlardır.

Râzî bu ayetin tefsirinde sidr, mahdud, talh ve tıklım-tıklım kelimeleri üzerinde durmuştur. Bu kelimelerin lugavî ve nahiv yönünden açıklamalarını yapmıştır. Arapların nezdinde cennetin kıymetli şeylerle anlatıldığını ifade etmiştir.

Râzî “sidr”in dikensiz kiraz ağacında olmasını yukarıdaki ifadeye bağlamış, ayrıca cennette muz ağaçlarının bulunacağını ifade etmiştir. Ayetteki muz ağaçları hakkında ise tıklım tıklım olacağı ifadesi kullanılmış. Râzî buradaki “tıklım” kelimesinin meyveler için değil de, yaprakları için olduğu şeklinde yorumlamıştır. Yani cennetteki muz ağaçlarının yaprakları, dünyadakilere göre çok sıktır.

5.3.3. Kurtubî²²²

“Dikensiz Arabistan kirazı altında meyveleri birbirine girmiş muz ağaçları altında.”²²³

İbn Abbas ayette geçen kirazın dikenleri alınan veya kesilen Arabistan kirazı olduğu kanaatindedir.

²²² Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 17, s. 26-28.

²²³ Vakıa, 56/28, 29.

Kurtubî şimdi de cennette bulunan kirazı ve özelliklerini anlatan bir hadise yer vermiştir:

İbnü'l-Mubarek şu rivayeti zikretmektedir: “Peygamber (s.a.v)’in ashabı şöyle diyorlardı: Şüphesiz ki bedeviler ve soru sormaları bize çok faydalı oluyor.” Bir gün bir bedevi Arap gelip, “Ey Allah (c.c)’ın Rasûlü Yüce Allah (c.c) Kur’an-ı Kerim’de eziyet verici bir ağaçtan söz etmektedir. Halbuki ben cennette sahibine eziyet verecek bir ağacın olacağı kanaatinde değildim.” Rasulullah (s.a.v) “Sözünü ettiğin ağaç hangisidir?” diye sordu. Bedevi: “Bu Arabistan kirazı ağacıdır, onun rahatsız edici dikenleri vardır.” dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Yüce Allah (c.c) “Dikensiz Arabistan kirazı altında” demiyor mu? Allah (c.c) onun dikenlerini almış ve her bir diken yerine bir meyve koymuş olacaktır. O ağaç öyle bir mahsul verir ki, bundan biri diğerine hiçbir şekilde benzemeyen yetmiş iki meyve çıkaracaktır.”

Ayette geçen “talh” kelimesi hakkında müfessirler birbirinden farklı yorumlarda bulunmuşlardır. Şimdi de bu yorumlara bir göz atalım.

Müfessirlerin çoğu, Hz.Ali (r.a), İbn Abbas’a göre “talh” ile muz ağacı kastedilmektedir. El-Hasen ise onun muz ağacı olmayıp, serin ve nemli gölgesi olan bir ağaç olduğunu kabul etmiştir. Ferra ve Ebu Ubeyde de, El-Hasen gibi talh’ı muz ağacı olarak kabul etmeyip dikenli bulunan bir ağaç olduğu kanaatinde dir. Süddî’nin görüşü de diğerlerinden farklı olarak, cennetteki talhın dünyadakine benzediği fakat ondan farklı bir yönünün olduğu, bu da talhın baldan tatlı bir meyvesinin bulunmasıdır.²²⁴

Kısacası talhın dünya ağaçlarına benzemeyen özellikte yaratılmış, meyveleri çok tatlı bir ağaç olduğunu söyleyebiliriz.

Kurtubî ayette yer alan kiraz ve muz kelimelerini lügavi yönden açıklamış ve bu kelimelerle ilgili beyitleri örnek olarak vermiştir. Özellikle “talh” kelimesi hakkında müfessirlerin görüşlerinden de bahsetmiştir. Kısacası Kurtubî’ye göre müfessirlerin çoğu ayette geçen “talh” kelimesine “muz” anlamı vermişlerdir. Bu ayetin açıklamalarında müfessirlerin görüşleri, Kurtubî’nin görüşlerinden daha fazla yer almaktadır.

5.3.4. İbn Kesîr²²⁵

“Dikensiz kiraz, salkımları sarkmış muz ağaçları.”²²⁶

²²⁴ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 26-28.

²²⁵ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7685-7686.

²²⁶ Vakıa, 56/28, 29.

Allah Teâlâ cennette, cennetlikler için dikenli alınıp kiraz, salkım salkım muz ağaçları yaratmıştır. Cennetteki dikensiz kiraz hakkında birçok görüş bildirilmiştir.

Bu ayet hakkında yapılan yorumları şöyle değerlendirebiliriz:

İbn Abbas, İkrime, Mücahid, Katade ve Süddi ayette yer alan “mahdud” kelimesini dikenli olmayan, İbn Abbas ise meyve yüklü olduğu anlamında olduğunu kabul etmiştir. Katade de yukarıda zikredilen iki anlamı birleştirerek, dikenli olmayan yüklü meyve olarak yorumlamıştır.

İbn Kesîr bu ayetle dikenli olmayan kirazın kastedildiğini Peygamberimiz (s.a.v)’e ait bir hadisi örnek vererek göstermiştir:

Muhammed b.Muhammed el-Beğavi, Süleym b.Amir’den nakletti ki, Peygamber (s.a.v)’in ashabı şöyle derlerdi, demiştir: “Doğrusu Allah Teâlâ, bedeviler ve onların sorularıyla bizi faydalandırıyor. Birgün bedevinin birisi gelip dedi ki: “Ey Allah (c.c)’ın Rasûlü Allah Teâlâ cennette sahibini rahatsız eden bir ağacı zikrediyor. Bu nasıldır?” Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu ki: “Nedir o?” Bedevi: “Kirazdır” dedi. Çünkü kirazın rahatsız edici dikenli vardır. Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Dikensiz kiraz” demiyor mu? Allah (c.c) onun dikenini giderdi de her dikenin yerine bir meyve koydu. Öyleki bu, her bir meyvesinden yetmiş iki çeşit yiyeceğin fıskırdığı bir meyvedir, onun hiçbir rengi diğerinin benzeri değildir.”

İbn Kesîr’e göre ayet-i kerimede yer alan ve muz ağacı anlamını verdiğimiz “talh”, Hicaz diyarında yetişen büyük bir ağaçtır. Bir nevi dikenli meşe ağacı cinsindedir.

Mücahid, salkımları sarkmış anlamı verilen “mendud” kelimesini, meyvesi üst üste yığılmış olarak anlarken Süddi ise, bu kelimeye üst üste dizilmiş anlamını vermiştir. İbn Abbas da cennetteki Muğeylan ağacının dünyadakine benzediği, ancak onun meyvesinin baldan daha tatlı olduğu görüşündedir.²²⁷

İbn Kesîr bu iki ayetin tefsirinde dikensiz kiraz ve muz kelimeleri üzerinde durmuş. İbn Kesîr’in müfessirlerden naklettiği görüşe göre, ayette geçen “mahdud” kelimesi ile “dikenli olmayan” anlamı kastedilirken, “talh” kelimesi ile de “muz” kastedilmiştir. O “talh” kelimesiyle kastedilenin muz olduğunu kabul etmiştir. Ancak, bu ağacın dikenli meşe ağacı cinsinden olup, Hicaz diyarında yetiştiğini de ifade etmiştir.

²²⁷ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7685-7686.

5.3.5. Yazır²²⁸

“Dalbası kirazlar. Meyva dizili muzlar.”²²⁹

Yazır da diğer müfessirlerde olduğu gibi öncelikli olarak “sidr” ve “talh” kelimeleri üzerinde durmuştur.

Yazır’a göre sidr-i mahdud, Arabistan kirazı denilen meşhur nabk ağacının ismidir. Ayette geçen “Mahdud” kelimesi şöyle tefsir edilmiştir: Silinmiş, tesviye edilmiş ve düzeltilmiş anlamındadır. Arabistan ağacı dikenli olduğu için burada sidr-i mahdud denilerek cennet ağacının dikensiz olduğu anlatılmıştır.

Abd b.Humeyd’in İbn Abbas, Katade, İkrime ve Dahhak’tan yaptığı rivayete göre meyvasının çokluğundan dalları bükülmüş manasına tefsir edilmiştir ki, Yazır bunu, “dal bastı” tabirine yakın görerek mealde de “dal bastı kiraz” diye ifade etmeyi diğer manadaki dikensizlik anlamına da uygun olacağı kanaatiyle kabul etmiştir.

Ayetteki talh-ı mendud ile kastedilen meyvası aşağıdan yukarı istifli, sıvama muzdur. Bazıları onun muz olmadığını söylerken, bazıları da bunun dünya muzuna benzer, meyvası baldan tatlı bir ağaç olduğunu kabul etmiştir.²³⁰

Yazır’a göre “sidr” kelimesiyle kastedilen, dikensiz kiraz, “talh” kelimesinden anlaşılan ise, sıvama muzdur. Yukarıda zikredilen görüşler içerisinden çıkarılan en uygun mana da Yazır’ın kabul ettiği görüştür.

Cennetteki kiraz ve muzdan bahseden ayet hakkında verdiğimiz bilgilerden sonra, şimdi de cennet meyvelerinin bitmeyeceği, yasaklanmayacağı, hep devamlı olacağından bahseden ayetlere geçelim.

“Bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan çok meyveler arasında.”²³¹

5.4. Vakıa Suresi 56/32. ve 33. Ayetlerin Tefsiri

5.4.1. Taberî²³²

“Bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan çok çeşitli meyveler içinde.”²³³

Taberî bu ayetin sadece mealini vermekle yetinmiştir. Bir açıklamada bulunmamıştır.

²²⁸ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 398-399.

²²⁹ Vakıa, 56/28, 29.

²³⁰ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 398-399.

²³¹ Vakıa, 56/32, 33.

²³² Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 136.

²³³ Vakıa, 56/32, 33.

5.4.2. Râzî²³⁴

“Kesilmeyen, yasak da edilmeyen birçok meyve arasında.”²³⁵

Râzî yukarıda mealini zikrettiğimiz ayette geçen cennetteki meyvelerin bitme, yasak edilme gibi özelliklerinin olmayacağı konusunu meseleler halinde incelemiştir.

Râzî’ye göre Cenab-ı Hakk, yaprakları esas olan ağaçlardan bahsedince, meyvesi maksat ve gaye olan ağaçları da zikretmiştir. Bu ifadeyle ilgili birkaç mesele bulunmaktadır:

Birinci mesele: Yaprakları esas ağaçların, meyveleri esas olan ağaçlara takdim edilmişindeki hikmet nedir? Râzî’ye göre Cenab-ı Hakk, bir nimetten daha üst nimete yükselme üslubu içinde, yaprakları esas olanları, meyveleri esas olanlardan önce zikretmiştir. “Fâkihe” ise mükemmel bir nimettir.

İkinci mesele: Yaprakları esas olan ağaçları bizatihi meyveleri esas olan ağaçları da meyveleriyle birlikte zikretmenin hikmeti nedir? Yine Râzî’ye göre yapraklar ağaç üzerinde olduğu zaman güzeldir. Ama meyveler ise, ister ağaç üzerinde olsun, isterse devşirilmiş olsun, bizatihi matlub ve gayedir. İşte bundan dolayıdır ki, meyveler ağaçlarına isim vermişlerdir.

Üçüncü mesele: “Fâkihe”yi, “güzel ve lezzetli” olarak değil de çok oluşla tavsif etmenin hikmeti nedir? Râzî’ye göre meyveli olma işi karakterle değil, güzel ve lezzetli olma ile olur. Çokluk meselesine gelince; fâkihe ihtiyacı karşılamak için değildir ki, ihtiyaca göre olsun. Tam aksine bu, nimetlenmek ve haz duymak içindir.

Dördüncü mesele: Ayetteki “kesilmeyen” ifadesinin manası, “Bu, dünya meyveleri gibi değildir, çünkü dünya meyveleri çoğu zaman çoğu yerde son bulur, tükenir.”

Râzî ayette geçen “yasak edilmeyen” ifadesini şöyle açıklamıştır: Dünyada “fâkihe” ancak karşılık elde etmek ve sayesinde bir ihtiyacı gidermek için, sahibinin onun meyvesine muhtaç olmasından dolayı men edilir. Ahirette ise “fâkihe”nin yegane maliki, Allah Teâlâ’dır ve O’nun ihtiyacı yoktur. Dolayısıyla tıpkı kendisinin yemediği, içmediği, yatmadığı ve hiçbir şekilde kendisine ihtiyaç olmadığı pek çok meyvesi bulunan kimse gibi, o “fâkihe”nin, herhangi bir kimse tarafından engellenmemesi gerektiği düşüncesindedir.

Cennette meyve devşiren ve sona erdiren Cenab-ı Allah (c.c) olduğu için meyve, ne hakiki ne de zahiri bir sebepten dolayı maktu olmuş olmaz.

²³⁴ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 203-205.

²³⁵ Vakıa, 56/32, 33.

Beşinci mesele: Cenab-ı Hakk meyvenin kesik olmayışını yasaklanmış olmayışından önce zikretmiştir. Çünkü kesme mevcut olan için söz konusu olup, men (koruma) ise olmayan şey var olduktan sonra söz konusu olur.²³⁶

Özet olarak Râzî, bu ayeti beş meselede incelemiştir. Birinci meselede yaprakları esas ağaçların, meyveleri esas olan ağaçlara takdim edilmişinden bahsetmiş. İkinci meselede yaprakları esas olan ağaçların ve meyveleri esas olan ağaçların meyveleriyle birlikte zikredilmelerini anlatmış. Üçüncü meselede; meyvenin özelliği, dördüncü meselede, “maktûa” ve “memnûa” kelimeleri hakkında bilgi vermiş. Son olarak da beşinci meselede meyvenin kesik olmayışını, yasaklanmış olmayışından önce zikredilmesinin sebeplerinden bahsetmiştir.

Râzî ayeti etraflıca, geniş bir şekilde açıklamıştır. Ayetler hakkında hem soruyu, hem de cevabını vererek yorumlarda bulunmuştur.

Râzî'nin ayet hakkındaki fikirlerini genel olarak şöyle özetleyebiliriz. Ayette “fakihe”den çok oluşuyla bahsedilmesinin sebebi; ihtiyacı karşılamak için değil, tam tersine nimetlenmek içindir. Ayrıca cennetteki meyveler, dünyadaki meyveler gibi tükenmez, devamlıdır.

Cennette yer alan “fakihe”, “yasak edilmeyen” özelliğine de sahiptir. Râzî, bu özelliği şöyle yorumlamıştır: Fakihenin tek sahibi Allah'tır ve O'nun ihtiyacı da yoktur. Bu yüzden fakihe kimse tarafından engellenemez.

Bu ayetten anlaşılan odur ki, cennetteki meyveler hiçbir zaman bitmeyecek ve hiçbir kişi tarafından da cennet ehlinin ondan faydalanmasını engellemeyecektir.

5.4.3. Kurtubî²³⁷

“Ardı arkası kesilmez ve asla men olunmaz pek çok meyve (arasında).”²³⁸

Kurtubî'ye göre “Ardı arkası kesilmez.” ifadesinin anlamı dünya meyveleri gibi kendilerine yasak konulmamalarıdır. Bu meyveler ülkelerinde gördükleri gibi az, nadir bulunacak şeyler olmayacaktır.

Yine Kurtubî'ye göre “Men olunmazlar.” ifadesinin anlamı ise, o meyveleri almak isteyenler diken, uzaklık yahut bahçe duvarı gibi şeylerle engellenmez. Aksine kulun canı o meyveyi çekti mi, onu alıverecek şekilde ona yaklaşır.

²³⁶ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 203-205.

²³⁷ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 16, s. 30.

²³⁸ Vakıa, 56/32, 33.

“Men olunmazlar.” ifadesini müfessirler zamanla ardı arkası kesilmeyecek ve değeri şart koşulmak suretiyle alıkonulmayacak, anlamında olduğunu da söylemişlerdir. Doğrusu en iyi bilen Allah (c.c)'tir.²³⁹

Kurtubî kısa ve özlü bir açıklamada bulunmuştur. Ayetin ifade ettiği genel mana üzerinde durmuştur.

Kurtubî'nin cennette bulunan yiyecekleri anlatan bu ayet hakkındaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz: Cennet meyveleri, dünya meyveleri gibi az olmayacak, bu meyvelerle ilgili bir yasaklama da bulunmayacaktır. Cennetlikler meyveleri alırken onları engelleyecek bir durumla karşılaşmayacaklar. Kurtubî ayeti farklı bir boyutta değerlendirerek, cennet meyvelerinin zamanla ardı arkalarının kesilmeyeceğini kabul etmiştir.

5.4.4. İbn Kesîr²⁴⁰

“*Birçok meyve, bitip tükenmeyen ve yasaklanmayan.*”²⁴¹

İbn Kesîr bu ayeti Allah Teâlâ'nın onlara birbirine benzeyen meyveler vereceği ama tadları farklı olacağı şeklinde açıklamış ve cennetteki meyvelerden bahseden şu hadise yer vermiştir: İbn Abbas'ın şöyle dediği nakledilir: Güneş tutulduğunda Rasulullah (s.a.v) beraberinde halk ile birlikte namaz kıldı. Ve namazdan söz etti. Orada ayrıca bildirilir ki: Halk: “Ey Allah (c.c)'ın Rasûlü, senin bazı şeylerin üstüne uzandığını, sonra döndüğünü gördük” dediler. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Ben cenneti gördüm ve ondan bir salkıma uzandım. Eğer onu almış olsaydım siz ondan yerdiniz ve dünya diye bir şey kalmazdı.” buyurmuş.

İbn Kesîr bu ayeti farklı bir boyutta değerlendirerek cennetteki meyvelerin dünya meyvelerinde olduğu gibi yazın veya kışın bitmeyeceği, istedikleri anda hazır olacağını ifade etmiştir.

Katade de bu ayetle alakalı olarak, cennetliklerin meyvelere uzanıp almalarını çöp, diken, uzaklık gibi sebeplerin engellenmeyeceği görüşündedir.²⁴²

İbn Kesîr bu ayetin açıklamasında kısa kısa bilgiler vermiş. Ayrıca cennet meyveleri hakkında hadislere de yer vermiştir.

²³⁹ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 30.

²⁴⁰ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7689-7690.

²⁴¹ Vakıa, 56/32, 33.

²⁴² İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7689-7690.

İbn Kesîr ayeti meyvelerin bitmemesi, yasaklanmaması yönüyle değerlendirmiştir. Cennet ehli orada meyveleri yaz kış bitmeden bulacaklardır. İbn Kesîr cennetteki meyvelerin şimdiye kadar bahsettiğimizden farklı bir özelliğine değinmiştir: Hiçbir şeyin Allah'ın kudretiyle önlerinde hazırlanmasını engellemeyediği meyvelerdir. İbn Kesîr'in meyve hakkında bahsettiği bu özellik cennetin tek malikinin Allah olduğu ve O'nun her şeye gücünün yeteceğini göstermektedir.

5.4.5. Yazır²⁴³

*“Pek çok meyva arasında, tükenmeyen ve yasaklanmayan.”*²⁴⁴

Yazır meyvalar hakkında şu bilgiyi vermiştir: Ve her türüsünden bol bol meyva ki bunlar, dünya meyvaları gibi değil, hiçbir zaman kesilmeyen, tükenmeyen ve almak isteyenlerden men edilmeyen, yasaklanmayan meyvalardır.²⁴⁵

Yazır bu ayette genel bir açıklama yapmakla yetinmiştir. Yazır'ın ayet hakkında verdiği bilgi, ayette anlatılmak istenenleri ana hatlarıyla içeren özelliktedir. Cennet meyvelerinin özellikleri kısa, ama net bir şekildedir.

Kur'an-ı Kerim'de cennette bulunan yiyecekleri içeren daha başka ayetler vardır.²⁴⁶

Cennette yer alan yiyecekler hakkında sunduğumuz tefsirlerdeki açıklamaların dışında şimdi de konumuzla ilgili şu bilgileri sıralayabiliriz:

Cennettekiler meyvelere baktıklarında dünya meyvelerine benzediklerini görürler. Ancak tadlarına baktıklarında daha iyi olduklarını, zamanın geçmesiyle dünya meyvelerinin değişip bozuldukları gibi, değişmediklerini ve bozulmadıklarını görürler.²⁴⁷

Cennetteki meyveler öylesine bol ve bereketlidir ki, ağaçların dalları onları taşıyamamaktadır. Bükülmüş ve aşağı sarkmış, bu dallardan da meyvelere ulaşmak çok kolaydır.²⁴⁸

Cennetteki yiyecekler ile ilgili ayetler bize bu yiyeceklerin Allah Teâlâ tarafından bir ödüllendirme olduğunu, insanın aklından geçen her yiyeceğin ikram edileceğini, yemenin ancak zevk almak için yaratıldığını göstermektedir.

²⁴³ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 399.

²⁴⁴ Vakıa, 56/32, 33.

²⁴⁵ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 399.

²⁴⁶ Bakara, 2/25; Yasin, 36/57; Saffat, 37/41; İnsan, 76/14.

²⁴⁷ Selim, Muhammed İbrahim, *Kabirde İlk Gece*, Trc: Taceddin Uzun, Uysal Kitabevi, Konya, 1998, s. 127.

²⁴⁸ Yalçın, Cavit, *Mü'minler'in Asıl Yurdu Cennet*, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1997, s. 49.

6. Cennetteki İçecekler

Cennette yer alan farklı tat ve lezzetlerdeki içecekleri anlatan ayetleri ve açıklamalarını sıralamaya çalışacağız: İlk olarak açıklayacağımız ayet ise, cennetteki iyi insanlara ait olan, kafur katılmış bir içeceği konu edinmektedir.

*“Şüphesiz iyilikte bulunanlar (cennette) kâfûr katılmış bir kadehten içerler. Bu, Allah’ın kullarının içecekleri ve istedikleri yerden fişkirtacakları bir pınardır.”*²⁴⁹

6.1. İnsan Suresi 76/5. ve 6. Ayetlerin Tefsiri

6.1.1. Taberî²⁵⁰

*“Şüphesiz iyilikte bulunanlar (cennette) kâfûr katılmış bir kadehten içerler. Bu Allah (c.c)’in kullarının içecekleri ve istedikleri yerden fişkirtacakları bir pınardır.”*²⁵¹

Taberî’ye göre mü’minler ahirette, içine kâfûr kokusuna benzeyen maddeler katılmış bir kaseden su içeceklerdir. Cennettekilerin kaselerine konacak olan kâfûr kokulu meşrubat, Allah (c.c)’in cennete koyduğu kullarının içecekleri bir pınardır. Onlar o pınarı diledikleri yerde ve diledikleri şekilde akıtabileceklerdir.

“Ayette zikredilen “kâfûr”un bir kısım alimler cennette bir pınar olduğunu söylemişlerdir.

Mücahid, ayette geçen “İstedikleri yerden fişkirtacaklar.” ifadesini diledikleri yöne çevirebilecekleri, diledikleri yere götürecekleri şeklinde anlamıştır.²⁵²

Taberî bu ayeti genel olarak açıklamıştır. Mü’minlerin cennette kâfûr kokulu bir meşrubat içeceklerini belirtmiştir. Ayette geçen “kâfûr”un da bir pınar olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca mü’minlerin meşrubatını içtikleri bu pınarı diledikleri yerde, istedikleri ölçüde akıtabilecekleri hakkında bir yorum yapmıştır.

6.1.2. Râzî²⁵³

*“Şüphesiz iyiler, kâfûr katılmış dopdolu bir kadehten içecekler. (O kâfûr) bir pınardır ki, onu ancak Allah (c.c)’in makbul kulları içerler. Onu nereye isterlerse kolayca akıtırlar, fişkirtirler.”*²⁵⁴

²⁴⁹ İnsan, 76/5, 6.

²⁵⁰ Taberî, a.g.e, Trc: c. 8, s. 515-516.

²⁵¹ İnsan, 76/5, 6.

²⁵² Taberî, a.g.e, Trc: c. 8, s. 515.

²⁵³ Râzî, a.g.e, Trc: c. 22, s. 330-332.

²⁵⁴ İnsan, 76/5, 6.

Râzî ayette geçen “kâfûr” hakkında üç görüş ileri sürmüştür:

1. Kâfûr suyu, kâfûr beyazlığı, kokusu ve soğukluğunda olan bir cennet gözevinin adıdır.

2. Kâfûrun kokusu arazdır. Bu ancak cevherde bulunur. Allah Teâlâ o şarabın cevherinde bu kokuyu yaratınca, tadı güzel olsa bile, buna “kâfûr” adını vermiştir.

3. Kâfûr, cennette leziz, kendisinden zararlı maddeler alınmış ve bu içeceklerle karıştırılmış bir biçimde yaratılmıştır.

Bu konuda bir görüş de cennetliklerin o pınarın suyunu, oturdukları yerden istedikleri tarafa kolayca akıtılabildikleri ve ondan bu imkanı elde edip kullanmaları yönündedir.

İnsan Suresi 76/6. ayetini Râzî üç mesele halinde incelemiştir:

Birinci meselede; “kâfûr” kelimesinin irab yönünden tahlili yapılmıştır.

İkinci meselede; ayetteki “bâ” harficerinin cümle içindeki konumundan bahsedilmiş.

Üçüncü meselede; ayetteki “Onu (ancak) Allah (c.c)'ın kulları içerler.” ifadesi genel bir ifade olduğu, dolayısıyla da bunun, Allah (c.c)'ın kullarının tümünün ondan içeceğini anlamı taşıdığı ifade edilmiştir. Halbuki kafirler ittifakla ondan içemeyeceklerdir. Böylece bu, “Allah (c.c)'ın kulları” kavramının, sırf iman edenler için kullanılan bir kelime olduğuna delâlet etmektedir.²⁵⁵

Ayette geçen “kâfûr” kelimesiyle ne kastedildiği hususunda Râzî'nin özet olarak görüşü şudur: Kâfûr; lezzetli, insana zarar veren hiçbir maddenin bulunmadığı, güzel kokusu ve tadı bulunan bir cennet içeceğidir.

Cennetteki içeceklerin özelliklerinden bahseden İnsan Suresi 76/6. ayetini Râzî üç mesele halinde incelemiştir. Birinci meselede; “kâfûr” kelimesinin irab yönünden tahlilini yapmış, ikinci meselede; yine irab yönüyle alakalı olarak ayette bulunan “bâ” harficerinin cümle içindeki yerinden bahsetmiş. Üçüncü meselede ise Allah (c.c)'ın kullarının tümünün ayette belirtilen içekten içeceklerini vurgulamıştır. Bu içecek cennet ehli için yaratılmış olup, bu özel içekten kafirler asla içmeyecektir.

²⁵⁵ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 22, s. 330-332.

6.1.3. Kurtubi²⁵⁶

“Şüphesiz ki iyiler, kâfûr karıştırılmış bir kâsedden içerler. (O) Allah (c.c)’ın (has) kullarının kendisinden içtikleri ve diledikleri gibi akıttıkları bir pınardır.”²⁵⁷

Ayette geçen “ebrar” yani “iyiler” anlamına gelen kelime lügat yönünden incelenmiştir.

Kase; içinde şarap (içki) bulunan kab demektir. İbn Abbas’a göre; bununla şarab kastedilmektedir.

Cennetliklerin içeceklerinden olan kâfûr hakkında müfessirlerin görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

İbn Abbas bunun cennetteki bir pınar olduğu, içilecek içkiye bu pınarın suyundan katılacağını kabul ederken; Katade ve Mücahid bu şarabın cennetliklere kâfûr ile karıştırılıp, misk ile mühürlenerek verileceğini ifade etmiştir. İkrime’nin ise kâfûr hakkındaki görüşü, karışımının onun tadı olmasıdır.

İbn Keysan cennetteki içeceklerin misk, kâfûr ve zencefil ile daha lezzetli hale getirileceğini ifade ederken Mukatil ise, cennetteki kâfûrun, dünyadaki kâfûra benzemediğini kabul etmiştir. Bunun sebebini de Yüce Allah’ın, katında bulunan şeylere, kalpleri bunları anlayabilsin diye insan katındaki isimler ile ad vermiş olmasına bağlamıştır.

Yine müfessirler tarafından bu ayet hakkında ilginç bir açıklama yapılmıştır:

Cennetliklerden bir kişi kendi köşkleri arasında yürürken, saraylarında yukarılara çıkarken ve elinde bulunan bir sopa ile suya işaret edeceği, suyun da evin neresinde olursa olsun kanal ve yatak olmaksızın yerin üzerinde evinin içerisinde akacağı ve sarayının en yüksek yerlerine kadar nereye çıkarsa çıksın, onun arkasından gideceği ifade edilmiştir. Mücahid’in görüşü de yukarıdaki görüşle aynıdır.

Şimdi ise cennette yer alan pınarlardan kimlerin içeceğinden bahsedelim.

Cennetteki pınarlardan tesnim, mukarreb olanlara ait iken kâfûr ise ebrara aittir. Ebrarın içeceklerine de tesnimden katılır. Zencebil ile selsebil’den ebrarın içeceklerine katkı yapılır. Ebrarın içeceklerine katkı olarak verilen içecek mukarrabine katkısız verilir. Ebrara katkısız olarak verilen içecek, diğer cennet ehline katkı olarak verilir. Ebrar sadık

²⁵⁶ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 18, s. 262-265.

²⁵⁷ İnsan, 76/5, 6.

olanlar, murakkeb ise siddiklardır.²⁵⁸ Biz de buradan şu sonuca ulaşabiliriz: Cennette çeşitli tad ve kokularda içecekler bulunacak, fakat bu içecekleri herkes içemeyecek; ancak belirli nitelikleri taşıyanlar bu içeceklerden kana kana içeceklerdir.

Kurtubî açıklamalarında cennet pınarlarından hangisinin, kim tarafından içileceği konusuna yer vermiştir. Cennet içecekleri arasında yer alan kâfûru ebrarın içeceğini bildirmiştir. Kâfûr tadı, kokusu ve serinliği olan bir içecektir. Ayrıca cennetteki bu pınar kişi nereye giderse onunla beraber gitme ve evinin içinden akma özelliğine sahiptir. Konu hakkındaki müfessirlerin görüşleri Kurtubî'nin görüşleriyle aynı doğrultudadır.

6.1.4. İbn Kesîr²⁵⁹

*“Şüphesiz iyiler kâfûr katılmış dolu bir kaseden içerler. Bu, yalnız Allah (c.c)'ın kullarının taşıra taşıra içebileceği bir pınardır.”*²⁶⁰

Kâfûr serinletme ve güzel koku verme özelliğiyle bilinir. Ayrıca buna lezzetli olma özelliği de eklenmelidir. İyilere sunulmuş olan kâfûr Allah'a yakın kulların içecekleri bir pınardandır.

Bu ayet hakkında şu yorumları da sunabiliriz: Cennetlikler o pınarda, diledikleri gibi hareket edebilecekleri gibi, onu evlerine, köşklerine, meclislerine ve mahallelerine kadar götürebileceklerdir. Mücahid, İkrime ve Katade bu görüşün ayette geçen “taşıra taşıra içirilebileceği”, ifadesinin anlamı olabileceği görüşündedir. Sevri ise, o pınarı diledikleri gibi hareket ettirebilecekleri şeklinde anlamıştır.²⁶¹

İbn Kesîr'in kâfûr hakkında verdiği bilgiler Kurtubî ile aynıdır. İbn Kesîr, Kurtubî'den farklı olarak kâfûrun lezzetli olması üzerinde durmuştur. Özellikle ayetin mealini verirken “taşıra taşıra” ifadesini kullanmıştır ki, bunun anlamı da cennet ehlinin bu pınarı istedikleri yere kadar götürebilecekleridir. Ayrıca İbn Kesîr bu içeceğin içinde hiçbir katkı maddesi bulunmadığını ifade etmiştir ki, bu özellik te onun dünya içeceklerinden farkını göstermektedir.

²⁵⁸ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 18, s. 262-264.

²⁵⁹ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 8215-8216.

²⁶⁰ İnsan, 76/5, 6.

²⁶¹ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 8215-8216.

6.1.5. Yazır²⁶²

*“Kuşkusuz iyiler de karışımı kâfûr olan dolgun bir kadehten içerler. Bir kaynak ki ondan Allah (c.c)’in kulları içerler, güzel yollar açarak akıtırlar onu.”*²⁶³

Ayette geçen “ke’s” kâse demektir, dolu kadehe de denir. İçinde içki bulunan kadehin kendisidir. Özellikle içindeki içkiye de denir. İçki içenlerin asıl maksadı neticede içkinin vereceği neşe olduğu için, daha sonraları bu kelime zikr-i sebep irade-i müsebbeb yoluyla tam neşeden mecaz olarak kullanılmıştır ki, edebiyatta bu manada kullanılışı yaygın olmuştur. Şu halde “tam anlamıyla dolgun, vereceği neşe içinde hiç sarhoşluk ve sersemlik bulunmayan, o anda ve daha sonra her türlü gam ve kederden uzak, saf ve duru bir hayat zevki demek olur. Bu nedenle ke’s demekle gözetilen “tam neşe” manası, dünya kadehlerinde, şaraplarında yoktur. Bunlar bir neşeye karşılık bin türlü yıkımla doludur.

Ahret neşesinden gafil olup da, bütün lezzetlerini dünya hayatının zevkinde tüketmek isteyenler, dünya elemelerini yalnız dünya şarabının dolmak ihtimali olmayan ve az bir neşeye karşılık türlü acılar, türlü baş ağrılarına bulaşmış ve sonunda kırılmaya mahkum bulunan boş ve eksik kadehlerinde aradıkları için, Yüce Allah (c.c) onlara rağmen iyi kişilerin temiz ruhlarıyla duyacakları ahret zevkini ve sonsuz hayat neşesini, birçok surede olduğu gibi burada da dolgun bir içki kadehi ve temiz bir içki demek olan “şürb-i, ke’s” ve “şarab-ı tahûr = tertemiz şarap” zevk ve neşesi şeklinde beyan edip açıklamıştır.

Yine ayette içilen içkinin karışımı dünya içkilerinin karışımına benzemeyip, her türlü kusurdan ve hoş gitmeyen kokulardan arınmış, son derece temiz ve “şarab-ı tâhûr” olduğu ifade edilmiştir.

Şimdi de ayette geçen “mizâc” kelimesinden bahsedelim. “Mizâc” kelimesi, alet bildiren bir isim manasında bir şeye katılan katkı demektir ki, özelliği bunda görünür. “Katkısı olmak”, kabın kendisinden ziyade içindeki içkiye daha uygun olacağına göre, buradaki “kase”den maksat, içindeki içilecek şey demek olup, bunun katkısı da o içilecek içkiye katılan temiz ve hoş bir katkıdır.

Ayette geçen kâfûrdan anlaşılman mana nedir? Biraz da bundan bahsedelim. Kâfûr; beyaz ve hoş bir renkte güzle kokulu, serin, antiseptik, yani kötü kokuya karşı ve doğal olarak kalbi kuvvetlendirme özelliği taşıyan meşhur bir şeydir. İkinci ve üçüncü manalara

²⁶² Yazır, a.g.e, s.neşr, c. 8, s. 461-464.

²⁶³ İnsan, 76/5, 6.

göre ise kâfûr, bilinen manasında değil, dünyada bilinmeyen bambaşka içki veya içki katkısı demek olur. Gerçekte bu mana ile cennet çeşmelerinden bir çeşmenin ismi diye rivayet edilmiştir. O kâfûr veya içtikleri öyle bir çeşme ki, istedikleri yere kolay kolay akıtlar, diledikleri gibi kana kana içerler. Abdullah b.Ahmed'in "Zevâidü'z-Zühhd" de İbn-ü Şevzî'den rivayetine göre bu kaynağın altın boruları vardır, su onları takip eder.²⁶⁴

Bu ayetten şu sonuca ulaşabiliriz: Cennetliklerin içtikleri bu çeşme, iyi kulların dünyada yaptıkları hayırlara, Allah'ın kullarının o çeşmeden içmesi, herkesin ondan faydalanmasına, iyi kulların kâfûr katkılı kadehten içmeleri de, ahirette onun sevabından elde edecekleri sonsuz mutluluğa işaret etmektedir.

Yazır şu ana kadar yaptığı ayetler hakkındaki açıklamalardan en fazlasını bu ayette yapmıştır. Verdiği bilgiler oldukça geniş ve dolaylıdır. Diğer müfessirlerden farklı yorumlarda bulunmuştur.

Ayette yer alan kase anlamına gelen "ke's" kelimesine Yazır, "hiç sarhoşluk ve sersemlik vermeyen, gam ve kederden uzak saf bir hayat zevki" anlamını vermiştir. Bunun tadı dünya kadehlerinde bulunmaz.

"Kâfûr" kelimesine "kötü kokuya karşı ve doğal olarak kalbi kuvvetlendirme özelliği bulunan, antiseptik bir şey" şeklinde farklı bir mana vermiştir. Yazır'a göre diğer farklı ve güzel bir yorum da şöyledir: Dünyada bilinmeyen bambaşka bir içkidir.

Ayrıca, cennetteki bu pınarın, cennet ehli nereye giderse onunla beraber gittiğini de ifade etmiştir. Bu da gösteriyor ki, bu içecek kişinin isteğine göre hareketini ayarlamaktadır.

Şimdi de cennetliklere ikram edilecek farklı bir içecek türünden bahsedeceğiz. Bu öyle içecek ki içine zencefil katılmış ve selsebil kaynağından elde edilmiştir. Şimdi bu içecek ve özelliklerini anlatan İnsan Suresi 76/17, 18. ayetleri inceleyelim.

"Orada kendilerine zencefil katılmış, bir kadehten içirilir. Bir kaynaktan ki adı "selsebil"dir. Ve onlara Rabb'leri de gayet temiz şarap içirmiştir, bu sizin ödülünüzdür. Çalışmanıza karşılığı verilmiştir."²⁶⁵

²⁶⁴ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 8, s. 461-464.

²⁶⁵ İnsan, 76/17, 18, 21, 22.

6.2. İnsan Suresi 76/17. ve 18. Ayetlerin Tefsiri

6.2.1. Taberî²⁶⁶

“Cennette mü'minlere, zencefil katılmış kadehler sunulur. O, cennette, “selsebil” denilen bir kaynaktır.”²⁶⁷

Taberî ilk olarak burada selsebil kelimesi üzerinde durmuş ve bunun tahlilini yapmıştır. Bu kelime hakkında müfessirler farklı yorumlar getirmiştir. Şimdi de müfessirlerin bu kelime hakkında yaptıkları açıklamalardan bahsedelim.

Katade “selsebil” kelimesinin, “akıcı” anlamına gelen “selaset” kökünden türediğini ve pınarın bir sıfatı olduğunu ve bundan maksadın da, suyu kolayca akan ve boğazdan kolayca geçen ve cennetliklerin diledikleri yere akıttıkları bir pınar olduğunu söylemiştir.

Mücahid, pınarın hızlı akışından dolayı ona “selsebil” adının verildiğini kabul etmiştir. İkrime ise, “selsebil” kelimesinin, cennette bulunan bir ırmağın adı olduğu ona bu ismin verilmesinin sebebini de suyunun tatlılığı ve insanın boğazından kolayca geçmesine bağlamıştır.

Taberî'ye göre “bu pınarın selsebil diye vasıflandırılmasının sebebi, insanın boğazından kolayca geçmesi, akarken de kolayca akması ve cennet ehlinin emrine amade olmasıdır.”²⁶⁸ Bu özellik bu içeceğin her koşulda içen kişiye kolaylık sağlayacağını göstermektedir.

Cennetteki içeceklerle ilgili olan bu ayette Taberî, “selsebil” kelimesinin açıklamasını yapmıştır. Taberî'ye göre bu pınarın selsebil diye adlandırılmasının tek sebebi, insanın boğazından kolayca geçebilmesindedir.

6.2.2. Râzî²⁶⁹

“Orada onlara katkısı zencebil olan bir kadeh içirilir. (Bu), orada, selsebil adı verilen bir pınardır.”²⁷⁰

Râzî bu ayeti açıklamaya öncelikle zencebil kelimesinden başlamıştır.

²⁶⁶ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 521.

²⁶⁷ İnsan, 76/17, 18.

²⁶⁸ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 521.

²⁶⁹ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 22, s. 347-348.

²⁷⁰ İnsan, 76/17, 18.

Araplar içecekleri şeylere zencebil katmayı severler. Çünkü bu, o içekte bir tür acı meydana getirir, boğazda durma özelliğini kazandırır. Allah Teâlâ cennetliklerin içeceğinin de böyle olduğunu bildirmiştir. İbn Abbas (r.a) ise, “Kur’an’da, cennette olacağı bildirilen şeylerin dünyada sadece isimlerinin olacağını ifade etmiştir.

Râzî ayette geçen “selsebil” kelimesinin ifade ettiği anlamlarından şöyle bahsetmiştir:

İbnü’l-A’rabi, selsebil kelimesinin sadece Kur’an’da geçtiğini ve bu kelimenin iş-tikakının bulunmadığı görüşündedir. Alimlerin çoğu Arapça’da “selsel, selsâ ve selsebil” sıfatlarının “içimi ve boğazdan geçişi kolay ve tatlı sular için” kullanıldığını kabul etmişlerdir. Dolayısıyla ayette bu kelimenin yer alış hikmeti, o cennet içeceğinin kendisinde boğaza durma özelliğinin bulunmadığını belirtmek içindir.²⁷¹

Şimdi de konuyla ilgili olarak İnsan suresi 76/21. ayetin tefsirinde geçen açıklamayı sunacağız.

Râzî cennetteki içeceklerin “tahur” olma özelliğine sahip olması hakkında üç görüş ileri sürmüştür.

1. Bu dünya içkileri gibi pis değildir.
2. Pis sayılan şeylerden alabildiğine uzaktır. Yani pis eller ona dokunmamış, pis ayaklarla çiğnenerek yapılmamıştır.
3. Onların bedenlerinden bu içki misk gibi koku saçılmasına sebep olduğu için, netice itibarıyla de pislığe dönüşmez.

Cennette yer alan bu içeceğin güzelliği hakkında; Ebu Kılâbe cennet ehline cennet-teki yeme ve içmelerinden sonra bir şarap sunulacağı, onların bunu içmeleriyle içlerinin temizlenip, derilerindeki gözeneklerinin açılacağı, miske benzeyen bir kokunun onlardan fışkıracığı görüşündedir.

Mukatil ise, bu içeceğin cennet kapısının yanındaki ağacın dibinden kaynayacağı, bunun çok etkili bir içecek olduğu, içenin içindeki hased v.b pislikleri temizleyip, hiçbir şey bırakmayan özelliklere sahip olduğunu ifade etmiştir.²⁷²

²⁷¹ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 22, s. 347.

²⁷² Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 22, s. 353.

Kısacası cennet ehline ikram edilen bu içecek, tadının hoş olması bir tarafa, ayrıca maddi manevi sıkıntı ve kirleri yok edecek özelliğe sahiptir ki, dünyadaki hiçbir içecek bu özellikte değildir.

Râzî “selsebil” kelimesinin Kur’an’da yer alış hikmeti hakkında, cennet ieğinin zencebil tadında olduğu, boğaza durma özelliğinin bulunmadığını söylemiştir.

Cennet içeceklerinin özelliklerinden biri de “tahur” olmasıdır ki, Râzî’nin bu ifade hakkındaki genel görüşü Şudur: Cennet içkileri dünya içkileri gibi pis değildir; pis eller, ayaklar ona dokunmamıştır; onu içenlerin bedenlerinde misk kokusuna sebep olduğu için sonunda da pislige dönüşmez.

6.2.3. Kurtubî²⁷³

*“Onlara oradan katkısı zencefil olan kadehle içirilir. Orada “selsebil” diye adlandırılan bir pınar vardır.”*²⁷⁴

Ayette geçen “kadeh”ten kasıt, kabın içindeki şaraptır. Araplar kokusunun hoşluğu dolayısıyla zencefil katılan ikiden zevk ve lezzet alırlardı. Çünkü zencefil dilde hoş bir tat bırakır ve yiyeceğin hazmedilmesini kolaylaştırır.

Ayet hakkındaki müfessirlerin görüşlerini şöyle ifade edebiliriz:

Mücahid’e göre; “zencefil, iyilerin ikilerine katılan,” mukarreb kimselerin kendisinden katkısız olarak içecekleri, diğer cennet ehline ise katkı olarak içirilecek pınarın adıdır.

Genel olarak “selsebil” lezzet veren içki demektir. Zeccac selsebilin boğazda çok rahat aktığını ifade ederken, Ebu’l-Aliye ve Mukatil de o pınara “selsebil” denmesinin sebebinin yollarda ve meskenlerde onların buldukları yerden akmasına bağlamıştır. Selsebil kelimesi hakkında Katade ve İkrime, Ebu’l-Aliye ile aynı görüşü paylaşırken, yine Mücahid ve İbn Abbas’ın da Zeccac ile aynı görüşü paylaştığını söyleyebiliriz.²⁷⁵

Cennette yer alan içeceklerle ilgili İnsan Suresi 76/21. ayetin tefsirinde de Hz.Ali (r.a)’ye ait şu bilgiler geçmektedir:

Hz.Ali (r.a) şöyle demiştir: “Cennet ehli cennete yöneldiklerinde altından iki pınar fişkıran bir ağacın yanından geçeceklerdir. Bu pınarlardan birisinden içecekler ve bu sefer cennet nimetlerinin parlaklığı üzerlerinden akacak. Bunun sonucunda tenleri asla değişme-

²⁷³ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 18, s. 283-285.

²⁷⁴ İnsan, 76/17, 18.

²⁷⁵ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 18, s. 283-285.

yecek, saçları ebediyyen kirlenmeyecektir. Sonra ötekisinden içecekler, bu sefer karınlarında rahatsızlık verici ne varsa hepsi dışarı çıkacaktır.”²⁷⁶

Kurtubî'nin de bu ayet hakkındaki görüşleri Taberî, Râzî ile hemen hemen aynıdır. Kurtubî cennet içeceği içinde yer alan zencefilin hoş bir tadının olduğunu ve hazmı kolaylaştırdığını zikretmiştir. Ayrıca selsebilin lezzetli tadı olan içki olduğunu ifade etmiştir. Kurtubî'nin müfessirlerden verdiği görüşler de kendi görüşleriyle örtüşmektedir.

Yukarıdaki zikrettiğimiz bu içeceklerle ilgili özelliklerden anladığımız, bu içeceğin çok şerefli ve değerli olduğu, sahibini de şerefli ve değerli kılacağıdır.

6.2.4. İbn Kesîr²⁷⁷

*“Orada karışımı zencefil olan bir kadehten de içirilirlir. Orada bir pınardır ki, selsebil adı verilir.”*²⁷⁸

Bu konudaki açıklamalar Kurtubî'nin İnsan Suresi 76/17, 18. ayetlerinin tefsirlerinde geçmektedir.²⁷⁹

İbn Kesîr'in bu ayet hakkında verdiği bilgiler, Kurtubî'nin bu ayet hakkında yaptığı tefsirle aynıdır.

6.2.5. Yazır²⁸⁰

*“Orada onlara dolu bir kadeh sunulur ki, katkısı zencebildir. Selsebil denilen bir çeşme.”*²⁸¹

Zencebil, zencefil dediğimiz bilinen hoş kokulu baharatın ismidir ki, bazı içeceklerle katılınca hoş bir lezzet ve koku meydana getirir. Önce kâfûr katkılı kadeh, burada da zencefil katkılı kadeh denilmesinden ve birinde “içerler”, öbüründe de “içirilir” tabiri kullanılmasından iki tür kadeh anlaşılıyor ki; birinin çalışılarak kazanıldığına, diğerrinin Allah (c.c) vergisi olduğuna işaret olsa gerektir.

Ayette geçen “selsebil”, “selsel” ve “selsâl” gibi akıcı olmak ve peşpeşe akıp gitmek manalarıyla ilgili olarak “akımı ardarda olan, içimi ve yudumu boğaza dokunmayacak şekilde gayet kolay ve tatlı” manasına gelmektedir.

²⁷⁶ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 18, s. 291.

²⁷⁷ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 8220-8221.

²⁷⁸ İnsan, 76/17, 18.

²⁷⁹ Bakınız dipnot 261 (Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 18, s. 291).

²⁸⁰ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 8, s. 466-467.

²⁸¹ İnsan, 76/17, 18.

Genel olarak “selsebil” lezzet veren içki demektir. Zeccac, selsebilin boğazda çok rahat aktığını ifade ederken; Ebu’l-Aliye ve Mukatil de o pınara “selsebil” denmesinin sebebini yollarda ve meskenlerde onların buldukları yerden akmasına bağlamıştır. Selsebil kelimesi hakkında Katade ve İkrime Ebu’l-Aliye ile aynı görüşü paylaşırken, yine Mücahid ve İbn Abbas’ın da Zeccac’ın ile aynı görüşü paylaştığını söyleyebiliriz.²⁸²

Yazır, önceki müfessirlerde olduğu gibi zencefil ve selsebil kelimeleri üzerinde durmuştur. Yazır bu ayetten önceki incelediğimiz İnsan suresi 76/5, 6.ayet ile, şimdi işlediğimiz bu ayet arasında ince bir farklılık zikretmiştir. İnsan suresi 76/5, 6.ayetlerde yer alan kâfûr katkılı içecek için, “içerler” tabiri, zencefil katkılı içecek için ise “içirilir” ifadesini kullanmasını çok farklı bir sebebe bağlamıştır. Birincisi, çalışarak kazanıldığına, ikincisi ise Allah’ın lütfundan verildiğine bir işarettir.

Şimdi de Allah Teâlâ’nın takva sahibi kullarına ikram edeceği cennetin önemli içeceklerinden olan mühürlü halis şarabını anlatan ayeti sunacağız.

“Onlara mühürlü bir, halis bir şarap sunulur. Onun sonu misktendir. Artık buna imrensin, imrenenler. O şarabın katığı tesnimdendir. Bir çeşme ki, Allah Teâlâ’nın yakın kulları ondan içer.”²⁸³

6.3. Mutaffifin Suresi 83/25-28. Ayetlerin Tefsiri

6.3.1. Taberî²⁸⁴

*“Onlara mühürlü halis bir şaraptan içirilir. Bu içeceğin sonu misk gibi kokuludur. Bu uğurda yarışanlar yarışsın. Bu içeceğin katığı, Allah (c.c)’a yaklaştırılanların içeceği “tesnim” pınarındandır.”*²⁸⁵

Ayette geçen ve içecek diye tercüme edilen “rahik” kelimesini Abdullah b.Abbas, Mücahid, İbn Zeyd, Hasan-ı Basri ve Abdullah b.Mes’ud “içki” olarak izah etmiştir.

Ayette geçen ve mühürlenmiş diye tercüme edilen “mahtum” kelimesi, karıştırılmış şeklinde izah edilmiştir. Buna göre ayetin manası, cennette içine misk karıştırılmış meşrubatlar sunulur, anlamına gelmektedir. Yani içtikleri meşrubatın kokusu ve tadı misk gibidir, şeklindedir. “Mahtum” kelimesini sona eren, tükenen şeklinde izah etmişlerdir. Buna göre ayetin manası; iyilik yapanlara, cennette içtiklerinde tüketecekleri ve sonunda miske

²⁸² Yazır, *a.g.e*, s.neşr, s. 8, s. 466-467.

²⁸³ Mutaffifin, 83/25-28.

²⁸⁴ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 9, s. 43-45.

²⁸⁵ Mutaffifin, 83/25, 28.

dönüşecek olan meşrubatlar vardır. Mücahid ve İbn-i Zeyd'e göre ise, "mahtum" kelimesinden maksat, "sıvanmış" demektir. Buna göre ayetin manası "İyilere cennette kapları misk ile sıvanmış içecekler vardır." demektir.

"Pınar" diye tercüme edilen "tesnim" kelimesi müfessirler tarafından farklı şekilde izah edilmiştir: Mücahid ve Kabi'ye göre "tesnim" cennetliklerin önüne yukarıdan dökülen bir su demektir. Taberî de bu görüşü tercih etmiştir.

Abdullah b.Mes'ud, Abdullah b.Abbas, Malik b.Haris ve Mesruk'a göre "tesnim" bir pınarın adıdır. Amel defterleri sağından verilenlere "rahik" isimli meşrubatlar sunulurken tesnimden de içine bir miktar karıştırılacaktır.

Hasan-ı Basri'ye göre ise "tesnim", Allah (c.c)'ın cennetlikler için gizli tuttuğu bir mükafattır. Katade, Dehhak ve Ebu Salih'e göre "tesnim" cennetteki en kıymetli içecektir.²⁸⁶

Taberî'nin bu ayet hakkındaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz: Cennet diyarında içinde misk bulunan içecekler vardır ki, bu içeceğin kokusu ve tadı misk gibidir. Ayette geçen "tesnim"i görüşlerini sunduğu müfessirler gibi cennet ehlinin önüne yukarıdan akan su olarak kabul etmiştir.

Taberî bu ayeti detaylı bir şekilde açıklamakla kalmamış, ayette yer alan kelimeler hakkında müfessirlerin görüşlerini vermiştir.

6.3.2. Râzî²⁸⁷

*"Onlara mühürlü halis bir şaraptan içirilecek ki onun sonu bir misktir. O halde, nefaset isteyenler bunu arzu etmelidir. (O içeceğin) katkısı tesnimdendir. (O) bir pınardır ki, mukarrebler onu içerler."*²⁸⁸

Râzî bu ayeti anlatmaya cennet rahiki'nin (içkisinin) özelliklerinden başlamıştır. Şimdi bu özelliklere yer verelim.

Birinci özellik: "Mahtum" (mühürlü) olmasıdır. Bu hususta şu izahlar yapılmıştır:

1. Keffal, "Ehl-i cennete dünya örfünde de kıymetli şeylerin mühürlenip, ağzının sıkıca kapatılıp korunması gibi, korunmak suretiyle içeceklerin ikram edileceği" görüşündedir.

²⁸⁶ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 9, s. 43-44.

²⁸⁷ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 22, s. 580-583.

²⁸⁸ Mutaffî'nin, 83/25-28.

2. Ebû Ubeyde, Müberred ve Zeccâc, “mahtum”un kendisi için bir hitam, yani netice bulunan şey olduğunu söylemiştir.

3. Abdullah b.Mes’ud (r.a)’dan rivayet olunduğuna göre bu “karışmış” manasındadır.

4. Mücahid “mahtum” çamurla (ağzı sıvanmış) manasını vermiştir. Vâdihi’ye göre, “O içki (kaplarının) çamurla sıvanıp, ağzının iyice kapatılmasının sebebi ise iyi kimseler onun mührünü bozup açıncaya kadar, hiçbir elin ona dokunmacak olmasıdır. Yukarıda sıraladığımız görüşlerin en doğru olanı da Keffal’a ait olmaktadır.

İkinci özellik: Hitamı misktir, yani onun sonunun misk olmasıdır:

Şimdi de bu konuyla ilgili yapılan izahlardan bahsedelim:

a. Keffal’a göre; o içkinin bulunduğu şişenin başı misk ile mühürlenmiştir ve tıpkı (dünyada) içki şişelerinin başlarının tıpalanıp çamurla sıvanması gibidir. Bu misk yaş olduğu için kendine o mühür basılabilmıştır.

b. “Sonunun misk olması” ifadesinden kastedilen, o içkinin neticesinin misk olmasıdır. Yani içen için bunun misk kokusuyla sona ermesidir. Bu içkiyi içen, ağzını son yudumdan ayırdığı zaman, içkinin kokusunu tıpkı misk gibi bulur. Bu görüş Alkame, Dahhak, Said b.Cübeyr, Mukatil ve Katade’ye aittir.

c. Bu “O içkiye karıltırılmış olan şey misktir” manasındadır. Alimler, içkiye misk karıştırınca tadının ve kokusunun güzelleşeceği görüşündedirler. Said b.Cübeyr, Esved’den Esved de Hz.Aişe’den şunu rivayet etmiştir: “Belki de kastedilen, bu güzel sıcak kokularla karıştırılmış bu içkinin, hazmı kolaylaştırdığını ve şehveti kuvvetlendirdiğini anlatmaktadır.”

Üçüncü özellik: Ulaşmak için yarışa değer olması: Allah Teâlâ’nın buna alabildiğine teşvik edişi, bu içkinin son derece kıymetli olduğunu gösterir. Bu özellikten bulanık, hızlıca son bulan hizmetler hususunda değil de, böylesine kıymetli ve sürekli nimetler için yarışılması gerektiğini anlayabiliriz.

Dördüncü özellik: Tesnim mizaçlı; katkısı tesnimdendir. “Tesnim” cennette bizzat bir çeşmenin özel ismidir. Ona bu ad, bir şeyi yüceltme manasındaki “tesnim” kökünden verilmiştir. İbn Abbas (r.a)’a tesnim sorulunca o, “Bu Allah (c.c)’ın, “Hiç kimse göz aydınlığı (müjde) olarak kendileri için nelerin gizlendiğini bilemez.”²⁸⁹ ayetiyle bahsettiği şeylerdendir.” diye cevaplandırmıştır.

²⁸⁹ Secde, 32/17.

Yine ayette geçen “tesnim” Allah Teâlâ’nın ehl-i cennet için saklı tuttuğu şeylerden biridir. Allah Teâlâ tesnimin mukarreb kulların içeceği bir cennet çeşmesi olduğunu belirtmiştir. İbn Abbas ise, cennet ehlinin içeceklerinin en kıymetlisinin “tesnim” olduğu kanaatindedir.²⁹⁰

Râzî bu ayetle ilgili geniş bir açıklamada bulunmuştur. O, cennetliklere ikram edilecek içkinin özelliklerini başlıklar halinde sıralamıştır. Râzî’ye göre cennet içeceğinin birinci özelliği, mühürlü oluşudur. Mühürlü olması, o içkinin ağzının iyice kapatılmış olup, iyi insanlar onun mührünü açıncaya kadar kimsenin elinin ona dokunmamasıdır. İkinci özelliği; sonunun misk olmasıdır ki, bu da şu anlama gelir: Bu içkiyi içen için sonunun misk kokusuyla bitmesidir. Üçüncü özellik, onu elde etmek için yarışa değer olmasıdır. Râzî’ye göre bu özellik, içkinin son derece kıymetli olduğunu göstermektedir. Râzî son özelliğin de, katkısının tesnimden olduğunu ifade etmiştir ki buradaki tesnim cennetteki özel bir çeşmenin ismidir.

Yukarıda sıraladığımız görüşlerden çıkaracağımız tek ve kesin bir sonuç vardır ki, o da tesnimin, cennette yer alan çeşmelerin en değerlisi ve en faziletlisi olmasıdır.

6.3.3. Kurtubî²⁹¹

*“Onlara mühürlü halis şaraptan içirilecek ki, onun mührü misktir. O halde yarışanlar, bunun için yarışınlar. Onun katkısı “tesnim”dendir. O, yaklaştırılmış olanların kendisinden içecekleri bir pınardır.”*²⁹²

İbn Mesud, Said b.Cübeyr ve İbrahim en-Nehâî’ye göre bu içkinin sonunun misk olmasıyla kastedilen, içenlerin o şarabın sonunda misk tadını almalarıdır. Abdullah b.Mesud’a göre dünya ehlinden birisi o içeceğe elini sokup, sonra çıkarsa, o içeceğin kokusunu herkes alacaktır.

Şimdi de ayette ifade edilen tesnim ile neyin kastedildiği hususunda şunları zikredebiliriz:

Tesnim cennet ehlinin üzerine yukarıdan dökülen bir şaraptır ki, cennetteki şarabların en üstünüdür. Abdullah b.Abbas tesnimin cennette bir pınar olduğunu kabul etmekle beraber, ona göre bu pınardan mukarrepler, Ashabu’l-Yemin ve Adn cenneti sakinleri içe-

²⁹⁰ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 22, s. 580.

²⁹¹ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 18, s. 488-491.

²⁹² Mutaffîfîn, 83/25-28.

cektir. Katade ise, tesnimi diğer müfessirlerden farklı olarak onun Allah'ın kudreti ile havada akan ve cennetliklerin kaplarına alabilecekleri kadar su döken bir ırmak olarak kabul etmiştir.²⁹³

Kurtubî cennet içeceğinin sonunun misk olması konusunda Râzî'yle aynı görüşü paylaşmıştır. Bu görüş te, cennet içkisinin mührü iyiler tarafından çözülmeye kadar, kimse- nin ona el değemeyecek olmasıdır. Kurtubî de Râzî gibi bu ayetin açıklamasını geniş tutmuştur.

6.3.4. İbn Kesîr²⁹⁴

*“Onlara mühürlü, halis bir şaraptan içirilir. Onun sonu misktir. Öyleyse yarışan- lar, bunun için yarışınlar. Onun katkısı yüce kaynaktır. Bir pınar ki, gözdeleler ondan içerler.”*²⁹⁵

Ayette geçen “rahik” kelimesi içkinin isimlerinden biridir. Ayetteki “onun sonu misktir” ifadesi hakkında İbn Abbas, İbrahim, Hasan içeceklerinin sonunun misk olduğu görüşündedir.

İbn Kesîr bu ayeti açıklamaya şu hadisi şerifle devam etmiştir:

Ebû Said el-Hudri'den Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuş: “Hangi mümin susamış bir mü'mine bir içecek içirirse, Allah (c.c)da kıyamet günü ona mühürlü halis bir şaraptan içirir. Hangi mümin aç bir mümini doyurursa, Allah (c.c)da onu cennet meyveleriyle doyurur. Hangi mümin çıplak bir mümine elbise giydirirse, Allah (c.c)da ona cennet güzellikle- rinden giydirir.”

İbn Mesud, İbn Abbas, Mesruk, Katade cennette yer alan tesnim şarabını mukarrabûnun içeceği, sağcılarının da sadece içeceklerine karıştırılacağı kanaatindedir.

İbn Kesîr Taberî'nin; Ebu-d Derdâ'nın bu ifade hakkında şöyle dediğini bildirir: “Gümüş gibi bembeyaz bir şaraptır. İçeceklerini onunla mühürlerler. Eğer dünya ehlinde- n bir kişi parmağını ona batırıp çıkarsaydı, bütün canlılar onun güzelliğini görürlerdi.”²⁹⁶

²⁹³ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 18, s. 488-490.

²⁹⁴ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 15, s. 8362-8363.

²⁹⁵ Mutaffîfîn, 83/25-28.

²⁹⁶ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 15, s. 8362-8363.

İbn Kesîr'e göre ayette geçen "rahik" kelimesi cennet içkisinin ismidir ki, bu içki miskle karıştırılmıştır. İbn Kesîr, ayet hakkında müfessirlerin görüşlerine genişçe yer vermiştir.

6.3.5. Yazır²⁹⁷

*"Onlara damgalı saf bir içki sunulur. Onun sonu misktir. İşte ona imrensin artık imrenenler. Karışımı tensimdir. Allah(c.c)'a yakın olanların içecekleri bir kaynaktır o."*²⁹⁸

Yazır ayette geçen "rahik"i hiç karışığı olmayan, şarapların en eskisi ve en hoşu olarak ifade etmiştir.

Kapları miskten mühürle kapanmış, gayet temiz ve nefis, içiminde sona erişti güzel bir nihayet olan şaraptır. "Sonu misk" ifadesi hakkında müfessirlerin görüşü şöyledir: Bitimi, kesimi misk, içildiği zaman sonu bir misk kokar. İçilirken tat alma lezzetinin mükemmeliyetini gidermemek için misk kokusu içimin sonunda duyulmaya başlar. Bu hal hem kokunun, hem de içkinin hoş niteliklerinden birini teşkil eder. İçildiği zaman sonsuz sefasından dolayı gerek içenlerde ve gerek bulunduğu kaptaki bir keder, bir tortu bırakmaz, yalnız bir misk kokusu bırakır.

O şarap içileceği zaman içine "tensim"den katılır. Bununla karıştırılan o şarap, sadeden daha nefis olur. Çünkü tensim daha yüksektir. Tensim, cennet çeşmelerinden bir çeşmenin ismidir.

Yine İbn Abbas'a göre bu içki, cennet içkilerinin en şerefli, en güzelidir. Ayrıca Allah'a yaklaşmış kullar ondan katıksız olarak içecekken, kitapları sağdan verilenlerin ise içeceklerine karıştırılacaktır.

Bu ayetin tefsirinin devamında ebrar ve mukarrabûn kelimeleri hakkında da bilgi verilmiştir.²⁹⁹

Yazır'ın bu ayetteki açıklamaları diğer ayetteki açıklamalarına göre biraz daha fazladır. Cennette bulunan içeceklerin misk kokulu olmaları hakkında; bu kokunun içecekten ayrılmayan bir parça olduğu, içenlere de neşe meydana getireceği şeklinde fikir beyan etmiştir.

Allah (c.c)'ın cennet ehline vereceği çeşitli içeceklerin bulunduğu ırmakların vasfını anlatan bir ayet de şöyledir:

²⁹⁷ Yazır, a.g.e, s.neşr, c. 9, s. 71-74.

²⁹⁸ Mutaffifin, 83/25-28.

²⁹⁹ Yazır, a.g.e, s.neşr, c. 9, s. 71-73.

“Takva sahiplerine vaad olunan cennetin temsili şudur: Orada bozulmamış sudan ırmaklar var. Tadı değişmemiş süttten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar, saf süzme baldan ırmaklar var”.³⁰⁰

6.4. Muhammed Suresi 47/15. Ayetin Tefsiri

6.4.1. Taberî³⁰¹

“*Takva sahiplerine vad’olunan cennetin vasfı şudur: Orada hiç bozulmayan su ırmakları, tadı değişmeyen süt ırmakları, içenlere zevk veren meşrubat nehirleri ve süzölmüş bal nehirleri vardır.*”³⁰²

Taberî cennette değişip bozulmayan sudan ırmakların, herhangi bir hayvanın memesinden çıkmadığı için tadı bozulmayan süttten ırmakların, sıkılarak yapılmadığı için içenlere zevk veren meşrubattan ırmakların ve süzölmüş baldan ırmakların olacağını kabul etmiştir.³⁰³

Taberî, cennetteki içeceklerin özelliklerini genel olarak değerlendirmiştir.

6.4.2. Râzî³⁰⁴

“*Muttakilere va’dolunan cennetin sıfatı şudur: Orada, rengi, kokusu ve hiçbir vasfı bozulmayan suların aktığı ırmaklar, tadı değişip bozulmayan süttten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır.*”³⁰⁵

Râzî Cenab-ı Hakk’ın dört çeşit nehirden bahsettiğini ifade etmiştir. Genelde içilecek şeyler, ya tadından, yahut tadı dışında başka bir şeyden ötürü içilir. Bir şeyin içilişi tadından dolayı ise, tadlar dokuz çeşittir. Bunlar ise acı, tuzlu, çok acı, ekşi, kekremsi, dile burukluk veren, tatsız, tatlı ve yağlı. Bunların en lezzetlisi, tatlı olan ve yağlı olandır. Yiyeceklerin en tatlısı baldır. Süte gelince yemeye ve içmeye çok elverişlidir.

Râzî tadıyla alakalı olmaksızın içilen şeylerin su ile şarap olduğunu söylemiştir. Şarap, içenlerin ittifakı ile tadı son derece bozuktur. Râzî, Cenab-ı Hakk’ın bu dört içeceğin herbirini, dünyada iken bunlarda bulunan bozukluklardan, uzak kıldığını belirtmiştir. Çünkü su da bozulabilir. Süt de, bir müddet kalınca tadı bozular. İçkiyi de, içen içerken tadın-

³⁰⁰ Muhammed, 47/15.

³⁰¹ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 7, s. 435.

³⁰² Muhammed, 47/14.

³⁰³ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 7, s. 435.

³⁰⁴ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 20, s. 90-93.

³⁰⁵ Muhammed, 47/15.

dan zevk almaz. Bala gelince, onun da içerisine balmumu ve içinde ölmüş arılar karışmıştır.

Yine Râzî'ye göre, Cenab-ı Hakk tadı dışında bir sebepten dolayı içilen suyu zikretmiştir ki, bu genel bir içecektir. Bunun peşinden de, tadından dolayı içilen sütü zikretmiştir ki süt de, herkesin içtiği bir şeydir. Çünkü onu içmeyen yoktur.

Şimdi de Râzî'nin ayette geçen içecekler için kullanılan ifadeler hakkında yaptığı karşılaştırmalardan bahsedeceğiz. Râzî, Cenab-ı Hakk'ın içkiden (şaraptan) bahsederken, "içenlere lezzet veren" sıfatını getirdiğini, ama süttten bahsederken "adamlar için tadı değişmeyen" demediğini ve yine baldan bahsederken "görenler için süzölmüş" demediğini ifade etmiş. Bunun sebebi de lezzetin şahıslara göre değişmesidir. Nice yiyecekler vardır ki, kimi ondan tad alırken, kimi ondan hoşlanmaz. İşte bu cennet şarabının, herkesin hoşuna gideceğini belirtmek için "içenlere" kaydını kullanılmıştır.

Bir de dünyada şarabın tadı hoş olmadığı için, ahiret şarabının farkını göstermek üzere "lezzet veren" kaydı kullanılmıştır. Yani cennet şarabının tadı, nahoş değildir. Ayrıca tad ve renk, insanlara göre farklı olmaz. Çünkü tatlı, ekşi ve bunlar dışındaki tadları herkes aynı şekilde algılar. Fakat tadının aynı olduğunda ittifak edilmesine rağmen kimi o taddan hoşlanır, kimi hoşlanmaz.³⁰⁶

Bu ayetle ilgili olarak yukarıda verdiğimiz bilgilerden izlenimimiz kısacası şu olmuştur: Cennette bulunan ırmaklar sadece bir içecek türünü içinde barındırmıyor. Birbirinden farklı içeceklerin bulunduğu bu ırmaklar, dünya içeceklerine benzememekle beraber tad ve görüntü olarak da çok güzeldir.

Râzî ayette yer alan "içenlere lezzet veren" ifadesi üzerinde fazlaca durmuş ve bu ifadeye farklı bir yorum getirmiştir. Cennet şarabının tadı içen herkesin hoşuna gideceği için Allah Teâlâ burada "içen" kelimesini kullanmıştır. Râzî "lezzet veren" ifadesinin kullanılmasının sebebini de dünya şarabı ile ahiret şarabının arasındaki farkı göstermeye bağlamıştır.

6.4.3. Kurtubî³⁰⁷

*"Takva sahiplerine va'dolunan cennetin durumu şudur: Orada kokusu, tadı değişmeyen sudan nehirler, tadı değişmeyen süttten nehirler, içenlere lezzetli gelen şaraptan nehirler, süzölmüş baldan nehirler vardır."*³⁰⁸

³⁰⁶ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 20, s. 92-93.

³⁰⁷ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 16, s. 128-129.

“Takva sahiplerine va’dolunan cennetin durumu şudur.” buyruğu ile cennette yer alan nimetleri bildirmektedir.

Kurtubî’nin dünya nehirleriyle ahiret nehirlerinin karşılaştırması şöyledir:

Dünyadaki sütlerin ekşiyerek tadı değişebilir. Fakat ahiretteki süttten nehirler uzun sürede kalsa tadları değişmez. Cennet şarabı dünya şarabı gibi (meyvesi sıkılırken) ayaklarla kirletilmemiş ve eller bulandırmamış, dolayısıyla tadı da lezzetli, içmesi hoş ve içenlere tiksinti vermeyen özelliktedir.

“Süzülmüş baldan nehirler” ifadesi ile şunlar kastedilmiştir: Mumdan ve yabancı maddelerden arıtılmıştır. Bu bal ne ateş üzerinde arıtılmış olacak, ne de arılar tarafından kirletilmiş olacak.

Kurtubî dünya nehirleriyle ahiret nehirlerinin karşılaştırılması konusunda Kab’ın şu sözüne yer vermiştir:

Ka’b dedi ki: “Dicle cennetliklerin su ırmağıdır; Fırat süt ırmağı, Mısır şarab ırmağı, Seyhan da bal ırmağıdır. Bu dört nehir kevser ırmağından çıkarlar.”³⁰⁹

Yine konuyla alakalı olarak Kurtubî Peygamberimizin şu hadisine yer vermiştir:

Tirmîzîden, Hakim b.Muaviye’den, o babasından, o da Peygamber (s.a.v)’den rivayete göre Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennette su denizi, bal denizi, süt denizi ve şarap denizi vardır. Bundan sonra da ondan nehirler ayrılır.”³¹⁰

Kurtubî cennet nehirleri hakkında genel bilgi vermiş. O, cennet içkilerinin, dünya içkilerine benzemediği, özelliklerini taşımadığı, el ve ayakların kirletmediği görüşündedir. Ayrıca ona göre cennet nehirleri, içimi güzel, tadı lezzetli, içeni tiksindirmeyen yapıdadır.

6.4.4. İbn Kesîr³¹¹

“Muttakilere va’dolunan cennetin misali: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen (son derece beyaz, tatlı ve yağlı) süttten ırmaklar, içenlere zevk veren şaraptan ırmaklar, süzme baldan ırmaklar vardır.”³¹²

İlk olarak müfessirlerin bu ayet hakkındaki görüşlerine yer verelim:

İbn Abbas, Hasan ve Katade, bu ayeti bozulmayan, kokusu değişmeyen su ırmakları şeklinde anlamışlardır. Katade, Dahhak ve Ata el-Horasânî de bu su ırmaklarının bozulmamış olduğunu söylemiştir. İbn Ebû Hatim’in zikrettiği merfu bir hadiste ise bozulmayan

³⁰⁸ Muhammed, 47/15.

³⁰⁹ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 16, s. 128-129.

³¹⁰ Tirmîzî, c. 4, Hadis No: 699; Müsned, c. 5, Hadis No:5; (Kurtubî, *a.g.e*, c. 16, s. 129. dipnot no 10’dan naklen).

³¹¹ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 13, s. 7298-7299.

³¹² Muhammed, 47/15.

sudan ırmakları, bulanık olmayan saf su ırmakları, şeklinde tefsir edilmiştir. Yine merfu bir hadiste ise cennetteki sütün merada yayılan hayvanların memelerinden çıktığı gibi olmayacağı belirtilmektedir.

Cennetteki şarabın tadı, kokusu dünya içkileri gibi pis değildir. Merfu bir hadiste bu şarabın, erkeklerin ayakları ile sıkılmamış olduğu belirtilir. Cennetteki bal son derece saf, rengi, tadı, kokusu son derece güzeldir. Yine merfu bir hadiste bu balın arıların karnından çıkmadığı kaydedilir. İbn Kesîr'in bu ayet hakkında yer verdiği hadis de şöyledir:

Abdullah b.Kays'tan rivayet edildiğine göre Allah (c.c)'ın Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Bu nehirler Adn cennetinden önce yuvarlak, geniş bir çukura akar, sonra nehirler halinde ortaya çıkar.”

Sahih bir hadiste şöyle buyrulur: “Allah (c.c)'tan istediğiniz zaman Firdevs'i isteyin. Şüphesiz o, cennetin ortası ve yücesidir, cennet nehirleri oradan kaynar. Üstü de Rahman'ın Arşıdır.”

Konuyla ilgili ikinci bir hadis te şöyledir: Enes b.Malik'in rivayetine göre; o şöyle demiştir: “Herhalde siz cennet nehirlerinin yeryüzündeki hendek ve vadilerde akacağını zannediyorsunuz. Allah (c.c)'a yemin ederim ki, cennet nehirleri yere yayılmış olarak akacaktır. Kıyılarında inciden evler vardır ve çamuru da en iyi cins misktir.”³¹³

İbn Kesîr ayetin anlatımında daha çok müfessirlerin görüşlerine yer vermiştir. İbn Kesîr'e göre cennet şarabının tadı, kokusu çok güzel olmakla beraber, dünya şarapları gibi pis değildir.

6.4.5. Yazır³¹⁴

“O korunan muttakilere va'dolunan cennetin temsili şöyledir: İçinde bozulmayan sudan ırmaklar, tadı değişmeyen süttten ırmaklar, içenlere lezzet veren şaraptan ırmaklar ve saf süzme baldan ırmaklar bulunmaktadır.”³¹⁵

Yazır ayeti açıklamaya ilk olarak dünya ırmaklarıyla, cennet ırmaklarını karşılaştırmak suretiyle başlamıştır. Yazıra göre, cennet ırmakları bayatlamaz, tadı bozulmaz, kokmaz, yiğmez, öyle akar gider. Dünya sütleri gibi ekşimez, kesilmez, kokmaz, yaratıldığı şekilde taptaze akar. Dünya şarapları gibi kekreliliği yok, sarhoş ediciliği yok, günahı yok, vebali yok. Cennet balının mumu yok, posası yok.

³¹³ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 13, s. 7298-7299.

³¹⁴ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 7, s. 139-140.

³¹⁵ Muhammed, 47/15.

Yazır, burada cennet içeceklerinin dünya içeceklerinden farklı olan yönlerine yer vermiştir. Yazır'ın yaptığı bu güzel karşılaştırmadan sonra şimdi de müfessirlerin konu ile ilgili görüşlerine yer verelim: İbn Abbas, cennetteki ırmakların sütlerinin sağılmadığını ifade ederken; Said b.Cübeyr ise, cennet sütünün işkembe pisliği ile kan arasından çıkmadığı, cennet şarabının sıkıcıların ayakları ile çiğnenmediği ve son olarak ta cennet balının arılardan çıkmadığı görüşündedir.

Özet olarak Yazır'ın cennet nehirleri hakkındaki görüşleri şöyledir: Tadları bozulmaz, kokmaz, akıcı bir özelliğe sahiptir. Cennette yer alan süttten nehirler de Allah'ın yarattığı anki özelliğini hiç kaybetmeden akacaktır. Bu sütlerde dünya sütlerinde olduğu gibi ekşime, kesilme olmaz. Cennet şaraplarında dünya şaraplarında olduğu gibi sarhoş etme ve bundan dolayı da günah kazandırma özelliği yoktur.

Kur'an-ı Kerim'de cennet içeceklerinden bahseden daha başka ayetler de bulunmaktadır.³¹⁶

Cennetteki içecekler hakkındaki sunacağımız şu bilgiler de bize içeceklerin özellikleri hakkında bilgi vermektedir:

Cennet içkileri cennettekileri sarhoş etmeyecek, içenlerin şuurunu bulandırmayacaktır. Allah Teâlâ cennetteki içkilerin kadehlerle sunulduğunu ve bu içkilerden başların ağrımayacağını, mü'minlerin kendilerinden geçip akıllarının çelinmeyeceğini söyler. Bu içkiler ne boş ve şaşma bir söze sebebiyet verir ne de günaha sokar. Cennetliklere bu içkileri ikram yapanlar ise, Allah Teâlâ'nın özel olarak görevlendirdiği hizmetçi civanlardır.³¹⁷

Kuşkusuz Kur'an'ın cennetteki içeceklere atfetmiş olduğu, “temiz, baş ağrıtmayan ve akli bozmayan” gibi nitelikler bilâhare yasaklanacak olan alkollü içkinin, mü'minin pratik yaşantısında yer almaması gereken bir şey olduğuna dair ilk göndermelerdir. Bu pedagojik unsur bir tarafa, Kur'an'ın mü'minlere cennette içki sözü vermesi ve hatta içkinin tadını güzelleştirecek bir takım katkı maddelerinden bahsetmesi, kesinlikle yerel özellikli olup, burada da ilk muhatabın zevkine ve damak tadına hitap edilmiştir.³¹⁸

Sonuç olarak cennetin içecekleri genel olarak su, süt, bal ve içkidir. Bunlar mükemmel özelliktedir. Özellikle içki, hem kendinden kaynaklanan güzelliği ile hem de içindeki karışımlarıyla cennetlikler için büyük bir lezzet ve kaynağıdır.

³¹⁶ Vakıa, 56/18, 18; Tur, 52/23; Saffat, 37/45, 46, 47.

³¹⁷ Yalçın, Cavit, *a.g.e.*, s. 42-43.

³¹⁸ Öztürk, Mustafa., “Kur'an'ın Cennet Betimlemelerinde Yerel ve Tarihsel Motifler”, *İslamiyat Dergisi*, Kitabiyat Yayınları, Ankara, 2001, sayı: 1, c. 4, s. 157.

Cennetteki içeceklerle ilgili ayetler bize dünya nimetlerinin fani olduğunu olsa olsa cennet nimetlerinin birer numunesi olabileceğini, asıl ve baki olanın cennet nimetleri olduğunu anlatmaktadır.

7. Cennetteki Huriler ve Eşler

“Hur” kelimesi “beyaz olmak, beyazlaşmak” anlamındadır. “Haver” kökünden sıfat olan “havranın” çoğulu olup, Türkçe’de tekili için kullanılan “hûri”, Arapça’da yoktur. Araplar, çölde yaşayan kadınların aksine, şehir hanımlarının ten beyazlığını ifade etmek için “havariyyât” kelimesini kullanmışlardır.³¹⁹

Şimdi hurilerle ilgili ayetlerin meal ve tefsirlerini zikrederim:

*“Bir de iri gözlü huriler. Saklı inciler gibi. Biz o hurileri yepyeni yaratmışızdır, eşlerine düşkün yaşlılar kıldık.”*³²⁰

7.1. Vakıa Suresi 56/22. ve 23. Ayetlerin Tefsiri

7.1.1. Taberî³²¹

*“Ayrıca onlar için cennette, sedef içinde (el değmemiş) inciler misali iri gözlü huriler vardır.”*³²²

Cennette bu dünyadayken hayra koşanlara gözlerinin beyazı çok beyaz, siyahı da çok siyah olan güzel gözlü huriler vardır. Bu huriler tenlerinin beyazlığı ve güzelliği bakımından sedefdir. İçindeki inciye benzerler.

Ayette zikredilen “huri” kelimesi, bazı müfessirlere göre “gözünün siyahı çok siyah, beyazı da çok beyaz ve büyük gözlü” olan manasındadır. Bazı müfessirlere göre ise, dünyada yaşamış olan salih kadınlarıdır.³²³

Cennetteki hurilerle ilgili olan bu ayet hakkındaki Taberî’nin görüşü şudur: Huriler dünyada iken iyilik yapanlara ait olan, gözlerinin beyazı çok beyaz, siyahı da çok siyah olan varlıklardır. Taberî bu ayetin tefsirinde sadece “huri” kelimesinin tanımını vermekle yetinmiş, başka da açıklamada bulunmamıştır.

³¹⁹ Topaloğlu, Bekir, “Huri”, *DİA*, İstanbul, 1998, c. 18, s. 387.

³²⁰ Vakıa, 56/22, 23, 35, 36, 37.

³²¹ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 135.

³²² Vakıa, 56/22, 23.

³²³ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 135.

7.1.2. Râzî³²⁴

“Güzel gözlü huriler de (vardır), saklı inci timsalleri gibi.”³²⁵

Cennet ehli için, muazzam odalarda saklı huriler vardır ki, bu hurilerin de cariyele-ri, hizmetçileri vardır. Ayrıca sabi olan o çocuklarla birlikte dolaşan huriler vardır.³²⁶

Hakk Teâlâ'nın “saklı inci timsalleri gibi” ifadesi de o incilerin, çok saf ve berrak olduklarına bir işarettir. Yani, bunlar, renkleri güneş ve hava ile değişmeyen incilerdir.

Vakıa Suresi 56/35. ayetin tefsirinde geçen şu bilgiler de cennetteki huriler hakkın-da bize bilgi vermektedir:

Cennetteki hurilerin bekar olmalarının iki hikmeti vardır:

1. Bu vasıf başkası tarafından olmaz. Bunlarda, dünyadaki bakirelerde bulunan hal bulunmaz. demektir (yani hep bakirelerdir).

2. Bu ayetle dünyadaki bekarete benzemeyen bekaret hali kastedilmiştir.

Cennetteki eş ve hurilerin yaşları hakkında da şu izahatlar yapılmıştır:

1. “Yaşça eşit olmak.” Bu demektir ki, artık onlardan hiçbir diğeri küçüklük ya da büyüklük açısından üstün değildirler. Hepsi aynı yaşta yaratılmışlardır. Onlarda ne ihtiyarlık, ne kötürümlük, ne de bozulma artık olmaz.

2. İster bir zamanda, isterse birçok zamanlarda bulunsunlar, onlar tıpkı aynı yaştaki-ler gibi kendilerine bakılmaları hususuna eşit ve müsavidirler.

3. Eşlerin aynı yaşta olmaları hususuna bir işaret vardır. Çünkü eşlerden birisi diğ-e-rinden daha yaşlı olursa, genç olan öbürünü tenkit edebilir.³²⁷

Bu iki ayetin tefsirinde Râzî, ayette geçen kelimelerin daha çok lugat ve irab yönünden açıklamalarını yapmıştır. Sonra da “O inci gibidir” ayetini nahiv yönünden örneklerle uzun uzun açıklamıştır.

Râzî cennet ehli için huriler olacağını kabul etmiş. Ayrıca bu hurilere ait de cariye ve hizmetçilerin olacağını bildirmiştir. Râzî'ye göre hurilerdeki önemli özelliklerden birisi de bekâr olmalarıdır.

Cennet ehline verilecek olan eşlerin de aynı yaşta olması hakkında Râzî şu görüşte-dir: Onların hepsi aynı yaşta oldukları için onlarda ihtiyarlık olmaz. Eşlerden biri diğ-e-rin-

³²⁴ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 185-188.

³²⁵ Vakıa, 56/22, 23.

³²⁶ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 186.

³²⁷ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 206-207.

den daha genç olursa diğeri beğenmeyebilir. Eşlerin bu özellikte yaratılması, Allah'ın hikmeti gereğidir.

7.1.3. Kurtubî³²⁸

*“Ve sarmalanıp gizlenmiş inciler misali güzel gözlü huriler de vardır.”*³²⁹

Cennette hiçbir elin değmediği, üzerine tozun düşmediği bundan dolayı son derece şeffaf ve parlak olan huriler vardır. Onlar bütün yönleriyle bedenlerinin güzellikleri itibarıyla inciye benzerler.³³⁰

Kurtubî cennetteki hurilerin güzelliğini aşağıdaki hadis ile anlatmıştır:

Halid b.Velid (r.a) dedi ki: Peygamber (s.a.v)'i şöyle buyururken dinledim: “Cennet ehlinde bir kişi cennet elmalarından bir tanesini eline alır. Elinde parçalanır. Ondan bir huri çıkar, eğer güneşe bakacak olursa, güzelliğinden dolayı güneş utanır ve elmadan da bir şey eksilmez.” Bir adam ona: “Ey Süleyman'ın babası, şüphesiz ki bu hayret edilecek bir şeydir. Üstelik elmadan bir şey eksilmez öyle mi?” Halid b.Velid dedi ki: “Evet, bu başka bir kandilden yakılan bir kandil ve hatta kandiller yakıldığı halde ondan bir şey eksilmesine benzer.”

Şimdi de hurilerin yaratılış özelliklerini anlatan İbn Abbas'ın sözlerine yer vereceğiz:

İbn Abbas şöyle demiştir: “Allah hurileri ayak parmaklarından, diz kapaklarına kadar zaferandan; diz kapaklarından göğsüne kadar ezfer miskinden, göğsünden boynuna kadar beyaz amberden, boyundan başına kadar beyaz kâfûrdan yaratmıştır. Onun üzerinde şakayık gibi yetmiş bin elbise vardır. Sana doğru geldiğinde yüzü güneşin dünya ehline parıldadığı gibi yukarı doğru yükselen bir nur ile parıldar. Geri dönüp gittiğinde elbiselerinin ve teninin inceliğinden dolayı ciğeri görünür. Başında ise ezfer miskinden yetmiş bin perçemi vardır. Bu perçemlerin her birisi için eteklerini yerden kaldıran bir hizmetçi vardır.”³³¹

Yukarıda zikrettiğimiz hadis ve İbn Abbas'ın görüşünden cennet hurilerinin harikulade, insanın gözlerini kamaştırıcı bir özellikte yaratıldığını çıkartabiliriz.

³²⁸ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 17, s. 22-25.

³²⁹ Vakıa, 56/22, 23.

³³⁰ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 17, s. 22.

³³¹ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 17, s. 22-23.

Kurtubî de hurilerin hiçbir elin değmediği, üzerine tozun düşmediği, bu özelliğinden dolayı da şeffaf, parlak olan varlıklar olduğunu kabul etmiştir. Ayette hurilerin inciye benzetilmelerini, onların bedenlerinin her yönden güzel olmalarına bağlanmıştır.

7.1.4. İbn Kesîr³³²

“Şahin gözlü huriler de, saklı inci misali.”³³³

Bu ayeti müfessirlerin bazıları merfu okumuşlar ve; cennet ehli için şahin gözlü hurilerin bulunduğu, anlamını vermişlerdir. Bazıları da mecrur okumuşlardır ki, bu takdirde iki manaya gelmesi muhtemeldir: Birincisi, ayetin baş tarafta atfedilmesidir. Yani “Ölümsüz civanlar etrafında dolaşırlar, main’den büyük kaplarla ibrikler ve kadehlerle.” İkinci ihtimal ise, ölümsüz civanların etraflarında dolaştığı kimselerin şahin gözlü hurilere sahip olmalarıdır. Ancak bu köşlerde mümkün olur, yoksa kendi aralarında değil. Aksine çadırlarda hizmetçiler, şahin gözlü hurilerle onların etraflarında dolaşırlar.

Ayetteki “saklı inci misali” ifadesinden maksat, beyazlıkta ve parlaklıkta onların inci gibi olmalarıdır.³³⁴

İbn Kesîr ayetin irab yönünden okunuşlarına ve buna uygun anlamlarına yer vermiştir. İbn Kesîr’e göre “saklı inci misali” ifadesinden maksat; hurilerin parlaklık ve beyazlıkla inci gibi olmalarıdır.

7.1.5. Yazır³³⁵

“İri gözlü huriler, saklı inciler gibi.”³³⁶

Yazır bu ayet hakkında bir açıklama yapmamış, ama biz Vakıa Suresi 56/35. ayetin tefsirindeki açıklamaya yer vereceğiz:

Yazır ayette geçen kadınlar hakkında şu üç farklı tefsiri yapmıştır:

1. Kocalarını çok seven kadınlar.
2. Cilveli, nazlı, edalı kadınlar.
3. Güzel söz söyleyen kadınlar.³³⁷

Yazır, Allah Teâlâ’nın cennet ehline vereceği eşlerin güzel söz söyleyen, kocalarını çok seven, cilveli kadınlar olacağını belirtmiştir. Yazır bu açıklamasıyla cennetteki kadın-

³³² İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7684.

³³³ Vakıa, 56/22, 23.

³³⁴ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7684.

³³⁵ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 400.

³³⁶ Vakıa, 56/22, 23.

³³⁷ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 399-400.

ların hangi özelliklere sahip olacağını belirtmiş oluyor. Kısacası bu özellikler bir eşte bulunması gereken özelliklerdendir.

Şimdi ise cennet ehli için yaratılan eşlerin tertemiz olma özelliklerinden bahseden şu ayeti inceleyeceğiz:

“Onlara cennetlerde tertemiz eşler vardır.”³³⁸

7.2. Bakara Suresi 2/25. Ayetin Tefsiri

7.2.1. Taberî³³⁹

“Onlara cennette tertemiz eşler vardır.”³⁴⁰

Ayetteki eşlerden maksat, hanımlardır. Eşlerin tertemiz olmalarından maksat ise; cennetteki eşlerin dünyadaki hanımlarda görülen hayız, nifas, dışkı, idrar, sümük vb. şeylerden temiz olmaları; tiksindirici, eziyet verici ve kuşkuya düşürücü her türlü şeyden uzak olmalarıdır.

Şimdi cennetteki eşlerin temiz olması hakkında müfessirlerin görüşlerinden bahsedelim:

Abdullah b.Abbas, Abdullah b.Mes’ud, Mücahid, cennetteki eşlerin, bir kadında meydana gelecek maddi pisliklerden tamamen uzak olduğu görüşünde iken, Katade ise, bu ayeti maddi pisliklerin yanında manevi pisliklerden de uzak olduğu şeklinde yorumlamıştır.³⁴¹

Taberî’ye göre ayette geçen eşlerden maksat, hanımlardır. Bu hanımların tertemiz olmaları hakkında ise onlarda tiksindirici, eziyet verici şeylerin olmamasıdır. Tiksinti, eziyet verici nitelikler dünya kadınlarında bulunur. İşte Allah Teâlâ cennet ehline vereceği eşleri öyle mükemmel kılmıştır ki, o eşlerde hoş gitmeyecek şeyler yaratmamıştır.

7.2.2. Razi³⁴²

“Orada onların temiz eşleri vardır.”³⁴³

Bu ayette eşlerin bedenlerinin hayız, istihaza, her türlü pislikten, hele hele kadınlara mahsus hallerden, kocalarının da her türlü kötü hasletlerden uzak olduğunu anlatmaktadır.

³³⁸ Bakara, 2/25.

³³⁹ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 1, s. 151-152.

³⁴⁰ Bakara, 2/25.

³⁴¹ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 1, s. 151.

³⁴² Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 2, s. 170-171.

³⁴³ Bakara, 2/25.

“Temiz” mutahare lafzı ise, cennetliklerin durumunun yüceliğini ifade eder. Bu ifadeyle sanki, “Cenab-ı Allah o pak zevceleri hassaten bu cennetlikler için süslemiştir” demek istemiştir.³⁴⁴

Bu ayetin tefsirinde Râzî, “temiz” kelimesi hakkında yorumlarda bulunmuştur. Özellikle insanın temizliğine hangi durumların engel olduğunu örneklerle açıklamıştır.

Râzî’ye göre cennetteki eşler “temiz” vasfıyla sıfatlanmıştır. O eşlerde maddi ve manevi kötülük, pislik görülmez. Maddi pislikler; hayız, istihaza gibi durumlardır. Manevi pislik ise kötü ahlak sahibi olmalarıdır. Allah’ın cennetlik eşlere böyle özellik vermesi, cennet ehlinin durumunun ne kadar yüksek olduğunu gösterir. Râzî’ye göre Allah Teâlâ’nın eşleri bu güzel hasletlerle süslemesinin amacı cennet ehline ikram olması içindir.

7.2.3. Kurtubî³⁴⁵

*“Orada onlar için temiz kılınmış zevceler de vardır.”*³⁴⁶

Zevceler, zevcin çoğuludur. Kadın erkeğin zevci (eşi)’dir. Erkek de kadının zevcidir. El-Esmai bu kelime hakkında, Arapların kadın için “zevce” kelimesini kullanmadığını zikretmiştir.

Sözlükte “temiz kılınmış (mutahhara)” tabiri temiz tabirinden daha kapsamlı ve daha belîğdir. Böyle bir temizliğin ifade ettiği anlam ise; ay halinden, tükürükten ve buna benzer ademoğlu kadınlarının birtakım pisliklerinden uzak olmasıdır. Abdurrezzak “mutahhara” kelimesi ile ilgili olarak cennetteki eşlerin “küçük abdest, büyük abdest yapmadıkları, çocuk doğurmadıkları, ay hali olmadıkları, tükürmedikleri kısacası maddi pisliklerin onlarda olmadığı görüşündedir.”³⁴⁷

Kurtubî ayette geçen, mutahhara lafzının anlamının, temiz lafzından daha kapsamlı olduğu görüşündedir. Kurtubî’ye göre temiz tabiri genel bir temizliği ifade ederken mutahhara lafzının anlamı ise, eşlerin hayız, tükürük v.b bir takım pisliklerden uzak olmalarıdır.

7.2.4. İbn Kesîr³⁴⁸

*“Onlar için orada temiz eşler de vardır.”*³⁴⁹

³⁴⁴ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 2, s. 171.

³⁴⁵ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 1, s. 507.

³⁴⁶ Bakara, 2/25.

³⁴⁷ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 1, s. 507.

³⁴⁸ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 2, s. 230.

³⁴⁹ Bakara, 2/25.

Bu ayet hakkında İbn Abbas ve Katade, eşlerin rahatsız edici şeylerden arındığı; Mücahid ise, idrar, sümük gibi şeylerden uzak olduğu kanaatindedir.

Özet olarak İbn Kesîr'in ayette geçen "mutahhara" Allah'ın cennetlikler için verdiği tertemiz eşlerdir.³⁵⁰

7.2.5. Yazır³⁵¹

*"Onlar için o cennetlerde tertemiz, pampak çiğler, eşler, yani erkekler için hanımlar hanımlar için de kocalar vardır."*³⁵²

Yazır cennetteki eşlerin özelliklerinden şöyle bahsetmiştir:

Bu eşlerin hiçbirinde dünyadaki pisliklerden eser yok. Bunlar sadece temiz değil, her yönden temizlenmişlerdir. O zevcelerde ne maddi olan kir, hayız, nifas ve diğerleri gibi tabii, cismani ne de ahlaksızlık, geçimsizlik, münasebetsizlik olmadığı gibi kocalar da öyle pampak temizdirler.³⁵³

Yazır, cennetteki eşlerin dünyadaki eşler gibi olmadıklarını maddi ve manevi pisliklerden arındıklarını bildirmiştir.

Yazır'a göre maddi kirden kasıt; hayız, nifas gibi hallerken, manevi kirden kasıt ise; ahlaksızlık, geçimsizlik gibi hallerdir.

Şimdi de cennetteki eşlerde bulunması gereken özelliklerden bahseden ayeti inceleyelim:

"O cennetlerde gözlerini kocalarından ayırmayan kadınlar vardır ki, kocalarından önce, onlara ne bir insan dokunmuştur, ne de bir cinli."³⁵⁴

7.3. Rahman Suresi 55/56. Ayetin Tefsiri

7.3.1. Taberî³⁵⁵

*"Oralarda gözlerini kocalarından başka kimseye çevirmeyen, kocalarından önce insanlardan ve cinlerden kimsenin kendileriyle münasebette bulunmadığı hanımlar vardır."*³⁵⁶

Bir kısım alimler bu ayeti kerimeye dayanarak cinlerin müminlerinin de cennete gireceğini söylemişlerdir. Damre b.Hudeyb'e "Cinler cennete girecekler midir?" diye sorul-

³⁵⁰ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 2, s. 230.

³⁵¹ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 1, s. 241.

³⁵² Bakara, 2/25.

³⁵³ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr. c. 1, s. 241.

³⁵⁴ Rahman, 55/56.

³⁵⁵ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 115.

³⁵⁶ Rahman, 55/56.

muş o da: “Evet girecekler ve evleneceklerdir. Cinler cinlerle, insanlar da insanlarla evleneceklerdir.” diye cevap vermiştir.

Taberî’ye göre “kendileriyle kimsenin münasebette bulunmadığı” ifadesinden maksat; “bekâr kadınlarla cinsi münasebette bulunulmasıdır.” Taberî bu anlama göre ayetin izahını şöyle yapmıştır: “O döşeklerde bulunan kadınların bakireliğini ne bir insan ne de bir cin gidermiştir.”³⁵⁷

Taberî, cennetteki eşlerin bakire olduklarını bunların bakireliklerini ne insan ne de cinnin gidermediğini bildirmiştir.

Ayrıca bu ayetten yola çıkılarak, cinlerden mü’min olanların da cennete gireceği ifade edilmiştir.

7.3.2. Râzî³⁵⁸

*“Orada gözünü yalnız eşlerine hasretmiş (öyle dilber)ler vardır ki, bunlardan evvel ne bir insan, ne bir cin asla kendilerine dokunmamıştır.”*³⁵⁹

Cennetteki hazlar, o kadınlarda, hem şekillerinin güzelliği, hem güzel oluşları, hem asil, şerefli ve mükemmel olmaları ile bir arada bulunmaktadır. O kadınların birinde dahi bunlar mevcuttur. Onların cariye ve uşaklarında da böyledir.

Râzî “O kadınlar gözlerini (bakışlarını) başkalarına bakmaktan alıkoyarlar.” şeklinde mealini verdiği ayet hakkında şu iki izahı yapmıştır:

1. Onlar tıpkı iffetli kimselerin meşgul oluşları gibi, gözlerini alıkoymuşlardır.

O halde bunlar, tıpkı kendisini çadırlar içinde kapalı tutan, bakışları başkalarına bakmaktan alıkoyanların adeti gibi, kendilerini çadırlara adeta hapsetmişlerdir.

2. Bu onların yüce kıymetlerini ve iffetlerini anlatan bir ifadedir. Çünkü kendinden kaynaklanan bir alıkoyma vasfı bulunmayan ve kendilerini idare edecek, onlara bakacak velileri için çok güçlü, başkalarına mani olabilecek velileri bulunan kadınlar ise, dışarı çıkmaktan başkalarına görünmekten çekinirler. İşte bu onların saygınlıklarına delâlet eder. Ama onların içlerinde dışarı çıktıklarında sağa-sola bakma gibi bir duygu olmadığı zaman da kendi kendilerine iffetlidirler, demektir.

³⁵⁷ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 115.

³⁵⁸ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 139-143.

³⁵⁹ Rahman, 55/56.

Ayrıca bu ifadede; bunların iffetli oluşuna, müminlerin onların nazarında çok kıymetli olduğuna, dolayısıyla kocalarını, kendilerini başkalarından alıkoyacak bir biçimde sevdiklerine delalet vardır.

Yine Râzî ayetteki “kendilerine kimsenin dokunmaması” ifadesi hakkında şu izahları yapmıştır:

1. Onlara başkası hakim olmamıştır.

2. Kendilerine dokunulmamıştır. Bu mana, onların hallerine ve saygınlıklarına daha uygundur.

3. Onlarla cinsi münasebette bulunulmamıştır. Cinler, cinsi münasebette bulunmadıkları halde, bu ayette, “cinlerin”de zikredilişinin hikmeti, cinlerin insanlar ile cinsi münasebet yapıp yapmayacaklarını belirtmek içindir. Meşhur olan görüşe göre bunlar insanlarla da cinsi münasebette bulunabilirler. Eğer böyle olmasaydı, cennette soy-sop diye bir şey olmazdı.³⁶⁰

Kısacası Râzî, bu eşlere kimsenin dokunmadığını belirtmekle kalmamış, ayrıca insanlar ile cinler arasındaki ilişki hakkında da bilgi vermiştir.

Râzî bu ayetin tefsirinde, öncelikle ayetin bir önceki ayetle olan münasebetini uzun bir şekilde ele almıştır. Bu ele alışında irab yönü önceliklidir. Daha sonra ayette geçen “kâsiratü’ d-darfı” ifadesindeki “kasr” kelimesini irab yönünden incelemiştir. Ayrıca ayette yer alan “dokunma” ifadesini de kelime kökleri ve türevleriyle beraber nahiv yoluyla açıklamış bulunmaktadır.

Râzî ayette ifade edilen kadınların gözlerini başkalarına bakmaktan alıkoymalarını; iffetlerine düşkün, değerli olmaları ve eşlerini çok sevmeleri olarak yorumlamıştır.

Ayrıca, bu eşlere kimsenin dokunmadığını, bu yüzden de bu durumun onların saygınlıklarını daha da arttırdığını kabul etmiştir.

7.3.3. Kurtubî³⁶¹

*“Onlarda bunlardan evvel ne bir insan, ne de bir cinnin asla dokunmadığı, gözlerini yalnız eşlerine dikmişler vardır.”*³⁶²

Kurtubî bu ayeti üç başlık altında incelemiştir:

³⁶⁰ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 141-142.

³⁶¹ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 16, s. 583-585.

³⁶² Rahman, 55/56.

1. Gözlerini Eşlerine Dikmiş Olanlar: Kurtubî ayette geçen “onlarda” sözünü iki cennet diye açıklamıştır. Burada “göz” kelimesinin sarf açısından da incelenmesini de yapmıştır.

Kısacası cennetteki eşler gözlerini sadece eşlerine dikmiş, yalnız ona bakan, onlardan başkasını görmeyen hanımlardır.

2. Bu Eşlere El Değmemiştir: Ayetteki “dokunmadığı” ifadesi el değmediği anlamındadır. Ebû Amr ise, bu kelimenin kendine el değilen her şey hakkında kullanıldığı görüşündedir.

Kurtubî “asla dokunmadığı” buyruğunu, bu hurilerle kocalarından önce hiç kimse- nin cima etmediği şeklinde anlamıştır.

3. Cinsel Açıdan Cinlerin Durumu: Bu ayeti kerimede cinlerin de insanlar gibi ilişki kurduklarına, cennete gireceklerine ve cinlere cennette cinden hanımların verileceğine delil vardır.

Bu ayetten yola çıkarak müfessirler şu açıklamayı yapmışlardır: Yüce Allah (c.c)'ın cennette mü'min olan cinlere vereceği cinlerden olan huru'l-inylerin hiç birisine hiçbir cin eli değmediği gibi, cennette mü'min insanlara Allah (c.c)'ın bağışladığı insan türünden huru'l-iyne de hiçbir insan eli değmemiştir.

Çünkü cinler hiçbir zaman dünyada ademoğullarından olan kızlarla ilişki kuramazlar.

Şanı yüce Allah (c.c) huru'l-iyne onlardan önce hiçbir insan ve hiçbir cinnin el değmemesi ile nitelendirmiştir.³⁶³

Kurtubî bu ayetin tefsirinde geniş bir açıklamada bulunmuştur. Bu ayeti üç başlık altında incelemiştir. Bunlar:

1. Gözlerini eşlerine dikmiş olanlar.
2. Bu eşlere el değmemiştir.
3. Cinsel açıdan onların durumu.

Kısacası Kurutbi'ye göre cennetteki eşler sadece eşlerini düşündükleri gibi, o eşlerle kocalarından önce kimse ile cima etmemiştir. Yine bu ayet cinler hakkında bize bilgi vermektedir. Bu da cinlerin de cennete girip, onlara orada cinden hanımların verileceğine delalet etmektedir.

³⁶³ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 16, s. 583.

7.3.4. İbn Kesîr³⁶⁴

“Oralarda bakışlarını yalnız eşlerine çevirmişler vardır ki, daha önce kendilerine ne bir insan, ne de bir cin dokunmuştur.”³⁶⁵

Müfessirlerden İbn Abbas, Katade, İbn Zeyd bu ayet hakkında bu eşlerin eşlerinden başkalarına gözlerini kapadığı, cennette eşlerinden daha güzel hiçbir şey görmedikleri şeklinde yorum yapmıştır.

İbn Kesîr bu eşlerin bakire, eşine düşkün ve ter-ü taze oldukları, eşlerinden önce insan ve cinlerden hiç kimsenin onlara dokunmadığını ifade etmiştir. Ertat İbn Münzir der ki: Damra İbn Habîb’e: Onlar cennete girecek mi? diye sorulmuştu. “Evet, nikahlanırla da. Cinler dışı cinlerle, insanlar da kadınlarla nikahlanırlar.” demiştir.³⁶⁶

Netice olarak İbn Kesîr cennetteki eşlerin bakire, kocalarına düşkün ve çok genç olduğu görüşündedir. Bu görüşünü müfessirlerin görüşleriyle desteklemiştir.

7.3.5. Yazır³⁶⁷

“Orada gözlerini yalnız eşlerine çevirmiş dilberler var ki, bunlardan önce onlara ne insan ne de cin dokunmuştur.”³⁶⁸

Yazır bakışlarını kısıan dilberlerin hangi özelliklere sahip oldukları hususunda şu görüşleri ileri sürmüştür:

1. Bakışlarını yalnız kocalarına çeviren, başkalarına bakmayan sevgili, sadakatli ve vefalı dilberlerdir.

2. Bakanın bakışlarını kendisine çeken, gören bir gözü başkasına bakmak istemeyecek derecede kendisine bağlayan güzellerdir.

3. Süzgün bakışları kendi önlerine çevrilmiş, şuraya buraya bakmayan; edep, haya, vakar ve nezaketiyle seçkin dilberlerdir.

Yazır’ın bu görüşlerinde, eşlerdeki özelliklerle ilgili olarak ağır basan nokta; bu eşlerin çok edep ve namuslarına çok düşkün olmalarıdır.

³⁶⁴ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7661.

³⁶⁵ Rahman, 55/67.

³⁶⁶ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7661.

³⁶⁷ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 384-385.

³⁶⁸ Rahman, 55/56.

Âlûsî'nin şu sözleri de cennetteki eşlerin birbirlerinden razı olduklarını göstermektedir: Onlardan her biri kocalarına: “Rabb’in izzeti hakkı için ben cennette senden daha güzelini görmüyorum. Beni sana, seni de bana eş yapan Allah (c.c)'a hamd olsun” der.³⁶⁹

Yazır bu ayetin açıklamasında cennetteki dilberlerden bahsetmiştir. Bu dilberler son derece güzel, kocalarından başkasına bakmayan, edepli, hayalî vakarlıdır.

Cennetteki hurilerden, eşlerden ve özelliklerinden bahseden daha birçok ayet Kur'an-ı Kerim'de bulunmaktadır.³⁷⁰

Yukarıda naklettiğimiz tefsirlerdeki görüşlerin dışında cennetteki eşler hakkında şu bilgileri sunabiliriz:

Cennet kadınları mı yoksa huriler mi üstündürler? Sorusuna şöyle cevap verebiliriz: İman etmiş kullar arasına girmiş kadınlar, hurilerden üstündürler. Çünkü onlar nefisleriyle ve şeytanlarıyla mücadele ederek galip gelmişler ve neticede hakkın rızasını kazanıp, cennete girmişlerdir. Huriler ise, diğer nimetler gibi Allah Teâlâ tarafından cennet ehli için yaratılmış bir nimettir.³⁷¹

Kısacası bütün müminlerin cennette kendi arzularına göre yaratılmış bir eşleri olacaktır. Yani Kur'an'ın anlattığı huri tasvirlerinden hareketle, cenneti hak etmiş kadın veya erkeğin bir eşte aranan en güzel özelliklere sahip olan eşlerle mükafatlandırılacağını söyleyebiliriz. Şimdi de müminlere hizmet etmek için yaratılan ve müminlerin etrafında, arasında dönüp dolaşan gençlerden bahsedeceğiz.

8. Cennetteki Gilmân ve Vildanlar

Sözlükte “çocuk, bıyığı yeni terlemiş genç hizmetçi”, anlamındaki “gûlam” kelimesinin çoğulu olan gilmân, Kur'an literatüründe, cennet ehlinin emrine verilen ve hiçbir zaman yaşlanmayan gençler manasına gelir.³⁷²

Velid (çocuk) kelimesinin çoğulu olan “vildan” (çocuklar), ayetlerde “ebedî” anlamındaki “muhalled” sıfatıyla nitelendirilmiş olup, bu sıfat gençlerin fizyolojik değişikliğe uğramayacaklarını yaşlanıp, yıpranmaktan sürekli korunacaklarını ifade etmektedir.³⁷³

³⁶⁹ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 7, s. 384.

³⁷⁰ Rahman, 55/72, 74; Saffat, 37/48-49; Sad, 38/52; Nebe, 78/33.

³⁷¹ Erboğa, Halit, “Huri”, *ŞİA*, İstanbul, 1990, c. 3, s. 331.

³⁷² Yavuz, Yusuf Şevki, “Gilmân”, *DİA*, İstanbul, 1996, c. 14, s. 50; Mahmut Rıfat Kademoğlu, “Gilmân”, *ŞİA*, İstanbul, 1990, Şamil Yayınları, İstanbul, 1990, c. 3, s. 43.

³⁷³ Kademoğlu, *a.g.e*, c. 3, s. 43; Yavuz, *a.g.e*, c. 14, s. 50.

Şimdi Kur'an-ı Kerim'de geçen gilmân ve vildan ile ilgili ayetleri inceleyelim.

“Etraflarında ebedi (gençliğe erdirilmiş) hizmetçiler dolaşır.”³⁷⁴

8.1. Vakıa Suresi 56/17. Ayetin Tefsiri

8.1.1. Taberî³⁷⁵

“Ölümsüz gençler onların etrafında dolaşırlar.”³⁷⁶

Ayet-i kerimede geçen ve “ölümsüz gençler” diye tercüme edilen “muhalledun” kelimesinden maksat; Mücahid’e göre, aynı yaşta olan, hiç değişmeyen ve ölmeyen gençlerdir. Taberî bu görüşü tercih etmiştir. Diğer bir kısım alimlere göre ise, bu ifadeden maksat, kulakları küpeli, kolları bilezikli gençlerdir³⁷⁷

Yazır bu ayet hakkında çok kısa bir açıklama yapmış. Sadece “muhalledun” kelimesi üzerinde durmuştur.

Ayette geçen “gilmân ve vildan” Taberî’ye göre aynı yaşta olan hiç değişmeyen ve ölmeyen gençlerdir.

8.1.2. Râzî³⁷⁸

“Ebediliğe mazhar edilmiş, evlatlar, etraflarında dolanırlar.”³⁷⁹

“Vildan” kelimesi “velid”in çoğuludur. Râzî ayetteki vildanın kim olduğu hususunda şu iki izahı yapmıştır:

1. Bu kelime asıl manası üzere olup, “mü’minlerin küçükleri” demektir. Bu izah zayıftır. Çünkü Cenab-ı Hakk mü’minlerin küçüklerini, babalarına katacağını haber vermiştir. Üstelik mü’min ve salih kimselerden, hiç çocuğu olmayanlar da vardır. Mü’minin çocuğunun (cennette) bir başka mü’mine hizmet etmesi caiz olmaz. Bu izaha göre ayette bahsedilen “vildan” ifadesi ile, kafirlerin küçük çocuklarının kastedilmiş olması gerekir.

2. Bu kendisinde asli mananın düşünülmediği bir kullanışa göre getirilmiş olup, o asli manada onların doğmuş olup, olmamalarına bakılmaksızın, sadece küçük olduklarının kastedilmesidir.

Yine Râzî ayette geçen “muhalledun”, “ebediliğe mazhar edilmiş” ifadesinin ne anlama geldiği hususunda şu iki açıklamayı yapmıştır:

³⁷⁴ Vakıa, 56/17.

³⁷⁵ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 135.

³⁷⁶ Vakıa, 56/17.

³⁷⁷ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 135.

³⁷⁸ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 178-179.

³⁷⁹ Vakıa, 56/17.

a) Bu kelime, devam eden, süreklilik arzeden manasındaki “hulûd” dandır. Buna göre şu iki mana verilebilir:

1. Onlar ebedidirler, ölümleri söz konusu değildir.
2. Onların halleri değişmez. Onlar hep küçük olarak kalırlar, büyümezler, acıkmazlar.

b) Bu “hulde” kökündendir. “Hulde” küpe manasındadır ve ayetteki kelime, “Onların kulaklarında halkalar vardır.” manasındadır.³⁸⁰

Muhaddelun kelimesi hakkında Râzî'nin yaptığı açıklamalardan birinci şık kabul edilme açısından daha açık ve daha uygundur.

Râzî bu ayette geçen “vildan” kelimesinin asli olan ve asli olmayan manasını açıklamıştır. Açıklamaları detaylı, kişiyi bilgilendirecek tarzdadır. Râzî'nin vildanların ebediliğe mazhar olmaları hakkındaki kabul ettiği görüş şudur: O gençler ebedidir, hiç büyümezler, hep küçük kalırlar ve o gençlerin hiçbir zaman hallerinde bir değişme görülmez.

8.1.3. Kurtubî³⁸¹

“*Etraflarında ebedi kılınmış evlatlar dolaşır.*”³⁸²

Mücahid'e göre gilmân; “ölümsüz çocuklar” demektir. el-Hasen ve el-Kelbi'ye göre; “asla ihtiyarlamayan ve değişmeyen” demektir.

İkrime “ebedi kılınmışlar” lafzının, “nimete gark olmuşlar” anlamında olduğunu ifade etmiştir. Bir başka açıklamaya göre, onlar aynı yaşta olacaklardır. Yüce Allah onları cennetlikler için yaratmıştır. Dilediği şekilde ve doğup çoğalmaları söz konusu olmaksızın cennetlikler etrafında dolaşır dururlar.

Ali b.Ebi Talip ile Hasan el-Basri burada sözü geçen “evlatlar”ı müslümanların küçük yaşta olup, herhangi bir sevap ya da günahları olmayan çocukları, olarak ifade ederken, Selman el-Farsi ise, müşriklerin (küçük yaşta ölen) çocuklarının cennetliklerin hizmetkarları olacağını kabul etmiştir.

Kurtubî, cennetliklerin en mükemmel bir sevinç ve nimet içerisinde olacakları, nimetin ise insanın etrafında çokça hizmetçilerin ve bu türden çocukların bulunması ile tamam olacağı kanaatindedir. Ayrıca el-Hasen de şöyle demiştir: “Bunların mükafatlarını görecekları hasenatları, cezalandırılmalarını gerektiren de günahları olmadığından böyle bir konuma yerleştirileceklerdir.”³⁸³

³⁸⁰ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 178.

³⁸¹ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 17, s. 19, 20.

³⁸² Vakıa, 56/17.

³⁸³ Kurtubî, *a.g.e.*, Trc: c. 17, s. 20.

Kurtubî'nin bu ayet hakkındaki görüşünü kısaca şöyle özetleyebiliriz: Cennetlikler en güzel nimet içinde olacaklar. Bu nimet de etraflarında “vildan” şeklindeki çocukların olması ile tamamlanır.

8.1.4. İbn Kesîr³⁸⁴

“Ölümsüz civanlar etraflarında dolaşırlar.”³⁸⁵

Ayette geçen “vildan”dan maksat; tek bir nitelik üzere sürekli kalan, büyümeyen, yaşlanmayan ve değişmeyen gençlerdir.³⁸⁶

İbn Kesîr ayet hakkında fazla açıklama yapmamış. Sadece vildan hakkında bilgi vermekle yetinmiştir.

İbn Kesîr'e göre “vildan”dan maksat, sürekli kalan, büyümeyen, yaşlanmayan gençler demektir.

8.1.5. Yazır³⁸⁷

“Çevrelerinde, ölümsüzlüğe ulaşmış gençler dolaşırlar.”³⁸⁸

“Daima vildan şeklinde taze kalan genç hizmetçiler”den kasıt, garson hilede denilen bir nevi küpeli uşaklardır.³⁸⁹

Yazır, cennette yer alan vildanlar hakkında kısa bir açıklama yapmıştır. Vildan ona göre, daima taze kalan genç hizmetçilerdir.

Şimdi de vildanları farklı bir açıdan ele alan başka bir ayeti ve tefsirini inceleyeceğiz.

“Etraflarında (hizmet için) ebedi olarak taze kalan çocuklar dolaşır, onları gördüğün vakit saçılmış inci sanırsın.”³⁹⁰

8.2. İnsan Suresi 76/19. Ayetin Tefsiri

8.2.1. Taberî³⁹¹

“O müminlerin çevrelerinde, cennette ebedi kalacak gençler dolaşır. Onları görsen, saçılmış birer inci sanırsın.”³⁹²

³⁸⁴ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7681.

³⁸⁵ Vakıa, 56/17.

³⁸⁶ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7681.

³⁸⁷ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 397.

³⁸⁸ Vakıa, 56/17.

³⁸⁹ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 397.

³⁹⁰ İnsan, 76/19.

³⁹¹ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 521-522.

³⁹² İnsan, 76/19.

Ayette geçen “ebedi kalmak” diye tercüme edilen “muhaleddûn” kelimesi Katade tarafından “ölmeyecekler” şeklinde izah edilmiştir. Diğer bir kısım alimler de bu ifadeden maksadın “kolları bilezikli”; başkaca bir alimler ise, “kulakları küpeli” demek olduğunu söylemişlerdir.

Taberî cennetliklere hizmet eden bu gençlerin tenlerinin beyazlığı ve sayılarının çokluğu yönünden çevreye saçılan incilere benzetildiğini ifade etmiştir. Abdullah b.Amr da cennetliklerden her bir kişiye bir gılmanın hizmet edeceğini ve bu gılmanların hepsinin görevinin ayrı olacağı hakkında bilgi vermiştir.³⁹³

Taberî ayette geçen “ebedi kalmak” kelimesi hakkında bilgi vermiş. Kısacası Taberî cennetteki hizmet eden gençlerin inciye benzetilmesini tenlerinin beyazlığı ve sayılarının çokluğuna bağlamıştır.

8.2.2. Râzî³⁹⁴

*“Onların etraflarında her dem taze çocuklar dolaşır ki, sen onları gördüğün zaman birer inci sanırsın.”*³⁹⁵

Râzî bu ayet ile, cennetteki bu çocukların cennetekilerin daha fazlasını istemeyecekleri bir hizmet içinde olacakları, ayrıca hizmetlerinin de hep güzel olacağını kastedildiği görüşündedir.

Ayette cennetteki hizmet eden bu çocuklar saçılmış incilere benzetilmiştir. Şimdi de Râzî’nin bu çocukların niçin saçılmış incilere benzetildiği hakkındaki görüşlerinden bahsedelim:

1. Bunlar güzellikleri, renklerinin saflığı, meclislerde ve konaklarda çeşitli hizmetleri görürlerken etrafa yayılıp dolaşmaları sebebiyle etrafa saçılan incilere benzetilmiştir.

2. Onlar sedefinden çıkarılmış olan o nemli incilere benzetilmiştir.

3. Bu çok güzel ve ilginç bir teşbihtir. Çünkü inciler dağınık ve saçılmış olduklarında bir kısmının ışığı, diğerinin üstüne düşüp aksettiği için çok güzel bir manzara arzederler.³⁹⁶

Râzî bu ayet hakkında cennet ehli için her zaman aynı güzellikte olan ve kişinin daha fazlasını istemeyeceği hizmetler olacağını bildirmiştir. Cennetliklerin etraflarında hiz-

³⁹³ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 521-522.

³⁹⁴ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 22, s. 348.

³⁹⁵ İnsan, 76/19.

³⁹⁶ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 22, s. 348.

met için dolaşan bu çocukların saçılmış incilere benzetilmesi hakkında, bu gençler hizmetlerini yaparlarken etrafa dağılıp dolaştıkları için, etrafa saçılan incilere benzetilmiştir.

8.2.3. Kurtubî³⁹⁷

*“Etraflarında ölümsüz, yeni yetişmiş çocuklar da dolaşır. Onları gördüğün zaman kendilerini saçılmış inci sanırsın.”*³⁹⁸

Konuyla ilgili açıklama için Vakıa Suresi 56/17. Ayetin tefsirine bakınız.³⁹⁹

Bu ayet kaplarla cennettekilerin etrafında kimlerin dolaşacağını açıklamaktadır. Yani onlara ebedi kılınmış, yeni yetişmiş çocuklar hizmet edecektir. Çünkü böyleleri hizmeti daha çabuk görürler. “Ölümsüz” ifadesinin anlamı, bunların gençlikleri, tazelikleri, güzellikleri üzere kalacak olmalarıdır. Yaşlanmazlar, değişikliğe uğramazlar, zaman ne kadar geçerse geçsin aynı yaşta kalırlar.

“Ebedi kılınmışlar” ölmeyecekler, ölümsüz kimseler diye de açıklandığı gibi bunlara bilezik giydirilmiş, küpeler takılmış diye de açıklanmıştır. Güzellikleri, çoklukları ve renklerinin berraklığı, arı ve duruluğundan dolayı onlar meclis etrafına dağılmış incilere benzemektedir. Sen onları meclisin etrafında dağılmış inciler sanırsın. İnci bir yaygı üzerine saçıldığı vakit, bir ipe dizilmiş halinden daha güzel görünür.

Bir görüşe göre de “etrafa saçılmış inciler”e benzetilmeleri, hizmete çabuk koşacak olmalarıdır. Huru'l-În'in durumu ise farklıdır. Çünkü onlar, sarılmış sarmalanmış incilere benzetilmişlerdir. Buna sebep ise, onların hizmete koşturulmayarak değerlerinin yüksek tutulacak olmasıdır.⁴⁰⁰

Kurtubî, bu ayetin tefsirinde cennetteki bu çocukların özelliklerinden, ölümsüz olmalarından bahsetmiş. Ayrıca buradaki gençlerin inciye benzetilme sebeplerini de açıklamış.

Kurtubî'ye göre cennetliklere yeni yetişmiş çocuklar hizmet edecektir. Bu çocuklar şu özelliklere sahiptir: Gençtirler, yaşlanmazlar, onlarda bir değişiklik olmaz.

Kurtubî de, hizmet eden gençlerin inciye benzetilmesini farklı boyutta yorumlamıştır ki, bu da şöyledir: Bu gençlerin güzel olmaları, çoklukları ve renklerinin berraklığı meclis etrafında dağılmış incilere benzetilmesine bir nedendir.

³⁹⁷ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 18 s. 286-287.

³⁹⁸ İnsan, 76/19.

³⁹⁹ Bakınız dipnot 369, (Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 20).

⁴⁰⁰ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 18 s. 286-287.

8.2.4. İbn Kesîr⁴⁰¹

“Çevrelerinde ölümsüz gençler dolaşır ki, onları gördüğünde saçılmış bir inci sanırsın.”⁴⁰²

Cennet ehline hizmet için verilen bu delikanlılar cennettekilerin çevrelerinde dolaşır. Onlar sürekli aynı hal üzere devam eder, hiç değişikliğe uğramaz, yaşlanmaz, hep genç olarak kalırlar. Müfessirlerden bazıları ise “muhalledün” kelimesini; kulaklarında küpeleri vardır diye tefsir etmiştir. Bu, mana küçük çocuklar için uygun düşse de büyükler için uygun düşmez.

İbn Kesîr’e göre, gençlerin efendilerinin ihtiyaçlarını gidermek için dağılışlarına bakıldığında; sayıları, yüzlerinin güzellikleri, elbiselerinin ve süslerinin değişik ve göz alıcı renkleri görüldüğünde saçılmış bir nur sanılır. Katade’nin Abdullah b.Amr’dan naklettiğine göre; şöyle demiştir: “Cennet ehlinden herkesin etrafında bin hizmetçi vardır. Her hizmetçi arkadaşının yaptığı işleri yapar.”⁴⁰³

İbn Kesîr vildanlar hakkında Kurtubî, Taberî, Râzî’nin görüşlerine benzer yorumlar yapmıştır. Müfessirlerden nakillerde bulunmuştur.

İbn Kesîr’e göre vildanlar, cennet ehline hizmet eden, kendilerinde hiçbir değişme olmayan, efendilerinin ihtiyaçlarını gidermek için dağılışlarıyla saçılmış incilere benzeyen gençlerdir.

8.2.5. Yazır⁴⁰⁴

“Etraflarında ölümsüz hizmetçiler dolaşır, onları görünce saçılmış inciler sanırsın.”⁴⁰⁵

Yazır bu ayetin tefsirinde bir açıklama yapmamış, sadece ayet mealini vermekle yetinmiştir.

Konu ile ilgili açıklama için Vakıa Suresi 56/17. ayetin tefsirine bakınız.⁴⁰⁶

İncelediğimiz ayetler bizlere, cennette salih ve saliha olan kullara etraflarında hizmet eden, incilere benzeyen, ebedi olan genç hizmetçilerin verileceğini bildirmektedir.

⁴⁰¹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 8221.

⁴⁰² İnsan, 76/19.

⁴⁰³ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 8221.

⁴⁰⁴ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 8, s. 467.

⁴⁰⁵ İnsan, 76/19.

⁴⁰⁶ Bakınız dipnot 375 (Yazır, *a.g.e.*, s.neşr. c. 7, s. 397).

9. Cennette Gölgelenmek

Kur'an'daki ayetler cennette uzamış, koyu gölgelerin bulunduğunu bildirmektedir. Bunları ifade eden ayetler şöyledir:

“Uzamış gölge”⁴⁰⁷, “Gölgeli gölge, koyu gölge.”⁴⁰⁸

9.1. Vakıa Suresi 56/30. Ayetin Tefsiri

9.1.1. Taberî⁴⁰⁹

“Uzanmış gölgeler.”⁴¹⁰

Ayette gölgelerin uzun olacağı ifade edilmektedir.⁴¹¹

Ebû Hureyre (r.a) Rasulullah (s.a.v)’ın bu hususta şöyle buyruduğunu rivayet ediyor: “Cennette öyle ağaçlar vardır ki, binekli bir insan onun gölgesinde yüz yıl gider de onu bitiremez.” Rasulullah (s.a.v)’ın bu sözlerinden sonra: “Eğer dilerseniz “Uzanmış gölgeler” ayetini okuyun” buyurdu.⁴¹²

Taberî’ye göre bu ayette kastedilen, cennetliklere verilecek olan gölgelerin boylarının uzun olacağıdır.

Ayrıca Taberî bu ayetin tefsirinde cennetteki gölgenin durumu hakkında bir hadis nakletmiştir.

9.1.2. Râzî⁴¹³

“Yayılmış gölge.”⁴¹⁴

Râzî ayette geçen “yayılmış gölge” ifadesi hakkında şu açıklamayı yapmıştır.

1. Bu zaman bakımından uzamış anlamında olup, “zeval bulmayan, hep sürüp giden” manasındadır.

2. Mekan bakımından uzamış anlamında olup, “Bu gölge, cennet mıntıklarından büyük bir şey üzerine düşüp, onu örter.” demektir.

3. “Memdud” sözüyle “döşenmiş, yayılmış” manası kastedilmiştir. Ayetteki “yayılmış gölge” ifadesi, “O gölge, yeryüzünde tıpkı geceleyin olduğu gibi, bir direk gibi olur.” anlamındadır. Bu izaha göre, bu gölge cennet ağaçlarının sağladığı gölge değil, tam aksine Allah Teâlâ’nın yaratmış olduğu gölge olmuş olur.⁴¹⁵

⁴⁰⁷ Vakıa, 56/30.

⁴⁰⁸ Nisa, 4/57.

⁴⁰⁹ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 137.

⁴¹⁰ Vakıa, 56/30.

⁴¹¹ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 137.

⁴¹² Buhârî, K.Tefsir el-Kur’an, Sure:56, Bab: 1 (Taberî, *a.g.e.*, Trc. C: 8, s. 137, Dipnot 1’den naklen)

⁴¹³ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 202.

⁴¹⁴ Vakıa, 56/30.

⁴¹⁵ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 21, s. 202.

Râzî burada cennetteki gölgeler hakkında bilgi vermiştir. Özellikle gölgelerin uzun olması konusunda üç ayrı yorum yapmıştır ki, bu gölgeler zaman ve mekân bakımından uzamış ve döşenmiş özelliğine sahiptir.

Cennetteki gölgelerin, ağaçların sağladığı değil de, Allah'ın yaratmış olduğu gölge olması yorumuyla Râzî gölgeye farklı bir boyut kazandırmıştır.

9.1.3. Kurtubî⁴¹⁶

“Yayılmış gölgelerde.”⁴¹⁷

Ayette geçen yayılmış gölgenin neyi ifade ettiği hususunda tefsircilerin görüşlerine bir göz atalım.

Yayılmış gölge, Rabi b.Enes'e göre, arşın gölgesi; Amr b.Meymun'a göre ise yetmiş bin yıllık bir mesafesi olan bir gölgedir.

Ebu Ubeyde, Arapların uzun zamana, uzun ömre ve kesintisi olmayan her şeye, uzayıp giden ifadesini kullandıklarını bildirir.

Bu görüşlerden anlaşılan odur ki, cennetteki gölgenin boyu çok uzun olacaktır.⁴¹⁸

Tirmizi'nin Sünenin'de ve Ebû Hüreyre (r.a)'nin Peygamber (s.a.v)'den rivayet ettiği hadiste şöyle denilmektedir: “Cennette süvarinin gölgesinde yüzyıl boyunca aldığı halde gölgesini bitiremeyeceği bir ağaç vardır.”⁴¹⁹

Kurtubî'nin cennette bulunan gölge hakkındaki görüşü şudur: Devamlı, kalıcı, gitmeyen, güneşin ortadan kaldırmadığı bir gölgedir.

9.1.4. İbn Kesîr⁴²⁰

“Yayılmış gölge.”⁴²¹

Ebû Hüreyre (r.a)'den Rasulullah (s.a.v)'ın şöyle dediği bildirmiştir: “Doğrusu cennette öyle bir ağaç vardır ki; bineği ile bir kişi onun gölgesinde yüz yıl yürür de yine bitiremez.”

İbn Kesîr cennette yer alan gölgenin uzunluğu hakkında müfessirlerin şu görüşlerine de yer vermiştir:

⁴¹⁶ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 29-30.

⁴¹⁷ Vakıa, 56/30.

⁴¹⁸ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 17, s. 29.

⁴¹⁹ Buhârî, c: 3, s.1187, c. V, s. 2398; Müslim, c. 4, s. 2175-2176; Tirmizi, c. 4, Hadis No: 671, Müsned, c. 2, Hadis No: 257 (Kurtubî, *a.g.e*, Trc. C: 17, s. 30, Dipnot 1'den Naklen).

⁴²⁰ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 7687-7689.

⁴²¹ Vakıa, 56/30.

Cennetteki gölgenin uzunluğu İbn Ebu Hatim’e göre, yetmiş bin senelik alan, İbn Cerir’e göre beş yüz bin yıllık mesafedir. Dahhâk, Süddi ve Ebu Hârise ise, cennetteki gölgenin bitip tükenmeyeceğini, fecir doğmadan önceki zaman gibi ısısının olacağını bildirmişlerdir.⁴²²

İbn Kesîr “yayılmış gölge” ifadesi hakkında müfessirlerin birbirinden farklı görüşlerine yer vermiştir. Bu görüşlerden çıkan sonuç şudur ki, cennetin gölgesi uzun olmakla beraber, havası da mutedildir.

9.1.5. Yazır⁴²³

“*Uzanmış bir gölge.*”⁴²⁴

Bu gölgenin çekilmesi ve boşluğu yoktur. Fecr ile güneşin doğması arasındaki sabah gölgesi gibi hoş ve güzel bir gölgedir.⁴²⁵

Yazır’a göre cennette bulunan gölgenin özelliği şöyledir: Çekilmesi ve boşluğu yoktur. Sabah gölgesi gibi hoş ve güzeldir.

Kur’an-ı Kerim’de mutedil bir iklimin olduğuna, insanı rahatsız eden hiçbir hava durumunun olmadığına dair şu ayeti zikredebiliriz:

“*Orada ne güneşin sıcaklığını, ne de soğuşun şiddetini görürler.*”⁴²⁶

9.2. İnsan Suresi 76/13. Ayetin Tefsiri

9.2.1. Taberî⁴²⁷

“*Orada ne güneşin sıcaklığını, ne de soğuşun şiddetini görürler.*”⁴²⁸

Ayette geçen “zemherir” kelimesinden maksat, “şiddetli soğuk” demektir. Allah Teâlâ, cennetlikleri hem güneşin sığından, hem de kışın soğundan koruyacak, selâmet yurdu olan cennette huzur içinde yaşatacaktır.⁴²⁹

Taberî, ayette yer alan “zemherir” kelimesinin kısa bir tanımını yapmış. Ona göre Allah Teâlâ, cennettekileri hem üşümeyecekleri, hem de terlemeyecekleri, aksine hoşlanacakları bir yerde yaşatacaktır.

⁴²² İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 7688.

⁴²³ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 399.

⁴²⁴ Vakıa, 56/30.

⁴²⁵ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 7, s. 399.

⁴²⁶ İnsan, 76/13.

⁴²⁷ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 519.

⁴²⁸ İnsan, 76/13.

⁴²⁹ Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 8, s. 519.

9.2.1. Râzî⁴³⁰

“Orada ne bir güneş, ne de bir zemherir görmeyecek.”⁴³¹

Râzî cennetteki havanın nasıl olduğu hususunda iki görüş beyan etmiştir:

a) Cennetin havası, sıcaklık ve soğukluk bakımından mutedildir.

b) Cennet pür aydınlık olup, onda ne Güneş’e, ne de Ay’a ihtiyaç duyulur.⁴³²

Râzî bu ayeti, diğer ayetlere göre daha kısa bir şekilde açıklamıştır. Bu ayetle kastedilen şudur: Cennette mutedil bir hava hakim olacaktır. Ne çok sıcak, ne çok soğuk. Ayrıca Râzî bu ayetten, cennetin çok aydınlık olduğu, bu özelliğinden dolayı orada Güneş’e ve Ay’a ihtiyacın olmayacağı anlamının da anlaşılacağı görüşündedir.

9.2.3. Kurtubî⁴³³

“Orada güneş de görmeyeceklerdir, soğuk da.”⁴³⁴

Cennette güneşin sıcaklığı gibi fazla sıcak görmeyecekleri gibi aşırı derecede soğuk ta hissetmeyeceklerdir.

Ayette geçen zemherir , Murre el-Hemedani’ye göre aşırı soğuktur; Mukatıl b.Hayyan’a göre çok soğuk ve semadan inen iğne uçlarına benzemektedir.

İbn Abbas cennetteki havanın kesintisiz bir aydınlık içinde olacağı, gece ve gündüzün, Ay’ın ve Güneş’in bulunmayacağı görüşündedir.

Ayrıca cennetteki ağaçların gölgeleri iyi kimselere pek yakın olacaktır. Cennettekilerin nimetlerinin daha da arttırılması için bu ağaçlar onları gölgelendirecektir.⁴³⁵

Kurtubî’ye göre cennetlikler, aşırı sıcak ve soğukun olmayacağı, güzel bir iklim içinde yaşamlarını sürdürecektir.

9.2.4. İbn Kesîr⁴³⁶

“Ne yakıcı sıcak ne de dondurucu soğuk görmezler.”⁴³⁷

Cennette ne rahatsız edici bir sıcak, ne de eziyet verici bir soğuk vardır. Sürekli ve ebediyyen aynı rahatlıkta ve güzellikte bir hava vardır. Cennet ehli oradan çıkıp, döndürülmek istemezler.⁴³⁸

⁴³⁰ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 22, s. 342, 343.

⁴³¹ İnsan, 76/13.

⁴³² Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 22, s. 342, 343.

⁴³³ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 5, s. 277, 279.

⁴³⁴ İnsan, 76/13.

⁴³⁵ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 5, s. 277-279.

⁴³⁶ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 8219.

⁴³⁷ İnsan, 76/13.

⁴³⁸ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 8219.

İbn Kesîr bu ayete kısa bir yorum getirmiştir. Cennetin havası, ehline çok sıcak olmasından dolayı eziyet vermeyecektir. Buradaki güzel hava hep devam edecektir. Cennetlikler, buradaki havanın güzelliği ve rahatlığından dolayı hep orada kalmayı isteyeceklerdir.

9.2.5. Yazır⁴³⁹

*“Orada donatılmış koltuklar üzerine dayanmışlardır. Orada ne yakıcı güneş görürler, ne de şiddetli soğuk.”*⁴⁴⁰

Orada şiddetli soğuk görmezler. Çünkü aşırı sıcak azap olduğu gibi, aşırı soğuk da azaptır.⁴⁴¹

Yazır’a göre aşırı sıcak ve aşırı soğuk azaptır. Cennet azap yeri olmadığı için o selam yurdunda cennet ehlini sıkıntıya düşürecek hiçbir şey olmayacaktır.

Ayetlerden anlaşılacağı üzere cennet ehli cennette kendilerine keyif veren bir iklim içinde olacaklar. Kendilerine rahatsızlık veren sıcak ve soğuk bir hava içinde bulunmayacaklar.

Şimdi de cennet ehline verilecek başka bir nimet türünden bahsedeceğiz ki, bu da onlarda kin, nefret namına hiçbir şeyin bulunmayacağı ve onların o güzel yerde hiçbir meşakkat çekmeden kalacaklarıdır. Konumuzla ilgili ayeti sunarak, açıklamalarımıza devam edeceğiz.

10. Cennettekilerin Kin, Yorgunluk, Boş Söz ve Korkudan Uzak Kalmaları

*“Ve onların gönüllerinden kin, tasa ne varsa hepsini söküp attık. Orada kendilerine hiçbir zahmet ve meşakkat dokunmaz, onlar oradan da çıkarılacak değillerdir.”*⁴⁴²

10.1. Hicr Suresi 15/47. ve 48. Ayetlerin Tefsiri

10.1.1. Taberî⁴⁴³

*“Biz, onların kalplerinden kini çıkardık. Kardeşler olarak sevinç içinde karşılıklı koltuklara otururlar. Cennette onlar hiçbir yorgunluk hissetmeden oradan çıkarılacaklar da değillerdir.”*⁴⁴⁴

⁴³⁹ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 8, s. 466.

⁴⁴⁰ İnsan, 76/13.

⁴⁴¹ Yazır, *a.g.e*, s.neşr, c. 8, s. 466.

⁴⁴² Hicr, 15/47, 48; Fatır, 35/34, 35; Araf, 7/43.

⁴⁴³ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 5, s. 157-158.

⁴⁴⁴ Hicr, 15/47, 48.

Cennet huzur ve saadet yeridir. Orada açlık, yorgunluk, hastalık, ihtiyarlık ve ölüm gibi haller bulunmayacaktır. Cennetliklere bir çağırıcı şöyle seslenecektir: “Sizler sıhhatli olacaksınız, hiç hasta olmayacaksınız, sizler devamlı yaşayacaksınız, asla ölmeyeceksiniz. Sizler genç olarak kalacaksınız, asla ihtiyarlamayacaksınız. Sizler nimetler içinde yaşayacaksınız, asla sıkıntı çekmeyeceksiniz.”⁴⁴⁵

Taberî’ye göre bu ayetle cennetin mutluluk yeri olduğu, orada insana sıkıntı verecek hastalık, yorgunluk, ihtiyarlık ve ölüm gibi şeylerin bulunmayacağı kastedilmektedir.

10.1.2. Râzî⁴⁴⁶

*“Biz, onların göğüslerindeki kini söküp attık. Orada onlarla hiçbir yorgunluk ve zahmet değmez. Oradan, onlar çıkarılacak da değillerdir.”*⁴⁴⁷

Ayette geçen “gıll” kalpte saklı olan kin demektir. Bu arapların “O, kalbinde kin ve hased taşıyor.” şeklindeki sözlerinden alınmıştır.

Cennettekilerin herbirinin dünyada iken, diğerine karşı eğer kin ve hasedi varsa, Allah Teâlâ bunu onların kalplerinden ve gönüllerinden çıkarır. Bu konu hakkında Hars ve A’ver’den şu nakledilmiştir: O Hz.Ali (r.a)’nin yanında oturuyordu. Derken Zekeriye b.Talha yanına gelince Hz.Ali (r.a) o’na; “Ey kardeşimin oğlu, merhaba. Fakat vallahi ben, kendimin ve babanın haklarında Allah (c.c)’ın “Biz, onların göğüslerindeki kini söküp attık” buyurduğu kimselerden olmamızı ümit ederim.”dedi. Bunun üzerine Hars: “Hayır, Allah (c.c) seni ve Talha’yı aynı yerde kılmaktan adildir, yani kılmaz.” deyince Hz.Ali (r.a): “Ey şaşı, anasız adam, öyle ise bu ayet kimler içindir?” dedi.

Mü’minlerin cennet kapılarında durdurulacakları, birbirlerinden haklarının alacakları, sonra cennete, Allah (c.c)’ın kalplerindeki kin ve haseti temizlemiş olarak, girmelerinin emredileceği rivayet edilmiştir. Onlara cennette yorgunluk dokunmaz. Cennetliklerin oradan hiç çıkarılmamaları ile, sonsuz bir zamana kalma, yok olmayarak baki kalma, noksansız olarak kemalde olma ve umduklarını hiçbir mahrumiyet olmaksızın elde etme , elde edecekleri nimetler içerisinde yer alır.⁴⁴⁸

Kısacası Râzî’ye göre; cennet ehlinde dünyadakilerde olduğu gibi kin ve nefret bulunmayacaktır. Orada onlara yorgunluk olmayacak ve ebedi kalacaklardır.

⁴⁴⁵ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 5, s. 158.

⁴⁴⁶ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 108-111.

⁴⁴⁷ Hicr, 15/47, 48.

⁴⁴⁸ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 14, s. 110-111.

10.1.3. Kurtubî⁴⁴⁹

“Biz onların göğüslerindeki kini söküp attık. Kardeşler olarak, sedirler üzerinde karşılıklı otururlar. Orada onlara hiçbir yorgunluk dokunmaz. Onlar oradan çıkarılacaklar da değildir.”⁴⁵⁰

Allah Teâlâ'nın cennetliklerden kin ve hasedi nasıl yok edeceğini İbn Abbas'tan öğrenebiliriz.

İbn Abbas şöyle demiştir: “Cennettekiler cennete ilk gireceklerinde karşılıklarına iki pınar çıkar. Bu iki pınardan birisinden içerler, Allah Teâlâ kalplerinden kin namına ne varsa hepsini giderir. Sonra diğer pınara giderler, orada yıkanır, renkleri parıldar, yüzleri arınır ve bol nimetlerin parlaklığı üzerlerinde görülür.”⁴⁵¹

Kurtubî de cennettekilerin gönüllerinde hiçbir kin ve nefretin bulunmayacağını kabul etmiş ve bu konuda İbn Abbas'ın görüşüne de yer vermiştir.

10.1.4. İbn Kesîr⁴⁵²

“Biz onların gönüllerindeki kini söküp attık. Orada onlara hiçbir yorgunluk ve zahmet değmez. Oradan çıkarılacak da değildir.”⁴⁵³

Cennettekilerin gönüllerindeki kinin atılması hususunda, Ebu Ümame şöyle demiştir: “Cennettekiler cennete dünyada iken göğüslerinde olan kin, düşmanlık ve hırsırları ile girerler. Nihayet hepsi girip karşılıklı durdukları zaman Allah Teâlâ onların dünyada iken içlerinde olan kinlerini çıkarır. Yine Ebû Ümame şöyle demiştir: “Mü'min cennete girer girmez Allah Teâlâ, onların gönüllerindeki kini çıkarır. O kadar ki onların gönüllerinden kini, avlanma öğretilmiş vahşi hayvandan kin ve düşmanlığın çıkarılarak ehlileştirildiği gibi çıkarır.”

Ebû Said el-Hudri'den rivayet edilen bu hadis te cennet ehlinin cennete girmeden önce temizleneceklerini anlatmaktadır: Allah (c.c) Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Mü'minler ateşten kurtulur ve cennetle cehennem arasında meydana gelmiş haksızlıklardan dolayı aralarında kısas yapılır. Nihayet süslenip temizlendikleri zaman cennete girmelerine izin verilir.”

⁴⁴⁹ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 10, s. 53-54.

⁴⁵⁰ Hicr, 15/47, 48.

⁴⁵¹ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 10, s. 53.

⁴⁵² İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 9, s. 4396-4398.

⁴⁵³ Hicr, 15/47, 48.

Yine konuyla ilgili olarak Ebû Habibe şöyle demiştir: Hz.Ali (r.a), Cemel ashabının işini bitirdikten sonra İmran b.Talha onun yanına girmişti. Hz.Ali (r.a) ona merhaba dedikten sonra, Allah Teâlâ'nın beni ve babanı haklarında: “Biz onların gönüllerindeki kini söküp attık...” buyurdularından kılacağını umarım” dedi. İki kişi serginin bir kenarında oturuyorlardı. Dün onları öldürdün şimdi ise kardeşler mi olacaksınız? dediler. Hz.Ali (r.a): “Kalkın ve benden uzaklaşın. Ben ve Talha kardeş olmayacak isek o halde kim olur?” dedi.⁴⁵⁴

Bundan şu sonuca ulaşabiliriz: İbn Kesîr cennettekilerin gönüllerinde hiçbir kin ve nefretin bulunmayacağı konusunda Taberî, Râzî ve Kurtubî ile aynı görüştedir.

10.1.5. Yazır⁴⁵⁵

“Biz o cennetliklerin kalplerindeki kinleri çıkarır atarız. Hepsi kardeşler olarak sevinç içinde karşılıklı koltuklara otururlar. Orada kendilerine hiçbir yorgunluk gelmeyecek. Oradan çıkarılacaklar da değildir.”⁴⁵⁶

Cennet ehlinin gönüllerinde kin ve hile kalmaz, fena niyet ve kin durmaz. Çünkü İslam takvasının şiarından biri de kin tutmamaktır. Allah Teâlâ takvalı kalplerde kin bırakmaz. Geçmişte kin varsa onu siler. Çünkü Hz.Ali (r.a) şöyle buyurmuştur. “Ümit ederim ki, Osman, Talha ve Zübeyr ile ben bunlardan olayım. Allah Teâlâ onların hepsinden razı olsun.”⁴⁵⁷

Yazır da Taberî, Râzî, İbn Kesîr ve Kurtubî de olduğu gibi cennet ehlinin gönlünde kin bulunmayacağını, geçmişten bulursa bile onu Allah (c.c)'in sileceğini kabul etmiştir.

Cennette kin, yorgunluk gibi istenmeyecek şeylerin olacağına dair Hicr Suresi 15/47, 48. ayetle aynı manada olan ayetler de vardır.⁴⁵⁸

Ayrıca cennette cennet ehlinde kin, nefret olmayacağı gibi, onlar orada boş söz, günaha sevkedecek bir şey de işitmezler. İşittikleri söz ise “selam”dır.⁴⁵⁹

Çalışmamıza cennetteki manevi nimetlerden biri olan Allah'ın kulundan razı olması anlamına gelen “Rıdvanullah” konusundaki ayetlerle devam edeceğiz.

⁴⁵⁴ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 9, s. 4392.

⁴⁵⁵ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 5, s. 213.

⁴⁵⁶ Hicr, 15/47, 48.

⁴⁵⁷ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 5, s. 213.

⁴⁵⁸ Fâtır, 35/34; Araf, 7/43.

⁴⁵⁹ Vakıa, 56/25, 26; Meryem, 19/62.

11. Allah'ın Rızası

Allah'ın kulundan razı olması cennet hayatındaki en önemli nimetlerden biridir. Kur'an-ı Kerim'de Allah'ın rızasını konu alan ayetler bulunmaktadır. Şimdi de bu ayetlere geçelim.

*“Allah'tan korkanlar için, Rabb'leri katında altından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah'ın rızası vardır.”*⁴⁶⁰

11.1. Al-i İmran Suresi 3/15. Ayetin Tefsiri

11.1.1. Taberî⁴⁶¹

*“Allah (c.c)'tan korkanlar için Rabb'leri katında, altlarından ırmaklar akan, içinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz eşler ve Allah (c.c)'ın rızası vardır.”*⁴⁶²

Ayette Allah Teâlâ cennettekileri rızasına kavuşturacağını zikretmiştir. Çünkü, nimetlerin en yücesi Allah'ın rızasını kazanmaktır. Bu sebeple ki, mü'minler birbirlerine dua edip en iyi dileklerini sunarlarken, “Allah senden razı olsun” temennisinde bulunurlar.⁴⁶³ Taberî Allah'ın rızasının nasıl olacağı hususunda şu hadisi zikretmiştir:

“Allah (c.c) cennetliklere, “Ey cennetlikler” diye seslenecek, onlar da “Lebbeyk ve Sa'deyk” “Emret emret. Emrinle mutluyuz, emrinle mutluyuz ey Rabb'imiz. Hayır senin ellerindedir” derler. Allah (c.c) da “Razı oldunuz mu?” diye sorar. Onlar da: “Ey Rabb'imiz, nasıl razı olmayalım? Sen bize, yarattıklarından hiçbir kimseye vermediğin nimetleri verdin” derler. Allah (c.c): “Ben size bunlardan daha üstününü vereyim mi?” der. Onlar da: “Ey Rabb'imiz, bunlardan daha üstün ne olabilir?” derler. Allah (c.c) da: “Sizin üzerinize rızamı indiririm, artık ondan sonra size bir daha gazap etmem” der.”⁴⁶⁴

Yukarıda zikredilen bilgilerden anlaşıldığı üzere Taberî'ye göre cennette nimetlerin en yücesi Allah (c.c)'ın rızasıdır ki, cennetlikler de Allah (c.c)'ın rızasına kavuşacaklardır.

11.1.2. Râzî⁴⁶⁵

*“Muttaki olanlar için, Rabb'leri katında altlarından ırmaklar akan, içlerinde ebedi kalacakları cennetler, tertemiz zevceler ve Allah (c.c)'tan da bir hoşnutluk vardır.”*⁴⁶⁶

⁴⁶⁰ Al-i İmran, 3/15.

⁴⁶¹ Taberî, a.g.e, Trc: c. 2, s. 230-231.

⁴⁶² Al-i İmran, 3/15.

⁴⁶³ Taberî, a.g.e, Trc: c. 2, s. 220.

⁴⁶⁴ Müslim, K. el-Cennet, Bab: 9, Hadis No: 2829 (Taberî, a.g.e, Trc: c. 2, s. 231 Dipnot 55'ten naklen).

⁴⁶⁵ Râzî, a.g.e, Trc: c. 6, s. 199.

⁴⁶⁶ Al-i İmran, 3/15.

Râzî'ye göre ayetteki “cennetler ve cennet nimetleri” cismanî cennetlere, “rıdvan” ise, ruhanî cennetlere işaretir. Makamların en yücesi hiç şüphesiz ruhani cennettir ki, bu da kulun ruhunda Allah'ın celal nurlarının tecelli etmesinden ve O'nun marifetullah'a gark olmasından ibarettir. Bu makamların ilk basamağında kul Allah Teâlâ'dan razı, son basamağında ise Allah Teâlâ kulundan razı olmuş olur.⁴⁶⁷

Râzî, bu ayetin tefsirinde “rıdvan” kelimesinin kıraat imamlarına göre okunuş şekillerinden bahsetmiştir.

Râzî bu ayette geçen cennet kelimesini cismani ve ruhanî cennet diye iki bölümde incelemiştir. Cennetteki nimetlerin hepsi cismani nimetlere girerken, Allah'ın rızası olan makamların en yücesi ise, ruhani cennet içine girmektedir. Ruhanî cennetlerin en yükseğinde ise Allah'ın kulundan razı olması vardır. Râzî bu ayeti diğer müfessirlerden farklı bir anlamda yorumlayarak, görüşlerine zenginlik katmıştır.

11.1.3. Kurtubî⁴⁶⁸

*“Takvaya erenler için Rabb'lerinin katında altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. Orada ebedi kalacaklardır. Tertemiz eşler ve Allah (c.c)'in rızası da vardır.”*⁴⁶⁹

“Rıdvan” kelimesi, “rıza”dan mastardır. Bu da Yüce Allah'ın cennet ehlini cennete koymasından sonra gerçekleşecektir. Yüce Allah onlara: “Size daha fazla vermeme istediğiniz bir şey var mı?” diye soracaktır. Onlar da: “Rabbimiz bundan daha üstün herhangi bir şey olabilir mi?” diyecekler. Yüce Allah: “Benim rızam (var) bir daha ebediyyen size azap etmeyeceğim.” diyecektir.⁴⁷⁰

Kurtubî, “rıdvan” kelimesinin kısa bir tanımını yapmakla beraber, ona göre rıdvan Allah Teâlâ'nın kullarına vereceği nimetlerin en üstünüdür. Ancak rıdvan Allah'ın cennet ehlini cennete koymasından sonra gerçekleşecektir.

11.1.4. İbn Kesîr⁴⁷¹

*“Takvaya erenler için altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. Orada devamlı kalacaklardır. Tertemiz eşler ve Allah (c.c)'in rızası da vardır.”*⁴⁷²

⁴⁶⁷ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 6, s. 199.

⁴⁶⁸ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 4, s. 135-136.

⁴⁶⁹ Al-i İmran, 3/15.

⁴⁷⁰ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 4, s. 135-136.

⁴⁷¹ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 3, s. 1193.

⁴⁷² Al-i İmran, 3/15.

İbn Kesîr'in cennet nimetlerinden olan Allah'ın rızası konusundaki kanaati şudur: Allah'ın rızası onlarla olacak ve artık bir daha onlara kızmayacaktır. Bu sebeple de Cenab-ı Hakk, "Allah'ın rızası (vermiş olduğu devamlı nimetlerden daha) büyüktür" buyuruyor.⁴⁷³

İbn Kesîr de Allah (c.c)'in rızasını cennet nimetlerinden kabul etmekle beraber bu nimetin diğer nimetlerden daha büyük olduğu görüşündedir.

11.1.5. Yazır⁴⁷⁴

*"Korunan kullar için Rabb'lerinin yanında cennetler var ki, altlarından ırmaklar akar, içlerinde ebedi kalmak üzere onlara hem tertemiz eşler var, hem de Allah (c.c)'tan bir rıdvan vardır."*⁴⁷⁵

Her çeşit nimet bulunan bu güzel cennetler, bu daimi gönül alan ve henüz gizli vatanlar, bu tertemiz pak çiftler, o içinde bulunduğumuz geçici, aldatıcı, basit ve alçak hayattaki iştah çeken şeylerden daha güzel, çok daha hayırlıdır. Allah (c.c)'in tam anlamıyla bir rızası ise; hepsinden büyük, her lezzetten yüksektir. Fakat bu güzel yurt, bu güzel yuva herkese değildir. Dünya'nın her an durmadan artan kötü akibetinden korunan muttakilere mahsustur. Böyle olmayanlar güzel yuvaya eremez, rıdvan lezzetini bulamaz.⁴⁷⁶

Allah'ın rızasından olan küçücük bir şey bile en büyüktür. Çünkü her hayrın ve mutluluğun, her şerefın, her yüceliğin dayanağı O'dur. Bunun doğrudan doğruya vaad olunan nimetler dizisi içinde gösterilmemesi dikkat çekici bir şeydir. Allah bilir, bunun hikmeti; her vaadin içeriğinde her iki dünya içinde geçerli olan bir mananın yatmasıdır, denilmiştir.⁴⁷⁷

Yazır, cennet nimetleri içerisinde yer alan "rıdvan"ı her hayrın ve mutluluğun dayanağı olarak kabul etmiştir. O'na göre Allah (c.c)'in rızasından olan küçücük bir şey bile en büyüktür.

Yazır'a göre Allah'ın rızasının da bulunduğu bir çok nimeti içine alan bu güzel yurdu herkes elde edemez. Bu kıymetli diyara girecek olanlar muttakilerdir ki, onlar da Allah'ın yasaklarından devamlı sakınırlar.

Allah'ın rızasını içeren ayetler Kur'an-ı Kerim'de yer almaktadır.⁴⁷⁸

⁴⁷³ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 3, s. 1193.

⁴⁷⁴ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 4, s. 323.

⁴⁷⁵ Al-i İmran, 3/15.

⁴⁷⁶ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 4, s. 323.

⁴⁷⁷ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 4, s. 381.

⁴⁷⁸ Fecc, 89/28; Maide, 51/119; Beyyine, 98/8.

Rıdvanullah'tan sonra cennet nimetleri içerisinde en son işleyeceğimiz manevi nimet ise cennette, Allah'ın görülmesidir. Bizim burada vereceğimiz ayetler cennette ru'yetullahın olacağını ispatlamakla beraber, bu görüşe karşı çıkanlara da apaçık bir cevap niteliğindedir.

12. Allah'ın Görülmesi (Ru'yetullah)

Ru'yetullah, yani Allah'ın cennette görülmesi, cennet ehline verilen nimetlerin en güzeli ve en kıymetli olanıdır. Allah Teâlâ ru'yet konusunda Kur'an-ı Kerim'de ayetler zikretmiştir.

“Nice yüzler o gün parlayacak, Rablerine bakacaklar.”⁴⁷⁹

12.1. Kıyamet Suresi 75/22 ve 23. Ayetlerin Tefsiri

12.1.1. Taberî⁴⁸⁰

“O gün öyle yüzler vardır ki, pırıl pırıl parlarlar. Rabb'lerine bakarlar.”⁴⁸¹

Taberî öncelikli olarak burada bu ayetin farklı izah şekillerine yer vermiştir. Şimdi biz bu görüşlerden bahsedeceğiz.

Hasan-ı Basri, Mücahid, İbn-i Zeyd Kıyamet Suresi 75/22, 23. ayetini, “Kıyamet gününde öyle yüzler vardır ki, onlar sevinçlerinden ve nimetlere eriştiklerinden dolayı hoşnut ve güzeldirler” şeklinde izah ederken; Mücahid ise, “Kıyamet gününde öyle yüzler vardır ki onlar, sevinç içindedirler.” şeklinde açıklamıştır.

İkrime ve Hasan-ı Basri ise, “Rabb'lerine bakarlar” ayetini “Kıyamet gününde öyle yüzler vardır ki, onlar kendilerini yaratan Allah'a bakacaklardır.” şeklinde izah etmişlerdir.

Allah Teâlâ'nın kıyamet gününde görüleceği hususunda sahabiler, tabiiler ve selef-i salihin ittifak etmişlerdir.⁴⁸²

Taberî ru'yetullahın olacağını kabul etmekle beraber bu konuda hadis-i şeriflerden delil getirmiştir. Biz de şimdi bu hadisleri sunmaya çalışacağız.

Ebû Hureyre (r.a) demiştir ki: “Bir kısım insanlar: “Ey Allah (c.c)'ın Rasûlü (s.a.v), biz kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz?” dediler: Rasulullah (s.a.v)'da “Siz, ayın ondördünde ve altında bulutların bulunmadığı bir anda Ay'ın görülmesini tartışır mısınız?”

⁴⁷⁹ Kıyamet, 75/22, 23.

⁴⁸⁰ Taberî, a.g.e, Trc: c. 5, s. 503-507.

⁴⁸¹ Kıyamet, 75/22, 23.

⁴⁸² Taberî, a.g.e, Trc: c. 5, s. 503-504.

buyurdu. Onlar, “Hayır, Ey Allah (c.c)’ın Rasûlü (s.a.v)” dediler. Rasulullah (s.a.v): “Alından bulutların bulunmadığı bir anda Güneş’in görülmesi hususunu tartışır mısınız?” buyurdu. “Hayır” dediler. Rasulullah (s.a.v): “İşte siz Rabb’inizi böylece göreceksiniz” buyurdu.⁴⁸³

Cerir b.Abdullah demiştir ki: Biz Rasulullah (s.a.v)’ın yanında oturuyorduk. O ayın ondördünde Ay’a baktı ve şöyle buyurdu: “Şüphesiz ki sizler, bu Ay’ı gördüğünüz gibi Rabb’inizi göreceksiniz ve onu görmekte, kalabalıktan dolayı sıkıntı çekmeyeceksiniz.”⁴⁸⁴

Süheyb-i Rumi, Rasulullah (s.a.v)’ın şöyle buyurduğunu rivayet ediyor: “Cennetlikler cennete girdikleri zaman Allah Tebareke ve Teâlâ onlara; “Bir şey istiyor musunuz, onu size fazladan vereyim?” der. Onlar da: “Sen bizim yüzümüzü ak etmedin mi? Bizi cennete koyup cehennem ateşinden kurtarmadın mı?” derler. Allah (c.c) perdeyi kaldırır, cennetliklere, aziz ve celil olan Rabb’lerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiş olur.”⁴⁸⁵

Yukarıda sıraladığımız hadislerden anlaşılıyor ki, Allah Teâlâ’yı müminler, cennette hiçbir sıkıntı çekmeden görecektir.

Taberî bu ayetin açıklamasını yaparken, hadislere ve tefsircilerin yorumlarına yer vermiştir. Kıyamet gününde Allah (c.c)’ın görüleceğini kabul etmiş, bu konuda sahabi, tabiin ve selefi salihinin de ittifak ettiğini ifade etmiştir.

12.1.2. Râzî⁴⁸⁶

“Yüzler (vardır) o gün, ter-ü tazedir. (Onlar) Rabb’ine bakarlar.”⁴⁸⁷

Yukarıda meâlini verdiğimiz ayet “Kendisinde bir parlaklık, bir ışık bulunan yüzler vardır.” anlamına gelmektedir. Zeccac da o yüzlerin cennet nimetlerinin sayesinde böyle olduğunu söylemiştir.

Ehl-i sünnetin çoğu, mü’minlerin kıyamet günü Allah Teâlâ’yı görecekları hususunda bu ayete tutunurlar. Mutezile’nin ru’yete itirazı vardır. Mutezile’nin kullandığı iki mukaddime vardır. Birincisi ayetin zahirinin, Allah (c.c)’ın görülebileceğine delâlet etmediği, ikincisi yaptıkları te’vildir. Birincisinde Mutezile şöyle demiştir: “Gözün bakması görmeye nisbetle tıpkı, kalbin, marifete kulak vermenin, duymaya nisbeti gibidir. Nasıl

⁴⁸³ Buhârî, K.el-Ezan, Bab: 129; Müslim, K.el-Mesacid, Bab: 299, Hadis No: 182 (Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 5, s. 504, Dipnot 8’den naklen).

⁴⁸⁴ Buhârî, K.et-Tevhid, Bab: 24; Müslim, K.el-Mesacid, Bab: 211, Hadis No: 633 (Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 5, s. 505, Dipnot 10’den naklen).

⁴⁸⁵ Müslim, K.el-İman, Bab: 297, Hadis No: 181 (Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 5, s. 506, Dipnot 12’den naklen).

⁴⁸⁶ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 22, s. 302-307.

⁴⁸⁷ Kıyamet, 75/22, 23.

kalbin nazarı (bakması), marifetin (bilmenin) öncüsü; kulak verme, duymanın öncüsü ise, gözün nazarı da görmenin öncüsüdür.”

Mutezile ayette geçen bakmanın görme manasına gelmediğini kabul etmekle beraber bu konuda da şu delilleri getirmiştir:

1) Hakk Teâlâ, “Onların sana baktıklarını görürsün. Halbuki onlar görmüyorlar” buyurmuştur.⁴⁸⁸ Cenab-ı Hakk burada bir görme olmadığı halde, “bakma” fiilini kullanmıştır. Böylece Râzî, “nazar”ın, ru'yet (görme)ten başka manaya delâlet ettiğini kabul eder.

2) “Nazar” fiilinin, ru'yet fiilinin almadığı sıfatları alması da bir delildir.

3) Ebû Ali el-Farisi de, “nazar”ın, gözün görmesi demek olan “ru'yet” manasına olmayıp, aksine göz bebeğini görülmesi istenen şeye doğru çevirmekten ibaret olduğu kabul etmiştir.

4) Cenab-ı Hakk “(Allah) onlara kıyamet günü nazar etmez.” buyurmuştur.⁴⁸⁹ Eğer Hakk Teâlâ, burada “Allah (c.c) onlarık kıyamet günü görmez.” demiş olsaydı, bundan da o mana anlaşılırdı. Ama burada görmediğini değil, bakmadığını beyan edince, bu nazar ile ru'yetin başka manalara geldiğine delâlet etmektedir.

Mutezile'nin “nazar”ın, “ru'yet” (görme) manasına gelmeyeceği şeklindeki görüşüne karşı şu cevaplar verilmiştir:

1) “Nazar”ın “ru'yet” manasına gelebileceğine dair iki delil vardır. Bunlar da şöyledir:

a) Allah Teâlâ Hz.Musa (a.s)'nın “Sana bakayım”⁴⁹⁰ dediğini nakleder. Eğer “nazar” gözü görülecek şeye çevirmekten ibaret olsaydı, bu ayet Hz.Musa (a.s)'nın Allah (c.c)'ın bir mekan ve bir cihet düşünmüş olduğunu göstermesi gerekirdi. Halbuki bu imkansızdır.

b) Burada nazar, iradeye bina edilmiştir. Böyle nazar, iradeden sonra meydana gelir. Göz bebeğini çevirip durma ise, iradeden sonra olan bir iş değildir. Şu halde nazarın, gözbebeğini, görülen şey tarafına doğru çevirmekten ibaret olması gerekli olur.

2) Doğruya daha yakın olan ikinci bir izah da şöyledir ki; Râzî nazarın, göz bebeğini, görmeyi isteyerek görülecek şeye doğru çevirmekten ibaret olduğunu kabul etmektedir.⁴⁹¹

Mutezile'nin görüşlerine karşı olarak sunulan delillerden anlaşılabilir ki, insanlar cennette Allah Teâlâ'yı baş gözleriyle göreceklerdir.

⁴⁸⁸ Araf, 7/198.

⁴⁸⁹ Al-i İmran, 3/77.

⁴⁹⁰ Araf, 7/43.

⁴⁹¹ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 22, s. 302-303.

Râzî, cennette Allah'ın görülmesinin gerçekleşeceğini kabul etmiştir. O Ehl-i Sünnet'ten çoğunun ru'yetullahı delil kabul ettiklerini bildirmiştir. Ehl-i Sünnet'in ru'yetullah konusunda dayandığı temel delil Kıyamet Suresi 75/22, 23. ayeti kerimedir. Ayrıca Râzî, Ehl-i sünnet'e karşı olarak Mutezile'nin ru'yetullah'ı kabul etmediğini açıklamış ve bu konuda Mutezile'nin itirazlarına ve getirdikleri delillere yer vermiştir. Râzî, bunların dışında cennette Allah'ın görüleceğini ispat eden görüşleri ve delilleri sıralamıştır.

12.1.3. Kurtubî⁴⁹²

*“O günde yüzler vardır ki; apaydınlıktır. Rabb'lerine bakıcıdırlar.”*⁴⁹³

Kurtubî Kıyamet Suresi 75/23. ayetinde geçen “nazar” kelimesinin hangi anlama geldiği hususunda müfessirlerin şu görüşlerine yer vermiştir:

İbn Ömer ve Mücahid'e göre ayetteki nazardan kasıt, cennet ehlinin Rabb'lerinin katında bulunup, kendilerine verilecek mükâfatı beklemeleri; İkrime'ye göre ise, cennet ehlinin Rabb'lerinin emirlerini gözetlemesidir. Ayrıca İbn Ömer cennetlikler içinden Allah için en değerli olanların O'nun yüzüne sabah ve akşam bakanların olacağını ifade ederken, bununla ru'yetullah'ın olacağına da işaret etmiş olmaktadır.⁴⁹⁴

Kurtubî de cennette Allah'ın görüleceği hususunda aşağıda sunacağımız hadisleri delil olarak getirmiştir.

İbn Ömer'den şöyle dediği rivayet edilmektedir: Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Şüphesiz cennet ehlinin en aşağı mertebesinde olanları bin yıllık mesafeyi kaplayan bahçelerine, eşlerine, hizmetçilerine ve tahtlarına bakan kimsedir. Allah (c.c) nezdinde en değerlileri ise sabah ve akşam O'nun yüzüne bakacak olanlardır.”⁴⁹⁵

Yine ru'yetullah hususunda Cabir şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Aziz ve celil olan Rabb'imiz, O'nun yüzüne baksınlar diye tecelli edecek, onlar da O'na secdeye kapanacaklar. Başınızı kaldırın diyecek çünkü bugün ibadet günü değildir.”⁴⁹⁶

Kurtubî de cennette Allah (c.c)'ın görülmesinin vuku bulacağını kabul etmiş ve bu hususta hadisleri delil getirmiştir.

⁴⁹² Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 234-236.

⁴⁹³ Kıyamet, 75/22, 23.

⁴⁹⁴ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s.234.

⁴⁹⁵ Tirmizî, c. 4, Hadis No: 688; Müsned, c. 2, Hadis No: 164 (Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 234, Dipnot 2'den naklen).

⁴⁹⁶ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 235.

Yine Kurtubî'ye göre ayette yer alan “nazar” kelimesinden kasıt, cennetliklerin Rabb'lerinin katında bulunup, kendilerine verilecek mükafatı beklemeleridir. Ayrıca Kurtubî “nazara” fiilini çeşitli beyitlerden örneklendirerek açıklamıştır.

12.1.4. İbn Kesîr⁴⁹⁷

*“Bir takım yüzler o gün parlayacak. Rabb'lerine bakacaklardır.”*⁴⁹⁸

Hadis imamları katında karşı konulması ve reddedilmesi imkansız biçimde, mütevatir yollarla varid olan sahih hadislerle mü'minlerin ahiret diyarında Allah'ı görecekleri sabit olmuştur.

Suheyb'in Hz.Peygamber (s.a.v)'den naklettiği hadiste Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennet ehli cennete girdiğinde denilir ki: “Allah Teâlâ ne istiyorsanız onu artırayım.” diyor. Onlar derler ki: “Yüzümüzü ağartmadın mı? Sen bizi cehennemden kurtarıp cennete girmedin mi?” Ravi der ki: Perde açılır, onlara Rabb'lerine bakmaktan daha sevimli hiçbir şey verilmez.”⁴⁹⁹

İbn Kesîr, diğer müfessirler gibi ru'yetullahın olacağını kabul etmiş ve bu konuda yukarıdaki hadisi delil olarak getirmiştir. Kısacası Allah Teâlâ'nın, cennette görülmesi aklen ve naklen mümkündür.

12.1.5. Yazır⁵⁰⁰

*“Nice yüzler o gün parlaktır. Rabb'ine bakıcıdır.”*⁵⁰¹

Kıyamet Suresi 75/23. ayette geçen “Rabb'ine bakıcıdır” ifadesinin anlamı Yazır'a göre “O'nun cemaline bakmaktır.” anlamına gelmektedir. Ehl-i Sünnet bu bakışı “görme” manasında anlayarak ahirette mü'minlerin Allah'ın cemalini göreceğini kabul etmişlerdir.

“Beni asla göremezsin.” Sure-i Araf 7/43. ayeti kerimesine sarılan Mutezile de, bu bakışı “bekleme” manasına yorumlamıştır. Yazır'a göre gayesine ulaşmayan beklemenin neticesi neşe değil, hayat kırıklığı ile üzüntü olacağından burada sadece bekleme manasının kabul edilmesi doğru değildir.⁵⁰²

Yazır, ayette yer alan “Rabb'lerine bakıcıdır” ifadesini “O'nun cemaline bakmaktır” diye yorumlayarak cennette Allah (c.c)'in görüleceğini kabul etmiştir.

⁴⁹⁷ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 8199-8200.

⁴⁹⁸ Kıyamet, 75/22, 23.

⁴⁹⁹ İbn Kesîr, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 8199.

⁵⁰⁰ Yazır, *a.g.e.*, s.neşr, c. 8, s. 444.

⁵⁰¹ Kıyamet, 75/22, 23.

⁵⁰² Yazır, *a.g.e.*, Trc: c. 14, s. 8199.

Yazır'ın verdiği bilgilerden anlaşılan şudur ki, Ehl-i Sünnet'in ru'yetullahın olacağını kabul ettiği, Mutezile'nin ise buna itiraz edip kabul edilmediğidir.

Kur'an-ı Kerim'deki Allah'ın görüleceğini ifade eden bir ayet de şöyledir:

“Güzel amel işleyenlere cennet, bir de ziyade vardır” (Bu ziyade Allah'ı görmeleridir).⁵⁰³

12.2. Yunus Suresi 10/26. Ayetin Tefsiri

12.2.1. Taberî⁵⁰⁴

“İyilik edenlere en güzel mükafat ve daha fazlası vardır.”⁵⁰⁵

Ayet-i Kerime'de geçen ve “En güzel mükafaat ve daha fazlası” diye tercüme edilen “hüsna ve ziyade” ifadesi müfessirler tarafından farklı şekillerde izah edilmiştir:

a) Ayeti kerimede geçen “En güzel mükafat ve daha fazlası” diye tercüme edilen “hüsna”dan kasıt , Ebu Bekir es-Sıddık, Ubey b.Kâb, Hasan-ı Basri'ye göre “hüsna”, “cennet”; “ziyade”den kasıt ise Allah'ın yüzünü görmektir.”

b) Hz.Ali (r.a)'ye göre “ziyade”, dört inciden oluşan ve dört kapısı bulunan bir adadır.

c) Abdullah b.Abbas, Alkame b.Kays, Hasan-ı Basri'ye göre hüsna; kulun yaptığı iyiliklere karşı aynı iyiliklerle mükafatlandırılmasıdır. “Ziyade” ise yapılan iyiliklere karşı daha fazla mükafaatın verilmesidir.

d) Mücahid'e göre “hüsna”, yapılan iyiliğe karşı aynı derecede mükafaat verilmesidir. “Ziyade” ise Allah (c.c)'in affı ve rızasıdır.

e) İbn Zeyd'e göre “hüsna” cennet; “ziyade” ise dünyada verilen nimetlerdir.

Taberî ise; Allah'ın fazla olarak vereceği şeyin cennete koyduktan sonra kendisini görme lütfunda bulunması, inciden meydana gelen bir odanın verilmesi veya O'nun af ve rızası olabileceği görüşündedir.⁵⁰⁶

Taberî bu ayette geçen “en güzel mükafaat” ve “daha fazlası” kelimeleri üzerinde durmuştur. Bu iki ifade hakkında müfessirlerin görüşlerine yer vermiştir. Taberî'nin bu ayet hakkındaki görüşü ise şudur: Allah (c.c)'in fazla olarak vereceği şey, cennet ehlini cennete koyduktan sonra, kendisini göstermesidir.

⁵⁰³ Yunus, 10/26.

⁵⁰⁴ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 4, s. 413-414.

⁵⁰⁵ Yunus, 10/26.

⁵⁰⁶ Taberî, *a.g.e*, Trc: c. 4, s. 413-414.

12.2.2. Râzî⁵⁰⁷

“İyi iş, güzel amel yapanlara en güzel mükafaat bir de ziyade vardır.”⁵⁰⁸

Râzî’ye göre bu ayetten maksat, Allah Teâlâ’yı görmektir. Bunun delili ise hem akıl, hem nakildir. Ayette yer alan “hüsna”dan maksat cennet iken; “ziyade”den maksat ise, Allah Teâlâ’ya bakmaktır. Akli delili; “hüsna” kelimesinin, başına harf-i tarifi gelmiş olduğu tekil bir kelime olmasıdır. Ayrıca müslümanlar arasında bu lafızla alakalı olarak kabul edilen ve bilinen mana ise; cennet, cennetteki faydalar ve cennetliklere gösterilecek izzet ve ikramdır.

Ayette geçen “ziyade”den murad, Râzî’ye göre ru’yetullahtır. Râzî bu manayı desteklemek üzere aşağıdaki bilgileri vermiştir.

a) Allah Teâlâ, “Bazı yüzler vardır, o gün ter-ü tazedir. Rabb’lerine bakacaktır.”⁵⁰⁹ ayeti ile şu iki şeyin olacağını bildirmiştir:

1. Cennetliklerin yüzlerinin ter-ü taze, parlak, sevinçli ve neşeli olması.
2. Cennet ehlinin Allah Teâlâ’ya nazar etmesi.

b) Yine Allah Teâlâ, Hz.Peygamber (s.a.v)’e “Oraya baktığında (büyük) bir nimet, büyük bir saltanat görürsün”⁵¹⁰ buyurmuştur. Râzî bu ayeti Cenab-ı Hakk’ın o peygamberin büyük nimeti ve büyük meliki göreceğini haber vermesi şeklinde anlamıştır.

Mutezile ise, “ziyade” kelimesinin ru’yetullah manasına gelmesinin mümkün olmadığını kabul etmiştir. Bunun sebepleri olarak da şunları ifade etmiştir:

- 1) Akli deliller, ru’yetullah’ın imkânsız olduğuna delâlet etmektedir.
- 2) “Ziyade”nin kendisine ziyade edilenin cinsinden olması gerekir. Halbuki ru’yetullah cennet nimetleri cinsinden değildir.
- 3) “Ziyade” “Allah (c.c)’ın zatına bakmaktır.” şeklindeki haber, bir teşbihi gerektirir.⁵¹¹

Müfessirlerin bu konu hakkındaki görüşleri Taberî Yunus 10/26. ayetin tefsirinde geçmiş bulunmaktadır.⁵¹²

Ehl-i Sünnet alimleri Mutezile’ye cevap vererek şöyle demişlerdir: Sizin “Akli deliller, Allah (c.c)’ın görülmesinin imkânsız olduğuna delâlet etmektedir.” şeklindeki görü-

⁵⁰⁷ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 12, s. 357-359.

⁵⁰⁸ Yunus, 10/26.

⁵⁰⁹ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 12, s. 357-359.

⁵¹⁰ Yunus, 10/26.

⁵¹¹ Râzî, *a.g.e.*, Trc: c. 12, s. 357.

⁵¹² Bakınız dipnot 492, (Taberî, *a.g.e.*, Trc: c. 4, s. 413-414).

şünüz kabul edilemez. Ru'yetullahın gerçekleşmesi aklen imkânsız olmayıp, sahih haberlerde bunun olabileceği gösterilince, bunu o haberlerin zahirlerine göre anlamak gerekir. Onların, “Ziyadenin, kendisine ziyadede bulunulmanın cinsinden olması gerekir.” şeklindeki görüşlerine gelince, biz diyoruz ki: Kendisine ilavede bulunulan şey belli bir miktar ile sınırlandırıldığı zaman, ona ilave edilen şeyin, ondan başka olması gerekir.⁵¹³

Ehl-i Sünnet, bu görüşleriyle Mutezile'ye tamamen karşı çıkarak ru'yetullahın gerçekleşeceğini savunmuştur.

Râzî, bu ayetin tefsirinde “hüsnâ” ve “ziyade” kelimelerini lügat yönünden incelemiş ve bu iki kelime hakkında müfessirlerin görüşlerine yer vermiştir. Râzî'ye göre ise ayetteki “hüsnâ”dan maksat; Allah (c.c)'in cennet ehline vereceği ikram, “ziyade”den murat ise “ru'yetullah”tır.

12.2.3. Kurtubî⁵¹⁴

“İhsanda bulunulanlara daha güzeli ve daha da fazlası vardır.”⁵¹⁵

Kurtubî ilk olarak cennette Allah'ın görüleceğine dair şu hadise yer vermiştir:

Suheyb dedi ki; Rasulullah (s.a.v)'a şöyle denildi: Bu, “İhsanda bulunulanlara daha güzeli ve daha fazlası vardır” ayeti (ne demektir)? Hz.Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdikten sonra bir münadi şöyle seslenir: Ey cennet ahali, size Allah (c.c) nezdinde verilmiş bir söz vardır. O size vermiş olduğu bu sözünü yerine getirmek istiyor. Onlar şöyle diyecekler: O, yüzlerimizi ağartmadı mı, mizanlarımızı ağırlaştırmadı mı, bizi cehennem ateşinden korumadı mı? Bunun üzerine Yüce Allah (c.c) hicabı açar, onlar da O'na bakarlar. Allah (c.c)'a yemin ederim ki, Allah (c.c) onlara kendisine bakmaktan daha çok sevdikleri ve daha çok gözlerini aydınlatıcı hiçbir şey vermiş değildir.”⁵¹⁶

Şimdi de bu ayet hakkında müfessirlerin görüşlerine yer verelim.

Ayette yer alan “daha fazlası”ndan kasıt, İbn Abbas'a göre “bir hasenenin on katına ve bundan daha fazla katlara yükseltilmesi” iken; Mücahid'e göre “güzellikten” kasıt,

⁵¹³ Râzî, *a.g.e*, Trc: c. 12, s. 358-359.

⁵¹⁴ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 509-510.

⁵¹⁵ Yunus, 10/26.

⁵¹⁶ İbn Mâce, Mukaddime 13; Müsned, c. 4, Hadis No: 333; Tirmizî, Sıfatü'l-Cenne 16, Tefsir 10. Sure, (Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 509, Dipnot 3'den naklen).

iyiliğe karşı aynı iyiliğin verilmesi, “fazlası”ndan kasıt ise, Allah’tan bir mağfiret ve rızadır.

Abdurrahman b.Sabat’a göre “güzellikten” kasıt müjde, “daha fazlası”ndan kasıt ise kerim olan Allah’ın yüzüne bakmak; Ali b.Ebi Talib’e göre ziyade, dört bin kapısı bulunan tek bir inciden bir köşk; Zeyd b.Eslem’e göre “hüsna”dan kasıt cennettir, “ziyade”den kasıt ise Yüce Allah (c.c)’ın dünyada iken lutfundan verdikleri ve kıyamet gününde de kendileri sebebiyle hesaba çekmeyeceği nimetler olduğu ifade edilmiştir.”⁵¹⁷

Kurtubî bu ayeti tefsircilerin görüşleriyle açıklamış. Bu ayet hakkında kendisi bir görüş bildirmemiştir. Tefsircilerin ayette yer alan “daha güzeli” ve “daha fazlası” ifadeleri hakkındaki yorumlarına yer vermiştir.

12.2.4. İbn Kesîr⁵¹⁸

*“Güzel davrananlara daha güzeli ve fazlası var.”*⁵¹⁹

İbn Kesîr’e göre, ayette ifade edilen “fazlalık” Allah’ın cennettekilerle cennetlerde vereceği sarayları, hurileri ve onlardan olan hoşnutluğu, onlar için saklamış olduğu göz aydınlığını da kapsamaktadır. İbn Kesîr bunlardan daha faziletli ve üstün olanını ise, Allah’ın yüzüne bakmak olarak kabul etmiştir. İşte bu onlara verdiklerinin tamamının en büyüğü olan bir ziyadeliğdir. Ayetteki ziyadeliğin Allah (c.c)’ın yüzüne bakmak olduğu şeklindeki açıklama Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a), Huzeyfe İbn Yemen, Abdullah İbn Abbas, İkrime, Mücahid, Katade, Said İbn Müseyyeb ile selef ve haleften başkalarından da rivayet edilmiştir.

Allah Teâlâ kıyamet günü bir münadi gönderir de münadi şöyle nida eder: “Ey cennet halkı, muhakkak ki, Allah Teâlâ sizin için iyilik ve fazlalık vaatlemiştir. İyilik cennettir. Ziyade ise, Rahman’ın yüzüne bakmaktır. Übey b.Ka’b’tan rivayetine göre; o Allah (c.c)’ın Rasûlü (s.a.v)’ne; bu ayeti sormuş da şöyle buyurmuş: “İyilik cennettir, ziyadeliğ ise Allah (c.c)’ın yüzüne bakmaktır.”⁵²⁰

İbn Kesîre göre ayette geçen “fazlalık”tan kasıt, Allah (c.c)’ın cennet ehline vereceği nimetlerdir. Bu nimetler içerisinde de üstün olanı ise Allah (c.c)’ın yüzüne bakmaktır.

⁵¹⁷ Kurtubî, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 508-510.

⁵¹⁸ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 3795-3796.

⁵¹⁹ Yunus, 10/26.

⁵²⁰ İbn Kesîr, *a.g.e*, Trc: c. 8, s. 3795-3796.

12.2.5. Yazır⁵²¹

“İyi iş, güzel amel yapanlara daha güzel ve daha fazlasıyla karşılık vardır.”⁵²²

Yazır cennet ehlinin yaptıkları iyiliklerin daha güzeli olmak üzere bir misli ecir ve sevap hazır olduktan başka, Allah’ın lütuf ve kereminden bir de ziyade verileceğini, bunun on katından yedi yüz katına ve daha fazlasına doğru gittikçe artacağını kabul etmiştir. “Hüsna”nın cennet, “ziyade”nin ise Allah’a mülâki olmak olduğu kanaatindedir.⁵²³

Yazır bu ayet hakkında kısa bir yorum yapmıştır. Yazır ayetteki “hüsna” kelimesini cennet, “ziyade” kelimesini de Allah (c.c)'a mülâki olmaktır diye yorumlamıştır.

Kısacası cennette Allah’ın görülmesi, cennetin diğer nimetlerini unutturacak kadar büyük bir nimettir. İncelediğimiz ayet ve tefsirlere göre Allah’ın görülmesi bizim bilemeyeceğimiz şekilde muhakkak vuku bulacaktır.

Ayet ve hadislerin ifadesine göre cennette bildiğimiz veya bilmediğimiz her şey hazırlanmış olmasına rağmen Kur’an, gayesinin “mesajını insanlara ulaştırmak” olması sebebiyle cennetten sadece ihtiyaç miktarınca bahsetmiş, cennetin bütün imkân, mekan ve nimetlerini zikretmemiş, onun maddi ve manevi tüm zevklerinin tanıtmaktan ziyade haber verme maksadıyla örneklendirme yolunu tercih etmiştir.⁵²⁴

Yukarıda sıraladığımız ayetler ve açıklamalarında Allah Teâlâ’nın belirttiği çizgide yani takva dairesi içinde yaşayanların, genel manada cennet nimetlerine nail olacakları ve canlarının arzu ettiği şeylere kavuşacakları anlaşılmaktadır.

Çalışmamızın birinci bölümünde Kur’an-ı Kerim’de yer alan cennet nimetleri ile ilgili ayetleri sunduk. İlgili ayetler hakkında yapılan tefsir ve açıklamalara yer verdik. Çalışmamızın ikinci bölümünde ise cennet nimetleri ile ilgili hadisleri incelemeye gayret edeceğiz.

⁵²¹ Yazır, a.g.e, s.neşr, c. 4, s. 472.

⁵²² Yunus, 10/26.

⁵²³ Yazır, a.g.e, s.neşr, c. 4, s. 472.

⁵²⁴ Kaya, Ömer, *Kur’an’da Metafizik Bir Alem: Cennet*, Rağbet Yay, İstanbul, 2002, s. 143.

İKİNCİ BÖLÜM

HADİSTE CENNET NİMETLERİ

Biz bu bölümde cennet nimetleri ile ilgili olan hadislerle yer vereceğiz. Özellikle Buhârî'nin ve Müslim'in Sahihi; Tirmîzî, Ebû Dâvud, İbn Mâce'nin Sünen'i; Ahmed b.Hanbel'in Müsned'inde yer alan cennet nimetleri ile ilgili hadisleri, içerdiği konularına göre ortaya koymaya çalışacağız. Böylece bu bölümle hadislerde cennet nimetlerinin hangi özelliklerinin vurgulandığını ifade edeceğiz.

Biz bu başlık altında cennette yer alan nimetlerle alakalı olarak Buhârî, Müslim, Tirmîzî, Ebu Davud, İbn Mace ve İbn Hanbel'in kitaplarında yer alan hadisleri sıraladık. Bu hadislerin içerdiği konulara göre başlıklar verdik. Daha sonra bu hadisler hakkında genel değerlendirme yaptık. Değerlendirmelerimizi her kitapta, sıraladığımız hadislerin en sonunda yaptık. Ayrıca, bir konu hakkında lafız ve mana yönünden birden fazla hadis bulunuyorsa, bu hadislerin ravilerini vermek suretiyle dipnotta zikrettik.

Şimdi de ilk olarak Buhârî'de yer alan, konumuzla ilgili hadisleri incelemeye geçelim.

1. Buhârî'nin Sahihi'nde Geçen Hadisler

1.1. Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar

Abdullah b.Kays (r.a)'tan rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “İki cennet vardır ki, bunların kapları ve içlerinde bulunan şeyler gümüştendir. Diğer iki cennet daha vardır ki, bunların kapları ve içinde bulunan şeyler de altındandır. Adn cennetindeki cennetliklerle bunların kendi Rableri'ne bakmaları arasında, Allah'ın vechi üzerindeki büyüklük ridasından başka bir şey bulunmayacaktır.”⁵²⁵

Bu hadisten anlaşılan şudur ki, cennet ehlinin kalacağı cennet, eşyalarıyla beraber altın ve gümüşten yapılmış bir yerdir.

⁵²⁵ Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b.İsmail, *Sahihu'l-Buhârî, Sahih-i Buhârî Tercemesi*, Trc: Mehmet Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 1988, c. I-XII, Kitabu't-Tefsir, Bab: 299, Hadis no: 309, c. 10, s. 4828-4829; Buhârî, *a.g.e*, Kitabu't Tevhid Bab; 24, Hadis no: 70, c. 16, s. 7317.

1.2. Cennetteki Gölgeler

Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: “Cennette bir ağaç vardır ki, bir süvari onun gölgesinde yüz yıl yürüse onun gölgesini asla kesip bitiremez.”⁵²⁶

Yukarıdaki hadisle lafız ve mana yönünden aynı, Sehl İbn Sa'd (r.a)'dan⁵²⁷ ve Enes b.Malik (r.a)ten⁵²⁸ rivayet edilen hadisler de bulunmaktadır.

Bu hadisler bize cennet gölgelerinin boylarının çok uzun olduğunu göstermektedir.

1.3. Cennette Ölümün Olmaması

Nafi b.Umer (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennet ehli cennete girdikleri zaman, sonra bir ilancı ayağa kalkar da aralarında: “Ey ateş ehli, artık ölüm yoktur! Ey cennet ehli, artık ölüm yok, ebedilik vardır.” diye nida eder.”⁵²⁹

Yukarıda zikredilen hadisle lafız ve mana yönünden aynı olan Ebu Hüreyre (r.a)'den,⁵³⁰ Abdullah b.Umer (r.a)'den,⁵³¹ “Cennet ehlinin ferahına bir ferah daha ziyade olunur. Cehennem ehlinin hüznü ve kederine bir bütün daha artırılır.” cümlesinin ziyadesi ile rivayet edilen hadisler de bulunmaktadır.

Kısacası cennet hayatı, dünya hayatı gibi fani değil, her yönüyle bakidir.

1.4. Cennetteki Köşk ve Çadırlar

Sehl (r.a)'den rivayet edilmiştir. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennet ehli cennette kendilerinden yükseklerdeki köşkleri (mesafe uzaklığından dolayı) güçlkle görebilirler. Sizin gökyüzündeki yıldızı güçlkle görür olduğunuz gibi.”⁵³²

Abdullah İbn Kays el-Eşari (r.a.)'den; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennetteki çadır, içi boşaltılmış bir incidir. Bunun semaya doğru uzunluğu otuz mildir. Bu çadırın her bir köşesinde mü'min bir aile topluluğu bulunur ki, onları başkaları göremezler.”⁵³³

Bu hadislerde cennetliklere yüksek köşk, inciden çadırların verileceği bildirilmektedir.

⁵²⁶ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu't-Tefsir, Bab: 301, Hadis no: 401, c. 10, ss. 4836; Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu Bedi'il-Halk, Bab: 8, Hadis no: 62, c. 7, s. 3056.

⁵²⁷ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'r-Rikaak, Bab: 30, Hadis no: 138, c. 14, s. 6459.

⁵²⁸ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l Bedi'il-Halk, Bab: 8, Hadis no: 61, s. 3056.

⁵²⁹ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'r-Rikaak, Bab: 50, Hadis no: 131, c. 14, s. 6455.

⁵³⁰ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'r-Rikaak, Bab: 50, Hadis no: 132, c. 14, s. 6455.

⁵³¹ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'r-Rikaak, Bab: 30, Hadis no: 135, c. 14, s. 6457.

⁵³² Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'r-Rikaak, Bab: 30, Hadis no: 140, c. 14, s. 6460.

⁵³³ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l Bedi'il-Halk, Bab: 8, Hadis no: 53, c. 7, s. 3052.

1.5. Cennetteki Gözün Görmediği Nimetler

Ebu Hureyre (r.a) şöyle bildirmiştir: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Yüce Allah: “Ben iyi kullarım için cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insan gönlüne gelmeyen bir takım nimetler hazırladım.” buyurdu.”⁵³⁴

Cennet ehline cennette hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın duymadığı, insanın hayaline gelmeyen nimetler verilecektir.

1.6. Allah'ın Rızası ve Görülmesi

Ebu Saîd el-Hudri (r.a.) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) şöyle haber verdi: “Mübarek ve Yüce Allah cennet ehline:

-“Ey cennet ehli..!” diye hitap eder. Onlar da:

-“Ey Rabbimiz buyur, emrini yapmaya hazırız, ubûdiyette dâimiz!” derler. Yüce Allah:

-“Bu halinizden razı mısınız?” buyurur. Onlar da:

-“Rabbimiz, nasıl razı olmayalım. Sen bize, halkından hiçbir kimseye vermediğin bunca nimetleri ihsan eyledin!” derler. Yüce Allah:

-“Ben size bunlardan daha şerefli bir nimet vereceğim.” buyurur.

-“Ya Rabbi! Bunlardan daha üstün hangi nimet var ki?” derler. Yüce Allah:

-“Sizden razı ve hoşnut olmağımın şerefi size lâyük kılındı. Artık bundan sonra ebedi olarak size darılmayacağım.” buyurur.”⁵³⁵

Hadis-i şerifte Allah'ın cennetliklere verdiği nimetlerin üstün ve şerefli olanının Allah'ın rıza ve hoşnutluğunun olduğu bildirilmektedir.

Cerir İbn Abdullah (r.a) şöyle demiştir: “Biz bir gece Peygamber (s.a.v)'in maiyyetinde oturuyorduk. Ayın ondördüncü gecesinde idi. Peygamber (s.a.v) kamere baktı da şöyle buyurdu: “Şüphesiz sizler şu Ay'ı görmekten hiçbiriniz mahrum olmaksızın görmekte olduğunuz gibi Rabb'inizi de göreceksiniz. Artık Güneş'in doğmasından önceki ve batmasından önceki namazların hiçbirinden alıkonmamak elinizden gelirse ona çalışınız.”⁵³⁶

⁵³⁴ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l Bedi'il-Halk, Bab: 8, Hadis no: 54, c. 7, s. 3053.

⁵³⁵ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'r-Rikaak, Bab: 30, Hadis no: 137, c. 14, s. 6457-6458; Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu't-Tevhid, Bab: 39, Hadis no: 144, c. 16, s. 7384.

⁵³⁶ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu't-Tefsir, Bab: 283, Hadis no: 372, c. 10, s. 4786.

Yukarıda zikrettiğimiz hadisle aynı lafız ve manada olan Cerir İbn Abdullah (r.a) tarafından hadis rivayet edilmiştir.⁵³⁷

Ebu Hüreyre (r.a.)’den rivayet edilmiştir: İnsanlar:

-“Ya Rasulullah, bizler kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?” diye sordu: Bunun üzerine Rasulullah (s.a.v):

-“Ayın ondördüncü gecesi Ay’ı görmek için itişip kakışmaya birbirinize zahmet vermeye hacet görür müsünüz?” diye sordu. Sahabiler yine:

-“Hayır Ya Rasulullah!” deyince, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu:

-“Şüphesiz sizler O’nu işte böyle açık göreceksiniz.”

Allah (c.c) kıyamet gününde insanları toplayacak da:

- “Her kim her neye tapıyor idiyse, onun ardına düşsün!” buyuracak.

Artık Güneş’e tapmakta olan Güneş’in ardına; Ay’a tapmakta olan Ay’ın ardına; tağutlara tapmakta olanlar da tağutların arkalarına düşüp gidecek. Ve yalnız bu ümmet, içlerinde şefaatçileri -yahud münafıkları- da olduğu halde yerinde durup kalacak. Allah (c.c) onlara (evvelce tanıdıklarından başka bir surette) gelip:

-“Ben sizin Rabb’inizim!” buyuracak.

Onlar (Rabb’lerini o tecelli ile tanıyamadıkları için:

-“Senden Allah (c.c)'a sığınırız), Rabb’imiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır (yerimizden ayrılmayız)! Rabb’imiz bize geldiğinde bir O’nu tanıyız!” diyecekler.

Allah Teâlâ onlara bu defa tanımakta oldukları suret üzere gelecek te:

-“Ben sizin Rabb’inizim.” buyuracak.

Onlar da:

-“(Hakikat) Sen bizim Rabb’imizsin.” diyecekler ve (Allah (c.c)'ın davet etmesi üzerine) O’na tabi olacaklar.

Cehennem de ortasına sırât (yani köprü) kurulur. Ben ümmetimi onun üstünden geçirecek ilk kimse olacağım. O gün rasüllerden başka hiçbir kimse (korku ve dehşetten dolayı) tekellüm edemez. Resullerin de o günkü duası:

- “Allahümme sellim sellim (Allah (c.c)'ım, selamet ver, selamet ver)! olacaktır. Cehennemden sa’dan dikenlerine benzer çengeller vardır. Sa’dan dikenlerini hiç görmüşlüğünüz var mı?”

Sahabiler:

⁵³⁷ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu’t-Tevhid, Bab: 24, Hadis no: 62, c. 16, s. 7301.

- “Evet Ya Rasulullah (s.a.v)” dediler.

-Rasulullah (s.a.v) şöyle devam etti:

-“İşte bu çengeller sa’dan dikenlerine benzer. Ancak şu var ki, ne kadar büyük olduklarını yalnız Allah Teâlâ bilir. İşte bunlar insanları (kötü) amellerinden dolayı kapıp alırlar. Artık insanlardan kimisi helâk olur, kötü ameliyle kalır yahud; kötü ameli dolayısıyla helâk olur, kimisi de hardal gibi ezim ezim ezildikten sonra yahud cezasını gördükten, yahud buna benzer bir halde kurtulur. Nihayet Allah Teâlâ kulları hakkında hüküm ve kaza adlını icra ve tamam edip de sırf ilahi rahmeti olarak cehennem ehlinde dilediklerini cehennemden çıkarmak istediğinde meleklerle ilahi rahmete nailiyetleri murad olanlardan Allah (c.c)'a birşeyi ortak edinmemişleri, “Lâ ilâhe illallâh” diye şahadet etmişleri cehennemden çıkarırsınlar diye emredecektir. Melekler bunları cehennemde üzerlerindeki sücud izlerinden tanıyacaklardır. Ateş ademoğlunun bütününe yer de yalnız sücud eserini yiyemez. Allah Teâlâ sücud eserini yemeyi cehennem ateşine haram kılmıştır. Bunlar ateşten kavrulup kapkara olarak çıkarılacaklar. Üzerlerine hayat suyu dökülecek de onun altında seyî uğrağında biten yabani reyhan tohumları nasıl çabuk biterse, yeniden öylece bitecekler.

Sonra Allah Teâlâ kulları arasında hüküm ve kazayı sona erdirir. Ancak cennet ile cehennem arasında yüzü ateşe dönük bir kimse kalır ki; o cennete girecek cehennem ehlinin sonuncusu olacaktır. O kimse:

-“Ya Rabb! Yüzümü ateşten döndür. Çünkü kokusu beni zehirleyip duruyor, alevi beni yakıp duruyor.” diyecek.

O adam mütemadiyyen Allah (c.c)'a Allah (c.c)'ın dilemesi kadar dua ve niyazda bulunacak. Sonunda Allah (c.c) ona:

-“Senin dediğin sana verilecek olsa, acaba başka şey daha istemiyecek misin?” buyuracak.

O ise:

-“İzzetine yemin olsun ki, hayır; bundan başka Sen'den bir şey daha istemem.” diyecek ve Rabb'ine, ilâhi ma'siyeti taalluk eden bir çok ahidler ve misaklar verecek.

Ondan sonra Allah Teâlâ onun yüzünü cehennem cihetinden (cennet tarafına) çevirecek. Yüzünü cennete doğru döndürünce cennetin güzelliğini görecek (Lakin hemen istekten utanıp), Allah (c.c)'ın dilediği kadar bir müddet sükut ettikten sonra:

-“Ya Rabb! Beni cennetin kapısına yanaştır.” diyecek.

Allah (c.c) da ona:

-“Evvelce istediğinden başka ebediyyen hiçbir şey istemiyeceğine ahidlerini ve misaklarını vermiş değil miydin? Allah (c.c) layıkını versin be hey ademoğlu! Sen ne kadar sözünde durmaz kimsesin!” buyuracak.

O da:

-“Ey Rabb'im!” der ve Allah (c.c)'a devamlı dua eder:

Nihayet Allah (c.c):

-“Bu sana verilirse, bundan başka bir şey istemiyecek misin?” diyecek.

O da:

-“İzzetine yemin ederim ki, hayır; bundan başka bir şey istemem.” diyecek ve yine Rabb'inin dilediği birçok ahidler misaklar verecek.

Bunun ardından Rabb'i onu cennetin kapısına yanaştıracak. O kimse cennet kapısına varıp dikildiği ve cennet ona açılıp genişlediği, o da cennetin içindeki güzel ve bol nimetleri, sevinci görünce, (yine utanıp) Allah (c.c)'ın dilediği kadar bir müddet sükut edecek. Sonra:

-“Ya Rabb! Beni cennetin içine sok!” diyecek.

Allah (c.c)'da ona:

-“İstediğin sana verildiği takdirde, ondan başka hiçbir şey istemiyeceğine ahidlerini ve misaklarını vermiş değil miydin?” der ve; “Sana veyl olsun ey ademoğlu! Sen ne kadar sözünde durmaz kimsesin!” buyurur.

Bunun üzerine o kimse:

-“Ey Rabb'im! Mahluklarının en bedbahtı ben olmayayım, diyecek.” durmadan dua ve niyaza devam edecek.

Nihayet Allah Teâlâ ona gülecek. Ona gülünce de:

-“Cennete gir!” buyuracak.

O kul cennete girince Allah (c.c) ona:

-“Temenni et!” buyuracak.

O da Rabb'inden ister ve temenni eder. Nihayet Allah (c.c) ona:

-“Şunu da, bunu da iste!” diye buyuracak, istenecek şeyleri onun aklına getirecek:

Nihayet bu dileklerinin hepsi kesilince, yine Allah (c.c) ona:

-“Bunların hepsi ve bir o kadar dahası hep senindir!” buyuracak.

Hadisi Ebû Hureyre (r.a)’den rivayet edenlerden biri olan Atâ ibn Yezid şöyle dedi: “Ebû Hureyre (r.a) bunu rivayet ederken Ebû Said el-Hudri de oturuyor ve Ebû Hureyre (r.a)’nin dediklerinden hiçbir şeyi değiştirmeye lüzum görmüyordu. Ta: “Bunların hepsi ve bi o kadar dahası hep senindir.” sözüne gelince, Ebû Said Hudri (r.a), Ebû Hureyre (r.a)’ye:

-Rasulullah (s.a.v): “Allah (c.c), bunların hepsi ve daha on misli senindir, buyuracaktır.” demişti, Ya Ebâ Hureyre! dedi.

Ebû Hureyre (r.a) de:

-“Ben şahadet ederim ki, Rasulullah (s.a.v)’tan yalnız “Bu ve bunun on misli senindir.” Ezberledim.” dedi.

Ebû Said el-Hudri de:

-“Ben de şahadet ederim ki, ben Rasulullah (s.a.v)’tan, O’nun “Bunun hepsi ve on misli senindir” buyurduğunu ezberledim.” dedi.

Ebû Hureyre (r.a):

-“İşte bu adam, cennet ehlinin cennete en son girecek olanıdır.” demiştir.⁵³⁸

Yukarıda zikrettiğimiz hadisten başka bir hadis de Ebu Saîd el-Hudri (r.a)’den rivayet edilmiştir.

Ebû Said el-Hudri (r.a) şöyle demiştir: Biz:

-“Ya Rasulullah (s.a.v), kıyamet gününde bizler Rabb’imizi görecek miyiz?” diye sorduk: Rasulullah (s.a.v):

-“Sizler gökyüzünde bulut olmadığı zaman Güneş’i ve Ay’ı görmek için birbirinizle sıkışıp darlığa düşer misiniz?” buyurdu.

Biz:

-“Hayır sıkışmayız.” dedik.

Rasulullah (s.a.v):

-“Şüphesiz sizler Güneş ile Ay’ı görmekte birbirinizle sıkışıp darlığa düşmediğiniz gibi, o gün Rabb’inizi görmekte de hiç birbirinizle sıkışıp darlığa düşmeyeceksiniz” buyurdu. Sonra şöyle devam etti:

⁵³⁸ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu’t-Tevhid, Bab: 24, Hadis no: 62, c. 16, s. 7303-7307.

-“Her bir kavmin dünyada ibadet edegeldiği şeye gitmesi için bir nidacı nida eder. Bunun üzerine salih sahipleri, yani salih tapanlar salihleriyle, putların sahipleri olan putperestler putlarıyla, herbir mabudun sahibleri de kendi mabudlarıyla giderler. Nihayet iyi olsun, facir olsun, hakk üzere kalan kitab ehlinin bakıyyeleri olsun, Allah Teâlâ’ya ibadet etmekte olanlar kalır. Sonra cehenneme getirilirler, cehennem onlara gösterilir ki, sanki cehennem onların nazarında yalımları birbirini kırıp geçiren bir seraptır. Yahudiler’e:

-“Sizler kime tapardınız?” diye sorulacak.

Onlar:

-“Biz Allah (c.c)’ın oğlu Uzeyr’e tapardık.” diyecekler.

Bunun üzerine onlara:

-“Siz yalan söylüyorsunuz. Allah Teâlâ hiçbir eş, hiçbir oğul edinmiş değildir. Şimdi söyleyiniz, istediğiniz nedir?” denilecek.

O Yehud taifesi de:

-“Ya Rabb! Bize su içirmeni istiyoruz.” diyecekler.

Onlara:

-“Haydi içiniz!” denilecek de onlar birbiri ardınca cehennemin içine dökülecekler.

Sonra Hristiyanlara hitaben:

-“Sizler kime tapıyordunuz?” diye sorulacak:

Onlar da:

-“Biz Allah (c.c)’ın oğlu Mesih’e tapardık.” diyecekler.

Bunun üzerine onlara:

-“Siz yalan söylüyorsunuz. Allah Teâlâ hiçbir eş, hiçbir oğul edinmiş değildir. Şimdi söyleyiniz: Ne istiyorsunuz?” denilecek.

Onlar da:

-“Bize su içirmeni istiyoruz.” diyecekler.

Onlara da:

-“Haydi su içiniz!” denilecek de birbiri ardınca cehennemin içine dökülecekler.

Nihayet iyi olsun, facir olsun, Allah (c.c)’a ibadet etmekte olanlar kalır.

Onlara da:

-“İnsanlar hep gittikleri halde sizleri hapseden nedir?” denilecek.

Onlar:

-“Biz şimdikinden ziyade kendilerine muhtaç iken onlardan dünyadan ayrılmıştık. (Şimdi nasıl olur da onların arkasına takılırız?) Biz bir münadinin: Her kavim vaktiyle ibadet ettiği ne idiyse ona kavuşsun! diye nida ettiğini işittik. Ondan dolayı bizler Rabb’imizi bekleyip duruyoruz!” diyecekler.

Dedi ki: “Meydanda kalan mü’minlere Cebbâr olan Allah (c.c), onlara ilk defa gördükleri tanıdıkları suretten başka bir surette gelecek de:

-“Ben sizin Rabb’inizim!” buyuracak.

Onlar da:

-“Sen bizim Rabb’imizsin!” diyecekler.

Artık O’nunla peygamberlerden başkası kelam edemez. Allah Teâlâ:

-“Rabb’inizi tanıyabilmek için aranızda bir alamet var mıdır?” diye sual edecek.

Onlar:

-“Evet, sâk’tır!” demeleri üzerine Rabb-ı Teâlâ, sâk’ını keşfedip açacak.

Bunun üzerine her mü’min Allah (c.c)’a secde eder. Allah (c.c)’a riya ve şöhret için secde eden kimseler kalır. Onlar da secde etmeye davranırlar. Fakat onun sırtı tek bir tahta gibi kaskatı bir tabakaya döner. Sonra köprü getirilir de cehennemın ortasına kurulur.”

Biz:

-“Yâ Rasulullah (s.a.v)! Köprü nedir?” dedik.

Şöyle buyurdu:

-“Ayakların kayacağı bir yerdir ki, üzerinde başları eğri demirden çengeller, dikenler; sert, keskin enli şeyler vardır. Bunların Necd’de olan ve sa’dan denilen dikenler gibi uçları kıvrık, eğri dikenleri vardır. Mü’minlerin kimi onun üzerinden göz kırpacak kadar zaman içinde, kimi şimşek gibi, kimi rüzgar gibi, kimi iyi cins yürük at ve develer gibi süratle geçerler. Bunların kimi sapasağlam, olduğu gibi kurtulur. Kimi tırnaklar içinde perişan olmuş olarak salıverilir. Kimi de cehennem ateşi içine sapır sapır düşerler. Nihayet sonuncuları sürüklene sürüklene geçer, kurtulur. Bugünkü günde apaşıkare olmuş hakkını kurtarmak için hiçbirinizin yalvarıp yakarması, o dehşetli günde asi mü’min kardeşleri

arasından çıkıp necat bulan mü'minlerin kalanlar için Cebbâr Zu'l-Celâl hazretlerine yalvarıp yakarmasına benzemez. Diyeceklerdir ki:

-“Ey Rabb’imiz, bu kalanlar bizim kardeşlerimizdir. Onlar bizimle beraber namaz kılar, oruç tutar, her türlü iyi işlerde bulunurlardı.”

Allah Teâlâ:

-“Haydi gidin, kalbinde bir dinar ağırlığınca iman ve yakın olan her kimi bulursanız, çıkarınız!” buyuracak.

Allah Teâlâ onların suretlerini yakmayı ateşe haram edecektir. Artık bu şefaathiler –yahut kurtaracak olanlar- kimi ayağının üstüne, kimi de yarı inciğine kadar ateşe gömülerek içeriye dalmış bulunacaklar. Tanıdıklarını çıkarıp dönecekler.

Yine Allah Teâlâ:

-“Haydi bir daha gidin kalbinde zerre ağırlığınca iman ve yakın olan her kimi bulursanız, onları da çıkarınız!” buyuracak.

Yine böyle olanlardan tanıdıklarını çıkarıp dönecekler.

Yine Allah Teâlâ:

-“Haydin bir daha gidin, kalbinde zerre ağırlığınca iman ve yakın olan her kimi bulursanız, çıkarınız!” buyuracak.

Yine böyle olanlardan tanıdıklarını çıkaracaklar.

Hasılı peygamberler, melekler, mü'minler şefaath etmiş bulunacaklar. Derken Cebbâr Muteâl Hazretleri:

-“Artık sıra benim şefaathime geldi!” buyuracak da ateşten bir kabza tutacak, yani bir kısım insanı toplayacak da simsiyah yanmış olan bir takım kavimleri dışarı çıkaracak, akabinde bunlar cennetin yolları üzerinde olup “Hayat nehri” denilen bir nehrin içine atılacaklardır. Onlar o nehrin iki tarafında seyl uğrağında biten yabani reyhan tohumlarının çabucak bittiği gibi biteceklerdir. Sizler o yabani reyhan tohumlarını taşın yanında, ağacın yanında görmüşsünüzdür. Onlardan güneşte olanları yeşildir, gölgede olanları da beyazdır. Sonra onlar “Hayat nehri”nden beyaz, parlak inciler gibi çıkacaklar, boyunlarına kendileriyle tanınacakları altın, gümüş nev’inden hatemler takılır ve cennete girerler. Cennet ahali:

-“İşlenmiş hiçbir amelleri, geçmiş hiçbir hayır ve haseneleri olmadığı halde Allah (c.c)'in cennete girdirdiği azatlıkları işte bunlardır!” diyeceklerdir.

Sonra onlara:

-“Gözünüzün görebildiği sizindir, bir o kadarı daha sizindir!” denilecektir.⁵³⁹

Cerir İbn Abdullah (r.a) şöyle demiştir: Peygamber (s.a.v) “Şüphesiz sizler Rabb’inizi göz görüşü ile göreceksiniz” buyurdu.⁵⁴⁰

Ru’yetullah konusunda sıraladığımız hadislerden şu sonucu çıkarabiliriz: Allah Teâlâ kıyamet gününde cennet ehline hiçbir sıkıntı ve zahmet olmadan açıkça görünecektir. Bu nimet cennet nimetlerinin en değerlisidir.

1.7. Cennetteki Eşler, Huriler ve Diğer Nimetler

Humejd et-Tavil (r.a) dedi ki: Ben Enes b.Malik (r.a)’ten işittim ki, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Akşamleyin ve sabahleyin herhangi bir zamanda Allah (c.c) yolunda bir kere (cihad) için yürüyüş, hiç şüphesiz dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlıdır. Ve cennetten herhangi birinizin bir yay kadar yeri yahut bir değnek yeri yani kamçı kadar bir yer, dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır. Cennet ehlinden bir kadın yer ahalisine baksaydı, hiç şüphesiz o, cennetle yer arasındaki fezayı aydınlatır ve o arayı bir güzel koku doldururdu ve yine muhakkak ki, o cennet kadınının başı üzerindeki başörtüsü, dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlı ve değerlidir.”⁵⁴¹

Zikrettiğimiz hadisle lafız ve mana yönünden aynı olan hadis Enes b.Malik (r.a)’ten rivayet edilmiştir.⁵⁴²

Ebu Hüreyre (r.a) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennete ilk giren zümrenin yüzleri ayın ondördüncü gecesindeki nurlu sureti üzeredir. Cennettekiler cennete tükürmezler, sümürmezler, dışkı çıkarmazlar. Onların cennetteki kapları altın, tarakları altın ve gümüştedir. “Buhurdanlıklarının” üdleri Hind üdudur. Onların teri misktir. Cennet ehlinden her bir erkeğin iki kadını vardır ki, vücudunun güzelliğinden iki baldır kemiğinin iliği etinin arkasından görünür. Cennettekiler arasında ihtilaf ta yoktur, düşmanlık ta yoktur. Kalpleri bir kalptir. Onlar sabah-akşam Allah Teâlâ’yı tesbih ederler.”⁵⁴³

Ebu Hüreyre (r.a)’den rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennet ahalisinin kalpleri bir kişinin kalbi(ndeki tek iradeye benzer bir fitrat) üzeredir. Aralarında

⁵³⁹ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabü’t-Tevhid, Bab: 24, Hadis no: 66, c. 16, s. 7310-7313.

⁵⁴⁰ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabü’t-Tevhid, Bab: 24, Hadis no: 63, c. 16, s. 7301.

⁵⁴¹ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabü’l-Cihad ve’s-Siyer, Bab: 6, Hadis no: 13, c. 6, s. 2644.

⁵⁴² Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabü’r-Rikaak, Bab: 30, Hadis no: 151, c. 14, s. 6467.

⁵⁴³ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabü’l-Bed’i’l-Halk, Bab: 8, Hadis no: 55, c. 7, s. 3053; Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabü’l-Bed’i’l-Halk, Bab: 8, Hadis no: 56, c. 7, s. 3054.

kinleşme ve hasetleşme yoktur. Her kişi için el-Hûrul-Ayn dilberlerinden iki zevce vardır. Bu dilberlerin baldırlarının iliği kemiklerinin ve etlerinin arkasından görülür.”⁵⁴⁴

Sehl b.Sa'd es-Saidî (r.a)'den Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennette bir kamçının yeri, dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlıdır”.⁵⁴⁵

Sehl b.Sa'd es-Saidî (r.a) şöyle demiştir: Ben Rasulullah (s.a.v)'tan işittim şöyle buyuruyordu: “Cennette bir kamçı kadar yer dünyadan ve dünyadaki şeylerden daha hayırlıdır. Sabahleyin ve akşamleyin -herhangi bir zamanda- Allah (c.c) yolunda cihad için bir yürüyüş hiç şüphesiz dünyadan ve dünyadaki herşeyden daha hayırlıdır.”⁵⁴⁶

Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennette bir kavs (yani yay) kadar bir yer, (alemde) üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden muhakkak hayırlıdır.”

Yine Rasulullah (s.a.v): “Sabahleyin veya akşamleyin herhangi bir zamanda Allah (c.c) yolunda (cihada çıkıp) bir yürüyüş yapmak, üzerine güneş doğup batan şeylerin hepsinden hayırlıdır.” buyurmuştur.⁵⁴⁷

Humey et-Tavil dedi ki: Ben Enes b.Malik'ten işittim ki, Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Akşamleyin ve sabahleyin herhangi bir zamanda Allah (c.c) yolunda bir kerre (cihad için) yürüyüş, hiç şüphesiz dünyadan ve dünyadaki her şeyden hayırlıdır. Ve cenneten herhangi birinizin bir yay kadar yeri yahut bir değnek yeri; yani kamçısı kadar bir yer, dünyadan ve dünyadaki şeylerin hepsinden hayırlıdır. Şayet cennet ehlinde bir kadın yer ahalisine baksaydı, hiç şüphesiz o, cennetle yer arasındaki fezaı aydınlatır ve o arayı bir güzel koku doldururdu. Ve yine muhakkak ki, o cennet kadınının başı üzerindeki başörtüsü, dünyadan ve dünyadaki herşeyden hayırlı ve değerlidir.”⁵⁴⁸

Sehl b.Sa'd (r.a) rivayet etmiştir; Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennette sekiz kapı vardır. Bunların içinde bir kapı Reyhan (suya kanmış kişi) diye isimlendirilir. Buradan cennete yalnız oruç tutanlar girer.”⁵⁴⁹

Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: Ben Rasulullah (s.a.v)'tan işittim, şöyle buyuruyordu: “Kim Allah (c.c) yolunda (yani Allah (c.c) rızası için) şeylerden herhangi bir şeyden çift sadaka verirse kapılardan, yani cennet kapılarından: “Ey Allah (c.c)'ın kulu! Bu

⁵⁴⁴ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Bed'i'l-Halk, Bab: 8, Hadis no: 63, c. 7, s. 3057.

⁵⁴⁵ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Bed'i'l-Halk, Bab: 8, Hadis no: 61, c. 7, s. 3056.

⁵⁴⁶ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'r-Rikaak, Bab: 2, Hadis no: 4, c. 14, s. 6356.

⁵⁴⁷ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cihad ve's-Siyer, Bab: 5, Hadis no: 11, c. 6, s. 2642.

⁵⁴⁸ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cihad ve's-Siyer, Bab: 6, Hadis no: 13, c. 6, s. 2644.

⁵⁴⁹ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Bed'i'l-Halk, Bab: 9, Hadis no: 66, c. 7, s. 3058.

kapı hayırlıdır.” diye çağrılır. Her kim de devamlı namaz kılanlardan olursa o da (cennetin) namaz kapısından çağrılır. Cihad ehlinde olan ise cihad kapısından çağrılır. Sadaka verenlerden olan kimse ise sadaka kapısından çağrılır.” Ebû Bekir (r.a):

- “Bu kapıların hepsinden çağrılan kimse üzerine bir zarar var mıdır?” dedi.

Yine Ebû Bekir (r.a):

-“Ya Rasulullah (s.a.v) bir kimse bu kapıların hepsinden çağrılır mı.” diye sordu?

Rasulullah (s.a.v):

- “Evet, hepsinden davet olunur ve ben senin onlardan olacağını ümit ediyorum Ya Ebâ Bekir.” dedi.⁵⁵⁰

Ebû Hureyre (r.a) şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Her kim Allah (c.c)'a ve O'nun Rasûlüne (s.a.v) iman eder de namaz kılar, Ramazanda oruç tutarsa onu cennete girdirmek Allah (c.c) üzerine bir hak olur. O kimse ister Allah (c.c) yolunda cihad etsin, isterse içinde doğduğu toprağında otursun.” Bunun üzerine sahabiler:

-“Ya Rasulullah (s.a.v), bu haberi insanlara müjdeleyemez miyiz?” dediler, Rasulullah (s.a.v):

-“Şüphesiz cennette yüz derece vardır. Allah (c.c) onları Allah (c.c) yolunda mücadele edenler için hazırlamıştır. İki derece arasındaki uzaklık gökle yer arasındaki uzaklık gibidir. Siz Allah (c.c)'tan (cennet) istemek dileğinizde O'ndan Firdevs'i isteyin. Çünkü o, cennetin ortası (en faziletlisi) ve en yücesidir.”⁵⁵¹

Yukarıda zikredilen hadislerden anlaşılan cennetteki eşler, dünya eşleriyle kıyaslanmayacak ölçüde güzel, değerli ve hayırlıdır. Bu sıralananların dışında daha pek çok nimet cennet ehlini beklemektedir.

Değerlendirme

Görüldüğü üzere Buhârî’de cennet nimetleri ile ilgili olarak tesbit ettiğimiz hadis 31 tanedir.

Buhârî’nin “Sahih”inde geçen cennet nimetleri ile ilgili hadisleri konu başlıkları altında ortaya koymaya çalıştık. “Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar” başlığındaki hadislerde, cennette bulunan kapların altın ve gümüşten ibaret olduğu anlatılmaktadır. “Cennetteki Gölgeler” başlığındaki hadisler, cennetteki gölgelerin çok uzun olduğu, ayrıca cennette

⁵⁵⁰ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu Fadâili Ashabu'n-Nebi, Bab: 4, Hadis no: 18, c. 7, s. 3426.

⁵⁵¹ Buhârî, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cihad ve's Siyer, Bab:6, Hadis no: 8, c. 6, s. 2640-2641.

bulunan ağaçların da gölgelerinin oldukça uzun olduğu ifade edilmektedir. Cennette ölümün olmaması da insanın dikkatini çeken nimetlerdendir.

Cennetteki köşk ve çadırlarla ilgili hadislerde; cennetteki köşkların çok yüksekte olduğu, çadırların içi boşaltılmış bir inci şeklinde olduğu ve ona mü'min ailelerin oturacağı anlatılmıştır. Allah Teâlâ'nın cennette verdiği nimetlerden bir diğeri de, hiçbir gözün görmediği, kulağın işitmediği, insanın aklına gelmeyen şeylerdir.

Cennette Allah (c.c)'ın rızası ve hoşnut olması da, nimetler içerisinde yer almaktadır. Cennette Allah (c.c)'ın görülmesi hadislerinde de, cennette insanların Allah (c.c)'ı göz görüşleri ile açık seçik bir şekilde görecekları ifade edilmektedir.

Cennette eş ve hurilerle alakalı hadisler, bize bu eş ve hurilerin dünyadaki eşlere benzemediğini anlatmaktadır. Benzemediği yönler ise; genellikle yaratılış, güzellik, güzel koku vb. durumlardır.

Cennetteki diğeri nimetler konusunda sıraladığımız hadisler hakkında şunları söyleyebiliriz: Cennet ehlinde tükürme, idrar gibi iç bulandırıcı durumları olmayacaktır. Aralarında kin ve haset gibi şeyler bulunmayacaktır. Cennetteki bir kamçının yeri de, dünyadaki her şeyden hayırlıdır. Cennette insanlar için hazırlanan derecelerin uzaklıklarının, yer ile gök arası kadar olduğu da anlatılanlar arasındadır.

Buhârî'de geçen cennet nimetlerine ait hadisleri sunduktan sonra şimdi de Müslim'in "Sahihi"nde yer alan cennet nimetleriyle ilgili hadislere yer vereceğiz.

2. Müslim'in Sahihi'nde Geçen Hadisler

2.1. Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar

Ebubekir b.Abdullah b.Kays (r.a) rivayet etmiştir ki; Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "İki cennet vardır ki; bunlar, kapları ve içindeki şeyler gümüştedir. İki cennet de vardır ki, onlar kapları ve içindeki şeyler altındandır. Adn cennetinde cennettekilerle Rabb'lerini görmeleri arasında Allah'ın vechindeki kibriya nidasından başka hiçbir şey bulunmayacaktır."⁵⁵²

Bu hadiste cennetteki yerlerin ve kullanılan eşyaların altın ve gümüşten olduğuna bir işaret vardır.

⁵⁵² Müslim, Ebu'l-Hüseyn b.Haccâc el-Kuşeyrî, en-Nisâbü'rî, *Sahihi'l-Müslim, Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, Trc: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat Yayınları, İstanbul, 1983, c. (I-XI), Kitabu'l-İman Bab: 80, Hadis no: 296, c. 2, s. 150.

2.2. Cennetteki Gölgeler

Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a) şöyle buyurdu: “Gerçekten cennette bir ağaç vardır. Binek giden onun gölgesinde yüz sene yürür, bitiremez.”⁵⁵³ Bu durum gölgelerin uzunluğu hakkında bilgi vermektedir.

Yukarıda naklettiğimiz hadisle lafız ve mana yönünden aynı olan hadis, Ebu Hüreyre (r.a)'den⁵⁵⁴ “Onu bitiremez.” cümlesinin ziyadesi ile rivayet edilirken, Sehl b.Sa'd (r.a)'dan⁵⁵⁵ ise, hiçbir farklılık olmadan rivayet edilmiştir.

2.3. Cennette Ölümün Olmaması

Ebu Saîd (r.a) ile Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasûlullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Bir dellal: “Gerçekten sizin için sağlamlık vardır. Artık ebediyyen hasta olmayacaksınız. Sizin için hayat vardır. Artık ebediyyen ölmeyeceksiniz. Sizin için gençlik vardır. Artık ebediyyen ihtiyarlamayacaksınız. Sizin için nimelpezir olmak vardır. Artık ebediyyen fakirlemeyeceksiniz.” diye nida edecektir.”⁵⁵⁶

Ebu Saîd (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) buyurmuştur: “Kıyamet gününde ölüm sanki bakla bir koçmuş gibi getirilecek. Ve cennetle cehennem arasında durdurulacak ve “Ey cennetlikler, bunun biliyor musunuz?” denilecek. Onlar başlarını kaldırarak bakacaklar: “Evet, bu ölümdür!” diyecekler ve:

-“Ey cehennemlikler bunu biliyor musunuz?” denilecek. Onlar da başlarını kaldırarak bakacaklar ve:

-“Evet, bu ölümdür!” diyecekler. Müteakiben emir verilecek koç kesilecek. Sonra:

-“Ey cennetlikler, size ebediyet. Artık ölüm yok” ve:

-“Ey cehennemlikler, size de ebediyet! Artık ölüm yok” denilecektir.⁵⁵⁷

Kısacası cennet hiçbir şeyin yok olmayacağı ebedilik yurdudur.

2.4. Cennetteki Köşk ve Çadırlar

Ebu Bekr b.Abdillah b.Kays (r.a)'tan, rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Muhakkak mü'min için cennette içi kof bir tek inciden altmış mil uzunlu-

⁵⁵³ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 1, Hadis no: 6, c. 11, s. 234-235.

⁵⁵⁴ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 1, Hadis no: 7, c. 11, s. 235.

⁵⁵⁵ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 1, Hadis no: 8, c. 11, s. 235.

⁵⁵⁶ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 8, Hadis no: 22, c. 11, s. 246, 247.

⁵⁵⁷ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 13, Hadis no: 40, c. 11, s. 261.

ğunda bir çadır vardır. Mü'min için orada aileler vardır. Mü'min onları dolaşır. Fakat onlar birbirlerini görmezler.”⁵⁵⁸

Sehl b.Sad (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Hiç şüphe yok ki, cennetlikler cennette köşkleri sizin semada yıldızı gördüğünüz gibi göreceklerektir.”⁵⁵⁹

Ebu Saîd el-Hudri (r.a) haber verdi. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Şüphesiz cennetlikler, üzerindeki köşk sahiplerini sizin doğu veya batı ufkunda kavuşmakta olan parlak yıldızı gördüğünüz gibi görürler. Çünkü aralarında fark vardır. Ashap:

-“Ya Rasulullah (s.a.v)! Bunlar peygamberin yerleridir. Başkası onlara ulaşamaz.” demişler. Rasulullah (s.a.v):

-“Bilakis! Nefsim yed-i kudretinde olan Allah (c.c)'a yemin ederim ki: Onlar Allah (c.c)'a iman ve peygamberleri tasdik eden bir takım adamlardır”⁵⁶⁰

Bu hadisten cennetteki köşkların, çok konforlu olduğu, inciden yapılmış çadırları barındırdığı sonucuna ulaşabiliriz.

2.5. Cennette Hiçbir Gözün Görmediği Nimetler

Ebu Hüreyre (r.a)'den Rasulullah (s.a.v) şöyle demiştir: “Allah (Azze ve Celle): Ben salih kullarıma hiçbir gözün görmediği, kulağın işitmediği ve insan kalbinden geçmeyen şeyler hazırladım.” buyurdu.⁵⁶¹

Yukarıda zikrettiğimiz hadisle lafız ve mana yönüyle aynı olan hadis Ebu Hazim tarafından rivayet edilmiştir.⁵⁶²

Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet edilmiştir. Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: “Ben salih kullarıma –size Allah (c.c)'ın bildirdikleri bir tarafa- zuhru ahiret olmak üzere hiçbir gözün görmediği, kulağın işitmediği ve insan kalbinden geçmeyen şeyler hazırladım.”⁵⁶³

Cennetteki nimetler aklın hayal gücünün ötesinde, insanın kalbine bile gelmeyecek özelliktedir.

⁵⁵⁸ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 9, Hadis no: 23, c. 11, ss. 247.

⁵⁵⁹ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 3, Hadis no: 10, c. 11, s. 237.

⁵⁶⁰ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 3, Hadis no: 11, c. 11, s. 238.

⁵⁶¹ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 51, Hadis no: 2, c. 11, s. 232.

⁵⁶² Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 51, Hadis no: 5, c. 11, s. 234.

⁵⁶³ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 51, Hadis no: 3, c. 11, s. 233.

2.6. Cennette Allah'ın Rızası ve Görülmesi

Ebu Saîd el-Hudri (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz ki, Allah cennetliklere: “Ey Cennetlikler!” diyecek. Onlar da: “Sana iki defa icabet ederiz ey Rabbimiz! Seni iki defa tev'id eylesiniz. Hayır senin yed-i kudretindedir.” cevabını verecekler. Bunun üzerine:

-“Razı oldunuz mu?” diye soracak. Onlar:

-“Neden razı olmayacak mısınız Yâ Rab!” Bize mahluklarından hiçbirine vermediğini verdin.” diyecekler. Allah Teâlâ Hazretleri:

-“Size bundan daha kıymetlisini vereyim mi?” diyecek. Onlar:

-“Ya Rabbi! Bundan daha kıymetli ne olabilir, mukabelesinde bulunacaklar.” O da:

-“Size Rıdvân'ımı helâl kılıyorum, ondan size ebediyyen gazap etmem.” buyuracaktır.⁵⁶⁴

Suheyb (r.a)'ten rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennettekiler cennete girdiği zaman Allah Tebareke ve Teâlâ Hazretleri: “Size daha ziyade bir şey vermemi ister misiniz?” diyecek, onlar da: “Sen bizim yüzlerimizi ağartmadın mı? Bizi cennete koyarak cehennemden kurtarmadın mı?” diyecekler. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri hicabı kaldıracak, artık onlara Rableri Hazretlerine bakmaktan daha makbul bir şey verilmiş olmayacaktır.”⁵⁶⁵

Ebu Hüreyre (r.a) haber vermiştir ki; bir takım insanlar Rasulullah (s.a.v)'a: “Ya Rasulullah (s.a.v) biz kıyamet gününde Rabbi'mizi görecek miyiz?” demişler. Rasulullah (s.a.v) de şöyle buyurmuşlardır:

-“Bedr-i tam halindeki gecede, siz Ay'ı görme hususunda itişip kakışarak birbirinize zahmet verir misiniz?” Ashap:

-“Hayır, Ya Rasulullah (s.a.v).”

-“O halde siz O'nu işte böyle göreceksiniz.”

-“Ya Rasulullah (s.a.v): Biz kıyamet gününde Rabb'imizi görecek miyiz?” demişler. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur:

⁵⁶⁴ Müslim, *a.g.e.*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 2, Hadis no: 9, c. 11, s. 236.

⁵⁶⁵ Müslim, *a.g.e.*, Trc: Kitabu'l-İman, Bab: 80, Hadis no: 297, c. 2, s. 150.

“Bedr-i Tâm halindeki gecede siz A’yı görme hususunda itişip kakışarak birbirinize zahmet verir misiniz?” Ashap:

- “Hayır Ya Rasulullah (s.a.v)!” demişler.

- “Ya siz Güneşin uğrunda hiçbir bulut yokken onu görme hususunda birbirinize zahmet verir misiniz?”

- “Hayır Ya Rasulullah (s.a.v)!”

- “O halde siz onu, işte böyle göreceksiniz. Kıyamet gününde Allah (c.c) insanları toplayarak: “Her kim dünyada neye ibadet ediyordu ise; onun ardına düşsün” diyecek. Bunun üzerine dünyada iken Güneş’e tapan Güneş’in, Ay’a tapan Ay’ın ardına takılacak, putlara tapanlar da onların peşine takılacaklar, ortada içlerinde münafıkları da olduğu halde yalnız bu ümmet kalacak, derken Allah Tebareke ve Teâlâ onlara evvelce tanıdıklarından başka bir suretle tecelli edecek ve:

“-Ben sizin Rabb’inizim.” diyecek. Onlar Allah (c.c)’ı tanıyamadıkları için: “Biz senden Allah (c.c)’a sığınırız! Rabb’imiz bize gelinceye kadar bizim yerimiz burasıdır. Rabbimiz geldiği zaman biz O’nu tanırız” diyecekler. Bunun üzerine Allah Teâlâ Hazretleri karşılarında onların tanıdıkları sureti ile tecelli edecek ve: “Ben sizin Rabb’inizim.” buyuracak. Onlar da:

- “Evet, bizim Rabb’imiz sensin” diyerek ona tabi olacaklar. Cehennem üzerine sırât köprüsü kurulacak; ondan ilk geçen ben ve ümmetim olacak. O gün peygamberlerden başka konuşan bulunmayacak. O gün peygamberlerin duası da “Allah (c.c)’ım, selamet ver!” Selamet” demek olacak. Cehennemde sa’dan dikenini gibi mahmuzlar olacak, siz sa’dan dikenini hiç gördünüz mü?” buyurmuş. Ashap:

- “Evet Ya Rasulullah (s.a.v)!” demişler.

- “İşte o mahmuzlar sa’dan dikenleri gibi olacak. Şu kadar var ki; onların büyüklüğünün miktarını Allah (c.c)’tan başka bilen olmayacak. Bu mahmuzlar kötü amellerinden dolayı insanları kapacaklar. İnsanların kimi mü’min olduğu için ameli sayesinde kurtulup kalacak, kimi de kurtarıncaya kadar ceza görecektir, ta ki Allah (c.c) kulları arasında vereceği hükmü bitirip rahmetinden dolayı cehennemliklerden dilediğini oradan çıkarmak murad edince; meleklerle dünyada Allah (c.c)’a şirk koşmayan cehennemlikleri, Allah (c.c)’ın kendilerine rahmet buyurmak dilediklerini Allah (c.c)’tan başka Allah (c.c) yoktur diyenleri çıkarmalarını emreder. Melekler, bunları cehennemde tanıyacaklar, onları sec-

de eserinden bilecekler, çünkü ateş ademoğlunu yiyip bitirecek. Yenmedik yalnız secde yeri kalacak, secde yerini yemeyi Allah (c.c) cehennemde haram kılmıştır. Bu suretle mezkur kimseler cayır cayır yanmış bir vaziyette cehennemden çıkarılarak üzerlerine hayat suyu dökülecek ve selin getirdiği milli toprakta yabancı ot tohumu nasıl biterse, onlar da öyle bitecekler. Sonra Allah Teâlâ Hazretleri kulları arasında vereceği hükmü bitirecek, ortada yüzünü cehenneme doğru dönmüş yalnız bir kişi kalacak, bu zat ehl-i cennetin cennete en son gireceği olacak ve:

- “Ya Rabb! Benim yüzümü cehennemde çevir, çünkü onun kokusu beni zehirleyip berbat ediyor, alevi de beni yakıp kavuruyor.” diye Allah (c.c)'in dilediği kadar dua edecek, sonra Allah Teâlâ ona:

- “Bunu yaparsam acaba başkasını da ister misin?” diyecek, o da:

- “Hayır, senden bundan başka bir şey istemem.” cevabını verecek ve Rabb'ine Allah (c.c)'in dilediği kadar ahd-u peymanlar verecek bunun üzerine Allah (c.c) onun yüzünü cehennemden çevirecek. Bu zat cennete doğru dönüp de onu görünce, Allah (c.c)'in dilediği kadar susacak. Sonra:

- “Ey Rabb'im! Beni cennetin kapısına bari götür.” diyecek.

Allah Teâlâ hazretleri ona:

- “Sana verdiğimden başka bir şey istemeyeceğine ahd-ü peyman vermemiş miydin? Yazık sana ademoğlu, ne de gaddarmışsın.” diyecek. O zat yine: “Aman Ya Rabb'i!” diye Allah (c.c)'a dua edecek. Nihayet Allah Teâlâ hazretleri ona:

- “Acaba bunu verirsem, başkasını da istemeyecek misin?” diye soracak. O da:

- “Hayır! İzzetine yemin ederim ki istemem.” diyecek ve Rabb'ine Allah (c.c)'in dilediği kadar ahd-u misaklar verecek. Bunun üzerine Rabb'i de onu cennetin kapısına götürecektir. Cennet kapısına dikildiği zaman cennet ona açılacak içindeki hayır ve badi-i sürür şeyleri görecektir ve yine Allah (c.c)'in dilediği miktar sükut edecek. Sonra:

- “Hani sana verilenden başkasını istemeyeceğine ahd-u misaklar vermemiş miydin? Yazık sana ademoğlu, ne gaddar şeymişsin!” diyecek.

O zat:

- “Aman Allah (c.c)'im! Mahlukatının en şakisi ben olmayayım?” diye niyaz edecek. Allah (c.c)'a dua edecek nihayet Allah Teâlâ hazretleri ona güler yüz muamelesi edecek. Allah (c.c) ona gülümser muamelesi edince, bu sefer haydi cennete gir diyecek. Artık Rabb'inden isteyebildiği kadar isteyecek ve dileyecek. Hatta Allah (c.c) kendisine şunu da

iste, şunu da diye istenecek şeyleri hatırlatacak. Nihayet dileklerin arkası kesilince Allah Teâlâ “Bütün bunlar ve daha bir o kadarı da senindir.” buyuracak.⁵⁶⁶

Ebu Saîd el-Hudrî (r.a)’den rivayet edilmiştir ki; Rasulullah (s.a.v) zamanında bir takım insanlar:

-“Ya Rasulullah (s.a.v)! Biz kıyamet gününde Rabb’imizi görecek miyiz?” demişler, Rasulullah (s.a.v):

-“Evet, siz Güneş öğle zamanında açık, uğruna hiçbir bulut yokken onu görme hususunda birbirinize zahmet verir misiniz?” buyurdular. Ashap:

-“Hayır. Ya Rasulullah (s.a.v)” demişler.

- İşte bunlardan birini görme hususunda nasıl birbirinize zahmet vermezseniz, kıyamet gününde de Allah Tebareke ve Teâlâ Hazretlerini görme hususunda da öylece birbirinize zahmet vermeyeceksiniz.⁵⁶⁷

Kısacası cennette Allah kullarına görünecek, kullar da görecekler ve katından bir rıza kullar üzerinde olacaktır.

2.7. Cennetteki Eş, Huri ve Diğer Nimetler

Ebu Hüreyre (r.a)’den rivayet edilmiştir. Ebû'l-Kaâsım (s.a.v) şöyle buyurdu: “Gerçekten cennete ilk girecek zümre Bedir gecesindeki Ay suretinde, ondan sonra girecekler gökyüzünde en parlak yıldızın ziyası suretinde olacaklar. Büyük, küçük abdest bozmayacaklar. Burun atmayacaklar ve türükmeyeceklerdir. Tarakları altın, terleri misk, buhurdanlıkları öd ağacı, zevceleri büyük gözlü hurilerdir. Ahlakları, babaları Adem suretinde altmış arşın semaya yükselmiş bir adamın ahlakı olacaktır.”⁵⁶⁸

Yukarıda zikrettiğimiz hadisle lafız ve mana yönüyle aynı, fakat “Bundan sonra onlar menzil sahibi olacaklardır.” ilavesiyle Ebu Hüreyre (r.a)’den bir hadis rivayet edilmiştir.⁵⁶⁹

Ebû Hureyre (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur. “Her birine iki zevce verilecektir ki, güzellikten baldırlarının iliği etin arkasından görülecektir. Aralarında anlaşmazlık ve küşme olmayacaktır. Kalpleri bir kalp olacak, sabah-akşam Allah Teâlâ’ya tesbihte bulunacaklardır.”⁵⁷⁰

⁵⁶⁶ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-İman, Bab: 81, Hadis no: 299, c. 2, s. 153-155.

⁵⁶⁷ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-İman, Bab: 81, Hadis no: 302, c. 2, s. 164.

⁵⁶⁸ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 6, Hadis no: 15-16, c. 11, s. 241-242.

⁵⁶⁹ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 6, Hadis no: 16, c. 11, s. 242-243.

⁵⁷⁰ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 7, Hadis no: 17, c. 11, s. 243-244.

Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Gerçekten cennete ilk girecek zümre Bedir gecesindeki Ay suretinde ondan sonra girecek olanlar gökyüzünde parlak yıldızların ziyası suretinde olacak. Her birine iki zevce verilecek ki; bacaklarının ilikleri, etin arkasından görünecek. Cennette bekar olmayacak.”⁵⁷¹

Cabir b.Abdullah (r.a)'tan rivayet edilmiştir: “Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Şüphesiz ki, cennetlikler orada yiyip içerler, fakat tükürmezler, büyük-küçük abdest bozmazlar ve burun atmazlar.” Ashap:

-“O halde yenilen şey ne olacak?” diye sordular.

-“Geçirmek ve misk sızıntısı gibi ter! Kendilerine nefes ilham olunur gibi tesbih ve tahmid ilham olunur.”⁵⁷²

Yukarıda naklettiğimiz hadisle lafız ve mana yönünden aynı hadis Cabir b.Abdullah'tan⁵⁷³ rivayet edilmiştir.

Ebu Hüreyre (r.a.) den rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennete giren nimet görür, fakirlik görmez; elbisesi eskimez, gençliği de tükenmez.”⁵⁷⁴

Enes b.Malik (r.a) ten rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Hakikaten cennette bir çarşı vardır ki, ona her hafta gelirler. Derken şimal rüzgarı eserek yüzlerine ve elbiselerine vurur. Bu suretle güzellik ve cemalleri artar da, ailelerinin yanına güzellik ve cemalleri artmış olarak dönerler. Aileleri kendilerine:

-“Vallahi bizden ayrıralı güzellik ve cemaliniz artmış.” derler. Onlar da:

-“Vallahi sizin dahi bizim arkamızdan güzellik ve cemâliniz artmış.” derler.⁵⁷⁵

Sehl b.Sa'd (r.a)'dan rivayet edilmiştir. Sehl şöyle demiştir: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennette bir kapı vardır ki, ona Reyyan derler. Kıyamet gününde bu kapıdan oruçlular girecek onlarla birlikte başka hiçbir girmeyecektir. “Oruçlular nerede?” denilecek. Müteakiben bu kapıdan gireceklerdir. Oruçluların sonu girdi mi kapı kapanacak bir daha ondan hiçbir kimse giremeyecektir.”⁵⁷⁶

⁵⁷¹ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 6, Hadis no: 14, c. 11, s. 240-241.

⁵⁷² Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 7, Hadis no: 18, c. 11, s. 244.

⁵⁷³ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 7, Hadis no: 19, c. 11, s. 245.

⁵⁷⁴ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 8, Hadis no: 21, c. 11, s. 246.

⁵⁷⁵ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 5, Hadis no: 13, c. 11, s. 239-240.

⁵⁷⁶ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu's-Siyam, Bab: 30, Hadis no: 166, c. 6, s. 198.

Ebû Hureyre (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Muhammed’in nefsi yedi kudretinde olan Allah (c.c)'a yemin ederim ki cennet kapılarının iki kanadıyla pervazlarının arası Mekke ile Hecer, yahut Hecer ile Mekke -arası- gibidir.”⁵⁷⁷

Ebû Said (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v), İbn Said'e “Cennetin toprağı nedir?” diye sordu.

-“Beyaz undur, misktir, Ya Ebâ'l-Kaâsım.” cevabını verdi.

-“Doğru söyledin.” buyurdular.⁵⁷⁸

Yukarıda zikredilen hadisle lafız ve mana yönünden aynı olan hadis İbn-ü Sayyad'dan rivayet edilmiştir.⁵⁷⁹

Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Seyhan, Ceyhan, Fırat ve Nil'den her biri cennet nehirlerindedir.”⁵⁸⁰

Şu ana kadar Müslim'in Sahih'i'nde geçen cennet nimetleriyle ilgili hadisleri sıraladık.

Değerlendirme

Müslim'in “Sahih”inde tesbit ettiğimiz hadis sayısı 29 tanedir.

Müslim'de yer alan cennet nimetleriyle ilgili hadisleri, Buhârîde olduğu gibi şu konu başlıklarını altında tasnif ettik: Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar, Cennetteki Gölgeler, Cennette Ölümün Olmaması, Cennetteki Köşk ve Çadırlar, Cennette Hiçbir Gözün Görmediği Nimetler, Cennette Allah'ın Rızası ve Görülmesi, Cennetteki Eş, Huri ve Diğer Nimetler.

Ayrıca Müslim'deki hadislerin çoğunu, başta Kitabu'l-Cenne olmak üzere, farklı kitap başlıklarından derledik.

İncelediğimiz hadislerden cennette bulunan nimetleri şöyle sıralayabiliriz: Altından, gümüşten kap ve eşyalar, uzun gölgeler, ölümün olmaması, inciden yapılmış köşk ve çadırlar, hiçbir gözün görmediği ve aklın düşünemeyeceği her şey. Cennette Allah (c.c)'in görülmesi ve rızası da nimetlerin en yücesidir. Cennet ehli orada güzel gözlü huri ve eşler, iştah açıcı yiyecekler ve içecekler bulacakları gibi, nefsin istemediği kötü durumları da hiç görmeyeceklerdir.

⁵⁷⁷ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-İman, Bab: 84, Hadis no: 328, c. 2, s. 218.

⁵⁷⁸ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Fiteni ve Eşrâti-s-saati, Bab: 19, Hadis no: 93, c. 11, s. 370.

⁵⁷⁹ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Fiteni ve Eşrâti-s-saati, Bab: 19, Hadis no: 93, c. 11, s. 371.

⁵⁸⁰ Müslim, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Cenne, Bab: 10, Hadis no: 93, c. 11, s. 371.

Bu hadisler bize cennetin mutluluk diyarı olduğu, burada bulunan nimetlerin de ebedi, kişinin ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda olduğunu göstermektedir.

Şimdi de Tirmîzî’de geçen cennet nimetleri hakkındaki hadislere yer vereceğiz.

3. Tirmîzî’nin Süneni’nde Geçen Hadisler

3.1. Cennetteki Gölgeler

Ebu Saîd el-Hudri (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennette bir ağaç vardır, hayvanına binmiş kişi onun gölgesinde yüz sene yürür de onu kesemez.” Rasûl-i Ekrem “İşte zill-i memdûddur” buyurdu.⁵⁸¹

Yukarıdaki hadisle lafız ve mana yönüyle aynı hadis Ebu Hüreyre (r.a)’den rivayet edilmiştir.⁵⁸²

Ebu Hureyre (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennette gölgesi altında olmayan hiçbir ağaç yoktur.”⁵⁸³

Bu hadislerden cennetteki ağaçların üzerleri gölgeli bir yapıda olduğu sonucuna varabiliriz.

3.2. Cennette Ölümün Olmaması

Ebu Saîd (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Kıyamet günü olduğu vakit ölüm, alaca bir koç gibi getirilecek, cennet ile cehennem arasında durdurulacak ve onların gözleri önünde kesilecektir. Sevinçten ölen bir kimse bulursa cennet ehli ölürdü ve kederden ölen bir kimse bulursa cehennem ehli ölürdü.”⁵⁸⁴

Ebu Hüreyre (r.a) den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “...Allah Teâlâ cennet ehlini cennete, cehennem ehlini de cehenneme girdirdiği vakit, ölüm boynundan çekilerek getirilecek, cennet ehli ile cehennem ehli arasındaki sur üzerinde durdurulacak, sonra “Ey cennet ehli!” diye bağrılacak, onlar da korku içinde bakacaklar, sonra “Ey cehennem ehli!” diye bağrılacak, onlar da sevinç içinde bakacaklar ve şefaahat ümit edecekler. Müteakiben cennet ehline ve cehennem ehline “Bunu tanıyor musunuz?” diye sorulacak. Bunlar ve onlar da “Onu tanıyoruz, başımıza dikilen ölümdür o!” diyecekler. Sonra yatırılacak ve sur üzerinde basbayağı kesilecektir. Sonra şöyle denilecek. “Ey

⁵⁸¹ Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed, *Sünen, Sünen-i Tirmizî Tercemesi*, Trc: Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yay, İst., Tarihsiz, c. (I-VI), Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab:1, Hadis no: 2643, c. 4, s. 302.

⁵⁸² Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 1, Hadis no: 2644, c. 4, s. 303.

⁵⁸³ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 1, Hadis no: 2645, c. 4, s. 303.

⁵⁸⁴ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 19, Hadis no: 2683, c. 4, s. 331.

cennet ehli! Ebedi kalmak var, ölüm yok. Ey cehennem ehli! Ebedi kalmak var, ölüm yok.”⁵⁸⁵

Kısacası cennet ebedi olduğu gibi, cennet ehli içinde orada ebedilik vardır, yok olmayacaklardır.

3.3. Cennetteki Köşk ve Çadırlar

Abdullah b.Kays (r.a)’tan rivayet edilmiştir: Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki:

“Cennette kapları ve her şeyi gümüşten olan iki cennet, aynı zamanda kapları ve her şeyi altından olan iki cennet vardır. Adn cennetinde ise, cennet ehli ile bakmaları arasında ancak O’nun yüzünü örten bir kibriya (büyüklük) perdesi vardır.

Cennette oyuk inciden genişliği altmış mil olan bir çadır vardır. Her zaviyesinde (hurilerden) oturanlar vardır ki; diğerlerini görmezler ve mü’min onları bir bir dolaşır.”⁵⁸⁶

Hazreti Ali (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennette bir takım köşkler vardır ki, dışarı içlerinden ve içleri dışlarından görünür. Bunun üzerine bir arabi, Rasul-i Ekrem (s.a.v)’e kalkarak “Ey Allah’ın Peygamberi” dedi: “O köşkler kimler içindir?” Rasul-i Ekrem (s.a.v) buyurdu ki: “O köşkler; tatlı söz söyleyen, yemek yediren, oruca devam eden ve insanlar uykuda iken geceleyin namaz kılanlar içindir.”⁵⁸⁷

Özet olarak Allah Teâlâ, cennetteki güzel köşklere ancak kendi rızasını kazananlar için hazırlamıştır.

3.4. Cennette Allah (c.c)'in Rızası ve Görülmesi

Ebu Saîd el-Hudri (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Allah Teâlâ, cennet ehline “Ey cennet ehli!” buyuracak. Onlar da “Ey Rabbimiz, Lebbeyk ve sa’deyk” diyecekler. Allah Teâlâ, “Memnun oldunuz mu?” buyuracak. Onlar da, “Nasıl olmayız! Yaratıklarından hiç kimseye vermediğini bize verdin.” diyecekler. Allah (c.c), “Ben bundan daha iyisini size vereceğim.” buyuracak. Onlar, “Bundan daha üstün olan şey nedir?” diyecekler. Allah (c.c) şöyle buyuracak: “Rızamı sizim üzerinize indirecek ve size asla gazap etmeyeceğim.”⁵⁸⁸

Suheyb (r.a)’ten rivayet edilmiştir; Rasulullah (s.a.v), şöyle buyurdu: “Cennet ehli cennete girdikleri vakit, bir münadi “Sizin için Allah Teâlâ katında bir va’d vardır.” diye çağırarak. Onlar da “Bizim yüzlerimiz ak etmedi mi, bizi ateşten kurtarmadı mı, bizi cen-

⁵⁸⁵ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 19, Hadis no: 2682, c. 4, s. 330-331.

⁵⁸⁶ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 3, Hadis no: 2648, c. 4, s. 306.

⁵⁸⁷ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 3, Hadis no: 2647, c. 4, s. 305.

⁵⁸⁸ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 16, Hadis no: 2680, c. 4, s. 327.

nete girdirmede mi?” diyecekler. Melekler “Evet” diye cevap verecekler. Bunu müteakip perde açılacaktır. Rasul-i Ekrem (s.a.v) buyurdu ki: “Allah’a yemin ederim ki, o anda kendisini görmekten, daha sevgili bir şey vermemiştir.”⁵⁸⁹

İbn Ömer (r.anhuma)’dan rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennet ehlinin en aşağı mertebede olanı şol kişidir ki, bahçelerini, kadınlarını, bol nimetlerini, hizmetçilerini ve tahtlarını bir senelik mesafeye kadar görecek ve onların Allah Teâlâ için en makbul olanı da şol kişidir ki, sabah ve akşam O’nun yüzünü görecektir.”⁵⁹⁰

Cerîr b.Abdullah el-Becelî (r.a)’den rivayet edilmiştir; dedi ki: Rasulullah (s.a.v)’ın huzurunda oturmakta idik. Rasul-i Ekrem (s.a.v), dolunay gecesı Ay’a baktı ve şöyle buyurdu: “Siz Rabbiniz’e sunulacaksınız ve şu Ay’ı gördüğünüz gibi O’nu görecek ve O’nu görmek hususunda şikayetiniz olmayacaktır.”⁵⁹¹

Yukarıda zikredilen hadisle lafız yönünden farklı, mana yönünden aynı hadis Ebu Hüreyre (r.a)’den rivayet edilmiştir, dedi ki: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Dolunay gecesı Ay’ı görmekte güçlük çeker misiniz veya Güneş’i görmekte güçlükle karşılaşır mısınız?” Ashap, “Hayır” diye cevap verdiler. Rasul-i Ekrem buyurdu ki: “İmdi siz, dolunay gecesı Ay’ı (tam ve net olarak) gördüğünüz gibi Rabb’inizi de görecek ve O’nu görmek hususunda güçlükle karşılaşmayacaksınız.”⁵⁹²

Bu ve diğer hadislerden anlaşılan odur ki, ruy’etullah ahirette gerçekleşecektir.

3.5. Cennetteki Eş ve Huriler

Abdullah b.Mes’ud (r.a)’dan rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Cennet ehlinin kadınlarından bir kadının baldırının beyazlığı, yetmiş kat cennet elbisesinin altından görünür ve hatta onun iliği dahi görünür.”⁵⁹³

Ebu Saîd el-Hudri (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Kıyamet günü cennete girecek olan ilk grup(un yüzleri), dolunay gecesı Ay’ın ışığı gibi olacak ve ikinci grup ta gökte parlak yıldızların en iyisi gibi olacaktır. Onlardan her bir erkeğin iki karısı bulunacak, her kadının üzerinde yetmiş cennet elbisesi olacak ve bunların ardından bile onun iliği görünecektir.”⁵⁹⁴

⁵⁸⁹ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 16, Hadis no: 2676, c. 4, s. 325-325.

⁵⁹⁰ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 16, Hadis no: 2677, c. 4, s. 327.

⁵⁹¹ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 16, Hadis no: 2675, c. 4, s. 324.

⁵⁹² Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 16, Hadis no: 2679, c. 4, s. 326.

⁵⁹³ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 5, Hadis no: 2654, c. 4, s. 309.

⁵⁹⁴ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 5, Hadis no: 2657-2658, c. 4, s. 311.

Yukarıda zikrettiğimiz hadisle mânâ yönünden aynı, ancak “ışığı” yerine “sureti” farklılığıyla rivayet edilen Ebû Said el-Hudrî (r.a)’ye ait bir hadis vardır.⁵⁹⁵

3.6. Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar

Abdullah b.Kays (r.a)’tan rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Cennette kapları ve her şeyi gümüşten olan iki cennet, aynı zamanda kapıları ve her şeyi altından olan iki cennet vardır. Adn cennetinde ise cennet ehli ile Rabb’lerine bakmaları arasında ancak O’nun yüzünü örten bir kibriya perdesi vardır.”⁵⁹⁶

Kısacası Allah’ın yarattığı şeylerin yapısı altın ve gümüşten olacaktır.

3.7. Cennetteki Havuz ve İçecekler

Muaviye b.Hîde (r.a)’den, rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Cennette su denizi, bal denizi, süt denizi ve şarap denizi vardır ve nehirler daha sonra bunlardan çıkacaktır.”⁵⁹⁷

Enes b.Malik (r.a) tarikiyle Rasulullah (s.a.v)’tan rivayet edilmiştir; buyurdu ki: “Benim havuzumda, göğün yıldızları sayısınca ibrikler vardır.”⁵⁹⁸

Ebu Zerr (r.a)’den rivayet edilmiştir; dedi ki: “Ya Rasulullah (s.a.v)” dedim, “Havuzun kapları nasıldır?” Buyurdu ki: “Bütün benliğime hakim olan Zat hakkı için, havuzun kapları, karanlık ve bulutsuz bir gecede göğün irili ufaklı yıldızlarının sayısından daha çok ve cennet kaplarındandır. Bunlardan içen bir daha susamayacaktır. Üzerindeki şeyin sonudur. Havuzun eni-boyu kadardır ve Uman ile Eyle arasındadır. Suyu süttten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır.”⁵⁹⁹

Ebu Sellâm el-Hubşî (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “...Benim havuzum, Aden’den Belka Ammanı’na kadar uzanır. Suyu süttten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Kadehleri, göğün yıldızları sayısındadır. Her kim ondan bir yudum içerse bundan sonra ebediyen susamaz.”⁶⁰⁰

Enes b.Malik (r.a)’ten rivayet edilmiştir, dedi ki: Rasulullah (s.a.v)’a “Kevser nedir?” diye soruldu. Rasul-i Ekrem (s.a.v) buyurdu ki: “O Allah’ın bana verdiği, yeni cen-

⁵⁹⁵ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 5, Hadis no: 2658, c. 4, s. 311.

⁵⁹⁶ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 3, Hadis no: 2648, c. 4, s. 306.

⁵⁹⁷ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 24, Hadis no: 2690, c. 4, s. 337.

⁵⁹⁸ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Kıyametin Sıfatı Babı, Bab: 12, Hadis no: 2559, c. 4, s. 248.

⁵⁹⁹ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Kıyametin Sıfatı Kitabı, Bab: 13, Hadis no: 2562, c. 4, s. 251

⁶⁰⁰ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Kıyametin Sıfatı Kitabı, Bab: 13, Hadis no: 2561, c. 4, s. 250.

nette bir nehirdir ki, sütün daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. O nehirde bir takım kuşlar vardır ki, boyunları deve boyunları gibidir...⁶⁰¹

Cennetteki nehirlerde farklı yapıda ve tatta içecek olacak ki bunlardan içen kimse- nin hiçbir zaman susuzluk çekmeyecektir.

3.8. Cennetteki Diğer Nimetler

Büreyde (r.a)'den rivayet edilmiştir: Adamin biri Rasulullah (s.a.v)'a sual sorarak “Ya Rasulullah (s.a.v)” dedi, “Cennette at var mıdır?” Rasul-i Ekrem (s.a.v) buyurdu ki: “Allah seni cennete koyarsa, orada kırmızı yakuttan bir ata bindirilmeni ve o atın cennette seninle dilediğin yere uçmasını, dilediğin takdirde behemehal yapar (bu arzunu yerine getirir)sin.” Bir adam da Rasul-i Ekrem (s.a.v)'e sual sorarak “Ya Rasulullah (s.a.v) cennette deve var mıdır?” dedi. Rasul-i Ekrem, bu adama arkadaşına söylediğini aynen söylemedi ve şöyle buyurdu: “Allah seni cennete girdirirse orada senin, canının çektiği ve gözünün hoşlandığı her şeyin olacaktır.”⁶⁰²

Yukarıda zikredilen hadisin manaca benzerini Abrurrahman bin Sâbit (r.a) rivayet etmiştir.⁶⁰³

Ebû Eyyüp (r.a)'ten rivayet edilmiştir, dedi ki: Rasulullah (s.a.v)'a bir arabî geldi. Ve “Ya Rasulullah (s.a.v)”dedi. “Ben atları severim, cennette at var mıdır?” Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Cennete girdirilirsene sana yakuttan iki kanatlı bir at getirilecek, o ata bindirileceksin, sonra seninle dilediğin yere uçacaktır.”⁶⁰⁴

Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayet edilmiştir, dedi ki: Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennete girecek olan ilk grubun sureti, Ay'ın dolunay gecesindeki sureti üzeredir. Tükürmeyecekler, sümükürmeyecekler ve dışarı çıkmayacaklar. Onların cennetteki kapları arasından, tarakları, altın ve gümüşten, buhurdanlıkları öd ağacındandır ve terleri misktir. Aralarında anlaşmazlık yok, birbirine karşı kin besleme de yoktur. Kalpleri bir insanın kalbi gibidir. Sabah akşam Allah'ı tesbih ederler.”⁶⁰⁵

Ebû Bekir'in kızı Esmâ (r.anhuma)'dan rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “...Sidre-i Müntehâ'da altın pervaneler vardır ve onun meyveleri (hacim itibariyle) çanak kadardır.”⁶⁰⁶

⁶⁰¹ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 10, Hadis no: 2662, c. 4, s. 315.

⁶⁰² Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 11, Hadis no: 2666, c. 4, s. 316.

⁶⁰³ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 11, Hadis no: 2667, c. 4, s. 317.

⁶⁰⁴ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 11, Hadis no: 2668, c. 4, s. 317.

⁶⁰⁵ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 7, Hadis no: 2660, c. 4, s. 312-313.

⁶⁰⁶ Tirmizî, *a.g.e*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 9, Hadis no: 2664, c. 4, s. 315.

Ebû Hüreyre (r.a)'den rivayet edilmiştir: Dedi ki: “Ya Rasulallah (s.a.v)” dedim. “Yaratıklar neden yaratılmıştır?” Rasul-ü Ekrem (s.a.v): “Sudan” buyurdu. “Cennet, bunun yapısı nedir?” diye sordum, buyurdu ki: “Bir kerpiçi gümüşten, bir kerpiçi altından, harcı keskin kokulu misk, çakılları inci ve yakut, toprağı zaferandır. Ona girenler refah bulur, sıkıntı çekmezler. Ebedileşir, ölümsüz olurlar. Giysileri eskimez, gençlikleri bitmez...”⁶⁰⁷

Sa'd b.Ebi Vakkas (r.a)'tan rivayet edilmiştir: Rasulallah (s.a.v) buyurdu ki: “Cennette olan nimetlerden bir tırnağın taşıyacağı kadar bir şey (dünyadakilere) görünmüş olsa gökler ve yeryüzü çevreleri arasındaki her yer onun yüzünden süs içinde kalırdı ve cennet ehlinde bir kişi (dünyadakilere) baksa da, bilezikleri(nden biri) görünse, güneş yıldızların ışığını sildiği gibi, o da güneşin ışığını silerdi.”⁶⁰⁸

Hız.Ali (Kerremallahu Vechehu)'den rivayet edilmiştir; dedi ki: Rasulallah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennette bir çarşı vardır ki, bu çarşıda satın almak veya satmak diye bir şey yoktur. Yalnız erkek ve kadın şekilleri vardır; insanın canı bir şekil istedi mi ona girecektir.”⁶⁰⁹

Said bin El-Müseyyeb'ten rivayet edilmiştir: Said (r.a), Ebû Hüreyre (r.a) ile karşılaştı ve Ebû Hüreyre (r.a): “Allah (c.c)'tan, cennet çarşısında bizi bir araya getirmesini dilerim!” dedi. Bunun üzerine Said, “Cennette çarşı var mıdır?” diye sordu. Ebû Hüreyre (r.a), “Evet” dedi, “Rasulallah (s.a.v) bana bildirdi ki, cennet ehli cennete girdikleri vakit orada amellerinin çokluğu nisbetinde yerleşeceklerdir. Sonra dünya günlerinden cuma günü kadar bir müsade verilecek, onlar da Rabb'lerini ziyaret edeceklerdir. Rabb'in arşı onlara görünecek ve Rabb, kendilerine cennet bahçelerinden bir bahçede tecelli edecektir. Onlar için nurdan minberler, inciden minberler, yakuttan minberler, zebercetden minberler, altından minberler ve gümüşten minberler kurulacaktır. Onların ednası (en aşağı mertebede olanları) –ki içlerinde hiçbir aşağılık kişi yoktur- misk ve kâfûr tepesinin üzerinde oturacaklar ve minber sahiplerinin, kendilerinden daha üstün oturma yerlerinde oturduklarını sanmayacaklardır.” Ebû Hüreyre (r.a) dedi ki: “Ya Rasulallah (s.a.v)!” dedim, “Rabb'imizi görecek miyiz?”, Rasul-ü Ekrem (s.a.v) şöyle buyurdu: “Evet! Siz Güneş'in ve dolunay gecesi Ay'ın görünmesinde şüphe eder misiniz?” Biz de “Hayır!” diye cevap verdik. Buyurdu ki: “Böylece Rabb'inizin görünmesinde şüphe etmeyeceksiniz. Allah (c.c)'ın o mecliste kendisiyle karşılıklı konuşmadığı hiçbir kişi kalmayacaktır. Hatta onlardan birini “Ey

⁶⁰⁷ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 2, Hadis no: 2646, c. 4, s. 304.

⁶⁰⁸ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 7, Hadis no: 2661, c. 4, s. 313.

⁶⁰⁹ Tirmizî, *a.g.e.*, Trc: Cennetin Sıfatı Kitabı, Bab: 15, Hadis no: 2674, c. 4, s. 323.

falan oğlu falan!” buyuracak, “Şöyle ve şöyle dediğin günü hatırlıyor musun?” Ve ona dünyadaki vefasızlıklarından bir kısmını hatırlatacaktır. O da “Ey Rabbim!” diyecek, “Beni bağışladın mı?” Allah (c.c), “Evet!” buyuracak. “İşte sen, benim bağışlamamın genişliği sayesinde şu makamına ermiş bulunuyorsun.” Onlar bu durum üzere iken üstlerinden bir bulut kendilerini kaplayacak ve üzerlerine bir güzel koku yağdıracaktır ki, o zamana kadar onun kokusuna benzer hiçbir şey (koku) almamışlardır. Sonra Rabb’imiz: “Sizin için hazırladığım büyük bağışa kalkın ve canınızın çektiğini alın!” buyuracak. Bunun üzerine meleklerle çevrili ve içinde gözlerin, bir benzerini görmediği, kulakların işitmediği ve gönüllerden geçmeyen şeyler bulunan bir çarşıya geleceğiz. Canımızın istediği şey, bize taşınacaktır. Orada satmak ve satın almak yoktur. İşte o çarşıda cennet ehli birbirleriyle karşılaşacaklardır.” Rasul-i Ekrem (s.a.v) şöyle devam etti: “Yüksek mevki sahibi olan kişi gelip kendisinden aşağı olan kişiyle buluşacak –esasen içlerinde aşağılık kişi yoktur- ve onun üzerinde gördüğü elbise, bunun (aşağı derecedekinin) gözünü kamaştıracaktır. Ancak son cümlesi bitmeden, kendi üzerindeki elbisenin onun sırtında bulunandan daha iyi olduğunu hayal edecektir. Çünkü cennette hiç kimsenin üzülmesine mahal yoktur. Sonra konutlarımıza dağılıcağız. Karılarımız bizleri “Merhaba, hoş geldin! Bizden ayrıldığın zamanki güzelliğinden daha üstün bir güzelliğe sahib olarak geldin!” diyerek karşılayacaklar. O da şöyle mukabelede bulunacak: “Biz bugün Cebbâr (nihayetsiz kudret sahibi ve azamet sahibi) Rabb’imizin meclisinde bulunduk, elbette bu döndüğümüz şekilde dönecektik.”

Şu ana kadar Tirmîzi’nin Süneni’nde yer alan cennet nimetleri ile ilgili hadisleri sıraladık.

Değerlendirme

Tirmîzi’nin “Sünen”inde cennet nimetleriyle ilgili tespit ettiğimiz hadis sayısı 28’dir.

Cennet nimetleriyle ilgili incelediğimiz hadislerde, Allah (c.c)’ın bahtiyar kullarına vereceği büyük nimetlerin neler olduğunu gördük.

Tirmîzi’deki hadislerin konuları genellikle Buharî ve Müslim’deki hadislerle aynıdır. Tirmîzi’den seçtiğimiz hadisleri Cennetin Sıfatı Kitabından tesbit ettik.

Tirmîzi’den seçtiğimiz hadisleri şu başlıklar altında topladık: Cennetteki Gölgeler, Cennette Ölümün Olmaması, Cennetteki Köşk ve Çadırlar, Cennette Allah’ın Rızası ve Görülmesi, Cennetteki Eş ve Huriler, Cennetteki Altın ve Gümüş Kaplar, Cennetteki Hava ve İçecekler ve Cennetteki Diğer Nimetler.

Cennette insanlara “zıll-i memdûd” denilen uzun gölgeler verilecektir. Ölüm olmayacak, hatta insanların gözü önünde ölüm koç gibi kesilecek. İçleri dışlarından görülen köşkler verilecek. Nimetlerin en değerlisi olan Allah (c.c)’ın rızası ve görülmesi de nimetler içindeki yerini alacaktır. Orada cennet ehli için huri ve kadınlar; su, bal, süt ve şaraptan nehir ve denizler vardır. İnsanlara gönüllerinden geçen surette kırmızı yakuttan atlar hediye olunacaktır.

Bu atlar sahibi dilediği yere kadar uçuracaktır. Dünya hayatında insanların aralarını bozan kin, nefret bulunmayacaktır. Cennet diyarının çarşıları dünya çarşılarındaki satın almak ve satmak gibi özellikleri olmayan, gönülden geçen her şeyin bulunduğu yapıda yaratılmış bir yerdir.

Cennetteki nimetler kişilerin durumlarına göre ayarlanmış çeşitli derece ve mertebelerden meydana gelen bir merdivendir.

Şimdi de konumuzla ilgili olarak Ebu Davud’da geçen hadislere yer vereceğiz.

4. Ebu Davud’un Süneni’nde Geçen Hadisler

4.1. Cennette Yemek, İçmek, Havz ve Kevser

Cabir (r.a) demiştir ki: “Ben Rasulullah (s.a.v)’ı şöyle buyururken işittim: “Cennet halkı orada (diledikleri kadar) yerler ve içerler.”⁶¹⁰

İbn Ömer (r.a)’den, demiştir ki: “Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “...Benim havuzum bir aylık yoldur. Onun suyu süttten daha beyazdır. O’nun kokusu miskten daha güzeldir. Bardakları semanın yıldızları gibidir. Ondan içen kimse bir daha ebediyyen susamaz.”⁶¹¹

Enes b.Malik (r.a)’ten rivayet edildiğine göre; Rasulullah (s.a.v) uyuyakalmıştı. Tebessüm ederek onlara: “Neye güldüğümü biliyor musunuz?” diye bir soru sordu, ya da onlar “Ey Allah (c.c)’ın Rasulü, niçin güldün?” diye bir soru sordular da şöyle cevap verdi: “Çünkü bana biraz önce bir sure indi buyurdu ve: “Bismillahirrahmanirrahim Innâ a’taynâ kelkevser.(diyerek)” sureyi sonuna kadar okudu, “Kevser nedir, biliyor musunuz?” buyurdu. Onlar: “Allah ve Rasulü daha iyi bilir.” dediler. Hazret-i Peygamber (s.a.v) de: “Muhakkak ki o, Aziz ve Celil Rabb’imin bana cennette va’dettiği bir nehirdir ki, onda pek çok

⁶¹⁰ Ebu Dâvûd, Süleyman b.Eş’as b.es-Sicistânî, *Sünen-i Ebu Dâvûd, Terceme ve Şerhi*, Hazırlayanlar: Necati Yeniel-Hüseyin Kayapınar, c. (I-XVI), Şamil Yayıncılık, İstanbul, 2000, K.es-Sünne, Bab: 20-21, Hadis no: 4741, c. 15, s. 551.

⁶¹¹ Ebu Dâvûd, *a.g.e*, Trc: K.es-Sünne, Bab: 22, 23; Hadis no: 4745, c. 15, s. 556.

hayır vardır. O'nun üzerinde bir havuz vardır ki; kıyamet gününde ümmetim ona gelirler, onun kapları(nın sayısı gökteki) yıldızlar adedince'dir."⁶¹²

Bu hadislerden anladığımız, cennet ehline cennette güzel koku ve tadda içeceklerin verileceğidir.

4.2. Allah (c.c)'ın Görülmesi

Cerir b.Abdullah (r.a)'tan dedi ki: "Biz Rasulullah (s.a.v) ile birlikte oturuyorduk. Ay'ın ondördüncü gecesini olan dolunay gecesindeki Ay'a bakıp: "Siz ahiret gününde Rabbinizi şu Ay'ı gördüğünüz gibi bir izdihama düşmeden göreceksiniz. Binaenaleyh Güneş'in doğuşundan ve batışından önceki namaz(lar)ı kılmaya gücünüz yetiyorsa (bunu) yapınız buyurdu."⁶¹³

Ebu Hüreyre (r.a)'den, dedi ki: Halk: "Ey Allah'ın Rasulü (s.a.v), biz kıyamet gününde Rabbimizi görecek miyiz?" diye sordular da, Rasulullah (s.a.v): "Siz bulutsuz bir öğle vaktinde Güneş'i görmekte izdihama düşer misiniz?" buyurdu. Onlar da "Hayır" cevabını verdiler. Hazreti Peygamber (s.a.v) bu defa: "Bulutsuz bir dolunay gecesinde Ay'ı görmek için izdihama düşer misiniz?" buyurdu. Onlarda "Hayır" cevabını verdiler. Bunun üzerine Hazreti Peygamber (s.a.v): "Varlığım elinde olan zata yemin olsun ki, Allah'ı görmek için sadece bulutsuz bir havada Ay'la Güneş'ten birini görmek için çektiğiniz sıkıntı kadar bir sıkıntı çekersiniz." buyurdu.⁶¹⁴

Değerlendirme

Ebû Davud'da geçen cennet nimetleriyle ilgili hadis sayısı diğer hadis kitaplarından daha azdır. Ebû Davud'un "Sünen"inde daha çok yemek, içmek, havz, kevser ve ruyetullah konularıyla ilgili hadisler bulunmaktadır.

Görüldüğü üzere Ebû Davud'da tesbit ettiğimiz hadis sayısı 5 adettir.

Ebû Davud'dan sunduğumuz hadislerde cennette insanlara istedikleri şeylerden yedirileceği, kevser şarabından içirileceği ve baş gözüyle Allah Teâlâ'nın hiçbir engel olmadan görüleceği ifade edilmiştir.

Ebu Davud'da konumuzla ilgili yer alan hadisleri şu iki başlık altında topladık: Cennette Yemek, İçmek, Havz ve Kevser; Allah'ın Görülmesi.

⁶¹² Ebu Dâvûd, *a.g.e*, Trc: K.es-Sünne, Bab: 22, 23; Hadis no: 4747, c. 15, s. 558.

⁶¹³ Ebu Dâvûd, *a.g.e*, Trc: K.es-Sünne, Bab: 19; Hadis no: 4729, c. 15, s. 533.

⁶¹⁴ Ebu Dâvûd, *a.g.e*, Trc: K.es-Sünne, Bab: 19; Hadis no: 4730, c. 15, s. 535-536.

Ebu Davud'daki hadisleri Kitabu's-Sünne kısmından seçtik.

Şimdi de İbn Mâce'nin "Sünen"inde cennetteki nimetlerle ilgili yer alan hadislere yer vereceğiz.

5. İbn Mâce'nin Süneni'nde Geçen Hadisler

5.1. Cennetteki Gölgeler

Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Muhakkak cennette öyle bir ağaç vardır ki, süvari kimse onun gölgesinde yüz yıl yürür, onu bitiremez."⁶¹⁵

5.2. Cennetteki Gözün Görmediği Nimetler

Ebu Hüreyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah (Azze ve Celle): "Ben salih kullarım için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir insanın kalbinden geçmeyen bir kısım nimetler hazırladım." buyurur."⁶¹⁶

5.3. Cennetteki Eş ve Huriler

Ebu Ümâme (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah (Azze ve Celle) sizden cennete dahil ettiği her adama yetmiş iki zevce verir. Bunlardan ikisi gözleri geniş hurilerden ve yetmiş cehennemlik olanlardan kalma mirasındandır. Bu zevcelerin hepsinin kadınlığı çok şehvet çekicidir ve cehennemlik olan her adamın şehvet gücü daimdir."⁶¹⁷

5.4. Cennetteki İçecekler, Kevser ve Havuz

İbn Ömer (r.a)'den rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu demiştir: "Kevser, cennette bir ırmaktır. Irmağın iki kenarı altındır. Yakut ve büyük inciler üzerinde akar. Toprağı miskten daha güzel kokuludur. Suyu baldan tatlı ve kardan daha beyazdır."⁶¹⁸

Hüzeyfe (b.el-Yeman) (r.a.)'den rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: "Şüphesiz benim havuzum, Eyle'den Aden'e kadar olan mesafeden cidden daha uzundur. Nefsim "kudret" elinde olan Allah Teâlâ'ya yemin ederim ki, muhakkak kapları

⁶¹⁵ İbn Mâce, Ebu Abdillah Muhammed el-Kazvîni, *Sünen, Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi*, Terceme ve Şerh: Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1983, c. (I-X), Kitabu'z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4335, c. 15, s. 644.

⁶¹⁶ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu'z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4328, c. 10, s. 635.

⁶¹⁷ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu'z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4337, c. 10, s. 648.

⁶¹⁸ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu'z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4334, c. 10, s. 643.

yıldızların sayısından daha çoktur ve muhakkak o, süttten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Ruhum kudret elinde olan Allah (c.c)'a yemin ederim ki adam yabancı develeri kendi havuzundan kovduğu gibi ben de bir takım adamları havuzumdan kovarım buyurdu” demiştir. Bunun (üzerine sahabiler tarafından): “Ya Rasulullah (s.a.v) sen bizi tanıyacak mısın?” diye soruldu. O: “Evet siz benim yanıma abdest izinden yüzleriniz, kollarınız ve ayaklarınız nurlu olarak varacaksınız. Bu alamet sizden başka hiç kimsede olmayacaktır.”⁶¹⁹

Ebu Saîd el-Hudri (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: Şüphesiz Kâbe ile Beytü’l Makdis (yani Kudüs’ten Mescid-i Aksa) arası kadar (büyük) bir havuzum vardır. Süt gibi beyaz olup kapları yıldızlar sayısındadır. Kıyamet günü şüphesiz, ümmeti en çok olan peygamber benim.”⁶²⁰

Ebû Sellâm el-Hubşi (r.a) şöyle demiştir: Bana Rasulullah (s.a.v)’in mevlâsı Sevban (r.a)’ın rivayet ettiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Şüphesiz benim havuzum Aden ile Eyle arasındaki mesafe kadar (uzun) dur. Süttten daha beyaz ve baldan daha tatlıdır. Bardakları gökteki yıldızlar gibi (çok)tur. Kim ondan bir yudum içer de artık ebediyyen susamaz. O havuzun başına yanıma gelenlerin ilki, (dünyada iken) elbiseleri kirli başlarındaki saçlar dağınık, karışık olan muhacirlerin fakirleridir ki, varlıklı eşraftan olan kadınlarla evlenemez ve kapılar onlara açılmaz.”⁶²¹

Enes b.Malik (r.a)’ten rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu demiştir: “Benim havuzum iki kenarı arasındaki mesafe San’a ile Medine arasındaki mesafe gibi veya Medine ile Amman arasındaki mesafe gibidir.”⁶²²

Enes b.Malik (r.a)’ten rivayet edildiğine göre Allah (c.c)’ın Nebisi (s.a.v) şöyle buyurdu, demiştir: “Havuzumda gökteki yıldızlar sayısınca altın ve gümüş bardaklar görülür.”⁶²³

5.5. Allah’ın Görülmesi ve Diğer Nimetler

Cabir b.Abdullah (r.a)’tan Rasulullah (s.a.v)’in şöyle dediği rivayet olunur: “Cennet ehli nimet içinde yaşarken aniden onlara bir nur çıkıp yükselecektir. Bunun üzerine onlar, başlarını kaldıracak, bu nura bakacaklar. İşte o anda Rabb Teâlâ, şanına layık bir yükseklik ve yücelikle onların fevkinde, onlara zuhur edecektir. Sonra onlara:

–“Ey cennet ehli, selam sizlere olsun.” buyuracaktır.”⁶²⁴

⁶¹⁹ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu’z-Zühd, Bab: 36, Hadis no: 4302, c. 10, s. 595.

⁶²⁰ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu’z-Zühd, Bab: 36, Hadis no: 4301, c. 10, s. 594-595.

⁶²¹ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu’z-Zühd, Bab: 36, Hadis no: 4303, c. 10, s. 596-597.

⁶²² İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu’z-Zühd, Bab: 36, Hadis no: 4304, c. 10, s. 597.

⁶²³ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu’z-Zühd, Bab: 36, Hadis no: 4305, c. 10, s. 597.

Adiyy b.Hâtim-i Tâî (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Sizden hiçkimse yoktur ki, Rabbi “Ahiret Günü” kendisi ile konuşacak olmasın “Rab ile kul arasında tercüman bulunmayacaktır. Bu esnada kul sağına bakar, önceden sunmuş olduğu amelinden başka hiçbir şey göremez. Sonra sol tarafına bakar, takdim ettiği amelinden hiçbir şey göremez. Daha sonra önüne bakar. Cehennem ateşi ona görünür. Sizden kim, cehennem ateşinden bir hurma tanesinin yarısı ile de olsa, korunabilirse bunu yapsın.”⁶²⁵

Ebu Hureyre (r.a)'den rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu demiştir: “Cennete ilk giren zümre ayın ondördüncü gecesindeki suretinde parlaktır. Onların ardından girenler de gökteki en şiddetli ışık sayılan yıldız parkalığındadır. Küçük abdest yapmazlar, büyük abdest yapmazlar, sümkürmezler ve tükürmezler, tarakları altındır. Terleri de misktir ve buhurları öd ağacıdır. Zevceleri büyük gözlü hurilerdir. Huyları bir adamın huyu üzerindedir. Onlar babaları Adem (a.s)'in suretinde altmış arşındır.”⁶²⁶

Üsame b.Zeyd (r.a)'ten rivayet edildiğine göre, Rasulullah (s.a.v) bir gün sahabilerine şöyle buyurdu demiştir: “Cennet için çabalayıp gayret edecek kimse yok mu? Şüphesiz cennete denk hiçbir şey yoktur. Kabe'nin Rabb'ine yemin ederim ki cennet, güzel, sağlam ve yüksek saraylarda, yüz parlaklığı ve mutluluk içinde sonsuza dek devamlı kalınacak, parlayan nur, sallanıp dalgalanan güzel kokulu yeşillik, sağlam köşk, akan nehir, olgunlaşmış bol meyve, “huyu” beğenilen ve “şeklen” güzel hanım ve çok giysiden ibarettir. Sahabiler: “Cennet için çabalayıp, gayret eden bizleriz, Ya Rasulullah (s.a.v)!” dediler. O: “İnşallah deyiniz.” buyurdu. Sonra cihad etmeyi anlatarak ona teşvik etti.”⁶²⁷

Said b. El-Müseyyeb (r.a)'in rivayet ettiğine göre; “ Kendisi bir gün Ebû Hüreyre (r.a)'ye rastlamış ve Ebû Hüreyre (r.a) kendisine: “Beni ve seni cennet çarşısında biraraya getirmesini Allah (c.c)'tan isterim.” demiş. Bunun üzerine Said:

-“Cennette çarşı var mı?” diye sormuş. Ebu Hüreyre (r.a) de:

-“Rasulullah (s.a.v) bana şu haberi verdi.” demiştir.

Cennet halkı cennete girdikleri zaman (iyi) amellerinin çokluk derecesine göre makamlarına yerleşirler. Sonra dünya günlerinden cuma günü kadar bir süre için onlara izin

⁶²⁴ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Mukaddime, Bab: 13, Hadis no: 184, c. 1, s. 322.

⁶²⁵ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu'l-Mukaddime, Bab: 13, Hadis no: 185, c. 1, s. 323.

⁶²⁶ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu'z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4333, c. 10, s. 641.

⁶²⁷ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu'z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4332, c. 10, s. 640.

verilerek Allah (c.c)'ı ziyaret ederler. Allah (c.c) onlar için arşını açar ve cennet bahçelerinden bir bahçede onlara görünür. Cennet halkı için nurdan koltuklar, inciden koltuklar, yakuttan koltuklar, zeberced (cevherin)den koltuklar, altından koltuklar ve gümüşten koltuklar konulur. Cennet halkının (makamca) en aşağı olanı (onların içinde –adi kimse yoktur) da misk ve kâfûr yığınları (yani tepecikleri) üstünde otururlar. Bunlar koltuklarda oturanların yerlerinin kendilerinin oturdukları yerlerden üstün olduğunu sanmazlar (ki üzülmesinler).

Ebû Hüreyre demiş ki: Ben:

-“Ya Rasulullah (s.a.v)! Biz (cennette) Rabb'imizi görecek miyiz?” dedim. O: “Evet göreceksiniz. Siz Güneş görmek ve (gök) Ay'ı on dördüncü gecesinde (yani dolunay halinde iken) görmek hususunda şüpheyeye düşer misiniz?” diye sordu. Biz:

-“Hayır (şüpheyeye düşmeyiz, alenen görürüz).” dedik. O:

-“İşte böylece Rabb'iniz (Azze ve Celle)'i (cennette) görmek hususunda da şüpheyeye düşmeyeceksiniz (Yani O'nun zatını açıkça görmek şerefine kavuşacaksınız) ve o mecliste bulunan herkesle Allah (c.c) ayrı ayrı konuşacaktır. Hatta Allah (c.c) sizden bir adama: “Ya Falan! Şöyle şöyle yaptığın günü hatırlıyor musun?” diyecek (dünyadaki bazı vefasızlıklarını –günahlarını- ona hatırlatacaktır). Adam da:

-“Yâ Rabbi! Beni bağışlamadın mı?” diyecek. Bunun üzerine Allah (c.c) o adama:

-“Evet, seni bağışladım. Sen şu mertebene ancak benim mağfiretimin bolluğuyla eriştin.” buyuracaktır. İşte cennet halkı böylece Allah (c.c)'ın cemal ve sohbetiyle müşerref oldukları sıralarda bir bulut parçası üstten onları kaplayarak üzerlerine öyle güzel bir koku yağdıracak ki onun kokusu gibi güzel bir şeyi hiç duymamışlar. Sonra Allah (c.c) onlara:

-“Sizin için hazırladığım ikrama kalkıp gidiniz ve arzuladığımız, canınızın çektiği şeyleri alınız.” buyuracaktır. Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: “Bunun üzerine meleklerin kuşattığı bir çarşıya varacağız. Misline gözlerin bakmadığı, kulakların işitmediği ve kaplardan geçmeyen şeyler o çarşıda bulunur. O çarşıda hiçbir şey satılmadığı ve satın alınmadığı halde, arzuladığımız şeyler bizim için nakledilecektir. Cennet halkı birbirlerini o çarşıda göreceklerdir. Yüksek makam sahibi olan adam gelip, kendisinden dün adama rastlar. Makamca düşük olan adam, makamca kendisinden yüksek olan adamın üstündeki elbiseyi beğenir. Fakat henüz beğenme işi tamamlanmamış iken, kendisinin üstündeki elbise gözünde ondan daha güzel hal alır. Bunun sebebi de cennette hiç kimsenin üzülmesine meydan verilmeme-

sidir.” Peygamber (s.a.v) buyurdu ki: “Sonra çarşıdan konaklarımıza döneceğiz. Zevcelerimiz bizi karşılayacak: “Merhaba, hoş geldin. And olsun ki bizden ayrıldığı vakitteki güzellik ve güzel kokudan daha üstün bir güzellik ve daha güzel koku ile geldin.” diyecekler. Biz de diyeceğiz ki: “Bu gün biz Cebbâr olan Rabb’imiz (Azze ve Celle)’nin meclisinde oturduk (yani sohbet ve cemali ile şereflendik) ve şu gördüğünüz üstün güzellik ve daha güzel koku misli ile dönmemiz bize layıktır.”⁶²⁸

Selh b.Sa’d (r.a)’tan rivayet edildiğine göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu demiştir: “Cennette bir kamçının (azıcık) yeri (bile) dünyadan ve dünyada bulunan her şeyden hayırlıdır.”⁶²⁹

Ebû Said el-Hudri (r.a)’den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz cennetteki bir karış (lık saha) yer (küresin) den ve üzerinde bulunan şeylerden (yani dünya ve içindeki bütün nimetlerden) hayırlıdır.”⁶³⁰

Değerlendirme

Görüldüğü gibi İbn Mâce’de cennet nimetleri konusunda tesbit ettiğimiz hadis sayısı 16 adettir. Burada bulunan cennet nimetleriyle ilgili hadislerin konuları, diğer kitaplardan naklettiğimiz hadislerin konularıyla aynıdır. Buradaki hadisleri Kitabu’z-Zühd bölümünden derlemiş bulunmaktayız.

İbn Mace’deki konumuzla ilgili hadis sayısı Buharî, Müslim ve Tirmîzî’deki hadis sayısından daha azdır.

İbn Mace’de yer alan başlıklar da şöyledir: Cennetteki Gölgeler, Cennetteki Gözün Görmediği Nimetler, Cennetteki Eş ve Huriler, Cennetteki İçecekler, Kevser ve Havz, Allah’ın Görülmesi ve Diğer Nimetler.

Kısacası sıraladığımız bu hadislerden Allah Teâlâ’nın cennetliklere ihtiyaçları olan, kendilerine fayda ve zevk veren, dünyada eşi olmayan nimetleri sunduğunu çıkarabiliriz.

Yine biz bu hadislerden cennetin içinde ölüm, üzüntü, yorgunluk, açlık, susuzluk, dert, tasa, kin, nefret ve kısaca insanın mutluluğunu bozan hiçbir şeyin olmadığı sadece selamın, huzurun, güvenin ve mutluluğun olduğu bir sonsuzluk yurdu olduğu sonucuna varabiliriz.

⁶²⁸ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu’z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4336, c. 10, s. 645-647.

⁶²⁹ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu’z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4330, c. 10, s. 637.

⁶³⁰ İbn Mâce, *a.g.e*, Trc: Kitabu’z-Zühd, Bab: 39, Hadis no: 4329, c. 10, s. 637.

Şimdi biz son olarak Ahmed b.Hanbel'in Müsned'inde geçen cennet nimetleri hakkında hangi hadislerle yer vereceğiz.

6. Ahmet Bin Hanbel'in Müsned'inde Geçen Hadisler

6.1. Cennetteki Gölgeler

Ebu Hüreyre (r.a)'den naklen Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennette öyle bir ağaç vardır ki, bir süvari gölgesinde yetmiş veya yüz yıl gider. O huld cennetinin adıdır.”⁶³¹

6.2. Cennetteki Köşk ve Odalar

Abdullah b.Ömer (r.a)'den naklen Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Şüphesiz cennette öyle odalar vardır ki dışı içinden, içi dışından görünür.” Ebu Malik el-Eş'ari: “Onlar kimin için Ya Rasulullah (s.a.v).” demiş. Rasulullah (s.a.v) buyurmuş ki; “Sözü güzel söyleyen, yemek yediren ve insanlar uyurken geceyi ayakta geçirenler içindir.”⁶³²

Ebu Hureyre (r.a)'den naklen Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennet ehlinin menzilesi en düşük olanı yedi derecesi olan kişidir. O dereceler altıncının üstündedir, onun üstünde de yedinci kat vardır. Ve o kişinin üçyüz hizmetçisi vardır. Hem sabah, hem akşam ona -sanyorum sadece altından demişti- kap getirilir. Her kabın içinde bir çeşit vardır, o diğerinde yoktur. İlk kap lezzet verdiği gibi son kap ta lezzet verir. İçeceklerden de üç yüz kap getirilir. Birindeki çeşit diğerinde yoktur. Birincisi lezzet verdiği gibi, sonuncusu da lezzet verir. Adam der ki: “Ya Rabbi izin verseydin de cennet ehline bunlardan yedirseydim, içirseydim, yanımdakilerden yine bir şey eksilmezdi.” O kişiye ceylan gözlü hurilerden de dünyadaki eşleri dışında yetmiş iki tane vardır ve o hurilerden her birinin oturacağı yerde bir mil kadar yer tutar.”⁶³³

Ebu Said el-Hudrî (r.a)'den rivayet olunuğuna göre Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Ve yüksek döşekler üzerindedirler.” Vakıa Suresi 56/34. ayeti hakkında şöyle buyurdu demiştir: “İki döşek arası gökle yer arası gibidir.”⁶³⁴

6.3. Cennetteki Giyecek ve Yiyecekler

Ebu Said el-Hudrî (r.a) Hazreti Peygamber (s.a.v)'in “Adn cennetine girecekler ve orada altından bilezikler takınacaklar.” Fatır Suresi 35/33. ayetini okuyup “Başlarında taç-

⁶³¹ İbn Hanbel, Ebu Abdullah Ahmed b.Muhammed eş-Şeybânî, *Müsned*, Daru's-Sadr, Beyrut, Tarihsiz, c: (I-VI), c: 2, s. 455.

⁶³² İbn Hanbel, *a.g.e*, c: 2, s. 173.

⁶³³ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 2, s. 537.

⁶³⁴ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 3, s. 75.

lar olacak, o taçların en aşağı incisi doğu ile batı arasını aydınlatır.” buyurduğunu nakletmiştir.⁶³⁵

Zeyd b.Erkam dedi ki: “Ehli kitaptan bir adam Peygamber (s.a.v)’e gelip, Ey Eba’l-Kâsım, sen cennet ehlinin yeyip içeceklerini söylüyorsun değil mi?” dedi. Rasulullah (s.a.v) buyurdular ki: “Evet. Muhammed’in canı elinde olan Allah’a yemin ederim ki, onlardan her birine yemede, içmede, cimada ve şehvette yüz erkek gücü verilecektir.” Adam: “Yeyip içen kişinin ihtiyaç gidermesi söz konusudur, halbuki cennette eza yoktur. Buna ne dersin?” dedi. Rasulullah (s.a.v): “Onların ihtiyaç gidermesi, miskin sızması gibi derinlerinden süzülen bir terleme şeklinde olur, bu olunca da, karınlarının şişi iner.” buyurdular.⁶³⁶

6.4. Cennetteki İçecekler ve Kevser Irmağı

Enes b.Malik (r.a) kevser hakkında Rasulullah (s.a.v)’ın şöyle dediğini işitmiştir: “O bana Rabb’imin verdiği bir nehirdir, süttten daha beyaz, baldan daha tatlıdır. Orada boyunları deve boyunları gibi olan kuşlar vardır.”⁶³⁷

Enes b.Malik (r.a)’ten Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Bana kevser verildi. Baktım ki kollara ayrılmadan “düz ve engin şekilde” akıyor. İki kıyısı inci kubbeler. Elimle toprağına vurdum, miski ezfer (keskin güzel kokulu saf misk), çakılları inci.”⁶³⁸

6.5. Allah’ın Görülmesi

Ebu Musa el-Eş’ari (r.a)’den Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Allah ümmetleri kıyamet günü tek bir meydana toplar. Allah, kulları arasındaki hükmünü vermek murad ettiği zaman, her topluluğa daha önceden taptıkları şeyleri gösterir. Onlar da taptıklarını izlerler, ta götürür ateşe sürüklerler. Sonra biz yüksekte bir yerde iken, Rabb’imiz bize gelir, siz kimsiniz.? buyurur. “Biz Müslümanlarız.” deriz. “Onu gördüğünüzde, tanır mısınız? buyurur. “Evet, O’nun dengi yoktur.” deriz. Bunun üzerine bize gülererek görünür ve “Müjdeler olsun size Ey Müslümanlar topluluğu, çünkü sizden kim varsa herkesin yerine, cehennemdeki yerine bir Yahudi ve Hristiyan koydum, buyurun.”⁶³⁹

Ebu Râzîn (r.a) şöyle demiştir. “Ey Allah’ın Rasulü (s.a.v), Rabbimiz (Azze ve Celle)’i hepimiz mi göreceğiz?” dedik. “Evet” buyurdu. “Ben bunun yaratılanlar içindeki

⁶³⁵ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 3, s. 75.

⁶³⁶ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 4, s. 367.

⁶³⁷ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 3, s. 220-221.

⁶³⁸ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 3, s. 152.

⁶³⁹ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 4, s. 11-12.

işareti nedir?” dedim. “Ay’ın ondördünde hepiniz dolunayı bakıp görmez misiniz?” buyurdu. “Evet” dedik. “Allah Teâlâ daha büyük ve daha azametlidir.” buyurdu..⁶⁴⁰

Suheyb (r.a)’ten, Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Cennet ehli cennete girdikleri zaman, Allah (azze ve celle), onlara ister misiniz, size fazla bir şey vereyim?” buyurur. Onlar, “Yüzlerimizi ağartmadın mı, bizi cennete koymadın mı, cehennemden kurtarmadın mı?” derler. Bunun üzerine Allah Teâlâ hicabı açar, doğrusu onlara, Rabb’lerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir. Sonra şu ayeti okudu (Yunus Suresi 10/26); “Güzel işler yapanlar için en güzeli ve bir ziyade vardır.”⁶⁴¹

6.6. Cennetteki Eş, Huri ve Diğer Nimetler

Ebu Hüreyre (r.a)’den rivayet edilmiştir. Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennet ehli her kişi için, ceylan gözlü hurilerden iki eş vardır. Herbirinin üzerinde yetmiş hulle olacak ve inciklerinin iliği elbiselerinin içinden gözükecek.”⁶⁴²

Ebu Hüreyre (r.a)’den Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Cennete kim girerse hep nimet görür, fenalık görmez, elbiseleri eskimez, gençliği bitmez. Cennette onun için hiçbir gözün görmediği, hiçbir kulağın işitmediği ve hiçbir beşerin kalbine gelmeyen şeyler vardır.”⁶⁴³

Enes b.Malik (r.a), Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu demiştir: “Cennette bir çarşı vardır, cennet ehli oraya her cuma gelirler. O çarşıda misk yığınları vardır. Cennettekiler o çarşıya çıktıklarında rüzgar eser, yüzlerine ve elbiselerine serpiştirir. Bu sebeple güzellik ve çekicilikleri artar. Ailelerine güzellikleri artmış olarak dönerler. Aileleri onlara: “Vallahi bizden sonra güzellik ve çekiciliğiniz artmış.” derler. Onlar da: “Vallahi sizlerin de bizden sonra güzellik ve çekiciliğiniz artmış.” derler.”⁶⁴⁴

Ebû Said el-Hudri (r.a) dedi ki: “Bir adam: “Ey Allah (c.c)’ın Rasûlü (s.a.v), Tuba nedir?” dedi. Rasulullah (s.a.v) şöyle dedi: “Cennette bir ağaçtır, yüz yıllık mesafesi vardır. Cennet ehlinin elbiseleri onun tomurcuklarından çıkar.”⁶⁴⁵

Ebû Hüreyre (r.a)’den Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Cennette sizden birinizin kamçısının bağı gök ve yer arasındakilerden daha hayırlıdır.”⁶⁴⁶

⁶⁴⁰ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 4, s. 11-12.

⁶⁴¹ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 4, s. 332.

⁶⁴² İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 2, s. 345.

⁶⁴³ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 2, s. 369-370.

⁶⁴⁴ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 3, s. 284-285.

⁶⁴⁵ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 3, s. 71.

⁶⁴⁶ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 2, s. 315.

Ebû Said (r.a)'ten Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurmuştur: “Birbirlerini sevenlere gurfe (oda)ler, cennette doğuda ve batıda doğan yıldızlardan görüldüğü gibi görünecektir. Bunlar kim denilince de şöyle buyurdular: Bunlar Allah Azze ce Celle için birbirlerini sevenlerdir.”⁶⁴⁷

Ebû Hüreyre (r.a)'den: Ebû Hüreyre (r.a) Rasulullah (s.a.v)'a der ki: “Ey Allah (c.c)'ın Rasûlü (s.a.v): Seni gördüğümüz zaman kalplerimiz inceliyor, ahiret ehlerinden oluyoruz. Senden ayrıldığımız zaman dünya bize hoş geliyor, kadınlarımızı ve çocuklarımızı (öpüp) kokluyoruz. Rasulullah (s.a.v) buyurdu ki: “Eğer siz daima benim yanımda bulunduğunuz zamanki hal üzere olsaydınız, melekler sizlerle avuçları ile tokalaşır. Sizi evlerinizde ziyaret ederlerdi. (Ancak) eğer siz günah işlemeseydiniz Allah (c.c) günah işleyen bir kavim getirir ki, Allah (c.c) onları mağfiret etsin.” Ebû Hüreyre (r.a) Rasulullah (s.a.v)'a der ki: “Ey Allah (c.c)'ın elçisi, bize cennetten ve onun yapısından bahset.” Rasulullah (s.a.v) şöyle buyurdu: “Bir altın tuğla, bir gümüş tuğla, çamuru misk, çakılları inci ve yakut, toprağı zağferan. Oraya kim girse, nimet görür, fenalık görmez, orada kalır ölmez, elbiseleri eskimez, gençliği bitmez.”⁶⁴⁸

Hakim b.Muaviye (r.a), babasından Rasulullah (s.a.v)'ın şöyle dediğini anlatmıştır: “Siz yetmiş ümmeti tamamlayanlarınsınız. Cennet kapılarından her iki kapı kanadının arası kırk yıllık yoldur. Cennet kapısının insanlarla dopdolu olduğu bir gün gelecektir.”⁶⁴⁹

Değerlendirme

Ahmed b. Hanbel'in “Müsned”inde 19 tane, cennet nimetleri konusunda hadis tesbit ettik. Bu hadislerde cennetliklere verilecek nimetlerin nelerden oluştuğu ve hangi özelliklere sahip olduğunu bildirilmektedir.

Müsned'deki hadislerden öğrendiğimiz nimetler genel olarak şunlardır: Gölgeler, köşk, oda, yiyecek, giyecek, içecek, ru'yetullah, huri eşlerdir. Hadislerde ifade edilen konular insanoğlunun arzularını, beklentilerini gün ışığına çıkarmaktadır.

Ahmed b.Hanbel'in Müsned'inden seçtiğimiz hadislerin başlıklarını sıralamamız şöyledir: Cennetteki Gölgeler, Cennetteki Köşk ve Çadırlar, Cennetteki Giyecek ve Yiyecekler, Cennetteki İçecekler ve Kevser Irmağı, Allah'ın Görülmesi, Cennetteki Eş, Huri ve Diğer Nimetler.

Müsned'deki yer alan hadislerin konuları Buharî, Müslim, Tirmîzî, İbn Mace ile benzerlik göstermektedir.

⁶⁴⁷ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 3, s. 87.

⁶⁴⁸ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 2, s. 305.

⁶⁴⁹ İbn Hanbel, *a.g.e*, c. 5, s. 3.

Çalışma konusu olarak seçtiğimiz araştırmamızın ikinci bölümünde, cennet nimetleri ile ilgili hadislerin üzerinde durduk. Bu hadisleri Buhârî, Müslim, Tirmizi, Ebû Davud, İbn Mâce ve İbn Hanbel'in hadis kitaplarından seçtik. İncelediğimiz hadisleri konularıyla ilgili başlıklar altında sunduk.

Sonuç olarak konumuzla ilgili olan bu hadislerin 31 tanesini Buhârî'den, 29 tanesini Müslim'den, 28 tanesini Tirmîzî'den, 5 tanesini Ebu Davud'dan, 16 tanesini İbn Mace'den ve son olarak da 19 tanesini Ahmed b.Hanbel'in Müsned'inden elde etmiş bulunmaktayız.

Buraya kadar sıraladığımız hadislerde cennet ve nimetleri; bütün genişliğiyle, çeşit çeşit nimetleriyle, çok farklı yiyecek ve içecekleriyle, köşkleriyle, konaklarıyla, altın takılarıyla, ipek giysileriyle, hurileriyle, eşleriyle, vildanlarıyla ve serin iklimiyle açık, somut ve tafsili bir anlatımla ifade edilmiştir. Kısacası cennet her şeyin üstünde Allah'ın rıza hoşnutluğunun olduğu bir gönül bahçesidir.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde ise, Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Sünnet dışından olan İtikâdî Mezheplerdeki cennet nimetleri hakkındaki görüşler üzerinde durmaya çalışacağız.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KELÂM İLMİNE GÖRE CENNET NİMETLERİ

Çalışmamızın bu bölümünü Kelâm ilmi açısından cennet nimetleri hakkındaki görüşler oluşturacaktır. Cennet nimetleri hakkında yapılan değerlendirmeleri itikâdî mezhepler çerçevesinde ortaya koyduk. İtikâdî mezheplere göre cennet nimetlerini Ehl-i Sünnet'e göre ve Ehl-i Sünnet dışındakilere göre olmak üzere iki başlık altında inceledik. Ehl-i Sünnet'ten olan Selefiyye, Mâturîdîyye ve Eş'arîyye'ye göre cennet nimetleri hakkında yapılan görüşleri sıralayacağız. Ehl-i Sünnet dışındakiler başlığı altında da Harici, Şia, Mutezile ve Kadı Abdülcebâr'ın konu hakkındaki görüş ve yorumlarına yer vereceğiz.

1. Ehl-i Sünnet'e Göre Cennet Nimetleri

Rasulullah (s.a.v)'in ashabı, tabiîn, tebe-i tabiîn, sünnet ve hadis ehli hiç istisnasız olarak ve her çağda İslâm fakihleri, tasavvuf ve zühd ehli cennet inancı ve bu inancı ispat üzere olmuşlardır. Onlar bu konuda kitap ve sünnete ve baştan sona kadar bütün peygamberlere dair tüm haberlerin kesin sonuçlarına dayanırlar. Çünkü peygamberlerin hepsi ümmetlerini cennete çağırmişlar ve onu haber vermişlerdir.⁶⁵⁰

Ehl-i Sünnet; cennetin ve cehennemin Kur'an ve hadisin açıkça bildirdiği şekilde ebedi olduklarını kabul eder. Cennet ebed olduğu gibi, cehennem de ebedidir. Cehennemin ebediliği hikmet ve adalet gereğidir. Dünyada, Allah (c.c)'in ilahlığını tanımayıp inkar eden akıl ve şuur sahibi insanın, ahirette cezaya müstehak olması hikmeti ve adaletin icabıdır. Dünyada Allah (c.c)'ı Rabb olarak tanıyanın Allah (c.c) katından bir fazl, ihsan ve lütuf olarak mükafatlanması nasıl bir hikmet ve adalet ise, kâfir ve münkirin cezalanması da aynı tarzdadır.⁶⁵¹

Ehl-i Sünnet cennet ve cehennemin yaratılmış olduğunu kabul eder. Mevcud oluşuna da şu delili getirir: Hz.Adem (a.s) ve Hz.Havva'nın cennette iskan edilmeleri ve işledikleri bir zelle sebebiyle oradan çıkarılmalarına dair Kur'an kıssası cennetin yaratılmış ve

⁶⁵⁰ İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye, *Hâdi'l-Ervah İlâ Bilâd el-Efrah ev Vasfü'l-Cenneti, Cennetin Tasviri*, Trc: İsmail Hakkı Sezer, Uysal Kitabevi, Konya, 1994, s. 27.

⁶⁵¹ Gölcük, Şerafeddin; Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Kitabevi, Konya, 2001, s. 43.

mevcut olduğunu gösterir. Cehennem de varlık yönüyle cennetten ayrılmayacağı için cennetin varlığı, cehennem de var olduğunu gösterir.⁶⁵²

Ehl-i Sünnet'in îman ettiği cennet ve cehennemdeki maddi özellikler düşünülebilenin çok üstündedir. Ehl-i Sünnet cennet ve cehennem bakî vasıflarının kalıcı ve çeşitli olduğuna inanmaktadır. Cennet ve cehennem nimetleri ehilleri için devamlıdır.⁶⁵³

Ehl-i Sünnet'in cennet nimetleri hakkındaki genel düşüncelerini şöyle ifade edebiliriz: Ehl-i Sünnet'e göre hissi olan nimetler ve azaplar iki sınıftır. Onlar Kur'an ve sünnette ifade edilen bütün hissi kavramları olduğu gibi, tevilsiz olarak kabul ederler. Cennet, nimet; cehennem ise, azap yeridir. Bu azap ve nimet birinci dereceden maddi, sonra manevi özelliğe sahiptir. Hislerimiz nimet ve azabı tadacak özellikte yaratılmıştır.

Cennetle ilgili ayetlerde çok dakik hissi tasvirler vardır. Nehir insanın iştahı ölçüsünde akar. İnsan her istediğini orada bulabilir. Nimetlerin lezzeti çok tatlıdır. Meyveleri çeşitlidir. Ancak tüm bu nimetlerden daha üstün nimet, Allah (c.c.)'in mağfiretidir.⁶⁵⁴

Ehl-i Sünnet'in, cennetin nimetlerinden olan yeme, içme ve vildan hakkındaki görüşleri de şöyledir:

Ehl-i Sünnet'e göre; cennet ehline uğrayan "vildan", cennet yaratıklarıdır. Dünya ehlinin çocukları değildirler. Dünya ehlinin çocukları cennete girdikleri zaman cennet ehli gibi büyümüş olurlar. Altmış arşın uzunluğunda ve otuz üç yaşında Hz. Adem (a.s.)'in suretinde bulunurlar.

Cennette yeme ve içme fiillerinin olduğu Kur'an, sünnet ve müslümanların icmasıyla sabittir. Cennette kuşlar ve köşkler de vardır. Rasulullah (s.a.v.)'tan nakledilen sahih hadislerde böyle belirtilmiştir. Cennet ehli büyük-küçük abdest bozmaz ve tükürmezler. Allah (c.c.)'a ve Rasulü (s.a.v.)'ne inanan hiçbir mü'min bu konuda anlaşmazlığa düşmemiştir. Buna karşı çıkarak aykırı düşünenler ya kafirdir veya münafıktır.⁶⁵⁵

Ehl-i Sünnet'e göre Peygamber (s.a.v.)'in mü'minleri suladığı bir havuzu vardır. Oradan kâfirleri sulamaz.⁶⁵⁶ Onlar kevser havzının hak olduğu inancındadırlar. Bu kevser

⁶⁵² Adam, Hüdaverdi, *Bazı Kelâm Problemleri*, Değişim Yay, Sakarya, 1988, s. 252.

⁶⁵³ Adam, *a.g.e.*, s. 251.

⁶⁵⁴ Adam, *a.g.e.*, s. 249-250.

⁶⁵⁵ İbn Teymiyye, *Ehl-i Sünnet İtikadı*, İbn Teymiyye Külliyyatı, Trc. Muhammed Fatih el-Murâbit, TevhidYay., İstanbul, 1996, s. 519-521.

⁶⁵⁶ Eş'ari, Ebû'l-Hasen, *Makalatü'l-İslamiyyin, İlk Dönem İslâm Mezhepleri*, Trc: Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın, Kabalıcı Yay, İstanbul, 2005, s. 339.

havzı, Hz.Peygamber (s.a.v) için olup, mü'minlerden dilediği kimseler bunun suyundan içerler.⁶⁵⁷

Özet olarak Ehl-i Sünnet'in görüşleri hakkında şunları söyleyebiliriz.

Ehl-i Sünnet cennet nimetlerinden olan “vildan”ı dünyadaki kişilere ait çocuk olarak değil, cennet ehline hizmet eden yaratık olarak kabul ederler. Ehl-i Sünnet cennette insanların hoşlarına giden yeme, içme, köşklerin bulunacağını ifade etmiştir. Ayrıca tuvalet ihtiyacı gibi, arzulanmayan şeyler cennetliklerde görülmeyecektir.

Ehl-i Sünnet bu söylediğimiz inanca karşı çıkanları münafık ya da kafir olarak nitelendirmişlerdir.

Şimdi de cennette Allah (c.c)'ın görülmesi konusunda Ehl-i Sünnet'in görüşlerini ortaya koymaya çalışacağız.

Dünyada da ahirette de baş gözü ile Allah Teâlâ'yı görmenin aklen de, vakıa olarak caiz olduğu, ahirette vukuûnun naklen sabit olduğu hususunda Ehl-i Sünnet Ve'l Cemaat alimleri ittifak etmişlerdir.⁶⁵⁸

Hülasa Ehl-i Sünnet alimleri hiç kimsenin Allah Teâlâ'yı bu dünyada aynen baş gözü ile görmeyeceğinde ittifak etmişlerdir, aralarında bu konuda çekişme yoktur.⁶⁵⁹

Bununla birlikte sünnet ehli, cennete girmeden önce kıyamet gününde ru'yetin vuku bulması hususunda anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'in bir kısmı ise şu görüştedirler: Müslüman ve kafirlerin tümü Allah (c.c)'ı görürler, ama bu kerem, lütuf görülmesi olmayıp korkutma ve zorlama ru'yetidir. Ehl-i Sünnet'ten bazıları da “O'nu görmezler.” kanaatindedirler.⁶⁶⁰

Cennette Allah (c.c)'ın görülmesi hususunda Ehl-i Sünnet'in dayandığı ayet ve yorumları da şöyle ifade edebiliriz:

1. “Yüzler (vardır) o gün (kıyamet günü) ter-ü tazedir. Rabb'lerini göreceklerdir.”⁶⁶¹

⁶⁵⁷ Pezdevi, Muhammed İmam Ebû Yusr, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, Trc: Şerafeddin Gölcük, Kayıhan Yay, İstanbul, 1988, s. 233.

⁶⁵⁸ İmam-ı Azam Ebu Hanife Numan b. Sabit, *Fıkh-ı Ekber, Fıkh-ı Ekber Şerhi*, Şerheden: İsmail Kaya, Madve Yay, İstanbul, 1984, s. 318; Ahmet Saim, Kılavuz, *İslâm Akaidi ve Kelama Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997, s. 230; Nureddin, Sabuni, *Mâturîdiyye Akaidi*, Trc: Bekir Topaloğlu, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay, Ankara, 1995, s.92.

⁶⁵⁹ İmam-ı Azam Ebu Hanife Numan b. Sabit, *a.g.e*, s. 318-319.

⁶⁶⁰ Pezdevi, Muhammed, *a.g.e*, s. 110.

⁶⁶¹ Kıyame, 75/22, 23.

Hiçbir teville ve tahrife girişmeden bunu vahyeden Allah Teâlâ'ya hiçbir yalan isnad etmeden, ayetin ortaya koyduğu açık mânâ üzerinde durulacak olursa, mü'minler kıyamet günü Rabb'lerini ayan beyan göreceklerdir. Hadis ehline mensup bütün müfessirler ayeti bu manada anladıkları gibi, sahabe de Hz.Peygamber (s.a.v)'den aynı manaya gelen rivayeti tefsir etmişlerdir.⁶⁶²

2. "Hayır, şüphesiz ki onlar, o gün Rabb'lerini de görmekten mahrumdurlar."⁶⁶³

Ayetin öncesinde Allah Teâlâ, ölçü ve tartıda hile yapanları kıyamet günü yeniden dirilmeyi inkar edenleri, kafirleri ve akıbetlerini tasvir ederken, onların Rabb'lerini görmekten mahrum olacaklarını bildirmektedir.

O halde ahiret günü Rabb'i görmekten mahrum olmanın, bu ayetle sadece kafirlere tahsis edilmesinden de anlaşılıyor ki, mü'minler bundan mahrum kalmayacaklar, evvelki ayette açıklandığı gibi bu büyük nimetin ve diğer nimetlerin yüzlere verdiği tazelik, parlaklık ve sevinç içinde Rabb'lerini göreceklerdir.

3. "İyi iş ve güzel amel işleyenlere daha güzel karşılık ve bir de ziyade (Allah (c.c)'ı görmek) vardır."⁶⁶⁴

Bu ayette geçen ziyade kelimesi Allah (c.c)'ı görmek manasına gelmektedir.

4. "Musa tayin ettiğimiz vakitte gelip de Rabb'i ona hitab edince: "Ya Rabbi" dedi. "Göster bana zatını bakayım sana." Allah Teâlâ şöyle cevap verdi: "Sen beni göremezsin, ama şimdi şu dağa bak, eğer yerinde durursa sen de beni görürsün!" Derken Rabb'i dağa tecelli eder etmez onu unufak ediverdi. Musa da düşüp bayıldı. Ayılınca: "Sen yücesin, Sana tevbe ettim, ben inananların ilkiyim." dedi.⁶⁶⁵

Bu ayette Hz.Musa (a.s)'nın görme arzusuna karşı Allah Teâlâ "Beni göremezsin" demişse de hakikatte bu olay çeşitli yönlerden ru'yetin vuku bulacağına delâlet etmektedir. Şimdi bu ayetten ru'yetullahın olacağına işaret eden şu bilgileri sunacağız:

1. Eğer ru'yet imkansız bir şey olsa idi, Hz.Musa (a.s) böyle bir talepte bulunmazdı. Çünkü Peygamberler için Allah (c.c) üzerine caiz olmayan şeyleri istemek mümkün değildir.

⁶⁶² Koçyiğit, Talât, *Hadisçilerle Kelamcılar Arasındaki Münakaşalar*, TDV Yay, Ankara, 1998, s.172-173.

⁶⁶³ Mutaffifin, 83/15.

⁶⁶⁴ Koçyiğit, *a.g.e*, s. 173.

⁶⁶⁵ Araf, 7/143.

2. Hz.Musa (a.s) Allah (c.c)'ı görmek istemiş, fakat Allah (c.c) onun isteğini red ve inkar etmemiştir. Eğer ru'yet muhal olsa idi Allah (c.c) bunu şiddetle reddederdi.

3. Allah Teâlâ Hz.Musa (a.s)'nın görme isteğine daimilik ifade etmeyen manada “len terani” (Beni göremezsin) demiş fakat katıyyet ve devamlılık ifade eden manada “len terâni” (Beni hiçbir zaman göremezsin) dememiştir. Her iki mânâ arasında açık farklar vardır, bu da Allah Teâlâ'nın görüleceğine delâlet eder.

Ancak Hz.Musa (a.s) Allah (c.c)'ı görme arzusu ve hevesiyle bu geçici dünyada sahip olduğu görme kudretinin bundan aciz kalacağını hesaba katamamıştır. Oysa ki, burada üzerinde durulan ru'yet, insanların yeniden dirileceği ahiret günü ile ilgilidir. Allah Teâlâ o gün mü'minlere tecelli ettiği zaman O'nu ayan beyan görecek göz kudretini de, insanda yaratmaya kadirdir.⁶⁶⁶

Ehl-i Sünnet alimlerinin ru'yetullah konusundaki görüşlerinin şöyle olduğunu ifade edebiliriz: Cennette Allah'ın görüleceği aklen caiz olduğu gibi, naklen de sabittir. Bu hususta ittifak halindedirler.

Ehl-i Sünnet ru'yetullahın olacağı konusunda görüşlerini ayetlerle desteklemiştir.

Çalışmamıza Selefiyye'nin cennet nimetleri hakkındaki görüşlerini ortaya koyarak devam edeceğiz.

1.1. Selefiyye'ye Göre Cennet Nimetleri

Selefiyye'den maksat, sahabe ve tabiûn devrinde yaşayan müslümanlardır. Fakat daha sonra onlar gibi düşünen İslâm bilginleri de olmuştur. Hicri dördüncü asrın başlarından itibaren selef metodunu uygulayan bu bilginlere, selefeye bağlı kalanlar anlamına gelen “Selefiyyun” dendiği vakidir.⁶⁶⁷

Bu zümre Kur'an ve sünnette belirtilen esaslara, akıl ve reye müracaat etmeksizin ve te'vile başvurmaksızın olduğu gibi inanmaktadırlar. Allah (c.c)'ın sıfatları ve sair itikâdî konularda tafsilata girişmeyip inceden inceye fikir yürütmemektedirler.⁶⁶⁸

Selefin cennet nimetleri hakkında görüşleri bulunmaktadır. En fazla görüşlerinin bulunduğu nimet ise, Allah (c.c)'ın cennette görülmesidir.

⁶⁶⁶ Koçyiğit, *a.g.e.*, s. 174.

⁶⁶⁷ Gölcük, Şerafeddin, *Kelâm Tarihi*, Esra Yay, Konya, 1992, s. 59-60.

⁶⁶⁸ Fığlalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İslâm Mezhepleri*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay, İzmir, 2004, s. 63.

Selefin çoğunluğunun ru'yetullah konusundaki görüşünün de şöyle olduğunu söyleyebiliriz: Mü'minler Allah Teâlâ'yı gördükleri zaman, yakınlık ve uzaklık bakımından bir sınır içinde bulunmayacak, bitişme ve ayrılma, bir şeye nüfus etme gibi hallerle vasıflanmayacak. Bir şey ile birleşme durumunda da olmayacak. Vücutiye taifesi ise Allah Teâlâ'nın, başka bir varlık ile birleşerek cemalini göstereceği inancındadırlar. Allah Teâlâ'yı görmek kitap ve sünnetle sabittir.

Ancak cihet, keyfiyet ve kemiyet yönünden Allah (c.c)'ı görme hadisesi müteşabihdir. Naklin ispat ettiği hususlar sabittir, aklın tenzih ettiği noktalar nefyedilmiştir.⁶⁶⁹

Kısacası selef, Allah'ın cennette görüleceğini, bunun da kitap ve sünnetle sabit olduğunu kabul etmiştir. Bu konuda hiçbir şüphe içinde olmamışlardır.

Selefin cennet ve nimetleri hakkındaki görüşlerini üç başlık altında inceleyeceğiz:

1.1.1. Sahabe'nin Sözleri

Sahabe cennet nimetleri hakkında birçok görüş bildirmiştir ki, bunlardan en çoğu ru'yetullah konusundadır. Şimdi biz burada sahabenin, Allah'ın cennette görülmesi konusundaki görüşlerini sunacağız:

Abdullah b.Mubarek der ki: Ebû Musa el-Eş'ari, Basra Camii'nde insanlara hitap ile şöyle söylüyordu: "Allah (c.c) kıyamet günü cennet ehline bir melek gönderir. Melek: "Ey cennet ehli, Allah (c.c) size vaadettiklerini gerçekleştirdi mi?" der. Bakarlar, süs elbiseleri, nehirleri, tertemiz eşleri görüp, "Evet, Allah (c.c) bize vaadettiklerini gerçekleştirmiştir." derler. Sonra melek üç kez, "Allah (c.c) size vaadettiklerini gerçekleştirmiş midir?" der. Vaadolunduklarından gerçekleşmedik bir şey bulamayıp "Evet" derler. Melek der ki: "Sadece bir şey kalmıştır, şöyle ki; Allah Azze ve Celle güzel işler yapanlar için en güzel ve ziyade vardır buyuruyor, bakın, en güzeli cennettir, ziyade ise Allah Teâlâ'nın vechine bakmaktır."⁶⁷⁰

Ebû Bekir es-Sıddîk (r.a) "Güzel işler yapanlar için en güzeli ve ziyadesi vardır."⁶⁷¹ Yunus Suresi 10/26. ayetini okuyunca: "Ey Allah (c.c)'ın Rasülü'nün halifesi ziyade nedir? demiş, o da Allah Teâlâ'nın vechine bakmaktır" demiştir.

⁶⁶⁹ İmam-ı Azam Ebu Hanife Numan b. Sabit, *Fıkh-ı Ekber, Aliyyü'l-Kârî Şerhi*, Trc: Yunus Vehbi Yavuz, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1979, s. 201.

⁶⁷⁰ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e*, s. 348-349.

⁶⁷¹ Yunus, 10/26.

Ali b.Ebi Talib (r.a), “Cennete girip, Allah Teâlâ’nın cennetinde O’nun vechine bakmak nimetin tamam olmasındandır.” demiştir.

İbn Ebi Davud (r.a) anlatır: İbn Abbas (r.a)’a “Cennete her giren Allah (c.c)’ı görecek mi?” denmiş, “Evet” demiş.

Muaz b.Cebel (r.a) şöyle demiştir: “İnsanlar kıyamet günü tek bir meydanda toplanırlar. “Muttakiler nerede?” diye seslenilir. Rahman’dan bir koruma esirgeme altında kalırlar. Allah (c.c) onlardan perdelenmez, kapanmaz. Ben “Muttakiler kimdir?” dedim. Muaz dedi ki: “Şirkten ve putlara tapmaktan korunmuş, sadece Allah (c.c)’a halis ibadet etmiş olanlardır.” dedi. İşte onlar yürür cennete giderler.

Ebû Hureyre (r.a.): “Ölümü tadmadıkça Rabb’inizi görmeyeceksiniz.” derken, Abdullah b.Ömer (r.a) de “Cennet ehlinin menzilesi en aşağı olan, mülküne iki bin yıl bakan en uzak yerini, en yakın yerini gördüğü gibi görendir. En üstünleri ise; Allah (c.c)’ın vechine her gün iki defa bakandır.” demiştir.

Cabir b.Abdullah (r.a) bu konu hakkında şunları nakletmiştir: “Cennet ehli cennete girip kendilerine sürekli ikramlar yapılırken, kırmızı yakuttan içmeyen terslemeyen, kanatları olan atlar getirilir. Üzerine oturur, sonra el-Cebbar (olan Allah (c.c)’a) gelirler. Onlara görüldüğü zaman O’nun için secdelere kapanırlar. “Ey Cennet ehli! Başlarınızı kaldırın, sizden öyle razı olmuşum ki, artık daha size kızmak yok!” buyurur.

Yukarıda sahabeye ait sıraladığımız görüşlerden anlaşılan şudur: Sahabe Allah’ın ahirette görüleceğini kabul etmiş, sahabeden hiçbirinden ru’yetin olmayacağına dair bir rivayet gelmemiştir. Nitekim onlar Allah (c.c)’ın dünyada iken gözlerle görülmesi konusunda ihtilaf etmişlerdir. Ama ahirette Allah (c.c)’ın gözlerle görüleceği nakledilmiş, dünyada görülmesinde olduğu gibi farklı bir görüş nakledilmemiştir. Böyle olunca demek ki onlar, Allah (c.c)’ın ahirette gözlerle görüleceği konusunda icma ve ittifak halinde idiler.⁶⁷²

Sahabenin ru’yet konusundaki akli delillerini şöyle özetleyebiliriz: Allah (c.c) vardır, bakîdir ve bilinir durumdadır. Diğer bilinen devamlı varlıklar gibi O’nun görülmesi imkânsız değildir. Şüphesiz Allah Teâlâ vardır ve malumdur. Bununla birlikte ru’yet normal olarak özel bir organca vuku bulan bir bilgi edinme türüdür. Bu organ söz konusu ilim için şart değildir.⁶⁷³

⁶⁷² İbnü’l-Kayyim, *a.g.e*, s. 384-386.

⁶⁷³ Pezdevî, Muhammed, *a.g.e*, s. 19.

Buraya kadar sunduğumuz bilgilerden, sahabenin akli ve nakli olarak cenneti ve nimetlerini kabul ettiği sonucuna ulaşabiliriz.

1.1.2. Tabiûn Alimleri ve Tasavvuf İmamlarının Görüşleri

Bu grubun cennette Allah (c.c)'ın görülmesi hakkındaki sözleri Allah (c.c)'tan başkasının ihata edemeyeceği kadar çoktur.

Ru'yetullah konusundaki ayette (Yunus, 10/26) geçen “ziyade” kelimesini Said b.el-müseyyeb ile el-Hasen Allah'ın vechine bakmaktır, diye yorumlamışlardır.⁶⁷⁴

El-Hasen bu konuda güzel bir fikir ileri sürmüştür: “Eğer dünyada ibadet edenler, ahirete varınca Rabb'lerini görmeyeceklerini bilselerdi (ah O'nu göremeyecek mişiz diye) dünyada iken erir biterlerdi.”

Yine El-A'meş ve Said b.Cübeyr: “Cennet ehlinin en şerefli si Allah Tebareke Teâlâ'ya sabah akşam bakanlardır.” sözleriyle ru'yetullahı kabul ettiklerini sergilemiştir.

Hişam b.Hassan: “Allah (c.c) cennet ehline görünür, cennet ehli O'nu gördüğü zaman içinde buldukları nimetleri unuturlar.” Tavus: “Tartışmalara dalıp kıyaslarla işi halletmeye çalışanlar böyle yapa yapa nihayet Allah (c.c)'ın görülmesini reddetmiş Ehl-i Sünnet'e aykırı gelmişlerdir.” şeklinde bir görüş ileri sürmüştür.

Burada Tavus, özellikle kıyas yoluna başvuranların, Allah'ın görülmesini kabul etmedikleri kanaatindedir.

Abdurrahman b.Ebi Leylâ da ru'yetullah konusunda şunları anlatmıştır: “Güzel işler yapanlar için en güzeli ve bir de ziyade vardır.”⁶⁷⁵ ayetini okumuş, şöyle demiştir: “Cennet ehli cennete girdikleri zaman orada kendilerine dilek ve istekleri verilir, Allah (c.c) onlara, hakkınızda bir şey kaldı ki o size verilmemiştir.” buyurur. Ve onlara Rabb'leri görünür, bunun karşısında daha önce verilenler hiç mesabesinde kalır. O halde en güzeli cennet, ziyade ise Rabb'leri Azze ve Celle'nin vechine bakmaktır. Rabb'lerine baktıktan sonra da yüzlerini ne bir karalık ne bir aşağılık artık daha kaplamaz.

Abbad b.el-Avâmm'ın şimdi nakledeceğimiz görüşleri de ru'yetullahı kabul ettiğini göstermektedir. Şüreyk b.Abdillah'ın bize gelişi elli yıl oluyor. Ona ey Ebû Abdillah burada Mutezile'den bir grup var. “Allah (c.c) en yakın semaya iner.” “Cennet ehli Rabb'lerini görürler.” hadislerini inkar ediyorlar dedim. Bana bu konu ile ilgili on kadar hadis okuyup,

⁶⁷⁴ Yunus, 10/26.

⁶⁷⁵ Yunus, 10/26.

bir işte bu dinimizi tabîlerden, onlar Rasulullah (s.a.v)’ın ashabından, ashab da O’dan (s.a.v) almışlardır, dedi.

Sahabede olduğu gibi tabî, fıkıh, tefsir, hadis, tasavvuf imamları da ru’yetullahın vuku bulacağını kabul etmişlerdir. Özellikle yukarıda naklettiğimiz görüş sahiplerinin Allah’ın cennette görüleceğini kabul ettikleri görülmekle beraber, onlar sözleriyle ru’yetullahı kabul etmeyenlere olumsuz tavırlar beslediklerini göstermektedirler.

1.1.3. Mezhep İmamlarının ve Diğer Alimlerin Görüşleri

Mezhep imamları da cennet nimetleriyle ilgili birçok görüş bildirmişlerdir ki, onların da görüşleri daha çok Allah’ın görülmesi hususundadır. Şimdi de mezhep imamları, onların hoca ve talebelerinin sözlerini sıralayacağız.

Hicret yurdunun imamı Malik b.Enes insanların kıyamet günü Rabb’leri Azze ve Celle’ye gözleri ile bakacaklarını.” bildirmiştir.⁶⁷⁶

Malik b.Enes’e “O gün yüzler vardır pırıl pırıldır, Rabb’lerine bakarlar.”⁶⁷⁷ ayeti sorulur. Allah (c.c)’a mı bakarlar, denir. Evet, der. Bunun üzerine (rivayeti yapan) Eşheb bir takım gruplar “Allah (c.c)’ın katındaki nimetlere bakarlar.” diyor der. Malik, hayır bizzat O’na bakarlar, Nitekim Musâ (a.s): “Yarab, bana göster, sana bakayım.” demiştir, Allah (c.c) ona “Beni göremezsin.” buyurmuştur, Yine Allah (c.c) “Asla onlar o gün Rabb’lerinden perdeleneceklerdir.” buyurmuştur” diyerek cevap verir.⁶⁷⁸

Yine İbn el-Macişun’a, Cehmiye fırkasının inkar ettiği şeyler sorulur. Der ki: “Onlara şeytan durmadan dikte ettiriyor. Tâ gelip Allah Teâlâ’nın “O gün yüzler vardır, pırıl pırıldır, Rabb’lerine bakarlar” ayetini inkar ettiler ve kıyamet günü kimse Allah (c.c)’ı görmeyecektir, dediler. Halbuki Allah (c.c)’ın dostlarına kıyamet günü en büyük ikramı, O muktedir melik katında sadakat makamına oturup O’nun vechine bakmak ve yüzü pırıl pırıl olmaktır. Göğün ve yerin Rabb’ine yemin ederim ki, Allah (c.c), görülmeyi kendi muhlislerine has kılacak, onların yüzleri parlıyacak mücrimlerininki değil. İnkâr edenlere karşı onların hücceti galip gelecek. İnkarcılar o gün Rabb’lerinden perdelenecekler, O’nu görmeyeceklerdir -ki onlar zaten görülmez diye iddia ediyorlar- onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onlar için elim bir azab olacaktır.”⁶⁷⁹

⁶⁷⁶ İbnü’l-Kayyim, *a.g.e.*, s. 386-388.

⁶⁷⁷ Kıyamet, 75/22, 23.

⁶⁷⁸ Mutaffifin, 83/15.

⁶⁷⁹ İbnü’l-Kayyim, *a.g.e.*, s. 389.

Yukarıda naklettiğimiz görüşlerden Allah'ın cennette inananlara görüneceği, inmayanlara da görünmeyeceği anlaşılmaktadır.

Ebû Abdillâh Allah (c.c)'ın görülmeceğini iddia edenin kâfir, olacağını söylemiştir.⁶⁸⁰

Yine Ebû Abdillâh'ın, ru'yete inanmayanın cehmi ve cehmi olanın da kâfir olduğu görüşleri arasındadır.

Ebu Abdillâh'a "Cennet ehli Rabb'lerine bakar, O'nunla konuşur, O da onlarla konuşur mu?" denilmiş. "Evet, O onlara, onlar O'na bakarlar, O onlarla, onlar O'nunla konuşur, nasıl isterlerse ve ne zaman isterlerse." demiş.

Yukarıdaki naklettiğimiz görüşlere göre Allah, cennette görülecektir. Allah'ı ancak mü'min olanlar görecektir. Allah'ı inkâr eden kâfirler asla görmeyeceklerdir. Allah'ı görenler de karşılıklı olarak Allah'la konuşacaklardır.

İmam-ı Azam Ebû Hanife'nin cennet ve nimetleri hakkındaki görüşlerini de şöyle ifade edebiliriz:

"Cennet ve cehennem yaratılmıştır. Bu anda vardır. Ebediyyen yok olmaz. Güzel huriler ebediyyen ölmez. Allah Teâlâ'nın ceza ve mükafatı sonsuz olarak devam eder, bitmez."⁶⁸¹

Cennet ve cehennemin sakini olmaya hak kazananlar da ölmezler. Cennet ehli ebediyyen Allah (c.c)'ın nimetleri içerisinde, cehennem ehli de, şefaate nail olmayıp günahları sebebiyle Allah (c.c)'ın dilediği kadar yanan, sonra da çıkıp cennete giden mü'minler hariç ebedi azap içindedirler.⁶⁸²

Kendisine Allah (c.c)'ın helal olmayı ve fani olmayı yazdığı her şey helak olacaktır, cennet ve cehennem fena ve helak için değil, bekâ (kalmaları) için yaratılmıştır. Cennet ve cehennem ahirettendir, dünyadan değildir, ceylan gözlü huriler kıyamet koptuğunda da sura üfürüldüğünde de, daha sonra da asla ölmeyeceklerdir. Çünkü Allah (c.c) onları bekâ (ebediyet) için yaratmıştır, fena için değil. Onlara ölmeyi yazmamıştır. Kim bunun aksine bir şey söylerse o bidatçıdır, dosdoğru yoldan sapmıştır.⁶⁸³

⁶⁸⁰ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e*, s. 391.

⁶⁸¹ İmam-ı Azam Ebu Hanife Numan b. Sabit, *a.g.e*, s. 86; Fığlalı, Ethem Ruhi, *a.g.e*, s. 61.

⁶⁸² İmam-ı Azam Ebu Hanife Numan b. Sabit, *a.g.e*, s. 86.

⁶⁸³ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e*, s. 73.

Yukarıdaki sıraladığımız görüşlerden de anlaşılıyor ki, İmam-ı Azam Ebu Hanife cennetin varlığını, ebediliğini kabul etmiş. Ayrıca cennetliklerin ebedi cennette, cehennemliklerin de ebedi cehennemde olacağı kanaatindedir. Ebu Hanife bu görüşleriyle Kur'an ve sünnetten ayrılmadığını göstermektedir.

Cennet nimetlerinin en üstünlerinden olan ru'yetullah konusunda İmam-ı Azam Ebu Hanife "El-Vasiyye" adlı kitabında şöyle demektedir:

"Cennet ehli için keyfiyetsiz, cihetsiz, teşbihsiz olarak Allah (c.c)'a kavuşmak hak-
tır." Bundan anlaşılacak şudur: Karşılıklı olmaktan, cihetten, keyfiyetten ve heyetten beri
olduğu halde göze tam görünecek şekilde Allah (c.c)'a bakmak olayı meydana gelecektir.
Bu ilim sıfatı üzerine zâid bir iştir. Zira bizler, boş gözümüz ile Ay'a baktığımız zaman,
her iki halde de bize Ay'ın durumu görünür, fakat gözümüz açıkken görmemiz daha mü-
kemmelle ve daha tam olur."⁶⁸⁴

Mezhep imamlarından İmam Azam Ebu Hanife cennetin varlığını, ebediliğini kabul
etmiştir. Cennet nimetlerinden olan ahirette Allah'ın görülmesi hususunda da görüşleri
şöyledir: Cennettekiler Allah'ı keyfiyetsiz, cihetsiz ve teşbihsiz olarak göreceklerdir.

İmam Malik ve İmam Şafii de ahirette Allah (c.c)'ın görüleceğini kabul etmiştir.⁶⁸⁵

Muhammed b.İdris eş-Şafii'den, Rabî nakleder. O "Asla! Onlar o gün
Rabb'lerinden perdelenenlerdir."⁶⁸⁶ ayetinde demiş ki: "Allah Teâlâ, hışmından dolayı
onlardan perdeleneneğine göre demek ki; O'nun dostları, onlardan razı olduğu için O'nu
görecektir." Bunun üzerine Rabî: "Ey Ebû Abdillah senin görüşün bu mu?" diye sorar.
Şafii der ki: "Evet ve bu sebeple Allah (c.c)'a ibadet ediyorum. Eğer Muhammed b.İdris,
Allah (c.c)'ı göreğine inanmasaydı O'na ibadet etmezdi."

Yine Şafii Allah (c.c)'ın dostlarının, kıyamet günü O'nu gözleri ve yüzleri ile (karşı
karşıya) görecekleri görüşündedir.⁶⁸⁷

Bu bilgilerde görüldüğü üzere İmam Şafii, İmam Malik cennette ru'yetullah'ın ola-
cağını kabul etmiştir.

Ahmed b.Hanbel de cennet nimetleri içerisinde yer alan, Allah (c.c)'ın cennette gö-
rülme olayını kabul etmiştir.

⁶⁸⁴ İmam-ı Azam Ebu Hanife Numan b. Sabit, *a.g.e.*, s. 201.

⁶⁸⁵ Gölcük, Şerafeddin, *a.g.e.*, s. 64.

⁶⁸⁶ Mutaffifin, 83/15.

⁶⁸⁷ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e.*, s. 390.

Ahmed b.Hanbel'in Allah (c.c)'ın görülmesini ispata yönelik temel delili dolunay gecesi gökyüzünde Ay'ın görülmesi hadisesidir. Ancak Ay'ın görülmesi hadisesi Ahmed b.Hanbel'in kullandığı yegane delil değildir. Ahirette Allah (c.c)'ın görülmesini ispat konusunda o, Kur'an ayetlerine de ilgi duymuştur.⁶⁸⁸

Ahmed b.Hanbel'in mezhebine ait Allah (c.c)'ın görülmesi ile ilgili olan görüşleri ise şöyledir:

1. O'nu sadece mü'minler görecektir.

2. Mahşerde Allah (c.c)'ı mü'min kâfir herkes görecek, sonra kafirlerden perdele-
necek bir daha O'nu göremeyecekler.

3. Münafıklar görecek, diğer kâfirler görmeyecek⁶⁸⁹

Bu görüşlerden anlaşılan şudur ki, Allah'ı sadece mü'minlerin göreceği, kâfirlerin görmeyeceğidir.

Ahmed b.Hanbel, Allah (c.c)'ın ahirette görülmeyeceğini söyleyen bir şahsa, kızgın bir şekilde "Bu söyleyen kimse kafirdir, Allah (c.c)'ın laneti ve gadabı onun üzerindedir. Allah Teâlâ "Yüzler vardır ki, o gün ter-ü taze Rabb'lerini görecek." demedi mi? Kâfirlerin o gün bu büyük nimetten mahrum kalacaklarını bildirmedi mi? Bunlar, mü'minlerin O'nu göreceklerine delil teşkil eder." diyerek onu susturmuştur.

Bir başka haberde Ahmed b.Hanbel şöyle demektedir: Cehmiyye Allah Teâlâ'nın ahirette görülmeyeceğini söyler. Halbuki Kur'an ve hadis O'nun görüleceğine delâlet etmektedir, O'nun görülmeyeceğini söyleyen kâfirdir."⁶⁹⁰

Yine bu konu ile ilgili olarak İshak b.Mansur, sünnetin imamı Ahmed b.Hanbel'e "Rabbimiz Tebareke ve Teâlâ'yı cennet ehli görecek değil mi, sen bu hadisleri kabul ediyorsun değil mi?" diye sorar. İmam Ahmed, doğrudur, diye cevap verir.⁶⁹¹

Kısacası Ahmed b.Hanbel, ru'yetullahı kabul etmekle beraber onun bu hususta dayandığı temel deliller ayetler ve Ay'ın görülmesi hadisesidir. Ayrıca Ahmed b.Hanbel ahirette Allah'ın görülmeyeceğini söyleyen şahısları kâfir olarak nitelendirmiştir.

Selefin cennet ve nimetleri hakkındaki görüşleri üç başlık altında incelenmiştir: Bunlardan birincisi sahabe sözleri; ikincisi tabii, ehl-i iman ve ehl-i islâmın görüşleri;

⁶⁸⁸ Pürcevâdi, Nasrullah., *Gökyüzünde Ay'ın Görüntüsü-İslâm Düşüncesi'nde Allah (c.c)'ın Görülmesi Tartışmaları*, Çev: Ahmet Çelik, İnsan Yay, İstanbul, 1999, s. 186.

⁶⁸⁹ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e*, s. 346-347.

⁶⁹⁰ Koçyiğit, Talat, *a.g.e*, s. 181.

⁶⁹¹ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e*, s. 390.

üçüncüsü ise, mezhep imamlarının sözleridir. Bu üç grup cennet nimetleri konusunda daha çok ru'yetullah hakkında fikir beyan etmişlerdir.

Netice olarak selef Allah (c.c)'in cennette görüleceğini kabul etmiş ve bunun Kur'an ve sünnetle sabit olduğunu söylemiştir. Ayrıca dört mezhep imamından olan İmam-ı Azam Ebû Hanife, İmam Malik, İmam Şafii ve İmam Ahmed b.Hanbel de ru'yetullah'ın varlığını kabul etmiştir.

Şimdi de cennet nimetleri hakkında, ehl-i sünnet'ten olan Eş'ariyye'nin görüşlerine yer vereceğiz.

1.2. Eş'ariyye'ye Göre Cennet Nimetleri

Sünnet ve cemaat ehlinin iki büyük kolundan birisi itikadda Eş'ariyye Mezhebi'dir. Bu mezhebin kurucusu İmam Ebû'l-Hasan Ali b.İsmail el-Eş'aridir. İmam Eş'ari kırk yaşına kadar mutezili fikirleri benimseyip müdafaa etmiştir. Mutezile mezhebinden ayrıldıktan sonra, kendi adıyla anılan Eş'ariyye mezhebinin imamı olmuştur. Sünnet ve cemaat ehlinin görüşlerini teyid ve tasdik eden eserler vermiştir.⁶⁹²

İmam Eş'ari'nin Ehl-i Sünnet inancına ait bir çok görüşü bulunmaktadır. Cennet nimetleri hakkındaki görüşleri daha çok Allah (c.c)'in cennette görülmesi ile ilgilidir.

Eş'ari'nin Ehl-i Sünnet itikadına dair görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

Ashab-ı hadisin ve Ehl-i Sünnet'in üzerinde buldukları inanç ve itikadın özü şudur: Allah (c.c)'ı meleklerini, kitaplarını, rasullerini, Allah (c.c) katından gelenleri kabul etmektir. Ayrıca güvenilir ravilerin Rasulullah (s.a.v)tan aktardıkları şeyleri, hiçbirini reddetmeksizin ikrar etmek, Allah (c.c)'in tek bir, ilah, ferd ve samed olduğunu, eş ve çocuk edinmediğini, Hazreti Muhammed (s.a.v)'in O'nun kulu ve elçisi olduğunu, cennet ve cehennem hak olduğunu, kıyametin hiç şüphesiz geleceğini, Allah (c.c)'in kabirdekileri dirilteceğini kabul etmektir.

Hz.Musa (a.s)'ın Allah Sübhanehü ve Teâlâ'dan, O'nu dünyada iken görmek istediğini, Allah (c.c)'in dağa görüldüğünü, onu paramparça ettiğini, böylece Allah (c.c)'in Hz.Musa (a.s)'ya, kendisini dünyada değil, ahirette göreceğini bildirmiş olduğunu ifade eder.⁶⁹³

⁶⁹² Gölcük, Şerafeddin, *a.g.e*, s. 73.

⁶⁹³ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e*, s. 28-29.

Görüldüğü üzere Eş'ari cennetin varlığını kabul etmiş. Hz.Musa'nın Allah'ı görmek isteme hadisesini ru'yetullahın olacağına delil getirmiştir.

Eş'ari mutlu kişilerin, ahirette Allah (c.c)'ı göreceklerini kabul etmiştir. Ancak bu görme, sınırsız ve hululsuz,⁶⁹⁴ keyfiyetsiz görülür. O bizi keyfiyetsiz ve hudutsuz gördüğü gibi biz de O'nu keyfiyetsiz olarak görürüz.⁶⁹⁵

Yine Eş'ari, "O gün Rabb'lerine bakan, pırl pırl parlayan yüzler de vardır."⁶⁹⁶ ayetine dayanarak Allah Teâlâ'nın kıyamette görüleceğini tesbit etmiştir.⁶⁹⁷

Eş'ari, Allah (c.c)'ın ahirette gözle görülmesini kabul ederken, bunun akılla ve akli delillerle de, ispat edilebileceğini ileri sürmüştür.⁶⁹⁸

Eş'ari, "Kıyamet gününde Allah (c.c) ayın ondördündeki görülmesi gibi görüleceğini, Rasulullah (s.a.v)tan gelen rivayetlerde olduğu gibi mü'minlerin onu göreceklerini kabul ediyoruz." sözüyle sadece ayetlere dayanmayıp, hadislerden de delil getirmiştir.

Eş'ari orta yola daha yakın görülmektedir. Kur'an naslarını te'vil etmemiş, Mutezilenin yaptığı gibi Rasulullah (s.a.v)'ın "ahad" haberlerini de reddetmemiştir.⁶⁹⁹

İmam Eş'ari Allah Teâlâ'nın görülmesinin caiz olduğuna dair akli delil getirilmesinin mümkün olduğu görüşü konusunda, kelamcıların "Vücut Delili"ni kabul etmiştir ki, bu delil de şöyledir:

"Dünyada görmenin mümkün olması varlıktan doğar, başka bir şeyden değil. Allah Teâlâ vardır. Öyle ise görülmesi de caizdir. Dünyada görülenlerin görülmesinin başka bir şeyden değil, var olmalarından ötürü caiz olduğu hususuna gelince; bunun delili şöyle ifade edilir: Biz cevher ve arazlardan hakikatleri birbirine muhtelif olan eşyayı görürüz. Bu görmeyi doğrulayan husus eşyadaki birbirlerine uygun olmayan şeyin olması caiz değildir. Çünkü bu, bir hüküm için iki muhtelif illetin bulunması neticesini doğurur. Bu ise ilk düşünüşte akıl tarafından reddedilir. Öyle ise bu birbirlerine muhtelif olan hakikatler arasında, müşterek bir sıfat icat etmemiz gerekir ki, onu görelim ve ona istinaden bu görüşün caiz olduğunu söyleyeyim. Ta ki, illet, muttarid ve mün'akıs olsun. Bu seyir ve taksimat

⁶⁹⁴ Salih, Suphi, *İslâm Mezhepleri ve Müesseseleri*, Çev: İbrahim Sarmış, Düşünce Yay, İstanbul, 1981, s. 135.

⁶⁹⁵ Doğan, Lütfi, *Ehl-i Sünnet Kelâmında Eş'ari Mektebi*, Doktora Tezi, Rüzgarlı Matbaa, Ankara, 1961, s. 27; Maturîdî, *Kitabu't-Tevhid*, Tevhid, Trc: Hüseyin Suudi Erdoğan, Hicret Yay., İstanbul, 1979, s. 24.

⁶⁹⁶ Kıyamet, 75/22, 23.

⁶⁹⁷ Ebû Zehra, Muhammed, *İslâm'da Siyasi ve İtikâdî Mezhepler Tarihi*, Hisar Yay, İstanbul, 1983, s. 229.

⁶⁹⁸ Fığlalı, Ruhi, *a.g.e*, s. 73.

⁶⁹⁹ Salih, Suphi, *a.g.e*, s. 37.

gösteriyor ki, cevher ve arazlardan şu muhtelif hakikatlerin arasında “var olma” ve hadis olmadan başka müşterek vasıfları yoktur. Çünkü hudus yokluktan sonra “var olma”dan ibarettir. Yokluğun ise hükme hiç tesiri yoktur. Hudus sahih olmayınca geriye ancak vücud kalır. Vücud ise şahid ile gaip arasında müşterektir. Allah Teâlâ’nın vücud sıfatı, kendisinin görülmesinin sahih olması için bir illeti salihadır. İlet hasıl olduğu vakitte hükmün hasıl olması kaçınılmazdır. Öyle ise Allah Teâlâ’nın görülmesinin caiz ve sahih olduğunu söylemek vaciptir.”⁷⁰⁰

Yukarıda naklettiğimiz vücud delili, Allah’ın cennette görüleceğini kelâmî terimlerle bize açıklamaktadır.

İmam Eş'ari'ye göre ahiret vuku bulacak, cennet iyilerin cehennem kötülerin yurdu olacaktır.⁷⁰¹

Eş'ari'nin görüşlerini kısaca şöyle özetleyebiliriz: Cennet ve cehennem haktır. Kıyamet gelecektir. Mutlu kişiler ahirette Allah (c.c)’ı göreceklerdir. Cennette Allah (c.c)’ın görülmesi hem akli hem de nakli delillerle ispat edilebilir. Ayrıca Eş'ari bu konudaki görüşlerini akli delillerle açıklarken “vücud delili”ni kabul etmiştir.

1.3. Maturîdî'ye Göre Cennet Nimetleri

Ehl-i Sünnet’in itikatta iki büyük imamından biri olan Mâturîdî, görüşlerinin derinliği ve enginliği ile dikkatleri çeker. İfadelerindeki anlam zenginliği ve üstünlük kendini gösterir. O İslâm inancını şekillendirmede düzenleyip bir sisteme bağlamada inanç esaslarının akli ve nakli delillerle izahında en yüksek mertebede olduğundan, daha sonra gelen pekçok bilgin onu takip etmiş ve bir kelâmî mektep olan Mâturîdîliğe mensup olmaktan kıvanç duymuşlardır.⁷⁰²

Mâturîdî'ye ait olan Kitabu't-Tevhid’in son iki bölümü, ahiretle ilgili olsa bile, sonraki kelâm eserlerinde yer alan ahiret halleri, cennet-cehennem gibi konuların bu eserde işlenmemiştir.⁷⁰³

Şimdi ise Maturidi'nin ahiretle ilgili görüşlerinden söz edelim.

⁷⁰⁰ Mâturîdî, *a.g.e.*, s. 37-38.

⁷⁰¹ Gölcük, *a.g.e.*, s. 76.

⁷⁰² Gölcük, *a.g.e.*, s. 81.

⁷⁰³ Kutlu, Sönmez, *İmam Mâturîdî ve Mâturîdîlik – Ebû Mansur el-Mâturîdî'nin Hayatı ve Fikirleri*, Kitabiyat Yay, Ankara, 2003, s. 198.

Mâturîdî, kıyamet gününde amellerin tartılacağı, tartıları ağır gelenlerin kurtuluşa ereceği, hafif gelenlerin ise hüsrana maruz kalacağını belirten ayetlerin tefsirinde⁷⁰⁴ çeşitli görüşleri sıralayıp, Hasan-ı Basri'ninki de dahil olmak üzere, bazı yorumları eleştirdikten sonra manada bir tartı işleminin yapılmayacağı, bu tür ayetlerdeki “ağırlık-hafiflik kavramlarının varlığını ve etkinliğini sürdürme-ortadan kalkıp yol olma” manalarında temsili nitelik taşıma ihtimalinin kuvvetli bulunduğunu söyler. Ve bu tezi kanıtlamak için, benzer kuruluştaki ayetlerden örnekler verir.

Maturidi'nin cennet ve cehennem ahvaline ait görüşlerini de şöyle özetlemek mümkündür:

Mâturîdî cennet ve cehennemle ilgili beyanlarında bu beyanlara muhatap olan insan aklının idrak alanına yaklaştırmak amacıyla te'vile tabi tutar. Bu cümleden olmak üzere cennette altlarından ırmaklar akan köşklerin bulunması, erkeklere yönelik olarak altın bilezik ve ipek elbiseden söz edilmesi, ancak yolculuk ve zaruret halinde kullanılacak çadır, oda, kubbeli mekanlar ve benzeri şeylerin özentisi vesilesi olarak zikredilmesinin kısmen vahyin ilk muhatapları olan Araplar'ın hayat telakkisine, ayrıca genelde insanların zevk ve estetik anlayışlarına bağlı, mahiyetleri bilinmeyen temsili anlatımlar olarak yorumlanmasının gerektiğini söyler.⁷⁰⁵ “O gün cehenneme “Doldun mu?” diye sorarız, o da “Daha var mı?” diye cevap verir.”⁷⁰⁶ Mealindeki ayetin tefsiri meyanında Mâturîdî, bu ifadenin temsili olma ihtimaline ağırlık verir.⁷⁰⁷

Mâturîdî cennet nimetleri içerisinde Allah (c.c)'in cennette görülmesiyle ilgili görüşleri ileri sürmüştür.

Allah (c.c)'in görülmesine dair; “O gün Rabb'lerine bakan pırıl pırıl parlayan yüzler de vardır.”⁷⁰⁸ ayetine dayanarak Mâturîdî Allah (c.c)'in görüleceğini tesbit etmiştir.

Mâturîdî, Allah (c.c)'in kıyamette görülmesi meselesinin, kıyamete ait hallerden olduğunu, bu hallerin keyfiyetlerinin ne olduğunu ancak Allah Teâlâ'nın bilebileceğini, bizlerin bu hususta, keyfiyetin nasıl olacağını bilmeden sadece Allah (c.c)'in görüleceğini beyan eden metinleri bildiğimizi söyler.⁷⁰⁹

⁷⁰⁴ Araf, 7/89.

⁷⁰⁵ Kutlu, Sönmez, *a.g.e.*, s. 199.

⁷⁰⁶ Kaf, 50/30.

⁷⁰⁷ Kutlu, Sönmez, *a.g.e.*, s. 199.

⁷⁰⁸ Kıyamet, 75/22, 23.

⁷⁰⁹ Ebû Zehra, Muhammed, *a.g.e.*, s. 229.

“Mutlu (said) olan kişilerin ahirette Allah (c.c)’ı görmeleri en büyük günün durumlarından. Bu görmenin mahiyetini olumlu veya olumsuz (biçimde) kulların bilmesi gerekmez.”⁷¹⁰ sözleri de İmam-ı Mâturîdî’nin ru’yetullah hakkındaki görüşleri arasındadır.

Kısacası, İmam Mâturîdî’ye göre Allah (c.c)’ın gözle görülmesi, Kur’an ve nakli delillerle sabittir, ancak O’nu görme keyfiyetsiz bir şekilde olacaktır.

Şimdi de İmam Mâturîdî’nin ru’yetullahın olacağına dair getirdiği delillerden bahsedeceğiz.

İmam Mâturîdî’ye göre Allah (c.c)’ın görüleceğinin delili “Gözler O’nu idrak edemez; O bütün gözleri idrak eder.”⁷¹¹ mealindeki ayette geçen idrakin nefyinde bir hikmetin olmasıdır. Çünkü Allah (c.c) görmeye ihtiyaç duymaksızın başkalarını idrak etmektedir. Halbuki kullar, herşeyi ancak görmekle idrak ederler. Onun için görme olmazsa, idrakin nefyinin de bir anlamı kalmaz.

İkinci olarak Hz.Musa (a.s)’nın, “Rabbim bana kendini göster, sana bakayım”⁷¹² demesi de Allah (c.c)’ın görülmesinin caiz oluşunun işaretidir. Çünkü Hz.Musa (a.s)’nın Allah (c.c)’tan mümkün olmayan bir şeyi istemesi, Rabb’ini gereği gibi bilmemesi anlamına gelir. Rabbi’nin cahili olan bir kimsenin ise peygamber olması ve Allah (c.c)’ın vahyine mazhar olması düşünülemez.

Ayrıca “O gün bir takım yüzler Rabb’ine bakıp parılayacaktır.”⁷¹³ ayeti Allah (c.c)’ın görüleceğini ispat eden en önemli delillerdendir. Mâturîdî, Allah (c.c)’ı ahirette görmenin akılla bilinmesinin veya akli delillerle ispat edilmesinin mümkün olmadığını ve dolayısıyla herhangi bir te’vil veya tefsire kaçmaksızın buna inanılması gerektiğini söylemiştir.⁷¹⁴

İmam Mâturîdî’nin ru’yetullahın olacağı konusunda delil getirdiği ayetleri sıraladıktan sonra, şimdi de bu konudaki kelâmî görüşlerine yer vereceğiz.

İmam Mâturîdî ru’yetullah konusunda şu görüşleri de beyan etmiştir: “Allah (c.c), vasıfsız, ayakta durma ve oturma, bir şeye dayanma, bir şeye tutunma, yapışma ve ayrılma olmaksızın, bir şeyin önünde ve arkasında bulunma gibi yönler tayin olmazdan uzunluk, kısalık, ziya, nur, uzak olma, yakın olma, beraber olma, bir şeye girme, çıkma gibi hususlar

⁷¹⁰ Salih, Suphi., *a.g.e.*, s. 137.

⁷¹¹ Enam, 6/103.

⁷¹² Araf, 7/143.

⁷¹³ Kıyamet, 75/22, 23.

⁷¹⁴ Fığlalı, Ethem Ruhi, *a.g.e.*, s. 73.

düşünülmezden görünür. Allah Teâlâ bu gibi sıfatlardan yüce ve beri olduğu için akıl bu mânâları takdir edemez. Esasen böyle bir vehme kapılmanında manası yoktur.⁷¹⁵

Kısacası, İmam Mâturîdî ahiret hallerini, cennet ve cehennemi kabul etmiştir. Allah (c.c)'ın cennette insanoğluna çok çeşitli nimetler vereceğini savunmuştur. Özellikle bu nimetler içerisinde ru'yetullahın olacağını destekleyen görüşler ileri sürmüştür. Allah (c.c)'ın cennette görülmesini de ayetlerle desteklenmiştir. Ayrıca Allah (c.c)'ın görülmesindeki keyfiyetin nasıl olduğunu ancak Allah (c.c) bilmektedir. İnsanlar bu keyfiyetin nasıl olacağını bilmeden sadece Allah'ın görüleceğini beyan eden metinleri bilmektedirler. Mâturîdî'ye göre ru'yetullah akli ve nakli delillerle de sabittir.

Biz buraya kadar Ehl-i Sünnet grubu içinde yer alanların cennet nimetleri hakkındaki görüşlerine yer verdik. Şimdi de Ehl-i Sünnet dışındakilerin konu hakkındaki görüşlerinden bahsedeceğiz.

2. Ehl-i Sünnet Dışındakilere Göre Cennet Nimetleri

Biz çalışmamızın bu sürecinde Ehl-i Sünnet dışı grupta yer alan Haricî, Şia, Mutezile ve Kadî Abdülcebâr'ın cennet ve nimetleri hakkındaki görüşlerine yer vereceğiz: Bu görüşlerin en çoğunu da Allah'ın cennette görülme meselesi oluşturmaktadır.

2.1. Haricîlere Göre Cennet Nimetleri

Kelâmi mezhepler arasında ilk ortaya çıkan Havaric olmuştur.⁷¹⁶

Haricîler, dinde şiddet, akidede ihlas ve ender görülen şecaat sahibi kimselerdir. Bu bariz vasıflarıyla kendilerini İslâm düşünce tarihi içinde göstermişler, daha sonraki kelâmi hareketler üzerinde etkili olmuşlardır.⁷¹⁷

Haricîlerin üzerinde en çok durdukları kavramlar; küfür ve îman kavramları olmuştur. Onların olaylara farklı açıdan bakışları ideal İslâm cemaatini oluşturan bireyleri tespit yerine, kokuşmuş ve katışık toplumdan atılması gerekenler üzerinde durmak olmuştur.⁷¹⁸

Buraya kadar Haricilerin genel görüşlerinden kısaca bahsettikten sonra, şimdi de cennet nimetleri konusundaki görüşlerine geçelim.

Haricîlerin Allah (c.c)'ın cennette görülmeyeceğine dair görüşlerinde Mutezile'den etkilenmiş olmaları mümkündür.⁷¹⁹

⁷¹⁵ Mâturîdî, *a.g.e.*, s. 25.

⁷¹⁶ Gölcük, *a.g.e.*, s. 21.

⁷¹⁷ Gölcük, *a.g.e.*, s. 24.

⁷¹⁸ Demircan, Adnan, *Haricîlerin Siyasi Faaliyetleri*, Beyan Yay., İstanbul, 1996, s. 51.

⁷¹⁹ Demircan, *a.g.e.*, s. 54.

Haricîler ve Haricîler'in İbadiyye kolu, Allah (c.c)'in dünyada ve ahirette görülme-yeceğini iddia etmiştir. Bu konuda onların Ehl-i Sünnet'in karşısında oldukları açıktır.

Haricîler'in İbadiyye kolu ru'yetullah konusundaki görüşlerinde Mutezile ile görüş birliğindedir.

İbadiyye'nin Mutezile ile iştirak halinde olduğu görüşü ve delilleri şudur: Onlara göre Allah (c.c), müteşabih olmayan muhkem ayetinde şöyle buyurmuştur: “Gözler O’nu görmez, O, bütün gözleri görür. O latiftir, haberdardır.”⁷²⁰

İbadiyye bu ayetten başka Ehl-i Sünnet'in delil olarak kullandığı “O gün bir takım yüzler taptazedir, Rabb'lerini görecekler”⁷²¹ ayetine ek olarak buradaki görme-bakma kelimesinin (nâzıra), “bekleme, ümit etme, Allah (c.c)'in hayır ve ihsanını gözetleme” demek olduğunu beyan etmiş, “Bunlar da ancak, bir an gecikmesi olmayan tek bir çılgık beklemektedirler.”⁷²² ve “Kıyamet gününün kendilerine ansızın gelmesini mi bekliyorlar? Onlar, farkına da varmazlar.”⁷²³ Ayetlerinde Allah (c.c)'in hep aynı kelimeyi (nazara) kullandığını ifade etmişlerdir.

Ayrıca görüşlerini, Allah (c.c)'in cisimlere benzemediğini oysa gözle görünen şeyin, sonradan olan (hâdis) eşyaya benzeyeceğinden Allah (c.c)'in görülmesinin bu sebepten imkânsız (mustahil) olduğunu, yine görülecek şeyin bir yer ve yönde bulunması gerektiğini, Allah (c.c)'in ise bundan münezzehe olduğunu, çeşitli delillerle açıklayarak kuvvetlendirirler.

Sonuç olarak, Haricîlerin kollarından bir kol olan İbadiyye'ye göre Allah (c.c)'in görülmesi, Ehl-i Sünnet'in görüşünün tam tersine ne dünyada ne de ahirette olacaktır.⁷²⁴

Haricîler'in cennet ve nimetleri hakkındaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz:

Haricîler cennet nimetlerinden Allah (c.c)'in cennette görülmesi hususunda fikir beyan etmişlerdir. Ru'yetullah konusunda genel olarak şu görüşe sahiptirler: “Allah (c.c) cennette görülmeyecektir.” Bu konuda Mutezile'den etkilenmişlerdir. Ortaya koydukları bu fikirleriyle Ehl-i Sünnet'in karşısında yer almışlardır.

⁷²⁰ En'am, 6/103.

⁷²¹ Kıyamet, 75/22, 23.

⁷²² Sad, 38/15.

⁷²³ Zuhruf, 43/66.

⁷²⁴ Fığlalı, Ethem Ruhi, *İbadiyye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yay., Ankara, 1983, s. 134-135; Fığlalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikâdi İslâm Mezhepleri*, s. 86-87.

2.2. Şia'ya Göre Cennet Nimetleri

“Şia” kelime olarak “tarafdar, yardımcı, fırka” anlamlarına gelir. Tam olarak ise, Hz.Peygamber (s.a.v)’in vefatından sonra Hz.Ali (r.a) ve Ehl-i Beyti’ni halifelik için en lâıyk kişi olarak gören ve onu nass ve tayinle meşru halife kabul eden, ondan sonraki halifelerin de onun soyundan gelmesi gerektiğine inanan toplulukların müşterek adı olmuştur.⁷²⁵

Şii’lik İslâm siyasi mezheplerinin en eskisidir. Şiilik ve mezhepleri Hz.Osman (r.a)’ın son dönemlerinde ortaya çıkmış, Hz.Ali (r.a)’nin döneminde ise gelişip yayılmıştır.⁷²⁶

Şia hakkındaki bu kadar bilgiden sonra şimdi de kabul ettikleri görüşlerinden bahsedelim.

Şia’nın itikadî esaslarının içinde ahiret inancı da geçmektedir. Cennet hakkındaki görüşlerini ahiret hakkındaki görüşleri içinde bulabilmekteyiz.

Allah (c.c) insanları ahirette yeni bir yaratılışla diriltecek, itaat edenlere mükafat, asilere ceza verecektir. Diriliş (ba’s), sevap, ikap, cennet ve cehennem vuku bulacaktır. Kur’an bütün bunları haber vermektedir.⁷²⁷

Şia’ya mensup bir kısım taraftar ise ahireti tamamen inkar etmiş, kıyamet, haşır, cennet, cehennem, sıratla arafat gibi şeylere inanmayarak, kısa ifadesiyle “Bütün bunlar yerine Hindular’ın inandığı ruhların tenasuhuna inanırız.” demişlerdir.

Hindistan’daki bazı inançlar Irak bölgesinde biliniyordu. Asurlular, Keldaniler ve medeniyet kurmuş eski bazı kavimler Hintliler’in tenasuh inancından etkilenmişlerdir. Onların etkilerinden biri olarak Şia’dan bazıları “İyi olanın ruhu, acı ve zarar görmeyen ve fena olanın ruhu, eziyet, zarar ve acı görececek birinin cesedine intikal ederek fena şekilde cezalandırılır.” demişlerdir.⁷²⁸

Yukarıdaki ifadelerden anlaşılabilir ki, Şia mensupları ahiret ve halleri, cennet ve cehennemi inkar ederek Hindular’ın inançlarına kapılmışlardır.

Şimdi de Şia’ya mensup olan fırkaların, cennet nimetleri konusundaki görüşlerine yer vereceğiz.

⁷²⁵ Fığlalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikadî İslâm Mezhepleri*, s. 115.

⁷²⁶ Ebû Zehra, Muhammed, *a.g.e.*, s. 39.

⁷²⁷ Gölcük, *a.g.e.*, s. 30.

⁷²⁸ Salih, Suphi, *İslâm Mezhepleri ve Müesseseleri*, s. 85.

Şia'ya mensup bir çok fırka bulunmaktadır. Bunlardan olan Mansuriyye fırkası cennet ve cehennemi inkar etmiş, cennetin bir adam, cehennemin de bir adam olduğunu ileri sürmüştür.

Muammeriye fırkası ise; dünyanın yok olmayacağını, cennetin ise insanların karşılaştıkları hayır, nimet ve afiyet olduğunu, cehennemin de bunların dışında karşılaştıkları kötü şeyler olduğunu ileri sürer.⁷²⁹

Şia'nın İsmâîlilik fırkası imanı şöyle tarif eder: "Allah (c.c)'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed (s.a.v)'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahadet etmek; cennete, cehenneme, ölümden sonra dirilmeye, Allah (c.c)'ın nebilerine resüllerine ve imamlara inanmak; zamanın imamını bilmek ve onun emirlerine boyun eğmek, Allah (c.c)'ın emirlerini yerine getirmek; imama itaat edip onun emirlerini kabul etmektir."⁷³⁰

İsmâîlî'ler imanın şartları arasında cennete inanmayı da kabul etmişlerdir. Bu durum bize İsmâîlî'lerin cennete ne kadar önem verdiklerini gösteriyor.

Bir diğer fırka olan İmamiyye fırkasına göre; ölümden sonra kıyamete kadar berzah ve en sonra kıyamet gerçektir. Cennet, cehennem gerçektir, akılla yorumlanamaz; keyfiyetini de bilemeyiz.

İmamiyye kabir sorusu, mizan, hesap ve benzeri kıyamet ahvali ile ilgili hususlarda; Ehl-i Sünnet'in görüşlerine göre, bazı farklı yorumlarda bulunur. Mesela kabirde, onlara göre, "Rabb'in kim? Peygamberin kim?" diye sorulduktan sonra, "İmamın kim?" diye de sorulacaktır. "İmamım Ali'dir." diyenler kurtulacaktır. Ba's (yeniden diriliş) günü kevser havuzunun suyunu Ali b.Ebî Talip dağıtacaktır. O, dostlarına ikram edip düşmanlarını kovacaktır.

Şia taraftarlarından olan İmamiyye'nin cennet ve nimetleri hakkındaki görüşlerinden şöyle bahsedebiliriz:

İmamiyye'ye göre cennet ve cehennem tamamen hak olarak kabul edilmektedir. Yine onlara göre, cennete işaret eden her ayet, ancak nebi ve imamlar, onlara uyanlar ve taraftarları hakkındadır. Cehenneme işaret eden her ayet ise, onların düşmanları ve onlara muhalif olanlar hakkındadır.⁷³¹

⁷²⁹ Eş'ari, Ebu'l-Hasen, *a.g.e.*, s. 40-42.

⁷³⁰ Fırlalı, Ethem Ruhi, *Çağımızda İtikadi İslâm Mezhepleri*, s. 132.

⁷³¹ Şeyh Sadûk, Ebû Cafer İbn Babeveyh el-Kummî, *Risâletü'l-İtikadâtü'l İmamiyye, Şii İmamiyye'nin İnanç Esasları*, Çev: Ethem Ruhi Fırlalı, Ankara, 1978, s. 158-159.

İmamiyye cennet nimetlerinden olan Allah Teâlâ'yı ru'yet hususunda da, her hususta olduğu gibi, Rasulullah (s.a.v)'in ümmetine halef ve halife olarak bıraktıkları iki paha biçilmez, temessük edeni ebediyyen dalâlete düşürmez esasa, Kur'an-ı Mecid'e ve Ehl-i Beyt'e, Kur'an'ın ayeti kerimeleriyle Ehl-i Beyt'ten gelen gerçek haberlere dayanır. Bunlardaki hükme inanır.⁷³²

İmamiyye ru'yetullahın olmayacağı hususunda akli olarak da, şu görüşleri ileri sürmüştür: Aklen bir şeyin görülmesi için, her şeyden önce, o şeyin bir hacmi, bir şekli, bir cismi olması ve bir yerde bulunması gerekir. Görenin, görülecek şeye bakabilmesi, görülecek varlığın, görene tam bitişik olmaması, görülecek bir mesafede bulunması gerekir. Görenle görülecek şeyin arasında, görmeye engel bir şeyin bulunmaması, görülecek olanın hava gibi şeffaf olmaması, bakan kişinin, görmeyi azmetmesi, görenle görülenin arasında görmeyi sağlayacak vasatın bulunması lazımdır. Görülecek şeyin, koku, sıcaklık, soğukluk, yumuşaklık, katılık, ses gibi görülmeyen, duyulan bir şey olmayıp cisim sahibi olması icabeder. Görmek ve görülmek şartları bir araya gelince, gören görüleni bir zaman içinde ve bir mekanda görür. Allah Teâlâ ise bütün bu sayılıp dökülen şeylerden münezze ve müteâl olduğu gibi bunların ve mekanla zamanın da yaratıcısıdır. Bu bakımdan görülmesi muhaldir; bir zaman içinde ve mekanda O'nu görmek mümkün değildir. Dünyada, ahirette, rüyada; peygamber, melek, mü'min yahut kâfir, hiçbir var olan varlığa sahip bulunan O'nu göremez.

İmamiyye'nin ortaya koyduğu aklî delillerden anlaşılan odur ki, Allah hiçbir zaman ve mekanda hiçbir varlığa gözükmeyecektir.

Mutezile de ru'yet'i kabul etmez. Ancak bu bakımdan İmamiyye, Mutezile inancını kabul etmiştir, denemez. Çünkü Mutezile, nakli akılla yorumlamak suretiyle inançta akla dayanır. İmamiyyede ise akıl, son huccettir, görüldüğü gibi ru'yette İmamiyye her şeyden önce kitap ve sünnete dayanmaktadır.⁷³³

Şia'ya mensup olan fırkaların görüşlerini şöyle değerlendirebiliriz: Şia'nın Mansuriyye fırkası, cenneti inkar ederken, Muammeriye fırkası da cenneti bir hayır olarak kabul etmiştir. Ancak İsmâîlilik, İmamiyye fırkaları da cenneti kabul etmekle beraber, Allah'ın görülme hadisesini inkâr etmişlerdir.

⁷³² Gölpınarlı, Abdülbaki, *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik*, Der Yayınları, İstanbul, 2003, s. 245.

⁷³³ Gölpınarlı, Abdülbaki, *a.g.e.*, s. 257-258.

Kısaca Şia'nın cennet hakkındaki görüşleri hususunda şunları söyleyebiliriz: Şia inancında ahiret inancı vardır. Cennet inancı da ahiret inancı içinde bulunmaktadır. Şia'ya mensup olanlardan bazıları ahireti ve cennetin varlığını inkar etmişler, bunların yerine ruhların tenasuhunu kabul etmişlerdir. Özellikle Şia'ya mensup olanlardan İsmailiyye ve İmamiyye fırkası cennetin varlığını kabul etmiştir. Şia grupları cennet nimetlerinden ru'yetullah konusunda görüş bildirmişlerdir. Cennette Allah (c.c)'ın görülmesini kabul etmiş ve ru'yetullahın Kur'an, sünnet ve icmaa ile sabit olduğunu kabul etmiştir. Ancak İmamiyye'de akıl son hüccettir.

Şimdi çalışmamıza Ehl-i Sünnet'e tabi olmayanlardan biri olan Mutezile ve onun cennet ve nimetleri hakkındaki görüşleriyle devam edeceğiz.

2.3. Mutezile'ye Göre Cennet Nimetleri

İslâm fikir hayatında mühim rol oynayan bu medresenin neş'eti, tarihi seyri içerisinde gelişip büyümesi, tarihçilerin, din fırka ve mezheplerle ilgili biyografi yazarlarının büyük inayetine mazhar olmakla beraber, bugün aynı mevzuda şahit olan seneyi, bu zuhuru hazırlayan amilleri kat'i olarak belirtmek hususunda aciz kalırlar. Elde mevcut bütün bilgi, Hasan'ül-Basri meclisinde "Murtekibu'l-Kebire" meselesi üzerinde cereyan eden bir münakaşa neticesinde talebelerinden Vâsıl b. Ata'nın meclisten itizal etmesi ve ayrı bir ilim halkasının merkezi olmasıyla ilgilidir.⁷³⁴

Mutezile mensupları, Allah (c.c)'ın cennette yaratmaya başlamasının, onlara meşakkat çekmeden ikramda bulunmasının ve onları bir şeyle sorumlu tutmasının olup olmayacağı konusunda iki fırkaya ayrıldılar. Mutezili'lerin çoğu şöyle demiştir: Bu asla olamaz. Allah (c.c)'ın hikmeti gereği, kullarına en yüksek derecelerden başkasını vermesi mümkün değildir. Derecelerin en yükseği ise sevap derecesidir. Bazıları ise şöyle demiştir: Allah (c.c) cennette yaratmaya başlayabilir, onlara ikramda bulunabilir, onlara sevap derecesi verebilir.⁷³⁵

Cennet nimetlerinin ikram mı, yoksa sevap mı olduğu konusunda iki fırkaya ayrıldılar: Bazıları şöyle dedi: "Cennette olan her şey sevaptır. İkram değildir." Onlardan bazı da şöyle dedi: "Orada olan şeyler bir ikramdır, sevap değildir."⁷³⁶

⁷³⁴ Koçyiğit, Talat, *a.g.e.*, s. 64.

⁷³⁵ Eş'ari, Ebu'l-Hasen, *a.g.e.*, s. 211.

⁷³⁶ Eş'ari, Ebu'l-Hasen, *a.g.e.*, s. 215.

Mutezile'ye ait yukarıda bahsettiğimiz görüşlerden sonra şimdi de, Mutezile'nin cennet nimetlerine bakış açısının nasıl olduğunu ortaya koyalım.

Mutezîlilere göre cennetin hurileri, güzel kadınlardır. Meyveleri bizimkilere benzer. Şarapları berrak alkolsüz bir içkidir.⁷³⁷

Mutezîlilerin cennet hakkındaki görüşleri şu dört noktada hulasa edilir:

1. Mutezîliler Allah (c.c)'ın cennette görüleceğini inkar ederler.
2. Cennetin ve cehennemın zaman dışı varlığını reddederler.
3. Cennetlik ve cehennemlikler mevzuunda Allah (c.c)'ın iradesine uygun seçim yapmasını kabul etmezler.

4. Cennet nimetlerindeki eşitsizliğe muhalefet ederler.⁷³⁸

Mutezîle, cennetin salih kullar için bir nimet yeri olduğunu, cehennemın ise kötü insanlar için bir elem yeri olduğunu belirtmektedir. Mutezîle'ye göre cennet ve cehennemın yaratılmış olduğu düşünülemez. Çünkü cennet ve cehennem hesap ve cezanın olacağı kıyamet gününden sonra dolacaktır.

Görüldüğü üzere, Mutezîle bu meselede akli görüşlerin ışığında hareket etmektedir. Bu sebeple onlar en, boy, derinlik gibi boyutları olan cennet ve cehennemın şu anda yaratılmadığını, çünkü aklın bu kadar büyük bir sahanın varlığını düşünemeyeceğini ve tasavvur edemeyeceğini ifade etmişlerdir. Cennet mevcut olsa, hangi aleme ve nereye sığacaktır ki. Mutezîle'ye göre, cennet ve cehennemın şu anda var olduğuna işaret eden naslar aslında gelecekte olacak şeyleri haber vermektedir.⁷³⁹

Yine Mutezîle cennetteki nimetlerin ebedi olduğunu kabul eder. Ona göre cennet ehlinin, cennette devamlı kalmasının sebebi, Kur'an'ın getirdiği ebedilik görüşü ve hareketlerinin sonunun olmamasıdır.⁷⁴⁰

Şimdi de Mutezile'ye mensup olan fırkaların konu hakkındaki görüşlerini ortaya koymaya çalışacağız.

Mutezîle'nin Huzeyliyye koluna göre; cennet ve cehennem ehlinin hareketleri nihayete ererler ve onlar daimi bir sukuna ulaşırlar. Bu sükun halinde bütün lezzetler cennetlikler için biraraya gelir, bütün elemeler de sükun halindeki cehennemlikler için cem olur.⁷⁴¹

⁷³⁷ Salih, Suphi, *Ölümden Sonra Diriliş*, s. 100.

⁷³⁸ Salih, *a.g.e.*, s. 103-104.

⁷³⁹ Adam, Hüdaverdi, *a.g.e.*, s. 264-247.

⁷⁴⁰ Adam, *a.g.e.*, s. 249.

⁷⁴¹ Şehristânî, Muhammed Abdülkerim, *el-Milel ve'n-Nihal, İslâm Mezhepleri*, Trc: Mustafa Öz, Envar Neşriyat, İstanbul, 2005, s. 63.

Hişamiyye'ye göre ise; cennet ve cehennem halen yaratılmamıştır. Çünkü halen faydalanan veya zarar gören kimseler içinde bulunmadığına göre, yaratılmasında da bir fayda yoktur. Bu düşünce daha sonra Mutezîle için bir inanç esası olarak devam etmiştir.⁷⁴²

Mutezîle imamlarından Ebû Huzeyl, cennet halkının ihtiyar sahibi olmadığı, ihtiyarları olsaydı mükellef olmaları gerektiği, halbuki ahiretin teklif yeri değil, mükafat yeri olduğu görüşündedir.⁷⁴³

Mutezîleliler cennetin yaratılmış, bitmiş olduğunu inkar etmişler ve Allah (c.c) onu kıyamet gününde inşa ve var edecektir, demişlerdir. Onları bu düşünceye sevkeden şey Allah (c.c)'in yapacağı işlerde bir metod olarak daima öne sürdükleri şu batıl esastır: Allah (c.c)'in şöyle yapması yaraşır, şöyle yapması yaraşmaz. Böylece Allah (c.c)'ı yaptıkları işler açısından yaratıklarına benzetmiş olurlar.

Yine Mutezîliler'e ait bir görüş te şöyledir: Mükafat gününden önce cennetin yaratılması abestir. Çünkü uzun müddet muattal kalacaktır, içinde sakinleri olmadan durup duracak. Malum ki bir padişah bir büyük konak hazırlasa, içine rengarenk yiyecekler, aletler ve işe yarar şeyleri koysa ve insanları içine sokmayıp muattal bıraksa ve uzayıp giden çağlar boyu bu böyle devam etse padişahın yaptığı bu iş hikmete uygun bir iş olmaz, akıl sahipleri de itiraza bir yol bulmuş olurlar. "İşte onlar böyle diyerek Rabb Teâlâ'ya bozuk akılları ve batıl görüşleri ile sınır getirdiler."⁷⁴⁴

Mutezîle'nin yukarıdaki görüşlerinden anlaşılan odur ki, cennetin yaratılması gereksizdir.

Mutezîlelilerin ekserisine göre, cennet ve cehennem amellerin karşılıklarının görüleceği (duruşmadan ve hesaplaşmaların yapılacağı kıyamet) günü yaratılacaktır.⁷⁴⁵

Mutezîle'ye mensup olan Nazzam'ın, cennet nimetleri hakkında görüşünü şöyle özetleyebiliriz: Allah (c.c) cennet ehlinin nimetlerinden bir zerreyi noksanlaştırmaya kadir olamaz. Çünkü onların nimetleri kendileri için salahtır.⁷⁴⁶

Tevhid ehli olmakla övünen Mutezîleliler hiçbir şekilde gözle Allah (c.c)'in görülmeyeceğini kabul etmektedirler.⁷⁴⁷ Bu görüşleri onların ru'yetullaha bakış açılarının nasıl olduğunu ortaya koymuş oluyor.

⁷⁴² Şehristânî, *a.g.e.*, s. 80.

⁷⁴³ Ebû Zehra, Muhammed, *Ebû Hanife*, Trc: Osman Keskiöglü, Can Kitabevi, Konya, Tarihsiz, s.180.

⁷⁴⁴ İbnü'l-Kayyim, *a.g.e.*, s. 27.

⁷⁴⁵ Taftazani, *Şerhu'l-Akaid, Kelâm İlmi ve İslâm Akaidi*, Haz: Süleyman Uludağ, Dergah Yay, İstanbul, s. 258.

⁷⁴⁶ Yüceer, İsa, *Mutezile Öncüleri ve Kelâmi Görüşleri*, Yüzüncü Yıl Üniv, Yay, Van, 1995, s. 162.

Mutezîle'den Dırar b.Amr, bu konuda ayrı görüşün sahibidir. O Allah (c.c)'ın görülmesinin imkânsız olmadığı kanaatindedir.⁷⁴⁸

Mutezîle Allah Teâlâ'nın kıyamette görülmesi meselesini, cisimlerin görülmesine benzetmektedir. Cismi olmayan bir şeyin görülmesini, cismi olan bir şeye kıyaslamaktadır. Bu ise şartları bulunmayan bir kıyastır. Göz ile görülmeyen bir şeyi, göz ile görülen bir şeye kıyaslanmanın şartlarından biri de, görülmeyenin, görülenin cinsinden olmasıdır. Görülmeyen, görülenin cinsinden olmazsa, kıyasın şartları tahakkuk etmediği için kıyas temelden çürüktür.⁷⁴⁹

Burada Mutezîle ru'yetullahın olmayacağı görüşünü kelâm ilmindeki kıyasları kullanarak ıspatlamaya çalışmıştır.

Mutezîle'ye göre Allah (c.c)'ın görülmesi ancak açık maddi bir manada gerçekleşebilir. Allah (c.c)'ı görmenin tek yolu, O'ndan gelen ve insanların gözünün ağ tabakasını etkileyen ışık huzmeleridir. Allah (c.c)'ın görülmesini her ne tarzda olursa olsun kabul etmek, sapıklık olur.⁷⁵⁰

Yine Mutezîle, "O'na gözler erişemez. O'nun ilmi ise bütün gözleri ihata eder"⁷⁵¹ ayetinin umumiliğine uyarak akli deliller getirerek, basarla, ancak eşyanın görülebileceğini ileri sürerek Allah (c.c)'ın görülmesini nefyetti.⁷⁵²

Yaptığımız bu kadar açıklamadan sonra Mutezîle'nin cennet ve nimetleri hakkındaki görüşlerini şöyle özetleyebiliriz. Cennetin salih kullar için bir nimet yeridir. Ona göre cennet yaratılmamıştır. Cennet hesap ve cezanın olacağı kıyamet gününden sonra dolacaktır. Mutezîle cennet konusunu akli görüşlerin ışığında savunmuştur.

Cennetteki nimetlerin ebedi olduğu da Mutezîle'nin görüşleri arasındadır. Mutezîle, Allah (c.c)'ın görülmesinin ancak açık maddi bir manada gerçekleşeceğine inandığı için, ahirette Allah (c.c)'ın görülmesini nefyetmiştir. Ancak, Mutezîle'ye mensup olan bazı kişiler de Allah (c.c)'ın görülmesinin imkânsız olmadığı görüşündedir.

⁷⁴⁷ Salih, Suphi, *Ölümden Sonra Diriliş*, 104; Pezdevî, Muhammed Ebû Yusr, *a.g.e*, s. 111; Sabûnî, Nureddin, *a.g.e*, s. 92; Doğan, Lütfî, *a.g.e*, s. 44; Fığlalı, Ethem Ruhi, *İbadiyye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, s. 134; Gölpinarlı, Abdülbaki, *a.g.e*, s. 257.

⁷⁴⁸ Pezdevi, Muhammed Ebû Yusr, *a.g.e*, s. 111.

⁷⁴⁹ Ebû Zehra, Muhammed, *İslâm'da Siyasi ve İtikâdî Mezhepler Tarihi*, s. 229.

⁷⁵⁰ Salih, Subhi, *Ölümden Sonra Diriliş*, s. 104.

⁷⁵¹ En'âm, 6/103.

⁷⁵² Doğan, Lütfî, *a.g.e*, s. 44.

2.4. Kadı Abdülcebbâr'a Göre Cennet Nimetleri

Abdülcebbâr b.Ahmed, Mutezîle'nin kendisine "Kadı'l-Kudat" ünvanını verdiği, başlangıçta usulde Eş'ari Mezhebi'nde; furuda ise Şaffî Mezhebi'nde idi. Sonradan Mutezîle'ye intisab etti. İyi bir tahsil görerek devrinin büyük alimleri arasına katıldı. Tevilatı pek bol olan, ansiklopedik bilgiye sahip, eserlerinden bazılarını bize kadar ulaştığı Mutezîli bir alimdir.⁷⁵³

Tefsir, hadis, fıkıh, kelâm ve dinler tarihi konularında çeşitli eserler telif eden Kadı Abdülcebbâr bunların içinde önceliği kelâm ilmine vermiş ve esas olarak bu ilimde temayüz etmiştir.

Kadı Abdülcebbâr kendisinden önceki Mutezîli alimlerin görüşlerini derlemiş, bunları incelemiş ve içlerinden seçim yaparak mezhebi sistematik hale getirmiştir.⁷⁵⁴

Kadı Abdülcebbâr fikirlerini daha çok kabir ve azabı hesab, mizan, ahiret halleri konularında yoğunlaştırmıştır.

Şimdi de Kadı Abdülcebbâr'ın kabir, ahiret, cennet ve cehennem hakkındaki görüşlerine bir göz atalım.

Kadı Abdülcebbâr haberlerde varid olduğu şekilde kabir azabı, Münker ve Nekir, hisab, mizan, sırat ve diğer ahiret hallerini kabul etmiştir. Kadı Abdülcebbâr'a göre; ceza ve mükafat görme yeri ahiret olduğuna göre kabir azabı nereden çıkıyor? denilecek olursa; bunun kulun çekmeyi hak ettiği azaptan küçük bir kısmının kabirde tattırılmasıdır. Kabir azabı ile görevli meleklerle de Münker ve Nekir lakapları verilebilir. Cehennemlikler gibi cennetlikler de kalbinde amelleri ile tanınırlar ve buna uygun kolaylıkla karşılaşılır.

Yine ona göre ahiret hayatı, kıyametin kopmasıyla başlar, arkasından ba's, bade'l-mevt, hisab, mizan, şefa'at, sırat gibi aşamalar gelir ve nihayetinde insan cennet veya cehenneme giderek orada yaşamaya devam eder.⁷⁵⁵

Kadı Abdülcebbâr ahirette cennet ve cehennem dışında kalınacak başka bir yer olmadığını kabul etmiştir. Ayrıca cennete girenin oradan çıkmayacağı, cehenneme girenin de oradan çıkmayacağı görüşleri arasındadır.⁷⁵⁶

⁷⁵³ Gölcük, Şerafeddin, *a.g.e*, s. 52.

⁷⁵⁴ Çelebi, İlyas, "Kadı Abdülcebbâr", *DİA*, c. 24, s. 105.

⁷⁵⁵ Çelebi, İlyas, *İslâm İnanç Sisteminde Akılcılık ve Kadı Abdulcebbâr*, Rağbet Yay, İstanbul, 2002, s. 335-336.

⁷⁵⁶ Çelebi, İlyas, *a.g.e*, s. 334.

Kadı Abdülcebbâr'a göre insanlar sıradan geçerek cehennem kapısına uğrayacaklar ve o, cehennemlikleri içine alacaktır. Cennetlikler ise, oradan kurtulup cennete ulaşacaklardır.⁷⁵⁷

Kısacası Kadı Abdülcebbâr görüşlerini daha çok ahiret halleri üzerinde yoğunlaştırmıştır. Ayrıca kabir azabı, Münker ve Nekir, hesap, mizan konularını da kabul etmiştir. Kadı Abdülcebbâr ahiret aşamalarından bahsetmiş, son aşamanın da cennet ya da cehennem olacağını kabul etmiştir. O'na göre ahirette cennet ve cehennemden başka kalınacak bir yer yoktur. Kadı Abdülcebbâr'a ait cennet ve nimetleri hakkında çok kısıtlı bilgi bulunmaktadır.

Çalışmamızın üçüncü bölümünde cennet ve nimetlerini itikadî mezheplere göre değerlendirdik. Ehl-i Sünnete ve Ehl-i Sünnet dışındakilere mensup olan ekollerin cennete ve nimetlerine bakış açılarını sergiledik. Konu hakkında bu ekollerin sundukları deliller çerçevesinde çalışmamızı zenginleştirdik.

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim'in açık ve net ifadeleri, hadislerin açıklamaları ve İslâm alimlerinin bu konudaki icmaları bizleri cennetin, içindeki nimetlerinin ve cennet ehlinin ebedi olduğu sonucuna ulaştırmaktadır.

⁷⁵⁷ Çelebi, İlyas, *a.g.e*, s. 338.

SONUÇ

Kıyamet koştuktan sonra salih amel işlemiş olan mü'min kulların gireceği, hiçbir gözün görmediği, hiçbir aklın idrak edemeyeceği bir mekândır “Cennet”.

Cenab-ı Allah'tan, doğruluktan, iyilikten ayrılmayan; kötülükten daima sakınanlar Allah'ın konuklarıdır. Rabb'leri katından cennette istedikleri ne varsa kendilerine verilecektir.

Saadet yurdu olan cennet; hem muhteva yönünden çok kapsamlı, hem de çeşitli yönlerden inceleme yapılabilecek bir konudur. Cennet; mahiyeti, varlığı, ebediliği, yapısı, isimleri, çeşitleri, dereceleri, yapısal özellikleri ve nimetleri gibi birçok konuyu içine almaktadır. Bunlardan her biri üzerinde ayrı ayrı çalışma yapılabilir. Biz bu çalışmamızda genel olarak cennet nimetleri konusu üzerinde durduk.

Bu çalışmamızda Kur'an-ı Kerim'de sıkça kullanılan mükafata ermiş kullar olan cennet ehline verilecek cennet nimetlerini ayetler, hadisler ve kelâm ilmi açısından ele aldık.

Gaybi bir konu olan cennet, metafizik bir alem içine girmektedir. Dolayısıyla cennet ile ilgili bilgileri Allah'ın kelâmı ve Rasûlü'nün hadislerinden elde etmekteyiz.

Çalışmamızın başlangıcında cennet ve nimetler kelimelerini açıklayıp, Kur'an'da yer alan cennetin eş anlamlarından bahsettik. Cennet'in varlığından bahsederken konuyla ilgili ayetlere yer verdik.

Tezimizin Birinci Bölümü'nü teşkil eden “Kur'an'da Cennet Nimetleri” kısmında Kur'an'daki cennet nimetleriyle ilgili 40 tane ayetin tefsir ve açıklamalarına yer verdik. Seçtiğimiz ayetleri Taberî, Râzî, Kurtubî, İbn Kesîr ve Yazır'a göre öncelikle meallerini verip sonra da tefsir ve açıklamalarını ortaya koyduk.

Cennet nimetleri içerisinde cennetliklerin diledikleri şeylere sahip olması; cennette ebedi kalmak; gümüşten kaplar, takı eşyaları, giysiler; köşkler ve tahtlar; yiyecekler; içecekler; huri ve eşler; gilman ve vildanlar; gölgelenmek; cennetliklerin kin, yorgunluk, boş söz ve korkulardan emin olması; Allah'ın rızası ve görülmesi gibi konuları işledik.

Çalışmamızın ikinci bölümünde ise hadiste cennet nimetlerinden bahsettik. Cennet nimetleriyle ilgili hadisleri Buhârî, Müslîm, Tirmîzî, Ebû Davud, İbn Mâce, Ahmed

b.Hanbel'in kitaplarından seçtik. Ortaya koyduğumuz bu hadislerde cennet nimetlerinin nelerden oluştuğunu tesbit ettik.

Hadislerde tesbit ettiğimiz cennet nimetleri ise şunlardır:Altından ve gümüşten kaplar,gölgeler,ölümün olmaması,köşk ve çadırlar,gözün görmediği nimetler,eş ve huriler,Allah'ın rızası ve görülmesi.

Konumuzla ilgili olan hadislerin 31'ini Buhârî'den, 29'unu Müslim'den, 28'ini Tirmîzî'den, 5'ini Ebu Davud'dan, 16'sını İbn Mace'den, 19'unu ise Ahmed b.Hanbel'den tesbit ettik.

“Kelâm İlmine Göre Cennet Nimetleri” şeklindeki üçüncü bölümde ise cennet nimetleri hakkındaki kelâm ekollerinin görüşlerine yer verdik. Ehl-i Sünnette yer alan Selefiyye, Eş'ariyye, Maturidiyye'nin cennet ve nimetleri hakkındaki görüşleriyle çalışmamızı yorum açısından zenginleştirdik. Kelâm ekolleri içerisinde yer alan Şia, Harici, Mutezile ve Kadı Abdülcebbâr'ın cennet nimetleri hakkında yaptıkları birbirinden farklı yorumlara yer verdik.

Kısacası çalışmamız “Cennet nasıldır?”, “Cennette hangi nimetler bulunmaktadır?”, “Ayetlerde cennet nimetleri nasıl anlatılmıştır?”, “Hadislerde hangi cennet nimetlerinden bahsedilmektedir?”, “Kelâmi ekollerin cennet ve cennet nimetlerine bakış açıları nasıldır?” sorularına cevap vermeyi amaçlamaktadır.

İnsanın mutluluğunu bozan hiçbir şeyin olmadığı, aksine hep mutluluğun, huzurun, güvenin yer aldığı bu selam diyarına ancak orayı gönülden arzulayan ve bu uğurda maddi ve manevi çaba gösteren seçilmiş kullar girecektir.

Öldükten sonra hayatın olduğuna inananların içlerindeki ebedi yaşam arzusu devam etmiş, bu arzu cennete inanmalarıyla sonuç bulmuştur. Bundan dolayı cennet, dünya sıkıntıları içinde kalmış, hayattan hiç zevk alamayan, umduklarına nail olamayan insanların gönüllerinde yer eden bir özlem diyarı olmuştur.

Allah'a tahkiki bir iman ile inanan, bunu da salih amelleriyle gösteren kullarına Allah Teâlâ bizim hayal gücümüzün ötesinde, kendi sonsuz bilgisi ile birçok güzellik ve sürpriz hazırlamıştır.

Kısacası cennet Allah'ın kulları için hazırladığı bir ikramdır. Bundan dolayı da oraya ancak Allah'ın lâıyk ve ehil kıldığı müttaki kulları mazhar olabilecektir.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDULLATİF, Muhammed, *el-Muhtar min Sihahı'l-Lugat*, Matbaatü'l-İstikamet, Kahire, tsz.
- ABDÛLBAKÎ, Muhammed Fuâd, *el-Mu'cemu'l-Müfehres Li-Elfâzı'l-Kur'an-ı Kerim*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 1990.
- ADAM, Hüdaverdi, *Bazı Kelâm Problemleri*, Değişim Yay., Sakarya, 1988.
- BUHARÎ, Ebu Abdillâh Muhammed b.İsmail, *Sahih-i Buharî*, Matbaa-ı Âmire, İstanbul, 1992.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b.İsmail, *Sahihu'l-Buhârî, Sahih-i Buhârî Tercemesi*, Trc. Mehmet Sofuoğlu, Ötüken Neşriyat, C:(I-XII,) İstanbul, 1988.
- CİLACI, Osman, *İlahi Dinlerde Cennet*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1995.
- ÇELEBÎ, İlyas, *İslâm İnanç Sistemi'nde Akılcılık ve Kadı Abdülcebbâr*, Rağbet Yay, İstanbul, 2002.
- ÇELEBÎ, İlyas, "Kadı Abdülcebbâr", *DİA*, C:24.
- DAVUDOĞLU, Ahmed, *Kur'an-ı Kerim ve İzahlı Meali*, Çelik Yayınevi, İstanbul, Tarihsiz.
- DEMİRCAN, Adnan, *Haricîlerin Siyasi Faaliyetleri*, Beyan Yay, İstanbul, 1996.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Doğu Matbaası, Ankara, 1970.
- DOĞAN, D.Mehmet, *Büyük Türkçe Sözlük*, Birlik Yayınları, Ankara, 1981.
- DOĞAN, Lütfi, *Ehl-i Sünnet Kelâm'ında Eş'ari Mektebi*, Doktora Tezi, Rüzgarlı Matbaa, Ankara, 1961.
- EBU DÂVÛD, Süleyman b.Eş'as b.es-Sicistânî, *Sünen-i Ebu Dâvûd, Terceme ve Şerhi*, Hazırlayanlar: Neceti Yeniçel, Hüseyin Kayapınar, C: (I-XVI), Şamil Yayıncılık, İstanbul, 2000.
- EBÛ ZEHRÂ, Muhammed, *Ebû Hanife*, Trc: Osman Keskiöğlü, Can Kitabevi, Konya, Tarihsiz.
- EBÛ ZEHRÂ, Muhammed, *İslâm'da Siyasi ve İki-kadi Mezhepler Tarihi*, Hisar Yay., İstanbul, 1983.
- ERBOĞA, Halit, "Huri", *ŞİA*, İstanbul, 1990.

- EREN, Sıddık Naci, *Ölüm Kıyamet ve Ahiret*, Demir Kitabevi, İstanbul, 1995.
- ERKAN, Arif, Beyan, *Arapça Türkçe Büyük Sözlük*, Yasin Yay. İstanbul, 2004.
- EŞ'ARİ, Ebû'l-Hasen, *Mâkâlâtü'l-İslamiyyin, İlk Dönem İslâm Mezhepleri*, Çev: Mehmet Dalkılıç, Ömer Aydın, Kabalcı Yay., İstanbul, 2005.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, *Çağımızda İslâm Mezhepleri*, İzmir İlahiyat Vakfı Yay., İzmir, 2004.
- FIĞLALI, Ethem Ruhi, *İbadiye'nin Doğuşu ve Görüşleri*, Ankara Üniv. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1983.
- GAZZALİ, Ebu Hamid Muhammed b.Muhammed, *İhya-i Ulum'id-Din*, Trc: Ahmet SERDAROĞLU, Bedir Yayınevi, Ankara, 1992.
- GÖLCÜK, Şerafeddin, *Kelâm Tarihi*, Esra Yay, Konya, 1992.
- GÖLCÜK, Şerafeddin, Toprak, Süleyman, *Kelâm Tarih Ekoller Problemler*, Tekin Kitabevi, Konya, 2001.
- GÖLCÜK, Şerafeddin, Toprak, Süleyman, *Kelâm*, Tekin Kitabevi, Konya, 2001.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Tarih Boyunca İslâm Mezhepleri ve Şiilik*, Der Yay, İstanbul, 2003.
- GÜNAYDIN, Fatma Candan, "Nimet", *DİA*, İstanbul, 1993.
- İBN HANBEL, Ebu Abdullah Ahmed b.Muhammed eş-Şeybânî, *Müsned*, Daru's –Sadr, C: (I-VI), Beyrut, Tarihsiz.
- İBN KAYYİM, el-Cevziyye Şemsuddin Ebu Abdillâh Muhammed b.Ebubekir, *Hâdi'l-Ervah İlâ Bilâd el-Efrah ev Vâsfü'l-Cennet: Cennetin Tasviri*, Trc: İsmail Hakkı Sezer, Uysal Kitabevi, Konya, 1994.
- İBN MÂCE, Ebu Abdillâh Muhammed el-Kazvînî, *Sünen, Sünen-i İbn-i Mâce Tercemesi ve Şerhi*, Terceme ve Şerheden: Haydar Hatipoğlu, Kahraman Yayınları, İstanbul, 1983.
- İBN MANZUR, Ebu'l-Fadl Cemâlû'd-Din Muhammed b.Mükerrem, *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut, 1992.
- İBN TEYMİYYE, *Ehl-i Sünnet İtikadı, İbn Teymiyye Külliyyatı*, Trc: Muhammed Fatih el-Murabit, Tevhid Yay, İstanbul, 1996.

- İBRAHİM Mustafa ve diğeri, *el-Mu'cemu'l-Vesît*, Çağrı Yayınları (I-II Cilt Bir Arada), İstanbul, 1989.
- İMAM-I AZAM Ebu Hanife Numan b. Sabit, *Fıkh-ı Ekber, Aliyyü'l-Kârî Şerhi*, Trc: Yunus Vehbi Yavuz, Çağrı Yay, İstanbul, 1979.
- İMAM-I AZAM Ebu Hanife Numan b. Sabit, *Fıkh-ı Ekber, Fıkh-ı Ekber Şerhi*, Şerheden: İsmail Kaya, Madve Yay, İstanbul, 1984.
- KADEMOĞLU, Mahmut Rifat, "Gılman", *ŞİA*, İstanbul, 1990.
- KARA, Ömer, *Kur'an'da Metafizik Bir Alem: Cennet*, Rağbet Yay, İstanbul, 2002.
- KILAVUZ, Ahmet Saim, *İslâm Akaidi ve Kelâma Giriş*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 1997.
- KOÇYİĞİT, Talat, *Hadisçilerle Kelâmcular Arasındaki Münakaşalar*, TDV Yay, Ankara, 1998.
- KOMİSYON, *el-Mucemu'l-Vasît*, Çağrı Yay, İstanbul, 1992.
- KURTUBÎ, Ebu Abdillâh Ahmed b. Muhammed, *el-Câmiu li-Ahkâmî'l-Kur'an*, Trc: M. Beşir Eryarsoy, Buruc Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 1993.
- KUTLU, Sönmez, *İmam Maturîdî ve Mâtûrîdîlik-Ebû Mansur el-Maturîdî'nin Hayatı ve Fikirleri*, Kitabiyat Yay, Ankara, 2003.
- MATURÎDÎ, *Kitabu't-Tevhid*, Trc: Hüseyin Sudi Erdoğan, Hicret Yay, İstanbul, 1979.
- MUTLUĞU'R-Rahvânî, *Ahret Günü*, Trc: Ahmet Serdaroğlu, Lütfi Şentürk, Nur Yayınları, 5. Baskı, Ankara, tsz.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn Müslîm b. Haccac el-Kuşeyri, *Sahih-i Müslîm*, Daru'l-İhyâ-ı Kütübi'l-Arabiyye, Beyrut, 1995.
- MÜSLİM, Ebu'l-Huseyn b. Haccâc el-Kuşeyrî, en-Nîsâbûrî, *Sahihu'l-Müslim, Sahih-i Müslim Tercemesi ve Şerhi*, Trc: Ahmed Davudoğlu, Sönmez Neşriyat Yayınları, C: (I-XI), İstanbul, 1983.
- NESEFÎ, Ömer, *Metn-i Akâid-i Ömer Neseî*, Salah, Bilici Kitabevi, İstanbul, tsz.
- ÖZERVARLI, M. Said, "Firdevs", *DİA*, İstanbul, 1996.
- ÖZTÜRK, Mustafa, "Kur'an'ın Cennet Betimlemelerinde Yerel ve Tarihsel Motifler", *İslamiyat*, Ankara, 2001, Sayı:1.
- PEZDEVÎ, Muhammed İmam Ebû Yusr, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, Trc: Şerafettin Gölcük, Kayhan Yay, İstanbul, 1988.

- PUSMAZ, Durak, “Cennet”, *ŞİA*, İstanbul, 1990.
- RÂZÎ, Fahreddin Ebu Abdillah Muhammed b.Ömer, *Tefsir-i Kebir (Mefâtihu'l- Gayb)*, Trc: Suat Yıldırım ve diğerleri, Akçağ Yayınları, Ankara, 1998.
- SABÛNÎ, Nureddin, *el-Bidaye fi Usulu'd-Din, Mâturîdiyye Akaidi*, Trc: Bekir Topaloğlu, D.İ.B. Yayınları, Ankara, 1995.
- SALÎH, Suphi, *İslâm Mezhepleri ve Müesseseleri*, Çev: İbrahim Sarmış, Düşünce Yay, İstanbul, 1981.
- SALÎH, Suphi, *Ölümden Sonra Diriliş*, Trc: Şerafeddin Gölcük, Kayihan Yayınları, İstanbul, 1988.
- SELİM, Muhammed İbrahim, *Kabirde İlk Gece*, Trc: Taceddin Uzun, Uysal Kitabevi, Konya, 1998.
- ŞAHİN, M.Süreyya, “Cennet”, *DİA*, İstanbul, 1993.
- ŞEHRİSTÂNÎ, Muhammed Abdülkerim, *el-Milel ve'n-Nihal, İslâm Mezhepleri*, Trc: Mustafa Öz, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005.
- ŞEYH SADÛK, Ebû Cafer İbn Babeveyh el-Kummî, *Risaletü'l-İ'tikadâti'l-İmamiyye, Şii İmâmiyye'nin İnanç Esasları*, Çev: Ethem Ruhi Fığlalı, Ankara, 1978.
- TABERÎ, Ebu Cafer Muhammed b.Cerir, *Câmiu'l-Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an Tefsîru't-Taberî*, Trc: Kerim Aytekin, Hasan Karakaya, Hisar Yayınları, İstanbul, 1996.
- TAFTAZANÎ, *Şerhu'l-Akaid, Kelâm İlmi ve İslâm Akaidi*, Haz: Süleyman Uludağ, Dergâh Yay, İstanbul, 1991.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed, *Sünen, Sünen-i Tirmîzî Tercemesi*, Trc: Osman Zeki Mollamehmetoğlu, Yunus Emre Yayınevi, C: (I-VI), İstanbul, Tarihsiz.
- TİRMİZÎ, İsa Muhammed b. İsa, *es-Sünen*, Neşr: Abdurrahman Muhammed Osman, Daru'l-Fikir, Dimeşk, Tarihsiz.
- TOPALOĞLU, Bekir, “Cennet”, *DİA*, İstanbul, 1993.
- TOPALOĞLU, Bekir, “Huri”, *DİA*, İstanbul, 1998.
- TURGAY, Nureddin, “Nimet”, *ŞİA*, İstanbul, 1990.
- YALÇIN, Cavit, *Mü'minlerin Asıl Yurdu Cennet*, Vural Yayıncılık, İstanbul, 1997.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, “Adn”, *DİA*, İstanbul, 1996.
- YAVUZ, Yusuf Şevki, “Gilman”, *DİA*, İstanbul, 1996.

YAZIR, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Sadeleştirenler: İsmail KA-
RAÇAM ve Diğerleri, Azim Dağıtım, İstanbul, tsz.

YÜCEER, İsa, Mutezile Öncüleri ve Kelâmi Görüşleri, Yüzüncü Yıl Üniv. Yay, Van,
1995.

ZEBÎDÎ, Ebu'l-Feyz Muhammed b.Muhammed b.Abdürrezzak el-Mürteza el-Hüseynî el-
Vâsitî el-Hanefî, Şerhu'l-Kâmûs (Tâcû'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs), C.(I-X),
Daru'l-Fikr, Beyrut, 1890.